

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kuhlacı •

YİRMİNCİ YÜZYIL KLASİKLERİ

Paul Tillard

KUKLACI

Türkçesi
S Kaya

CEM YAYINEVİ

Orijinal adı: «Le Montreur de Marionnettes»

Dizgi, Baskı, Cilt: İshak Basımevi, 27 73 37, İstanbul 1975

Kapak baskısı: Karaca Ofset Basımevi.

BİRİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Liyu uyandığında pencereleri yağlı kağıtlarla kaplı oda hâlâ karanlıktı. Toprak duvardaki dört köşe delikten ipek bir örtüye benzeyen gökyüzünü gördü, kendi odasından bir tahta perdeyle ayrılmış odadan gelen, komşusu Şu-fan'ın bebeği Küçük Ejderha'nın sesini duydu.

Liyu kendisini uyandıran şeyin çocuğun sızlanması olabileceğini bir an bile düşünmedi. Kapının üstünde asılı duran kafesteki iri çekirgenin kanatlarını birbirine sürterek çıkardığı sesler yan odadan gelen seslerden daha yüksekti. Aslında şu anda hiç bir sesin önemi olamazdı; oda-da çok güzel bir koku vardı ve Liyu'nun ağzı sulanmış-tı. Ne kadar zamandanberi duymamıştı böyle bir kokuyu! Pişmiş pirinç kokusuydu bu.

Liyu yavaşça başını çevirdi. Kızı Siya-ko küçük saç sobanın önünde eğilmiş, gürültü yapmadan bir odun parçası ile ateşi karıştırarak canlandırıyordu. Liyu «yalnız pirinç yok» diye düşündü.

Genellikle evde yer kabuğu fıstığı unundan yapılmış tatsız bir lapa kokusundan başkası duyulmazdı. Bu kez yalnız pirinç değil, buharda pişmiş mısır ekmeği kokusu da vardı. Liyu bunu yeni farketmişti. Büyük bir gün başlıyordu. Yarın kızı evlenecekti. Siya-ko yeni ailesinin gönderdiklerini kullanarak düğün hazırlıklarına başlamıştı. İki gün sonra beslenecek bir boğaz eksilmiş olacaktı.

Liyu ellerini çıplak göğsüne koydu. Kalkmak için henüz erkendi ve yemeğin hazır olmasını, yatarak bekleme-yi yeğliyordu. Hem aç karnına birden ayağa kalkarsa alışmadığı bu güzel koku başını döndürmez miydi? Oğlu Çamin hâlâ uyuyordu. Başı yana kaymış, göğsü çıplak bir durumda yanında yatıyordu. Düzenli nefesi Liyu'nun omuzunu okşuyordu. Herşey çok iyi gidiyordu! Yazgı Siya-ko'nun yüzüne gülmüştü. Bisikletli çekçek yapan bir tezgahları olan, hemen hemen iyi halli bir zanaatçı ailesine girecekti; ayda birkaç kez pirinç ve gerçek un yiyebilen bir aileye.

Yazın gün çabuk doğar. Oda aydınlanmıştı. Siya-ko'nun duvara asılı kırmızı (*) gelinliği belirdi. Kendisi dikmişti. Bir çiviye takılı «altın balık» kavanozunun camı parladı. Yıllardır ufacık bir balık bile konmamıştı içine. Süs olarak kullanılıyor, duvar çatlaklarını gazete kağıtlarının örttüğü odanın süs fukaralığında parlak bir eşya olarak duruyordu.

Şehrin üstünden geçen bir uçak filosunun gürültüsü

(*) Çin'de kırmızı bayram rengidir.

birden ortalığı kapladı. Bunlar kuzeye kaçan Japon bombardıman uçakları idi. Liyu'ya, kang (*) böğrünün altında titiyor gibi geldi; oğlu rahatsız olup homurdandı. Uçaklar geçmişti bile. Küçük Ejderha sızlanmaya devam ediyordu.

Japon uçakları her gün genellikle erken saatlerde şehrin üstünden geçerlerdi. Uzun süreden beri Liyu uğultularını duymaya alışmıştı. Ama bu kez motorların gürültüsü ona diğer günlerinkinden farklıymış gibi geldi. Kendi kendine «neden?» diye sordu. Sorunun yanıtı aklına yavaş yavaş geldi. Gök Köprüsü pazarının bıçak atıcısı Mişitek'in söylediklerini anımsadı.

Sahne, ayrıntıları ile gözlerinin önüne geldi. Kendisi temsili bitirmiş. Ça-min'in yardımı ile kulaklarını sandıklara yerleştiriyordu. Mişitek çıplak kollarında bakır bilezikler ve gözlerini gizliyen bir gülümsemeyle aydınlanmış düz ve yuvarlak Moğol yüzü ile yanlarına gelmişti. Onlara Japonya'nın bir şehrinde yeni bir bombanın patladığını ve şehrin bütünüyle yerle bir olduğunu söylemişti. Amerikalılar tarafından bulunmuş ve insanların şimdiye dek kullanmadıkları türden bir bomba imiş bu. «Bu bombadan sonra savaş biter» demişti Mişitek; «Japonlar artık çekip giderler». Sevincine rağmen alçak sesle konuşmuştu. Çünkü sefil üniformaları ile her yerde dolaşırlardı Japon askerleri.

— Böyle bir şeyin olabileceğini aklım almıyor, diye yanıtlamıştı Liyu. Mişitek'in her söylediğine inanılabilir miydi? Hem bildirdiği haberleri nereden alıyordu? Birkaç gün önce de Ruslar Japonlara saldırdı diye savaş sona

(*) Kang — Çin evlerinin içinde, genellikle topraktan yapılmış, yüksekçe bir yerdir. Altı çukurdur, içinde ateş yakılabilir. Kışın kang bir ısı kaynağıdır. Bir ailenin bütün üyeleri kangın üstünde yanyana yatarlar. Bunlar hâlâ, hemen hemen bütün Çinde görülebilir; şehirlerde çok seyrekler.

erecek demişti. Savaş bir gün bitebilir miydi? O kadar uzun zamandanberi sürüp gidiyordu! Bu Mişitek gerçekten garip bir adamdı. İri yapılıydı ama hiç de kaba değildi. Moğol olmasına rağmen hiç kimse bu yüzden ona bir şey söylemeyi aklının köşesinden bile geçirmezdi. Kılıçlarını ellerinde döndürdüğünde, onu görenlerin hepsi korkularından titrerlerdi. Sanki çevresinde şimşeklerden bir duvar vardı! Tüm Gök Köprüsü meydan oyuncularının arasında en çok para kazanan o'ydu. Hatta arada bir Japon askerleri bile ona para verirlerdi...

Tahta bölmenin arkasında Şu-fan çocuğunu susturmak için ancak iştirilebilen bir sesle ninni söylemeye başladı. Küçük Ejderhanın sızlanmaları hafifledi. Ama bir adamın açlığına karşı bile hiç bir etkisi olmayan şarkı geçen yıl doğan bir çocuğun açlığını nasıl susturabilirdi? Hatta bu çocuk ürünlerin olgunlaşması dönemi gibi iyi bir belirtti altında da doğmuş olsa! Küçük sobanın önünde eğilmiş duran Siya-ko korlar üstüne bir avuç kömür tozu serpti. Gölge gibi çalışıyordu. Bugüne kadar hiç kimse onun iş yaparken gürültü çıkardığına tanık olmamıştı.

Evin avlusu önündeki küçük sokaktan sesler gelmeye başlıyordu. Bambu filizleri satan bir sebzeçi geçti. Sesi hemen kayboldu. Mahallede durmamıştı. Bu yoksul yerde bu kadar pahalı yiyecekleri kim satın alabilirdi?

Eskiden, yıllar öncesi, Liyu uyanır uyanmaz kalkardı. O zaman Japonlar yoktu daha. Liyu ailesini arada bir de olsa gereği gibi besleyebilecek kadar para kazanabiliyordu. Öğleye doğru, şehrin diğer ucuna temsil vermeye gitmeden önce kendine hep bir uğraşı bulurdu. Bazen bıçakla bir kukla başı oyar, bazan yaldızlı bir giysi onarırdı,.. Şimdi buna ihtiyacı yoktu. Pekin'in tek kuklacısı olduğundan elindeki kuklalar ona yetiyordu. Yenilerini yapmak için bir neden yoktu. Fukiyen modasına uygun kuklabaşı yapacak çini mürekkepli tahtayı veya bi-

raz yumurta aklıyla canlandırabildiği adi boyayı bile alabilecek parası da yoktu ayrıca.

Mişitek Liyu'nun aklından çıkmıyordu. Bıçak atıcısıyla oğlunun arasında anlayamadığı bir bağ vardı. Sevgi değildi bu; ama onu korkutan karşılıklı sessiz anlamaydı. Bıçak atıcısı konuşurken Ça-min'in ona hayranlıkla bakmasını düşünüyordu Liyu. İnsan onsekiz yaşında elli yaşında bir babanın farkedemediği o kadar çok şeye karşı duyarlıdır ki! Liyu, Moğolun Kör At'a günlük bercunu ödemeyi reddettiğini anımsadı. Mişitek'in kendisine Rusların Japnlara saldırdığını söylediği gündü. Kör At'a: «Paranı gel de cebimden al!» diye bağırırmıştı. Kılıçlarını hızla döndürüyordu. Hiç bir meydan oyuncusu Gök Köprüsünde böylesine bir şiddete tanık olmamıştı. Bu sözleri bir korku anı izlemişti. Sonra orada olanların çoğu Kör Atın yüzündeki ifadeye kahkahalarla gülmüşlerdi. Bu Kör At için sonsuz bir aşağılama, tam bir kepezelik olmuştu. Yüzü yemyeşil kesilmiş, tek gözünde şimşekler çakmıştı. Doğrusu Mişitek'in o günkü tutumu akıllıca olmamıştı. Kurulu düzene başkaldırmanın ne anlamı vardı? Hem bunun Mişitek'e ne yararı olmuştu? Kör At bir saat sonra Topal Kaplan, Kuyruksuz Kertenkele ve dört adamı ile geri gelmiş, Mişitek de her zaman ödediğinin iki kurtunu ödemek zorunda kalmıştı. Elinde bıçaklar da o sa her biri kendi kadar zorlu altı kişiye karşı ne yapabilirdi ki? Kör Atın adamları yıllardan beri Güney Gök egemeninin hizmetinde iyice beslenip şişmişlerdi. Ve herkes Gök Köprüsünün bu bölgesinden haraç alan Güney Gök egemeninin, Doğu, Batı ve Kuzey Gök egemenlerinden de güçlü olduğunu biliyordu.

Liyu bıçak atıcısına büyük bir yakınlık duyuyordu ama tutumunun oğlu için kötü örnek olduğunu da kabul ediyordu. Ça-min ateşli bir gençti; her an coşmaya, taşmaya hazırdı. Tıpkı büyük kardeşi gibi. Ama böylelerinin

başına felaket çabuk gelir! Son oğlu da büyük oğlu gibi kendisini bırakıp giderse ne olacaktı? Liyu ölürdü o zaman. Ama bunu düşünmek bile bir boğulma duygusu yaratıyordu içinde. Bir de ötesi vardı: ölümünden sonra ruhuyla kim ilgilenecek, kim mezarının üstünde renkli kağıt yakacaktı?

Bu arada Siya-ko kalktı, bir tas alıp pirinç haşlaması ile doldurdu; sonra hamur tenceresinin tahta kapağını kaldırdı ve içinden iki üç ekmek alıp, parmaklarını yakmasın diye hemen bir beze sardı. Sessizlik içinde sürdü-rüyordu işini. Liyu «Tam annesi gibi» diye düşündü. Açlığını bir an unutmuş, kızını seyrediyordu. Siya-ko evin sertleşmiş toprak zemininde çıplak ayakları ile yürüyüp azın kapı yerine kullanılan örtüyü aralayarak dışarı çıktı. Liyu kulak kabarttı. Küçük Ejderha hâlâ sızlanıyordu. Yandaki odaya girip, çocuğun annesi ile konuşan Siya-ko'nun sesini duydu Liyu. «Çok değerli bir kızım var.» diye düşündü. Hemen aynı anda Küçük Ejderhanın sızlanması kesildi. Liyu'nun içini bir sıcaklık sardı; bazan bir çiçeğe bakarken veya bir şarkı dinlerken böyle olurdu. Büyük bir mutluluktan bu. Ama bu olağanüstü duygu birden yeniden beliren açlık duygusuna karıştı. Büyük bir çabayla doğruidu ve kangın kıyısına oturup ayaklarını sallandırdı. Çıplak göğsünü kaşdı. Her seferinde kaburgalarını parmaklarının altında hissetmekten bir garip olurdu...

Perde aralandı. Siya-ko elinde boş tasla içeri giriyordu. Babasının uyanmış olduğunu görünce bir an duraksadı. Sonra tası bırakıp babasına yaklaştı.

— Bize ne pişirdin? diye sordu Liyu. Çok hoş kokuyor.

— Tutumsuzluğumu bağışlayın, diye yanıtladı Siya -

ko. Bir iki ekmek yapayım diye kayınvalidemin yarınki düğün için gönderdiklerinden kullandım biraz.

— Pirinç ve mısır ekmeği var değil mi? diye devam etti Liyu. Odadaki kokuyu yeni farkediyormuş gibi derin bir nefes aldı.

— Evet baba. Seninle kardeşim için iki küçük mısır ekmeği de yaptım. Kötü bir aşçıyım ama hoşunuza gideceğini umarım.

Saygılı bir kızdı. Babasına tatlı tatlı bakıyordu. Liyu elini kızının omuzuna koydu. Olağan bir davranış değildi bu belki, ama düğününden bir gün önce bir babanın çocuğuna —bu bir kız çocuğu olsa bile— sevgisini belirtmesine kim bir şey diyebilirdi?

— Rüya görüyorum! diye bağırdı birden Ça-min.

Bir yay gibi fırlayıp doğrulmuş, gözlerini oğuşturuyordu. Liyu elini kızının omuzundan çekti.

— Rüya mı görüyorum yoksa delirdim mi? diye yine bağırdı Ça-min. Odada pirinç kokusu var!

— Evet kardeşim, pirinç hatta mısır ekmeği de var, dedi Siya-ko.

Ça-min sevinç içinde kollarını kaldırdı ve hızla indirerek ellerini baldırlarına vurdu: bir kırbaç şaklamış gibi ses çıktı. Ça-min sonra ağzını büzerek keman sesine benzeyen sesler çıkardı. Yavaşça kangın kıyısına geldi, babasının yanına oturup bir törende selam veriyormuş gibi ciddî bir edayla kolunu öne uzattı:

— Mişitek haklı, dedi.

— Bula bula söyleyecek bunu mu buldun? dedi Liyu sinirlenerek.

— Mişitek haklı, diye üsteledi Ça-min. Savaş sonu erecek.

Liyu omuz silkti ve gözucuyla oğluna bakarak:

— Bacın mısır ekmeği yaptı diye mi?

Ça-min güçlkle karşılaşmış biri gibi duraksadı, eliyile ensesini kaşıdı.

— Neden yalan yanlış Mişitek'ten söz ediyorsun? diye devam etti Liyu. Gök İmparatoru mu ki herşeyi bilirsin?

— Çok şey biliyor.

— Her zaman yanılmayacak kadar bilgisi var.

Siya-ko söze karıştı:

— Böyle bir günde tartışmayın ne olur, dedi.

İki tase pirinç doldurup babasıyla kardeşine uzattı. Ça-min hemen tası kaptı. Liyu kendini tutacak gücü bulabildi. Ve tası armağan kabul eden bir prens rahatlığıyla aldı. Siya-ko sonra çubukları verdi. Liyu'nun aklına artık sızlanmasını duymadığı Küçük Ejderha geldi.

— Çubukları kullanmayalı çok oldu, dedi Ça-min do-u ağızyla.

Bir iki lokmada tasın yarısını bitirmişti.

— Doğru dedi Liyu. Kızı hep ona bakıyormuş gibi bir duyguya kapılmış, bir türlü yemeğe başlayamıyordu.

— Sen niye yemiyorsun? diye sordu Ça-min kardeşine.

— Ben payımı siz uyurken yedim, diye yanıtladı Siya-ko.

Liyu ağızındaki lokmayı zorlukla yutabiliyordu. Hâlâ Küçük Ejderhayı düşünüyor ve başını kaldırıp kızına bakamıyordu. «Çok iyi bir kız, çok değerli bir kız,» dedi içinden. Pirincin güzel kokusu iştahını kabartmıştı. Aklında beklenmedik bir simge belirdi. Birden babasının kendisine satın aldığı karısı gözlerinin önünde canlandı. Küçük bir kızdı, bebek sayılırdı hatta. İnce bacaklarının üstündeki iri karnı ile cırlı çıplak koşardı. Kendisi de on beş yaşlarındaydı. Ona mesleğini öğreten Çang ustayla uzun gezisine çıkmamıştı henüz o zaman...

Liyu bir süre sonra dalgınlığından sıyrıldığında Ça-min yemeğini bitireli çok olmuştu. Her elinde bir ekmek

vardı. Yüzü olağanüstü bir sevinçle aydınlanmıştı. Şaklabanlılık yapmayı da unutmuştu.

— Ağır bunlar: Ne de olsa gerçek ekmek, diyordu.

Aceleyle yediğinden terliyordu. Kuru ve çıplak göğsünde ter damlacıkları beliriycr, sonra yavaşça kemere kadar akıyordu.

Liyu da çubuklarla iri iri lokmalar alarak tasındaki pirinci çabucak yuttu. Siya-ko kalan iki ekmeği de ona uzattı. Liyu başını salladı:

— Bana bir tanesi yeter, dedi. Diğerini kendine sakla.

Ça-min hayretle bir babasına bir kardeşine baktı:

— Olacak iş mi? dedi, ekmek reddedilir mi?

— Kardeşim haklı baba, diye onayladı Siya-ko.

Liyu başını oğluna çevirdi. Üçü arasında en çok acı çeken kuşkusuz Ça-min'di. Liyu kızının verdiği ekmeklerin birini cebine koydu, diğerini yemeğe başladı.

— Yediğimin on katını yiyemezsem ne olayım! dedi Ça-min ağızındaki son lokmayı da yutarak. Sırtüstü kanga uzandı ve arka arkaya üç kez geçirdi.

Liyu son lokmasını diğerlerinden de yavaş çiğneyerek kalktı. Bu kadar alışmamış olduğu yemekten sonra kendini dinçleşmiş hissediyordu. Ayakta geçirdi, sonra elini duvarda asılı duran siyah pamuklu ceketine uzattı. Siya-ko ceketini ondan önce kapabilmek için yerinden fırladı:

— Beni bağışla baba, söz verdiğim halde onaramadım, dedi.

İki ucunda tiyatro araç ve gereçleriyle dolu sepetler bulunan sırığın omuzda değdiği yer aşınıp yırtılmıştı.

— Önemi yok Siya-ko, dedi Liyu.

— Evlenmeden bir gün önce babamın yırtık ceketle çıkmasını istemiyorum.

— Nasıl istersen kızım.

Liyu pantolonunu etsiz karnının üstünde tutan ipi sıktı ve odadan çıktı.

Avlu boştu. Çevrede dört köşe sıralanmış evlerden hiç bir ses çıkmıyordu. Yıllardan beri böyleydi ve Liyu bu saatlerde avlunun bir düzine kadar çocuğun çığlıklarıyla cınladığı dönemi anımsamaya çalışıyordu. Hava oldukça serindi. Sabah serinliği çıplak bir göğüs için çok hoştur. İnsanın kanını canlandırır böyle havalar. Gökyüzü bulutsuzdu. Havanın sıcak olacağı belliydi. Liyu derin bir nefes aldı, boğazını temizleyip önüne tükürdü. Birkaç haftadan beri şehrin üstüne çöken eyyamı bahurun kalkmasına daha bir ay vardı. O zaman her yere sızan ceset kokusu bir miktar azalırdı. Ölenlerin sayısında bir düşme mi olurdu? Bazıları kışın daha az insanın öldüğünü söylerdi. Bazıları da tam tersini. Kim bilebilirdi ki? Hem bunun büyük bir önemi de yoktu; yoksullar için yaşam devam etmeli, ölenleri gömmek için oğullar doğmalıydı.

Avlunun doğu tarafında oturan yaşlı Yu-pi, küçük sakat ayaklarıyla hızlı adımlarla Liyu'ya doğru geliyordu. Beyaz ceket ve siyah pantolonu, uzun piposu, ensesinde topuz yaptığı kır saçlarıyla bir halı desenini andırıyordu. Evin, Liyu'nun ailesi, Şu-fan ve Küçük Ejderha dışındaki tek sakini o'ydu. Yaşlı kadının bir zamanlar bir prensin nedimesi ve metresi olduğu, hatta son İmparatoriçenin sarayına girdiği söylenirdi; kendisi de bunları duymaktan ve söylemekten hoşlanırdı. Hiç kimse bu anlatılanları kuşkuyla karşılamazdı. Hem Yu-pinin gümüş halkalı uzun piposu gibi değerli eşyaları da yok muydu?

— Beyefendi; biraz tütününüz yok mu? diye sordu Liyu'ya.

Geleneklere sonuna dek bağlı yaşlı kadın her sabah

Liyu'nun yanına gelip aynı isteği yinelerdi. Liyu da ne yapar eder, cebinde ona verecek biraz tütün bulundururdu. Günlük bir tören gibiydi bu; bir tiyatroydu. Biri, gençliğinde olduğu gibi bir erkekten hediye almaktan hoşlanırdı; diğeri de kuklaları ile oynadığı komedilerdeki prensesleri komşusunda canlandırmaktan. Liyu ağır ve gösterişli bir edayla cebinden bir tutam tütün kırıntısı çıkardı.

— Buyurun Prenses, dedi.

İki yaşlının davranışlarında; oyunun ötesinde yoksulluğa karşı bir savunma, olduklarından başka görünme gereksinimi belirirdi.

Yu-pi hediyeği yarı eğilerek aldı:

— Teşekkür ederim beyefendi, dedi.

Sonra doğrulmadan klasik tiyatroya özgü genizden konuşmayla devam etti:

— Ayaklarınız sizi On Bin Şakayık bahçesine mi götürmekteler?

Liyu yanıt vermedi. Bu da oyunun bir parçası idi. Bir beyefendinin basit bir gözdesine ne yapacağını söylemesi yakışmaz! Liyu görülmeyen eşikler aşarmışcasına ayaklarını yükseğe kaldırarak döndü ve avlunun bir köşesinde kömür tozu ve çöpler içinde solan manolyaya doğru yürüdü. Yu-pi bir süre olduğu gibi kaldı; Liyu manolyanın önünde durunca doğruldu ve evine yöneldi.

Liyu manolyayı on yıl önce dikmişti; o zaman karısı henüz ölmemiş, büyük oğlu da evden ayrılmamıştı. Hemen hemen mutlu bir dönemdi bu. Ağacın kar gibi beyaz ve ipek gibi parlak çiçekleri vardı.

Şimdi dallarının yarısı yapraklarından yoksundu. Sefil bir görüntüsü vardı manolyanın. Ama Liyu onu bu yüzden daha çok seviyordu. Ağaçların ruhu olmaz mıydı?

Olurdu ve ruh kendini dallarla belirtirdi. Yaşlı kuklacı kendi varlığının simgesi ve sembolü olan bitkinin bağılılığına karşı duyarlıydı.

Çömeldi. Avlunun üstünden hafif bir rüzgar esti. Aladoğanlar öttü. Ağır bir ceset kokusu yaşlı adama ulaştı. Kuşkusuz yakınlarda bir evde ölen olmuş ve cesedi sokağa çıkaracak kimse bulunmamıştı. İri yeşil bir sinek Liyu'nun yüzünün yakınında uçuşup göğsüne kondu. Liyu bir şamarla ezdi sineği. Sesler duyuldu. Şu-fan evinden çıkmıştı. Yu-pi de ona kapısının eşiğinden bağıırıyordu:

— Çocuğunun bağıirtisini duymuyorum, bugün diyor-du.

Sesinde sadece merak yoktu. Liyu bunu anlamıştı. Kuşkusuz kızının Şu-fan'a yiyecek götürdüğünü görmüş-tü.

— Artık bir daha ağlamayacak, dedi Şu-fan.

Bir sessizlik oldu. Liyu «Ne demek istiyor?» diye düşündü.

— Haklısın, diye yanıtladı Yu-pi.

Liyu gözlerini manolyaya dikti. Şu-fan'ın kocasının iki ay önce öldüğünü anımsadı. Japonlar tarafından savaş salması olarak arazi düzleştirme şantiyesinde çalıştırılırken bir toprak kayması sonucunda ezilmişti. Bir komşuları Şu-fan'a böyle ölen işçilerin ailelerine Japonların tazminat verdiklerini söylemişti. Genç kadın titriyerek şantiye sorumlusu assubayı görmeye gitmiş ve avucunda tuttuğu birkaç banknotla perişan bir halde dönmüş-tü. İki gün evinden çıkmamıştı. Sonra yavrusu için ne clursa yapacağını söylemişti. Siya-ko onu tutmuş ve biraz daha düşünmesini istemişti. Ama şimdi Siya-ko evden ayrılıyordu. Liyu «Yazgının buyurduğunu yapan birine ne denebilir?» dedi içinden.

İKİNCİ BÖLÜM

Siya-ko omuza, ceketle hemen hemen aynı renkte, vatka-astar geçirilmiş bir bez yamamıştı. İşini bitirmek üzereydi. Babasının bir giysisini son kez onarıyordu. İşini özenle yapıyor, ipliği sıkıca çekiyordu. Elleri ensesinde kangda sırtüstü yatan Ça-min hiç kıpırdamıyordu. Aklında sabit bir düşünce olduğu gözlerinden anlaşılıyordu. Birden doğrulup ayağa kalktı:

— Savaş bitecek Siya-ko, dedi.

Başını işinden kaldırmadı Siya-ko; yanıt da vermedi. Ça-min buna aldırmadı. Daha çok kendisiyle konuşmak istiyordu zaten.

— Babam anlamak istemiyor, dedi yüksek sesle. Düşün bir kez: hiç kimsenin sözünü bile duymadığı bir bomba. Şöyle... (Kollarını açtı; parmaklarının ucundan uzaklara baktı.) Savaşı sona erdirmek için böyle bir bomba gerekiyordu.

Ellerini başının üzerinde yukarıya uzattı ve parmaklarını açarak narin ve çevik bir hareketle kendi etrafında döndü.

— Herkes yakında yemek yiyebilecek, diye ekledi. Hem de biraz önce bizim yediğimiz gibi... (Siya-ko'ya göz kırptı ama o bakmıyordu)... Uğur getiren sensin. Ruhlar evlenmeni iyi karşıladılar.

Kahkahalarla güldü sonra. Bacaklarını gerdi. Bir an hareketsiz durdu. Sonra kollarını yüzü hizasına kaldırdı, dirseklerini birbirine değdirdi ve parmaklarını bir gül goncası gibi birleştirip kollarını bir sağa bir sola eğdi. Bunlar kuklacı mesleğinin günlük hareketleriydi.

İğneyi çekiştirmeye devam eden Siya-ko gülümsedi. Ça-min bunun farkına varmadı. O duvardaki delikten kängin üstüne düşen ışığa bakıyordu. Güneşli günlerde bu ışık saati gösterirdi. Bu mevsimde ışık küçük sobanın ayağına eriştiğinde, Ça-min'in babasına arkadaşlık ederek Gök Köprüsüne doğru yola çıkma zamanı gelmiş demekti.

Gün doğuşunu şarkı söyleyerek karşıladıktan sonra susan çekirge yeniden kanatlarını sürtmeye başlamıştı. Yeni bir doğuş mu müjdeliyordu acaba? Ça-min bir süre çekirgeye baktı, sonra çatı penceresinin altına, duvar dibindeki eski sandığın yanına eski zaman yazıcıları gibi bağdaş kurup oturdu. Bir saatten fazla zamanı olduğunu ve bu süre içinde babasının manolyanın yanında kalacağını biliyordu. Sandığın kapağını kaldırıp içinden özenle birkaç kukla başı çıkardı; onları önüne dizdi. Hepsini kendi yapmıştı. Babası üç yıldan beri kukla yapmaktan vazgeçmişti; o zamandan beri Ça-min arasına kukla başı oyardı. Bu maskelerin hiç biri renkli değildi. Ça-min hafifçe gülümsedi; gözleri irileşti. Babasının kukla yapmamak için boya satın almanın olanaksız olduğunu bahane ettiğini biliyordu. Ama kendisi için, özellikle de şu anda

boyanın hiç bir önemi yoktu. Savaş sona erecekti. Mişitek söylemişti. Yakında yalnız daha çok yemek yemekle kalmayacaklar, boya da satın alabileceklerdi. Sonra Ça-min zil sesleri arasında seyircileri için tüm kuklalarını canlandıracaktı.

Oda şimdi iyice aydınlanmıştı. Ça-min sandıktan bir kukla başı daha çıkardı. Diğerlerinin önüne koymadan önce uzun uzun ona baktı. Bu renkliydi; erdem ve cesaret rengi siyaha boyanmış ve hak koruyucularının iri yeşil virgülleriyle süslenmişti. Uzun, görkemli bir kara sakalı olan «Yeşil Orman Şövalyesinin» başıydı bu. Li-yu'nun on yıl kadar önce, Japınlar Pekin'e girmeden, Ça-min'in ağabeyinin evden ayrılmasından da birkaç hafta sonra gerçekleştirdiği başyapıtıydı. Oğlunun gidişıyla bu yapıtın meydana getirilmesi arasında bir ilişki var mıydı?

Bunu Liyu'dan başkası söyleyemezdi. Ça-min «Babamın ruhu bu.» diye düşündü. Uzun zamandır buna benzer bir kukla başı yapmayı düşünüyordu. Ama kendini bu iş için yeterli görmemişti. Hem yalnız yetersiz değil: böyle bir işe lâıyk görmüyordu kendini. Ama artık başlama zamanı gelmişti. Bir takım güçler yönetiyordu Ça-min'i. Yediği bol yemek miydi bunun nedeni, yoksa önceki gün Mişitek'in söyledikleri mi? Nasıl anlayabilirdi bunu? Hem anlamının ne gereğı vardı? Önemli olan onlara uymaktı.

Ça-min bir parça sert ağaç aldı. Yapacağı maskenin bu kez de renkleri eksik olacaktı. Ama ruhun renklere gereksinimi olabilir miydi ki! Cebinden kağıda sarılı bir demir şerit çıkarıp ağır ağır ağacı yontmaya başladı.

Siya-ko yamayı bitirmişti. Ceketini özenle katladı, ve kukla sandığının yanında duran tahtanın üstüne koydu.

Ça-min Siya-ko'nun ne yaptığına hiç bakmıyor, o da kardeşiyle ilgilenmiyordu. Her biri kendi dünyasındaydı. Genç kız kanga yaklaşarak üstünde babası ile kardeşinin yatdığı vatka-astar örtüleri katlamaya başladı. Bu da son kez olarak yaptığı bir şeydi. Örtülerde de onarılacak herhangi bir yer olabilir diye onları dikkatle gözden geçiriyordu. Kendini hem mutlu hem de üzgün hissediyordu. Mutluydu, çünkü yazgı ona kendini yalnız hoşnut edecek olan yeni bir aile vermişti. Ama üzüntüsünün nedenini bilemiyordu. Evlendikten sonra, tanıdığı kızların çoğunun yapmış olduğu gibi ailesiyle olan bütün ilişkilerini koparması zorunlu olmayacaktı. O kızların aksine, Siya-ko kardeşini ve babasını her zaman görme olanağını bulacağını biliyordu. Üzüntüsünün nedeni çok daha derindeydi. Yüzyılların ötesinden geliyordu; evliliğin bilinmeyen bir yaşama doğru yola çıkış olmasından; bunun yarattığı korkudan ileri geliyordu. Eskiden beri tüm kadınların dramıydı bu. Bununla birlikte Siya-ko'nun evliliği aklına getiremeyeceği kadar güzel bir evlilikti. Düş gibi bir evlilikti.

Hing-min'i bir yıldan beri tanıyordu. Herşey bazılarının başka ülkelerde olduğunu söyledikleri gibi olmuştu. Babası bir gün dinlenmek için Askerlere Saygı Kapısının yakınındaki Hing-min'in babasına ait olan çekçek onarım atelyesinin yanına oturmuştu. İki adam aynı yaşlardaydı. Biraz konuştuktan sonra ortak anılar bulmuşlardı. Bu ilk karşılaşma birer bardak sıcak su içtikleri bir açık hava kahvesinin tentesi altında son bulmuştu. Daha sonraları birkaç kez görüşmüşlerdi. Ça-min Hing-minle tanışmış, Liyu kızından söz etmişti...

Siya-ko Hing-min'in babası ile birlikte eve ilk geldiği günü anımsadı. Liyu konuklarını ağırlamak için biraz yaseminli çay satın almıştı. Çayı hazırlamak Siya-konun görevi idi. Çay o kadar seyrek yapılırdı ki, Siya-ko iyi ya-

pamam diye çok korkmuştı. O zaman babasının kukllarına oynattığı bir komedi aklına gelmişti. Bu, kendisine gelecekteki kocası olarak tanıtılan kişiye karşı ilgisiz olduğunu belli etmek için çaya yeterince sıcak su koymayan bir kızın öyküsüydü. Su gerektiği gibi olmayınca çaylar suyun üstünde yüzmeye başlamıştı. Böyle bir içkiyi içmek ise olanaksızdı. Genç kız böylece, bir iş bilmiyor, hatta suyu bile kaynatamıyor sanılsın istemişti. Ve başarmıştı. Ama Siya-ko dünyanın serveti için de olsa böyle beceriksiz görünmeyi kabul etmezdi. Hem daha ilk gördüğünde Hing-min'in reddedilecek bir genç olmadığını anlamıştı. Bu, gelecekteki yaşantısının iyi olacağını bilmekten ileri gelmiyordu sadece. Sonra Hing-min ne kardeşi kadar güzel ne de onun kadar şıktı. Aslında bunların önemi de yoktu. Hing-min'de hoşuna giden, rastlanması pek olağan olmayan bir iyilik ve dürüstlük havasıydı ve bu yüzden farklı yanlarına rağmen yine de kardeşine benziyordu. Sanki içinde kardeşi ile ortak duyguları varmış gibiydi! Siya-ko böyle düşündüğünde hafifçe kızarmıştı. Zaten böyle bir şeyi bir başkasına anlatamazdı: bu doğru bir davranış olmazdı!

Dört adam çay bardaklarının konduğu taburenin çevresinde topuklarının üstünde oturunca Siya-ko geri çekilip, sıkılganlıkla kanga oturmuş ve gözlerini yere dikmişti. Ama hiç bir hareketi, hiç bir sözü kaçırmıyordu.

— Bu kadar berbat bir içki sunmak için sizi uzaklardan buraya çağırmamı bağışlayın, diyordu babası.

— Bu çay gerçek bir lütuf, diye yanıtladı Hing-min'in babası. Beni utandırılıyorsunuz. Sanırım yalnız prensler böyle şeyler içiyor olmalı. Sizi incitmekten korkmasaydım bu kadar güzel çayı kimin yaptığını sorardım Liyu amca.

— İncitmezsiniz kutlu konuğum. Değersiz kızım yaptı.

Bu, her gün kullanılan dil değildi. Büyük günlerin di-

liydi. Siya-ko büyüü sözler işittiğini sanıyordu. Hing-min’le Ça-min’e gelince... onlar sessizce başlarını öne eğmişlerdi. Genç kız ikisinin de kahkahalarla gülmek üzere olduklarını hissediyordu.

— Kızınızın çok sayıda harf okuyup yazmasını bildiği doğru mu? diye sormuştu Hing-min’in babası.

Liyu hemen yanıtlamıştı:

— Ancak birkaç tane saygıdeğer konuğum. Bir soğanın ismini tanıyacak kadar. Kardeşine öğretirken kendiliğinden kaptı. Bağışlayın, benim gibi basit bir adamın kızının böyle şeyleri bilmesi pek olağan değildir.

— Bu, söylediğiniz kadar önemsiz değil, demişti Hing-min’in babası.

Siya-ko’nun içine bir kaygı düşmüştü. Beğenilmemek korkusu doldurmuştu içini. Aslında babası sadece bir kaç harf bildiğini belirtirken doğru söylemiyordu. Binden çok harf yazabiliyordu. Bilgisi neredeyse kardesininki kadardı.

— Okuma yazma bilmemekten çok rahatsız oldum, diye eklemişti Hing-min’in babası. Oğlumun öğrenmesini isterdim. Ama buna olanak bulamadım.

Siya-ko’nun kaygısı daha da artmıştı. Ama bu arada Hing-min başını ona çevirmişti; genç kız bir an bakışını görmüş ve hemen gözlerini yere dikmişti: Hing-min’in bakışı hayranlık doluydu.

Siya-ko Hing-min’le ilk karşılaşmasını düşünürken büyük bir tatlılık duyuyordu. Kalkar kalkmaz katladığı, ertesi akşam kocasının kangına sereceği yeni, umut kırmızısı örtüsünü farkında olmaksızın okşamaya başlamıştı. Pamuklunun teması aklına başka mutlu anılar getirdi. Örtü on beş gün önce Hing-min’in babasının verdiği parayla, giysisinin kumaşıyla aynı gün satın almıştı.

O gün Liyu’nun evinde bir satıcının getirdiği kumaşlar arasından kendisi için bir kumaş seçmek amacıyla

büyük bir toplantı yapılmıştı. Kafası kazınmış, iri yapılı bir adam olan satıcı ortalıktaki yoksulluğu görünce küçümseyici bir hava takınmıştı. Kumaşları ortaya serdiğinde kırmızı pamuklular evin içini öyle aydınlatmıştı ki Siya-ko hayranlıkla gülümsemişti. Sonra birden kaygılanmıştı. Hing-min'in babası sadece iki kumaşı beğeniyor gibiydi. Birisinin üstünde ağaç ve saksağan desenleri, diğerinin üstünde kabarmış tavus kuşu desenleri vardı. Oysa ikisi de Siya-ko'nun hoşuna gitmiyordu. Liyu işe karışmıştı. O, cennet kuşu ve şakayıklarla süslü bir kumaşı beğenmişti. Siya-ko da bu kumaşı çok sevmişti.

Liyu önce ağır ağır konuşmaya başlamıştı. Bu kumaş seçimine önem verdiği ve kızının geleceğiyle yakından ilgili olduğunu hissettiği belli oluyordu. Gittikçe sesini yükseltmişti.

Bir süre sonra orada bulunanlar Liyu'yu ağızları açık dinlemeye başlamışlardı. Hatta satıcı bile küçümseyici havasını bırakmış ilgiyle Liyu'yu izliyordu. Liyu, eskiden İmparator sarayları veya Yaz Sarayı bahçelerinde yetişen zenginlik simgesi şakayıktan ve uzun ömürlülük belirtisi imparatoriçe kuşundan söz ediyordu. Ayağa kalkmış, sıvadığı çıplak koluyla cennet kuşunun boynunun eğrisini taklit ediyordu.

— Madem ki bu imparatoriçe kuşudur, o halde duraksamaya yer yok, demişti Hing-min'in babası hayranlık dolu bir sesle.

O zaman da Hing-min Siya-ko'ya bakmıştı. İyilik dolu yüzündeki gözleri, düş gören bir çocuğun gözlerini andırıyordu.

Kapının perdesi açıldı. Siya-ko örtünün üzerindeki elini çabucak çekti. Babası dönmüştü. Aradan bir saat geçmişti. Siya-ko düş kurarken yakalanmak istemedi.

Kangı düzeltiyormuş gibi yaptı ve bir kürek kömür tozuyla ateşi canlandırmak için sobaya doğru kaydı. Soba önünde çömelmiş dururken arkasındaki sessizliği farket-ti. Şaşırdı. Çünkü babası genellikle avludan dönünce iki adam gürültüyle eşyalarını hazırlarlardı. Ça-min bülbül sesini taklit ederdi. Geriye döndü. Babası içeri girdiğini farketmemiş olan Ça-min'e bakıyordu. Bıçağıyla ağacı yontmaya devam eden Ça-min'in kol hareketi olmasaydı, odada iki heykel var sanılırdı.

Siya-ko kendi kendine «Ne oluyor?» diye sordu. İki adamın hareketsizliği o kadar alışılmadık, kendi düşüncelerinden o kadar uzaktı ki bir an kaygılandı. Kendini aşan bir şeyler oluyordu. Babasının öne eğildiğini gördü. Liyu çıplak ayakları ile yavaşça oğluna yaklaşıyordu. Siya-ko onun ne gördüğünü merak etti ve kangın kıyısına gelerek Ça-min'e yaklaştı. Liyu oğlunun üstüne eğilmiş, çalışmasını seyrediyordu. Ça-min ağacı kazımaya devam ediyordu. Siya-ko kukla başının hemen hemen bitmiş olduğunu, gözlerinin biçimlendiğini, elmacık kemiklerinin ortaya çıktığını, burnun ve ağzın çizildiğini gördü. Yalnız çene bitmemişti. Ruhsuz bir ağaç olan nesneden şimdi bir canlılık fışkırıyordu.

İki adam sanki aynı anda nefes alıp veriyorlardı. Çekirgenin gürültüsüne rağmen bu çok iyi duyuluyordu. Siya-ko da kıpırdamaya cesaret edemiyordu. Bir büyü'nün etkisinde gibiydi. Ça-min'in oyduğu maske babasının başyapıtı olarak bildiği maskenin eşiydi.

Bir güneş ışını duvardaki delikten geçti. Ama Siya-ko görmemiş olsa da ışın bir süredir odada değil miydi? Bir tül şeridine benziyordu. Liyu'nun yüzü bir mermer kılmıdamazlığı içindeydi. Kendi simgesini seyreden bir tanrıyı andırıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İki adam omuzlarında bambu sırıkları ile evden çıkar-ken ağustos sıcağı basmağa başlamıştı. Liyu'yla oğlunun başlarında omuzlarını gölgeleyen, saz yapraklarından yapılmış küçük yuvarlak şapkalar vardı. Ça-min'in üst tarafı çıplaktı. Liyu, Siya-ko'nun yamadığı ceketı giymiş ama göğsünü iliklememişti. Kendi yaşında, mesleğinin öne-mini bilen bir adam, Pekin gibi bir şehrin içinden yarı çıplak geçemezdi. Bir kuklacı otuz yıldan uzun bir süre tem-siller vermiş, güldürdüğü çocuklar büyüyüp hâlâ güldür-meye devam ettiğı adamlar olmuşlarsa, onun saygıdeğer bir giyim içinde olması ve keçeden pençeleri delik de ol-sa bez ayakkabılar giymesi gerekirdi.

Kuklacı malzemeleri bambunun iki ucuna asılmış se-petlerin içindeydi. Liyu'nun taşıdığı sepetlerin birinde sah-ne yerine kullanılan boş sandık vardı. Temsil için yere bir

bambu sırtığı çakar ve sandığı ona tuttururdu; perde olarak da bir mavi bez kullanır, temsil sırasında kendisi de bu perdenin gerisinde dururdu. Diğer sepette yirmi kadar kukla taşıyordu.

Ça-min'in yükü babasından daha hafifti; bir sepette otuz altı kuklanın (*) geri kalanını, diğerinde de müzik aletlerini taşıyordu. Müzik aletleri zillerden, Pekinin iki telli geleneksel kemanından ve bir davuldan meydana geliyordu. Sepette bir de davulun sopalarını ayakla hareket ettiren bir mekanizma vardı.

Siya-ko babası ile kardeşini avlunun sokağa açılan kapısına kadar geçirmişti. İki adam onun önünden geçerken eğilmişlerdi. Liyu kızının kendilerini son kez böyle uğurladığını ve onun artık tam anlamıyla ailesinin bir ferdi sayılamayacağını düşündüğünden, heyecanla, bir tören havası içinde selam vermişti. Ça-min Siya-ko'nun hoşuna giden alaylı gülümsemesi ile selamlamıştı kardeşini. Siya-ko bu kez kızarmıştı. İki adam kapıdan geçerlerken şapkaları duvara çarpmasın diye başlarını yana eğmişlerdi.

Siya-ko onların arkasından bakmak için sokağa çıkmıştı. Liyu'yla Ça-min kısa ve hızlı adımlarla yürümeye başlamışlardı. Böyle bir yürüyüş omuzda taşınan yükü olduğundan hafif gösterir. Ve yoksulların, on binlerce hamalın, on milyonlarca insanın yürüyüş tarzıdır bu.

İki adam sokağı tıkayan çöp yığınları üzerinden dikkatle atlıyorlardı: sendeleyip düşebilirlerdi. Boş elleriyle de başlarının üstünde uçuşan sinek kümelerini kovuyorlardı. Yüz metre sonra sokağın köşesini döneceklerdi. «Son kez» diye aklından geçti Siya-ko'nun. Küçük bir kızken, Ça-min ve ağabeyiyle babasını gülererek uğurladık-

(*) Pekin operası adı verilen klasik tiyatronun 250 değişik karakteri vardır; kukla tiyatrosunun ise 36 kuklası.

larını anımsadı. Ağabeyi yoktu şimdi. O zaman sokak avazları çıktığı kadar bağırان çocuklarla doluydu; en küçükleri çıplak kıklarıyla koşarlar, Liyu'nun ayaklarına dolaşırlardı. Liyu da onları düşürmemek için, yüküne rağmen sık sık dururdu. O zaman da yoksulluğun olduğu söylenebiler miydi? Bir tas pirinç, biraz soya sütü yaşamı sürdürmek için yeterliydi. Canlıydı her yer. Şimdi sokak hemen hemen bomboştu. Parmaklarını emen, iskelet gibi üç çocuk, kuklacılar önlerinden geçerken başlarını bile kaldırmadılar.

Siya-ko avluya döndü. On yıl önce burada da sürekli oynayan beş altı çocuk vardı. Her kapıdan konuşmalar, gülüşmeler ve bazılarının bitmek bilmez anlamsız küfürleri duyulurdu. Bu on yıl içinde kaç tanesi açlıktan ölmüştü? İnanılmayacak kadar çoktu açlıktan ölenler. Siya-ko onların daha mutlu bir yaşama gittiklerini düşünmeyi yeğliyordu. Yarın kendisinin gideceği gibi mutlu bir yaşama! Ne de olsa umut içinde yaşamak gerekti.

Avlunun sessizliği odasında yalnız yaşayan Yu-pi'nin arasına çıkardığı seslerle bozuluyordu. Genç kız babasının sevdiği manolyaya bakıyordu: o da artık çok yaşamazdı. Siya-ko irkildi. Ölüm neden her zaman hatta mutlu bir evlilik öncesinde aklına geliyordu? Düşüncesinden kaçır gibi hızla avluyu geçti. Eve girmek üzere iken Şu-fan evinden çıktı. Yüreği çarparak durdu.

Genç kadın en güzel ceketini giymişti: kırmızı desenli yeşil renkte, yan üstten düğmeli, kalçaları dar bir ceketti bu. Altında siyah pamukludan yapılmış uzun pantolonu vardı. Siyah saçlarını ensesinde toplamış, yüzünü pudralamıştı. Siya-ko'ya yaklaşıyordu. «Yüzündeki ifade makyajdan mı ileri geliyor, yoksa utançtan mı kızarıyor?» diye düşündü Siya-ko. «Kim ona birşey diyebilir ki?» On dan yine beklemesini, hiç olmazsa iki gün daha beklemesini isteyebilirdi; ona bu iki gün içinde Küçük Ejderha-

nın yiyeceğini sağlayacağını söyleyebilirdi. Ama neye yarardı? Şu-fan'ın bakışlarından kararının kesin olduğu anlaşılıyordu. Artık yapacak bir şey kalmamıştı.

— Bugün Küçük Ejderha'ya bakabilir misin? diye sordu Şu-fan.

— Evet bacı. Bakarım, diye yanıtladı Siya-ko bir so-lukta.

Liyu Gök Köprüsüne varmadan birkaç kez durmaya alışmıştı. Hep aynı yerlerde dururdu. Bunu yalnız kendinin ve oğlunun dinlenmesi için değil aynı zamanda çevresinde olup biteni daha iyi gözlemek için yapardı. İçinden geçilmek istenen bir sokağa gözü kapalı girilmez ki! Bir Japon devriye kolu veya bir polis ekibiyle burun buruna gelinebilirdi. Bunların da akıllarından neler geçtiğini kimse bilemezdi. Liyu iki üç yıl önce Hankeu'da Japonların iki kuklacıyı diri diri gömdüklerini duymuştu. Toprağın üstünde yalnız başları kalmış ve ölmeleri bir gün sürmüştü. Japonlar bir piyeste kendilerine sövüldüğünü iddia etmişlerdi kuklacıları tutuklarken. Oysa piyesi herkes bilirdi ve Çin'de yüzyıllardanberi oynanan bir eserdi. Bir bölgenin köylerini kırıp geçiren, sonunda köylülerin birleşerek öldürdükleri bir kaplanın öyküsü idi konusu. Japonlar kaplanın kendi askerlerini temsil ettiğini öne sürmüşlerdi. Gerçekten kötülüğü kötülük olmayan yerde görüyorlardı. Ama Liyu bu haberi duyduğundan beri, kaplanı canlandıran kuklayı hiç kullanmamıştı.

Liyu'yla oğlu ilk duraklarını Yoksul Şövalye Sokağı'nın başında yaptılar. Önlerinde Okuma Bilenlere Saygı Kapısı Caddesi uzanıyordu. Bir tramvay demir gürültüsü içinde geçti. İki adam çömeldiler; bambular omuzlarında idi ama sepetler yere değiyordu. Liyu caddeye uzun uzun baktı. Şaşkınlıkla başını salladı. Caddede önceki günle-

rin havası yoktu. Bir karşılaştırma yapamayacak kadar canlıydı bugün cadde. Özellikle de Japon tüccarlarının dükkanları yakınlarında. Dükkanların önünde bisikletli çekçekler diziliyordu; işçiler telaş içinde çekçeklere mal yığıyorlardı. Japon polisler ellerinde kocaman sopalarla ikişer ikişer enine boyuna dolaşıyorlardı. Ça-min boğazını temizledi ve ayaklarının arasına tükürdü. Liyu oğluna baktı ve gözlerinin sevinçle parladığını farketti. İçinden «Dün Mişitek'in söylediğini düşünüyor,» dedi. Sonra yüksek sesle:

— Garip şeyler oluyor, dedi.

Bulundukları yerde yalnızdılar. Ama bu çok sürmedi. Sokağın öbür yanında duvara yaslanmış, boş piposunu çekiştiren yaşlı Cao onları gördü ve yanlarına geldi.

— Gençler dayanmıyorlar, dedi cırlak bir sesle.

Bir yıl önce iki oğlunun ölümünden sonra Cao'nun söylediği tek cümleydi bu. Kimsesi kalmamıştı.

— Yaşam böyle, diye yanıtladı Liyu nezaketle.

Böylesine trajik koşullar içinde aklını yitirmiş bir insana karşı nazik olmak gerekirdi. Cao iki adamın yanına çömeldi; o da caddeye bakmaya başladı.

— Dayanmıyorlar, dayanmıyorlar, diye tekrarladı. Gözlerinin önünde olup bitenler onu hiç ilgilendirmiyordu.

Caddede bir Japon asker devriyesi belirdi. Yarım düzine kadar tutsak Çinliyi götürüyordu. Çinliler yarı çıplaktı. Bacaklarının arasından geçirilmiş bir iple elleri arkalarından bağlanmış, peşpeşe yürüyorlardı. Bunlar Japon ordusunda askerlik yapmak için zorla götürülen gençlerdi ve hemen her gün böyle bir manzara ile karşılaşılırdı. Birkaç yıl önce Liyu bu türden bir tutuklamaya tanık olmuştu.

— Sen Japonsun! diye bağıırıyordu taramayı yönen subay. İmparatorun ordusundan kaçtın mutlaka!

— Hiç bir yerden kaçmadım, diye yemin etmesi boşuna idi kurtulmaya çabalayan Çinlinin. Hemen askerler tarafından tutulup, elleri bağlanıyor ve dövülüyordu.

— Ben Çinliyim, diye bağıırıyordu bağlanan adam.

— Öyleyse kanıtla! diye haykırmıştı subay.

Yoksul bir Çinli milliyetini neyle kanıtlayabilirdi ki! Hiç bir nüfus işlemi yoktu. Kimsenin kimlik kartı bulunmazdı. Ve yıllarca sağda solda başıboş gezerken tutuklanan gençlerin çoğu doğdukları köyün adını bile söyleyemezlerdi.

— Dayanmıyorlar, gençler dayanmıyorlar, diye mırıldanıyordu yaşlı Cao. Gözlerinde donuk bakışlarla, kıpırdamadan duruyordu.

Ça-min'in tutuklanma tehlikesi yoktu. Düzenli kağıtları vardı ve doğumu birkaç yıl önce şehir yönetim kuruluna bildirilmişti. Bu pek kolay olmamıştı! Liyu yetkili makama titriyerek başvurmuştu. Memur hiç orali olmamış ve Liyu aynı yere birkaç kez gitmek zorunda kalmıştı. Sonunda Liyu o zamanki tüm serveti olan bir kaç banknotu memurun eline sıkıştırmak zorunda kalmıştı. Birden iyi niyetli, görevini hakkıyla yerine getiren bir yetkili oluvermişti memur ve Liyunun söylediği tarihi tartışmasız kaydetmişti. Kağıtlara göre Ça-min henüz on dört yaşında idi.

Tutuklu Çinlilerle Japon devriyesi üç adamın önünden geçtiler. Çinlilerin başları umutsuzluktan çok, yorgunluktan öne düşmüştü. Güçlkle ilerliyorlardı. Uğrılan her felaketten dolayı umutsuzluğa düşmek gerekse idi, umutsuzluk her günün her dakikanın tek duygusu olurdu.

— Dayanmıyorlar, dedi yeniden Cao.

Liyu ve oğlu ayağa kalktılar. Bambular omuzlarında dengelendi. Delinin önünde eğildiler:

— Size olan derin saygımıza ve sizi terketmekten

duyduğumuz büyük üzüntümüze inanın, dedi Liyu.

Ortalıkta asker görülmüyordu. Liyu'yla oğlu karşıdaki Gümüş Gülümseme sokağına girmek için caddeyi hızla geçtiler. Şimdi içinde bulundukları semt daha önce geçmiş olduklarından zengindi. Avluların önündeki duvarların arkasından çocuk bağırırları ve gülüşmeleri duyuluyordu. Bir sebze satıcısı iki tekerlekli arabasını kaldırımın yanında durdurmuştu. Turp ve domates satıyordu. Kadınlar daha önce alabilmek için birbirleri ile çekişiyorlardı. Liyu'yla Ça-min yanlarından hızla geçerken, Ça-min tadını bilmediği bu güzel sebzeleri görmemek için başını çevirdi.

On dakika sonra yeniden durakladılar ve orada da diğer günlere göre bir değişiklik olduğunu farkettiler.

Orada her gün on kadar çekçek dururdu. Sahiplerinin çoğu çıplak göğüslerini güneşe verip, pantolonlarını dizlerine kadar sıvayarak araçlarında uyurlardı. Bu sabah araçlarda kimse yoktu. Hepsi Wang'ın açık hava lokantasındaki bir masanın çevresinde toplanmışlardı. Üstünde kirden grileşmiş harflerle «Tam Uyum Lokantası» yazan flamanın altındaki çekçek sürücüleri, büyük ekmek dilimleri batırılmış soya salçası çorbası içen bir meslekdaşlarını seyrediyorlardı. Böyle bir çorbayı hem de günün bu saatinde içmek bir çekçekçi için gerçekten olağanüstü bir olaydı. Ama adamın kendisine böyle bir ziyafet çekmesine yetecek parayı kazanma biçimi daha da akıl almaz bir şeydi! Bir Japon subayı para vermişti!

— Ne diyorsunuz siz! Bir Japon subayı para verdi ha! diye şaşakalmıştı Liyu.

— Evet amca. Bir Japon subayı para verdi!

Bu inanılmayacak bir olaydı. Hiçbir çekçek sürücü-

sü bu kadar şaşırtıcı bir şey duymamış, görmemişti. Wang bile hayretler içinde idi. Şefkatle çorbasını yutmakta olan müşterisine bakıyor, eli sıcak suyla dolu kumtaşı testinin üstünde başını sallıyordu:

— Birşeyler değişecek, diyordu.

Herkes hak veriyordu buna. Liyu oğluna baktı. Ça-min konuşmak üzere idi ama babasının yüzünü görünce onun korktuğunu anladı ve sesini çıkarmadı. Yeterince tanımadığın insanların önünde her istediğini söyleyemezsin. Ça-min gülümsedi. Diliyle söylemediklerini gözleri haykırıyordu: «Mişitek haklı. Savaş sona erecek!»

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Gök Köprüsünün meydan oyuncuları kesiminde de yüzler aynı değil gibiydi. Liyu ve oğlunun ilk izlenimleri bu oldu. Daha çok sayıda dükkan kapalı idi. Ama «her günkünden daha çok insan var» diye düşündüler ikisi de. Belki de semt daha canlı olduğu için onlara öyle gelmişti. Ama kesin olan bir şey varsa o da Japon askerlerinin önceki günlere nazaran daha az olmaları idi. Büyük bir kentte kaybolmuş alık köylü bakışlarıyla geziniyorlar, birliklerini nasıl bulacaklarını bilemiyor veya kaçak olduklarından kuşkuyla çevrelerine bakınıyorlardı.

Bu tür Japon askerleri daha azdı, ama daha çok Çin polisi görülüyordu ortalıkta. Yüzlerinde hoşnut bir ifade vardı. Onlar için kazançlı bir gün başlıyordu. Gök Köprüsünden haraç alan Egemenlerle anlaşabilir ve haraçları arttırabilirlerdi. Çünkü herkes garip bir sevinç için-

deydi ve sevinçli insanların daha çok para harcadıklarını biliyorlardı. Ortalıkta dolaşan bu sevinç hareketlerle, çığlıklarla beliren bir sevinç değildi. Çok daha derinlerde, insanların yüreklerindeydi. Herşeye rağmen ihtiyatı elden bırakmıyordu kimse.

Liyu'yla oğlu geldiklerinde Öykücü Hu'nun barakası önünde beş altı kişi ya vardı ya yoktu. Hu iskemleye oturmuş, kalabalığı çekebilmek için kollarını sallayarak öyküsüne başlamıştı. Deniz tanrılarına meydan okumak için suların dibine inen maymunlar kralı Süen-Hu-kong'un şaşkınlık verici serüvenlerini anlatıyordu. Hu her zaman dokunaklı bir ayrıntı ile başlardı öyküsüne. Birkaç dakika konuşur, en heyecanlı yerde kesip, dinleyicileri, devamını barakanın içinde dinlemeye çağırırdı. Bu, onun yöntemiydi. Kendisine yönelmiş bakışların kımıldamazlığından anlardı nerede keseceğini. Hu dört beş fen (*) karşılığında bir saat dinlenilebilirdi. Gök Köprüsünün en ünlü öykücülerinden biriydi. Öyküleri kulaklar için gerçek bir şölendi. Herkes bu öyküleri en az yüz kez dinlemiş olmasına rağmen yine de dinlemekten hoşlanırdı. Bugün Hu da her zamanki gibi değildi. Hareketleri daha durgundu. Kuşkusuz aklında başka düşünceler dolanmaktaydı.

Bakışlardaki aşırı heyecan, anlamsız aşırı sözler, çok özenli selamlaşmalar gibi bir çok belirtiden, öğleden sonra çok kalabalık olacağı seziliyordu.

Küme küme insanlar Şuen'in lokantasındaki masalarda domino oynuyor, majong (**) atıyorlardı. Biraz ötede Lao - feng'in kahvesinden bilardo toplarının tok ses-

(*) Yuan Çin doları da denen para birimidir. Alt birimler şunlardır:

Mo	Yuanın onda biri
Fen	Yuanın yüzde biri
Van	Yuanın 1/2800'ü

(**) Majong : Çin asıllı bir domino çeşidi.

leri geliyordu. Sementin doğusunda iş gören Şen Beyin çetesinin bütün hırsızları Berber Fong'un dükkanında kafalarını kazıtıyorlardı. Bu, çetenin ciddî bir hazırlık içinde olduğunun kanıtıydı. Temiz insanlar daha az kuşku uyardırır. Bunlar da bugünkü faaliyetlerine hazırlanıyorlardı. Hepsi bir meydan oyuncusunun önünde hayranlıkla ağızları açılmış seyircilerin arasına karışmayı ve ilk fırsatta belli etmeden cep boşaltmayı iyi bilirlerdi. Şen Bey Gök Köprüsünün doğusunda görevli bir polisle şiddetli bir tartışmaya girmişti:

— Bıçağı gırtlığıma dayıyorsunuz, diye cıyak cıyak bağıyordu, Şen Bey.

Gerçekten de polis isteğinde diretiyordu. Çeteyi kollamak için normal komisyonunun iki katını istiyordu. Bey böyle bir isteği hoş göremezdi. Bu saygısızlıktı. Doğu Gök Egemeninin baş yaveri değil miydi? Hem çetenin polis korumasına gereksinimi olsa bile, bunun tersi de söz konusu idi bugün. Dünden beri şehirde yayılan haberlerin Gök Köprüsü halkında yaratabileceği etkiler bilinebilir miydi? En iyisi elele yürümekti.

Liyu'yla oğlu barakaları birbirinden ayıran yollara saptılar. Liyu «İzin verin, basit şahsım geçsin.» diye bir şarkı söylüyordu. Gök köprüsünün bütün oyuncularının ve sürekli müşterilerinin bildiği bu tekdüze şarkıyı yıllar önce bestelemişti. İnsanlar gönül hoşluğu ile yol veriyorlardı. Liyu herkesin takdir ettiği saygıdeğer bir yaşlıydı. Sergisinin üstüne tütün tozu paketlerini dizen Li, Liyu'ya, «Mutluluğun bin yıl sürsün!» diye bağırdı.

Liyu'yla oğlu en sonunda Gök Köprüsünün güneyinde, Tarım Tapınağı yakınındaki yerlerine vardılar. Meydan oyuncularının tahta baraka ve çadırlarla kaplı bölgesi bu-

rada, fahişelerin çalıştığı sokakların sınırını meydana getiriyordu. Kadınlardan birçoğu pislik içinde ve açık göğüsleriyle, kuzey köylülerinin yuvarlak yüzlerindeki alık gözler gibi gözlerle şimdiden gezinmeye başlamışlardı. Japon askerlerini gözlüyorlardı. Kadınlar onları yeğlerdi. Bu askerler az çok güvenilir müşteri sayılırlardı. Güvenilir denebilirse! Çünkü çok zaman para yerine tekme ile öderlerdi borçlarını. Ama hiç olmazsa her zaman bir kadına yanaşmaya hazırdılar. Kadınlar yalnız Çinlilere güvenselerdi günleri çok boş geçerdi. Çinliler arasında sarhoşların ve yeni heyecanlar aramaya gelen iyi beslenmiş aile çocuklarının dışında müşterileri yok gibi idi.

Liyu'yla oğlu sepetleri yere bıraktılar; alınlarındaki terleri silerek çevrelerine bakarken önemli bir olayın geçmiş olduğunu anladılar. Mişitek henüz gelmemişti; Liyu'nun tiyatroyu kurduğu yerin hemen yanında Mişitek'in yere serdiği halı yoktu. Moğol genellikle bu saatlarda kılıçlarıyla çalışıp kaslarını yumuşatırdı.

— Malzemelere göz kulak ol, gidip bir haber alayım, dedi Liyu.

Yirmi metre ötede birkaç oyuncu bir araya gelmişti. Liyu kümeye yaklaştı.

— Onun seviyesinde bir adamın bu kadar değersiz sorunlarla uğraşması akıl almaz bir şey diyordu birisi.

— Hem akıl almaz hem de aptalca bir şey; oysa tam sağduyu sahibi biri gibi görünüyordu, diyordu bir başkası.

— Ona bugüne kadar saygı göstermeyen yoktu.

Sözler bu sözleri söyleyenlerin duygularını anlatmak için çok nazikti. Her sözün altında bir ihtiyat, bir korku seziliyordu.

— Başına bir şey mi geldi? diye söze karıştı Liyu. Söz konusu edilen Mişitek'ten başkası olamazdı.

Aynı anda Liyu titremeye başladı. Bütün gözler ona

cevrilmişti. Hepsini tanıyordu ve hepsi de rahatsız olmuş görünüyordlardı. Liyu «Mişitek'in dostu olduğumu bildiklerinden» dedi içinden.

— O hoşgörü ile karşılanması olanaksız bir haydut türündendi, dedi Cambaz Sun ayaklarına bakarak.

— Neler söylüyorsunuz? dedi Liyu.

Buz gibi bir elin sırtında gezdiğini sandı.

— Herkesin söylediği bu, dedi Sun.

— Sayıları durmadan artan haydutlara karışmış, diye ekledi fırça ve kırpık kağıt satıcısı Mong.

— Bazıları bunların haydut olmadığını söylüyor; bir yoksulluk hastalığına yakalanan insanlarmış, dedi kümeye sokulan çok yaşlı bir adam.

İki büklümdü. Başında küçük siyah bir takke, çenesinin altında bir tutam sakalı ve sıcağa rağmen yırtmaçlı bir entarisi vardı. Entari aslında siyah olmalıydı ama kirden yeşil bir renk almıştı.

— Ama Mişitek yoksul değildi ki! dedi Liyu hırıltıyla.

Bıçak atıcısının adı en sonunda söylenmişti. Kimse şaşırmadı bu adı duyunca. Liyu ekledi:

— Ne oldu?

Sun boğazını kaşıdı. Herkes birbirine baktı. Hiç biri bu soruyu yanıtlamak istemiyordu. Liyu yine titredi.

— Bu sabah kurşuna dizildi, dedi Sun bir süre sonra.

Liyu hiç bir tepki göstermedi, yüzünde en ufak bir kıpırtı olmadı ama nefesinin kesildiğini hissetti. Elini ceketinin altına sokup böğrünü kaşıdı. Konuşulanlar çok uzaklardan geliyormuş gibiydi.

— Nasıl olmuş bu? diye soruyordu uzun entarili adam. İdam cezalarına hep ilgi duydum.

— Dün akşam Japon polisleri tutuklamışlar, dedi Liyu'nun kime ait olduğunu çıkaramadığı bir ses. Mişitek'in büyük bir haydut olduğunu nasıl öğrendiklerini kimse

bilmiyor. Belki de birisi ihbar etmiştir. Çok kişi onu Tanrı Tapınağı çukurlarına giden kamyonunda görmüşler ama şarkı söylüyormuş.

— Şarkı mı söylüyormuş?

— Evet şarkı söylüyormuş. Onu öldüren tüfeklerin sesleri buradan duyuldu.

Liyu kendini toparlıyordu. Sözler kulağına daha net gelmeye başladı.

— Gençliğimde haydutların başları sokak ortasında kesilirdi, diyordu yaşlı adam. Barbar bir yöntemdi. Kanlar da çok uzağa fıskırırdı.

Çevresinde ilgi uyandırdığını görünce bundan kurumlandı, bükülmüş belini doğrulttu. Sonra devam etti:

— O zamanlar bazıları haydut kanının ölümcül bir öksürüğe iyi geldiğine inanırlardı. Hastalarına yedirmek için bu kana ekmek banarlardı.

— Bazı hastaların bu tedavi ile iyileştirildiğini duydum, dedi Mong.

— Ne cahillik! diye hiddetle karşılık verdi yaşlı adam; bilinmedik bir nedenle birden kızmıştı. Bunlar geçmişin önyargılarıydı. Anlıyor musunuz? Önyargılarıydı!

— Sinirlenmeyin saygıdeğer amca, dedi Mong. Sizi incitmek aklımdan bile geçmedi.

— Bu korkunç bir şey, dedi Liyu. Konuştuğunun farkında bile değildi.

Birden kulağının dibinde bir ses duydu.

— Nedir korkunç olan?

Liyu bir akrep sokmuş gibi sıçradı. Geri döndü: Kör At önünde duruyordu. Yüzleri arasında otuz santim ya vardı ya yoktu. Liyu, Kör Atı hiç bu kadar yakından görmemişti. Boş göz çukurunun üstündeki gevşek göz kapağı garip bir biçimde titriyordu. Tek gözü olduğundan da iri görünüyordu. Kör At sırtıyordu; açık dudaklarının arasında çift dizi altın dişleri parlıyordu. Mişetek'i ihbar

eden ondan başkası olamazdı. Liyu yüzünü görünce anlamıştı bunu. Acaba onu tutuklatmak için ne uydurmuştu? Daha neler uyduracaktı bundan sonra?

— Korkunç olan nedir? diye yineledi Kör At.

Çevrelerinde derin bir sessizlik vardı. Oradakilerin çoğu geri çekilmişti. Yerlerini Kör Atın fedaileri almıştı.

Topal Kaplan ve Kuyruksuz Kertenkele de oradaydı. Liyu «Ça-min!» dedi içinden. Oğlu için duyduğu kaygı ona bütün uyanıklığını kazandırmıştı. Kör At, Liyu'nun Mişitekle dost olduğunu biliyordu. Ama oğlunun Mişitek'e daha yakın olduğunu da biliyordu. Bu çaparızın mümkün olduğu kadar çabuk sona ermesi gerekiyordu. Liyu, Ça-min'in ne olduğunu merak ederek yanlarına gelmesinden korkuyor ve bir an önce buradan ayrılmasının zorunlu olduğunu anlıyordu.

— Korkunç olan, Kör At Bey, mesleğimin beni haydutlarla düşüp kalkmaya zorlamasıdır, dedi Liyu aşırı bir saygı gösterisiyle.

— Onun niye haydut olduğunu biliyor musun?

— Nasıl bilebilirim Beyefendi? Ben basit bir insanım.

— Okuma biliyordu da ondan! diye avaz avaz bağırdı Kör At.

Tek gözü ile çevrede bulunanları süzerek tek ayak üstünde döndü. Söylediği hiç beklenmedik bir sözdü. Bir şaşkınlık ve korku mırıltısı yükseldi kalabalıktan. Liyu uzun entarili adamın sessizce sıvıştığını gördü. Kendini gittikçe daha rahatsız hissediyordu. Bu pis durumdan nasıl sıyrılmalıydı?

— Sen de okuma biliyorsun değil mi Liyu efendi? diye devam etti Kör At kalleşlik kokan sesiyle. Gözü zalim bir pırıltı ile Liyu'ya takıldı.

— Beni böyle bir şeyle nasıl suçlayabilirsiniz? dedi Liyu görünüşte çok sakın olarak. Bir iki harf ancak bili-

rim Beyefendi. Şehirde gezerken yönümü bulabilecek kadar sadece.

Kör At'ın fedailerinden ikisi daha geldi. Birisi Katır Kafa idi. O kadar sağlam bir kafası vardı ki, kalın bir sopayla olanca güçle vurulsa bile kılını kıpırdatmazdı. Kör At'ın Mişitek'i ihbar etmiş olduğu besbelliydi. Bundan dolayı da bazıları kendi hakkında söz söylemeye yeltenmesinler diye bir güç gösterisi yapmak istiyordu. Seçtiği kurban da Liyu'ydu.

— Yine de buradaki insanların çoğundan daha bilgilisin, diye üsteledi Kör At.

— Sadece daha yaşlı olduğum için böyle, Beyefendi.

— Madem ki bu kadar bilgilisin, bugün bana bir mo yerine iki mo vereceksin.

— İki mo! diye sızlandı Liyu. Ama yalvarmayı düşünmedi bile. Kör At hafifçe yan dönmüş, yanağındaki sert bir tutam kılın bulunduğu yeri kaşıyordu. Onu tanıyanlar bu hareketin ne demek olduğunu çok iyi bilirlerdi. Kör At yumruk atmaya hazırlanıyordu. Gözü yumruğun ineceği yere nişan alıyormuş gibi kısılmıştı.

— Basit bir hizmetkarınızım; bu miktarı ödemek benim için büyük bir şeref olacaktır, dedi Liyu; boğazı kupkuruydu.

Kör At şaşkınlıkla ağzını açtı. Bu durumlardaki insanların yakarmalarına, sızlanmalarına, yalvarmalarına alışmıştı. Ve Liyudan da bunu bekliyordu. Kolunu indirdi.

— Uysal olmakla iyi ediyorsun, dedi.

Kolu inmişti ama yumruğu hâlâ sıkılıydı. Vurmak isteği geçmemişti. Kimsenin gülmemesine, hiçbir direnme göstermeden gerileyen, kepaze olan Liyu'yla alay edilmesine kızıyordu. Bu tutum kuklacı için dostluk belirtiydi. Liyu'ya dostluk duyulması, kendisine karşı düşmanlık duyulması demektir. Burada kalmamalıydı. Gücü-

nü göstermeliydi. Ama nasıl? O an Ça-min göründü. Onu ilk Liyu gördü. Görür görmez de oğlunun yüzündeki ifadeden, onun bir başka kaynaktan Mişitek'in ölüm haberini aldığını anladı. Bağırıp kaçmasını söyleyecekti. Ama Kör At da Ça-min'i farketmişti. Hemen kemerinden tuttu ve kalabalığın ortasına çekti.

— Duyduğum doğru mu Liyu'nun oğlu? Binden fazla harf okumasını biliyormuşsun.

— Ça-min, dedi Liyu yalvarır gibi.

Genç adam onun ne demek istediğini anlamadı. Duyduğu haber onu şaşkına çevirmişti. Böyle kötü bir davranışa maruz kalmaktan dolayı da sinirlenmişti. Küstah bir hava içinde yanıt verdi:

— Neden okuma yazma bilmeyecekmişim?

Kör At'ın yumruğu hızla kalkıp Ça-min'in şakağına indi. Ça-min sendeledi. Kalabalık kaçmasına fırsat vermek için aralandı ama yumruk onu sersemletmişti. Düşmemek için tutunacak bir yer aradı. Katır Kafa çıplak omuzuna vurarak onu ayakta tuttu ve bir yumrukta Kör Ata fırlattı. Liyu oğlunun önüne geçti:

— Bir çocuk bu, Kör At Beyefendi, diye yalvardı. Çok gururlu. Okuma bilmenin iyi olduğunu sanıyor. Elli harften fazla bilmez.

— Kim yalan söylüyor? Sen mi, oğlun mu? diye bağırdı Kör At.

— İkimiz de yalan söylemiyoruz Beyefendi. O daha çocuk.

— Tosbağa çocuğu! diye yine bağırdı Kör At. Bin kez lanet olsun anana.

Liyu'yu itip aradan çıkardı, Ça-min'i saçlarından tuttu:

— Okuma biliyor musun? Söyle!

— Hayır, dedi Ça-min.

Yeni bir yumruk darbesiyle sendeledi. Liyu kendisi-

ne vurulmuş gibi inledi. Olay felakete dönüşüyordu. Kör At'ın adamları azmışlar, vurmak için bir işaret bekliyorlardı. Ça-min'i kurtarmak için kim araya girebilirdi? Bunu sadece Mişitek yapabilirdi. O da kurşuna dizilmişti. Kalabalık gittikçe açılıyordu. Ça-min'in burnundan ve kulaklarından kan geliyordu. Sonu nereye varacaktı bunun? Hem ters bir darbe ölümcül olabilirdi.

— Beş mo! diye bağırdı Liyu.

Kör At'ın vurmak için kaldırdığı yumruğu havada kaldı.

— Ne? dedi.

— Oğluma vurmaktan vazgeçersen sana beş mo vereceğim.

— Beş mo mu? Deli misin sen?

— Hayır Beyefendi! Tekrar ediyorum, beş mo vereceğim.

— Hemen mi?

— Hayır Beyefendi, o kadar param yok ama bu akşam veririm.

— Bir günde beş mo'yu nasıl kazanacaksın?

— Elimden geleni yapacağım Beyefendi. Gerekirse oğlumun hayatını kurtarmak için bana borç verecek birini bulurum.

— Peki, dedi Kör At.

Kolunu indirdi. Aslında olayın böyle kapanmasından hoşnuttu. İşler düşündüğünden ileri gidebilirdi. Borçlarını ödemek için Mişitek gibi kendini uğraştıran bütün bu insanları etkilemek iyiydi ama bunu abartıp onları kendine düşman etmenin bir yararı yoktu. Bu, Güney Gök Egemeniyle ilişkilerini bozabilirdi.

— Peki, diye yineledi Kör At. İyi niyetli bir insanla karışlaştığın için kendini mutlu saymalısın.

— Bundan dolayı size bütün kalbimle teşekkür ederim, dedi Liyu eğilerek.

— Hadi biz gidelim, dedi K r At kibirle. Adamlarını topladı. Topal Kaplan çetenin önüne geçip bağırdı:

— K r At Beyefendiye yol verin!

Kalabalık açıldı. K r At omuzlarıyla yalpa vurarak, g  s n     irerek yürüdü.

Liyu oğlunun bir kolunu kendi boynuna atmış, onu yavaşça kukla malzemelerini bıraktığı yere götürüyordu. Büyük bir tehlike atlattı ını çok iyi biliyordu. Ama söz verdiği parayı nasıl toplayabilecekti? Buna şimdilik pek ald rm yordu. Mutsuz bir insan için önemli olan içinde yaşanılan andır. O an öylesine güçlüklerle doludur ki bu güçlükleri yenmek  l me karşı zafer kazanmak demektir. Geçmişi ne yapmalı? Geçmişin yararı, mesleğinde büyük önem taşıyan simgelerle dolu olmasıydı. Bir de çok seyrek mutlu anlarda bu simgeler d   kurmaya yarardı. Geçmiş böyleydi. Geleceği de düşünmek için bir neden yoktu. Kimse geleceğin çok yakın olmasını istemezdi. Mi ite  geleceği d   nenlerden biriydi. Sürekli gelece ten söz ederdi. Bu yüzden de Mi ite 'i anlamak g  t . Hep geleceği düşünmek neye yaramı tı? Hiç kimse yazgıdan hızlı gidemez. Mi ite 'in sonu da önceden a lına bile gelmeyen bir ölüm olmuştu.

Liyu zorla yürüyen oğlunu sürükleyerek on metre kadar yol almıştı ki tiyatro malzemelerini bıraktıkları yerde bir kalabalık gördü. Adımlarını hızlandırdı. Kalabalı ın ortasında Cambaz Sun siyah entarili ya lı adamla  eki iyordu.

— Bu saygı duyulması gereken ya ınla yoksul bir sanatçının malını  almaya utanm yor musun? diye bağırdı Sun.  arpacak zengin birini bulamadın mı? Beklesene, birazdan eğlenmek için burada olurlar!

Sun yaşlı adamın sepetlerin birinden aşırıldığı kuklayı geri almıştı:

— Bu kuklayı neden aldınız? diye sordu Liyu üzüntülü bir sesle.

Adamın çalmak istediği kukla Liyu'nun en çok sevdiği kuklalardan biriydi. Büyük oğlu evi terketmeden önce yapmıştı bunu. Aradan geçen yıllar kuklayı eskitmişti. Liyu onu sık kullanmazdı. Biraz da kendi benliğinin bir parçası sayılırdı.

Yaşlı adam gücenmiş gibi yaptı ve kollarını sallayarak bağırды:

— Onu çalmak istemiyordum! Nereden çıkarıyorsunuz çalmak istediğimi! Bakıp yerine koyacaktım.

— Neden bunu da bir diğerini değil? diye sordu Liyu.

Yaşlı adam kollarını indirdi ve öfkeyle Liyu'ya bakıp bağırarak:

— Cimrinin biri olduğun için! dedi ve yere tükürdü.

— Cimri olduğum için mi? diye sordu Liyu hayretle.

— Evet, cimri olduğun için. Bu kuklaların en güzeli. Onu şimdiye dek yalnız iki kez kullandığını gördüm. Hem de cimrisin!

— Şuna bir dayak atayım mı? diye sordu Sun, Liyu'ya.

— Hayır, bugün yeterince dayak gördük.

Sun kolunu tuttuğu yaşlı adama dik dik baktı ve kolunu bıraktı. Adam hemen yeniden ellerini kollarını sallamaya başladı.

— Cesaretiniz varsa öldürün beni! Tehditlerinizden mi korkacağım? Evet cimrisin işte, bin kez cimrisin!

— Çek git, dedi Sun sert bir sesle.

Yaşlı adam omuz silkti, geri döndü ve gururlu bir edayla uzaklaştı. Kalabalık gülerek dağıldı.

Ça-min yerde oturuyordu. Yavaş yavaş kafasını toplar gibiydi. Liyu ona doğru eğilirken cebindeki ekmeği farketti. Ça-min'e biraz güç vermek için bulunmaz bir yiyecekti. Tam zamanında farketmişti Liyu ekmeği. Cebinden çıkardı, oğluna uzattı.

— Ye, küçük Ça-min! Kör At'ın sana kaybettirdiği gücü kazanırsın.

Ça-min kurulu bir makina gibi ekmeği aldı. Liyu biraz olsun gülümser diye umutla bekledi. Ama genç adamın bakışları sertliğini koruyordu.

— Öldüreceğim onu, dedi Ça-min dişlerinin arasından.

— Yapma Ça-min, diye sızlandı Liyu. Korkuyla çevresine bakındı. Yanlarında Sun'dan başka kimse yoktu.

— Bir şey işitmedim, diye atıldı Sun. Hiç bir şey işitmedim. Oğlunuzun söylediklerini duymadım Liyu amca.

Ça-min elinin tersiyle ağzının kenarındaki kurumuş kanları sildi ve ekmeğini yemeye başladı. Yüzündeki sert ifade kaybolmamıştı. Sun iştahla ekmeğe bakıyordu.

— Beş moyu ödemek için ne yapacaksın Liyu amca?

Liyu belirsiz bir hareket yaptı eliyle. Bu, şimdilik onu ilgilendirmiyordu: geleceğin sorunuydu. Şimdi oğluna bakıyor ve gülümsemesini bekliyordu. Sun ağır ağır devam etti:

— Mişitek olmadığına göre numaramı seyredenler daha çok olur bugün. Baş rakibim oydu. Sekiz sandalyeli numaramı yapacağım. Her zamankinden çok kazanırım belki. Sana borç verebilirim böylece.

Ça-min ekmeğini bitiriyordu. Bir düş içindeymiş gibiydi. Akmaya devam eden kanın gıcıkladığı kulağını silmek için diliyle parmaklarını ıslattı, sonra yere tükürdü:

— Onu öldüreceğim, dedi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yıllardanberi meydan oyuncularını bu kadar çok para kazanmamışlardı. Oysa seyirciler hep aynı seyircilerdi. Genellikle para vermemek için oyun biter bitmez sınışırlardı. Bugün en yoksul görünen seyirciler bile biraz para veriyorlardı.

Liyu gözde piyeslerinden üç opera parçasını oynattı kukllarına: İmparatorun terkettiğı ve umutsuzlukla sarhoş olan bir kadının acılı sahnesi (Genç kadının acısını Ça-min şarkılarla dile getiriyordu.); «Sonbahar Irmağı»ndan bir sahne (Burada Ça-min yine şarkılarla nişanlısının peşinden koşan genç rahibenin sevgisini anlatıyordu); ve Gök Tanrılarıyla savaşan maymunlar kralı Süen Hu-kong'un serüvenlerinden bir sahne. Bu sonuncu sahne çok heyecan vericiydi. Ne Liyu ne Ça-min sesle araya giriyorlardı. Liyu şeytanları ve tanrıları yenen maymunlar kra-

lını topaç gibi dndrrrken a-min bir yandan kemanından ince sesler çıkartıyor bir yandan da dizlerine takılı zillerle Sen Hu-kong'un hareketlerine ritm veriyordu. Bu son sahne her zaman Liyu için bir zafer olurdu. Seyirciler ağızları açık, kıpırdamadan seyredelerdi. Genellikle de perde iner inmez seyirciler birbirlerini iterek kaçarlar dı. a-minin perdenin arkasından hızla çıkması bunu engelleyemezdi. Aralarından ancak bir ikisi iki üç fen verirlerdi! Bir kilo un satınalabilecek parayı toplamak için altı yedi saat temsil vermek gerekirdi.

Ama bu kez herkes, az da olsa para verdi. Beş temsilden sonra Liyu pantolonunun altında kemerine asılmış olan çantanın parayla dolduğunu farkettti. Güneş daha yüksekteydi ve hava çok sıcaktı. a-min dışarda gözcülük yaparken Liyu parayı saymak için perdenin arkasında kaldı ve şaşkınlıkla bir yuan kadar para topladıklarını gördü.

Liyu sevinçten ve korkudan titremeye başladı. Kr At'a ödeyeceği parayı kazanmış olduğuna seviniyor ama aynı zamanda bunları aldırmaktan korkuyordu. Güneşte melmış duran oğlunun yanına gitti.

— ok para toplamış mıyız? diye sordu a-min.

a-min toparlanmıştı ama Liyu'yla arasında bu konuda hiç konuşmamış olmalarına rağmen, Liyu oğlunun ne Mişitek'in ölümünü ve ne de Kr At'la kavgasını aklından çıkardığını çok iyi biliyordu.

— Evet a-min. Çok para kazanmışız.

— şeye verecek kadar var mı?

Adını söylemiyordu. İçi kinle doluydu.

— Evet, diye yanıtladı Liyu. Sonra oğlunun düşüncelerini değiştirir umuduyla devam etti:

— nk dikkate değecek kadar başarılıydın.

Bu doğruydı. Gerçekten a-min hiç bugünkü kadar başarılı olmamıştı. Olağanüstü, sessiz ve gem vurulmuş

bir tutkuyla oynamıştı. Ça-min başını salladı:

— Yalnız bunun için değil...

— Ya ne için? İnsanlar parayı hoşnut oldukları zaman vermezler mi?

— Hoşnutlar baba. Hoşnutlar ama Mişitek'in sözleri doğrulandığı için hoşnutlar.

— Sus Ça-min, ne olur böyle konuşma.

— Kimse duymuyor ki bizil.. Onu haklı olduğu için öldürdüler baba.

— Yumurta taşla dövüşemez oğlum.

Sustular. On metre önlerinde Cambaz Sun numaralarını yapıyordu. Yere serdiği yırtık bambu hasırın çevresinde büyük bir kalabalık vardı. Seyirciler yedi sekiz sıra yapmışlardı. Liyu'yla Ça-min seyircilerin başları üzerinden sandalyelerin yükseldiğini gördüler. Sun bir sandalyenin ayağını diğerinin arkalığı üzerine koyuyor ve üstüne tırmanıyordu. Seyirciler arasından bulduğu bir yardımcı ona sandalyeleri uzatıyordu. Sun dördüncü sandalye üzerine çıkınca bir ayağı üstünde dengede durdu ve beline bağlı olan ipi çözdü. Bundan sonraki sandalyeleri bu iple çekecekti. Gülümsemesi yüzünden silinmiyordu. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Liyu ve Ça-min kendi düşüncelerini unutmuş, ilgiyle Sun'u izliyorlardı. Sun sekiz sandalyeyi üstüste koyduktan sonra elleriyle en üstteki sandalyenin arkalığına tutunup yavaşça ayaklarını havaya kaldırdı. Sonra hep aynı yavaş hareketlerle başını arkalığın üstüne koydu, kollarını açtı ve ayaklarını havada hareket ettirerek önce ağır ağır sonra gittikçe hızlanarak bir topaç gibi dönmeye başladı.

— Tanrının ilhamı, dedi Liyu.

Sun şimdiye dek bu numarayı denememişti. Oysa aylardanberi hazırlanıyordu. En çok beş sandalye üstüne çıkmıştı. Liyu onun sabahki kavgadan sonra söylediklerini düşündü. Ama bu olağanüstü numarayı yalnız Liyu'-

ya borç verebilmek için yapıyor olamazdı. Kazanılan para iyi bir yerde de kullanılsa kazanç kaygısı yeterli değildir. Bunun yanında başka duygular da gereklidir. Kin veya ödevden de güçlü, belki de sadece kin ve ödev duygularının birleşmesinden doğan duygulardır bunlar. İnsanı ileriye götüren, yaşama anlam veren, kısaca umudu yoksulluğun salak gücü olmaktan kurtarıp yücelten duygulardır bunlar.

— Gerçeküstü bir şey bu, dedi Ça-min Sun'a bakarak.

Oğlunun çevresinde olup bitenlerle ilgilenmesi Liyu'yu ferahlattı. Başıyla onayladı. Sun artık dönmüyordu. Sandalyelerden yapılmış iskelesinin üstünde ayaklarına bastı. İnmeye başladı. Kalabalık büyülenmiş gibi sessizliğini sürdürüyordu. Birisi yüksek sesle parasının çalındığından yakındı. Liyu ayağa kalktı:

— Sun'un yanına gidiyorum, dedi. Böyle bir numardan sonra biraz dinlenir mutlaka. Gidip tebriklerimi sunayım.

— Yokluğunda ben bir temsil vereyim mi?

--- Gereği yok. Yeterince para kazandık. Sen de dinlen. Benim dönüşümü bekle.

Liyu omuzunda taşıdığı yükün alışkanlık haline getirdiği yürüyüşle kalabalığın çevresini dolanarak uzaklaştı.

Ça-min dalgın gözlerini Sun'un numarasını yaptığı noktanın uzantısındaki gök parçasına dikmişti. Gökyüzünün parlak mavisinde çok belirgin olarak ortaya çıkan büyük kırmızı bir savaş bayrağını gördü. Yavaşça dizlerini öne eğdi ve doğruldu. Bu, yoksulların alışkanlığıydı: her şeyin güç tasarrufuna yardımcı olması gerekliydi. Ayağa kalkınca çevresindeki seslere kulak verdi. Belki de Gök

Köprüsünün uğultusunda önceki günlerin gürültüsüne eklenen sevinç havasında Mişitek'in sözlerini işitiyordu. Anısı güçlüydü Mişitek'in. Tiyatroya doğru döndü, bir an duraksar gibi göründü. Hiç tek başına temsil vermemiştii. Buna istek de duymamıştı. Ama bu kez bir istekten de öte, bir gereksinme duyuyordu, kuklaları canlandırmak için. Babası yarım saatten önce dönmezdi. Zamanı vardı. Gerçi babasının sözünü dinlememesi çok kötü bir davranış olurdu ama belki de buna bir gün cüret etmek gerekliydi.

Ça-min önce perdenin arkasındaki zilleri çıkardı. Genellikle seyircilerin sahne önünde toplanması için bu ziller kullanılırdı. Ça-min zilleri çaldı; gezinmekte olan birkaç kişi durdu. Ama genç adamın aklına hemen, zil sesinin uzaktan duyulma tehlikesi olduğu geldi. Babası da zil seslerini işitebilirdi. Zilleri bırakıp kemani aldı. Durmuş olan birkaç kişi buna bir anlam veremediklerinden uzaklaştılar.

Ça-min sıkılganlıkla kemani çalmaya başladı. Yay teller üstünde yavaşça gidip geliyordu. Ses pek uzağa gitmiyor olmalıydı. Ama genç sanatçının kulaklarında bu sestten başkası yoktu ve giderek Ça-min'in bütün benliğini sardı. Keman artık kendinin bir parçası olmuştu. Müzik canlanıyor, insan kılığına giriyor ve Mişitek'in yüzü ortaya çıkıyordu. Keman yayı, Mişitek'in önünde döndürüp durdurduğu ve Kör Atın önünden kaçtığı kılıç biçimini alıyordu. ...Bir insan haklı olduğu bir konuda ölümü göze almadan neden konuşamıyordu? «Yumurta taşla dövüşemez...» diyordu Liyu. Sözler Ça-min'in kafasında dolaşıyordu. Haklı olan bir insan neden taştan sert olmasındı? Ça-min kendisinin ufak tefek, zayıf bir genç olduğunu unutuyor, Mişitek gibi iri yapılı görüyordu şimdi... Keman çalmayı bıraktı. Ağlıyor muydu yoksa yüzündekiler ter damlacıkları mıydı? Bilemiyordu. Elini yüzünde gez-

dirdi. Sonra karşısındaki kalabalığı farketti. Güneşte ayna gibi parlayan başlarıyla parşömen gibi soluk yüzler vardı. Sırtına kaydırıldığı kendi şapkası gibi bambu yapraklarının gölgelediği yüzler vardı. Ve kendisine çevrilmiş bu yüzlerdeki gözlerde bir bekleyiş belirliyordu. Bu bakışlar onu adeta zorluyordu. Doğruldu:

— Şimdi, diye bağırdı. Şimdi... İmparatorun Damadının Cezasını göreceksiniz.

İsim aklına bağıırırken gelmişti. Ama piyes bir anda gözlerinin önünde canlanmıştı. İmparatorun damadı Kör At tı; haksızlığa karşı çıkan yargıç ise Mişitek. Herşey ayrıntılarına kadar belirmişti kafasında. Ça-min kendi etrafında döndü, seyircileri selamladı ve sahnenin arkasına geçti. Oradaki bunaltıcı sıcağı hissetmedi bile. Oturduğu yerin üstünde bir delik vardı ve bu delikten şimdiye dek hiç yapmadığı bir şeyi yapacak, konuşacaktı. Zilleri dizlerine bağladı ve kuklalarını seçerken zilleri birbirine vurmaya başladı. Sakallı yargıcı temsil eden siyah maskeyi başının üstünden sahneye uzattı ve tok bir ses çıkararak bağırdı. Kalabalığın mırıltısı kulağına kadar geldi. Ve konuşmaya başladı...

Sözler kendiliğinden geliyordu diline. Ama Mişitek'in sesini bu kadar güzel ve kolay taklit edebileceğini hiç sanmazdı. Komediye kendi tanıdığı alışılmış biçiminde oynayamayacağını biliyordu. Artık söz konusu olan İmparatorun kızıyla evlenen bir adamın ortadan kaldırmak istediği ilk karısının öyküsü değildi. Piyes başka bir önem, başka bir anlam kazanıyordu. Mişitek'in sesiyle konuşan yargıç sadece ailenin saygınlığını kurtarmak için konuşmuyordu. Kuralların ötesinde öç almaya çağırıyor ve mutluluğu dile getiriyordu. Ça-min'i dinleyen yoksulları ürperten bir mutluluk dile getiriyordu: tok karınlı olma mutluluğunu, bir çocuğun doğduğunu görme mutluluğunu, sütle dolu bir memenin mutluluğunu, oynayıp büyüyen ve

adam olan çocukların mutluluğunu, ölünce mezar başında kağıttan para yakacak oğulların var olmasını umma mutluluğunu dile getiriyordu. Ça-min'in komedisinin, öykünün alışılmış biçimi olmamasının ne önemi vardı? Yaşamı yorumlamanın, yaşamın simgesiyle ortak bir yanı yoktu. Ça-min ne yaptığını bilemiyordu ama yapması gerekeni yaptığını anlıyordu. Mişitek'in sesi yetiyordu ona. Yargıcın maskesinden ortaya konan haksızlık tüm haksızlıkların ifadesiydi.

Her cümlenin sonunda Ça-min tok bir çığlık atıyor ve zilleri dizlerini ağrıtabilecek kadar hızla birbirine vuruyordu. Yargıç bağırdı:

— Ortaya çık duygusuz cani! Ortaya çık orospu çocuğu!

Sahnenin solundan Ça-min ikinci bir kukla çıkardı: bu sepetin dibinden çektiği kaplandı. Sürünerek, korku içinde yargıca doğru ilerliyordu. Ça-min kalabalıktan vahşi hayvana öfkeli sözler söylendiğini duydu. Terden sırlıklam olmuştu. Kaplanı konuşturmak gerekiyordu. Ça-min Kör Atın sesini taklit etti. Vahşi hayvan hiç bir haksızlık yapmadığını savunuyor, yaptıklarının ise yalnızca kaplan olmaktan ileri geldiğini söylüyordu.

— Bir kaplan aç olmasa da öldürmek zorunda değil midir? diyordu.

Zil sesinin son titreşimleri sahneye dikkatle bakan kalabalığın sessizliğinde eridi. Ça-min seyircilerin yargıcın kararını beklediklerini hissetti. Yani K E N D İ kararını. İmparatorun damadına verilen kararı mı tekrarlayacaktı? Bu, bir canlıya yapılabilecek en büyük işkenneydi. Ça-min duraksadı, yeni bir şey aradı; ondan daha kötüsünü bulamadı.

— Vücudu testereyle dilim dilim kesilecek, diye gürledi Yargıç Mişitek'in sesiyle. Her dilim de köpeklere verilmekten çamura batırılacak!

Yeni zil sesi. Seyirciler şevkle bağırdılar. Yargıç bir sopayla kaplanın başına vurdu; kaplan sahneden kaybolmadan önce geriye umutsuz bir sıçrama yaptı.

Temsil sona ermişti. Ça-min zilleri çözdü ve dışarı çıktı. Güneş gözlerini kamaştırdı. Ça-min bir süre gözlerini kapalı tuttu. Yeniden baktığında ilk sırada gözleri korkudan büyümüş, yüzü alıklaşmış babasını gördü.

Liyu şaşkınlığından sıyrılıp birden seyircilere döndü ve kalabalığı dağıtmak istermiş gibi kollarını sallayarak bağırdı:

— Bu temsil bedavadır. Oğlum sizlerden para istemeyecek kadar kötü oynadı komedi.

Kurnaz sözlerdi bunlar. Ve aslında para vermemekten başka bir şey dilemeyen kitle için en güzel armağandı. Kalabalık bir iki saniye içinde dağıldı. Ama beş altı kişi Liyu'nun yanından ayrılmadı. Hepsinin başında siyah takkeler vardı, hepsi yaşlıydı. Gençliğin saçma sapan saydıkları fantezilerini eleştirebilme olanağını bulduklarından dolayı mutluydular.

— Seyircilerin zevklerine değer vermenize çok sevindim Liyu Amca, dedi içlerinden biri. Oğlunuzun ellerinin dahi bir sanatçının elleri olduğu şüphe götürmez. Ama hiçbir anlamı olmayan bu komediye 'İmparatorun Damadı' adını takmaya nasıl cüret ettiğini anlamadım.

Konuşulanlar Ça-min'in kulağına ulaşıyordu. Liyu kaygıyla sağa sola baktı. Sonra eğilerek:

— Sözleriniz benim için çok değerli amca. Ben de oğlumun doğaçtan oynadığı bu piyese 'İmparatorun Damadı' adını vermesine şaşıyorum.

— Saygısızlık bu, dedi bir başka yaşlı adam. 'İmparatorun Damadı' babalarımızın, dedelerimizin zamanından kalma bir yapıt, adını şurda burda kullanmak kimse'nin hakkı değildir.

— Sizinle aynı düşüncedeyim ama gençler gururla-

rından dolayı hep yanlış yaparlar amca. Geçmiş dönemin sanatının aşılamayacağını öğrenmesi için oğlumun uzun bir çıraklık dönemi geçirmesi gerekiyor.

— Bir üstat gibi konuşuyorsunuz Liyu amca.

— Eleştirileriniz de gerçek dostların eleştirisi; izin vererseniz gidip sözlerinizi oğluma ileteyim.

Liyu yeniden eğildi. Yaşlılar kurumla uzaklaştılar. Liyu onlar kalabalığa karışincaya kadar arkalarından baktı. Çevresine bir göz attı; kimse onunla ilgilenmiyordu. Korkusu biraz azalmıştı. Oğlunun yanına gitti:

— Böyle bir şeye nasıl cüret ettin? dedi yavaşça oğlunun yanına çömelirken.

Ça-min yanıt vermedi. Ne diyebilirdi ki?

Babasının sesinde bir hayranlık vardı. Bu, ancak Ça-min'in verdiği temsilden dolayı olabilirdi. Ve Ça-min için de önemli olan babasının yargısıydı; diğerlerinin sözlerinin bir önemi yoktu. Babasının da, yargısını sözlerle belirtmesine gerek duymuyordu.

— Senden tek başına temsil vermemeni istemiştin, dedi Liyu.

— Biliyorum baba.

— Sana bir de yumurta taşla dövüşemez demiştin. Neden sözümü tutmadın?

— Bağışla baba.

— Yazgıyı neden zorlayalım Ça-min? O bizden öç alabilir sonra. Felaketler hep yaşamın doğal akışını değiştirmek istemekten gelir. Yaşlıların söylediklerini duydun mu?

— O sözlerin bir önemi var mı?

— Sandığından da çok oğlum. Akıllı sözler söylediler. Bak Ça-min, insan kendine düşman yaratacak hareketlerden kaçınmak zorundadır. Bunu yüz kere söylemedim mi sana?

— Söyledin baba. Ama ben Kör At'ın beni dövmesi

için hiç bir şey yapmamıştım!

— Bunları unutmak gerek Ça-min. Hakaretleri unutmak gerek. Anlamaya çalış oğlum: Kör At'ı yazgı gönderdi. Sen onu zorlamak istediğin için. Korkuyorum.

— Neden korkuyorsun baba?

— Yazgının öç almasından; söz dinlememeni başına kakmasam da, yazgının bunun bedelini ödetmesinden korkuyorum.

Yanyana duruyorlardı. Birbirlerine olağanüstü bir sevgiyle bağlıydılar. Ortak sanatları, ortak yoksullukları aralarında kopmaz bağlar yaratmıştı. Dalgın dalgın çevrelerindeki kalabalığa bakıyorlardı. Önlerinden iki kişi geçti.

— Dikkat ettiniz mi amca, bugün önceki günlerden daha az Japon askeri var ortalıkta, diyordu birisi.

— Gerçekten de öyle, diyordu bir diğeri şaşırmış görünerek. Neden acaba?

— Ben de deminden beri bunu soruyorum. Şaşım kaldım...

Ça-min babasına döndü:

— Ne zaman döndün? diye sordu.

— Kaplan sahneye çıkarken, dedi Liyu bir solukta. Hemen sonra devam etti:

— Kaplan oynatıyorlar diye iki kuklacının Japonlar tarafından diri diri gömüldüğünü biliyor musun?

— Kaplan Japonları temsil etmiyordu baba.

— Biliyorum Ça-min, biliyorum. Aslında yaptığın çok daha kötü. Çin'de her zaman Japon olmadı ama «Kör At'lar» her zaman olur.

Liyu kalktı. Kaygılanmaya başlıyordu.

— Bugün burada fazla kalmamalı. Belki seyirciler arasından biri Kör At'a haber verir. Ondan önce Kör At'ı

bulup borcumuzu ödeyelim. Bu saatte Çeng'in kahvesinde satranç oynuyor olmalı.

Sahneyi çabucak söktüler. Sepetleri omuzlarına alıp uzaklaştılar. Tulum gibi şişmiş karınlarıyla üç çıplak çocuk parmaklarını emerek arkalarından bakıyorlardı.

ALTINCI BÖLÜM

Öğleden sonranın ağır havası geçmiş, gökyüzü sert mavi rengini yitirmişti. Başdöndürücü bir derinlikteydi. Neredeyse görünmeyecek kadar yükseklerde süzülen binlerce kırlangıcın uçuşu, bu derinliği daha da arttırıyordu. En hafif bir esinti bile yoktu. Ama hava daha serindi. Belki de yükseklerde esen ve kırlangıçların hoşuna gitmesi gereken çöl rüzgarlarından böyleydi.

Liyu'yla oğlu sırtları kamburlaşmış, bambu sırtığının durduğu omuzları eğrilmiş olarak Gök Köprüsünü terkettiler. Günün bu saatinde yoğunlaşan kalabalık yüzünden sık sık yön değiştirmek zorunda kaldılar. Çabuk yoruldu- lar ve önlerine gelen ilk küçük sokakta durakladılar. Çelik zırhları pırıl pırıl Japon araçları geçti caddeden. Hiç böylelerini görmemişlerdi. Şaşırdılar.

— İki saattir durmadan geçiyorlar, dedi bir yaşlı çek-

çek sürücüsü. Bu kadar çoğunu hiç görmemiştim, ama belki de aynı araçlar dönüp duruyorlar. Merak edilecek kadar var gene de!

Sırıttı ve ileriye doğru bir tükürük fırlattı. Üstünde kirden kararmış bir kısa don vardı; çekçekte oturuyordu. Göğsü pişmiş toprak rengindeydi. Ayağında büyük bir yara vardı ve elindeki bir bambu yaprağıyla yarasına konan sinekleri kovuyordu.

— Evet, bütün bunların insanı şaşırtan bir yanı var, diye devam etti... Üstelik düzeni korumak için yanlarında Çin polisleri de var...

Yine sıırıttı ve yelpazesini hızla sallamaya başladı. Liyu'yla oğluna dik dik baktı; yanıt vermedikleri için kızdı:

— Siz beni duymuyor musunuz?

— Sözlerinizin birini bile kaçırmadık.

— Hah! Kendinizi eğitmek için yararlanın bundan. Güvenliğin bozulma tehlikesi var. Böyle olunca tüm canlılar ortadan kalkar, yer yarılr, dünya yıkılır. Yeni türden haydutlar bunun için çalışıyorlar. Her tarafa sızmışlar. Gözlerinizi açın saygıdeğer insanlar!

Yine tükürdü. Alay mı ediyordu? Yoksa onları, felaketlerine neden olacak bir şeyler söyletmek için tahrik mi ediyordu? Liyu oğluna işaret etti. Burada fazla durmamak daha iyiydi. Kalktılar.

— Öğütlerinize uyup gözlerimizi açacağız, dedi Liyu.

— Bir şey anlamıyorsunuz! Zaten köylülere bir şey anlatılamaz ki! dedi çekçekçi başını çevirerek.

Liyu'yla oğlu bir an önce eve dönmek için hızla uzaklaştılar. Kısa adımlarla ellerinden geldiği kadar çabuk yürüyorlardı. Caddelerden bir sokaktan çıkıp, bir başkasına girmek için geçiyorlardı. Bu kez duraklamaya alıştıkları yerlerde de duraklamadılar. Adımlarını o kadar ça-

buk atıyorlardı ki, görenler onların gerçekten yere basıp basmadıklarını sorabilirlerdi kendilerine. Japon tüccarlarının mağazalarının önünde askerler nöbet tutuyorlardı. Kuşkusuz bu tedbir yağmayı önlemek için alınmıştı ve askerlere de en ufak bir olayda ateş etmeleri emredilmişti. Caddeden geçenler askerlerin uzağından geçiyorlardı. Mağazalardan hâlâ mallar çıkarılıp çekçeklere yükleniyordu. Kumaş balyaları, pamuklu ve ipekliler, çeşitli mobilyalar araçlar üzerinde yığılıyordu. Her devirden kalma mobilyalar vardı. Liyu, Çing hanedanıyla Ming ve Song hanedanından kalanları tanıyabiliyordu. Ama Tang hanedanı ve öncekilerine ait olanlar hakkında bilgisi çok belirsizdi. Yüklü çekçekler bisikletli polislerin koruması altında uzaklaşıyorlardı. Sırtları terden parlayan sürücülerin yorgun oldukları pedallara basmalarından belliydi. Bütün bu servetler hangi depoya konabilirdi? Bu kadar hazine nasıl olmuştu da küçücük mağazaların içine sığdırılabiliyordu?

Günün hâlâ sıcak bu saatlerinde, duraklamadan bu kadar uzun bir süre yürümeye alışkın olmayan Liyu ve Ça-min, çok geçmeden yorgunluklarını bütün ağırlığıyla duydular. Eve dönmek için acele etmelerine rağmen Tam Uyum lokantası önünde durdular. Lokantada çekçeklerini gölgeye parketmiş sürücüler vardı. Bir masanın çevresine oturmuş domino oynuyorlardı. Liyu da Ça-min de çok susamışlardı. Lokantaya girdiler. Liyu lokanta sahibi Wang'dan iki bardak sıcak su istedi.

— Hayırdır! diye bağırdı Wang. Liyu'nun böyle bir masrafa girmesine şaşırmıştı. Yoksa talih sizin de mi yüzünüze güldü?

— Bugün olağanüstü bir gün, diye yanıtladı Liyu gülümseyerek.

Ama hemen söylediği sözlerden pişmanlık duydu. Bir başka anlama çekilebilirdi. Liyu lokantacının yüzünde de

bir kaygı ifadesi belirlediğini farketti. Aynı anda eski püskü giysiler içinde bir adam yanlarına yaklaştı ve teklifsizce ilişiverdi.

— Olağanüstü sayılacak ne var ki? diye sordu.

Wang gözlerini Liyu'ya dikti: bakışlarında dikkatli olmasını öğütleyen bir anlam vardı:

— Gerçekten olağanüstü bir şey mi var diye tekrarladı adam, yeniden.

— Bugün olağanüstü bir gün, diye sözü aldı Liyu büyük bir sakinlikle; çünkü yarın kızımı evlendiriyorum.

Wang biraz rahatlamıştı:

— Duygularınızı anlıyorum, dedi.

Yanlarına sokulmuş olan adam bu yanıttan tatmin olmamışa benziyordu. Horgörüyle Wang'a baktı, sonra Liyu'ya döndü:

— Bu kadar basit bir şey için olağanüstü günden söz edilir mi? dedi.

— Kız evlendirmenin olağanüstü bir şey olmadığı doğru...

— O halde neden olağanüstü diyorsun bugün için?

— Kız benim için büyük bir yükü.

— Bütün kızlar yüküdür.

— Ama benimki özellikle öyleydi: değersiz sakat bir kızıdır.

— Onu karılığa alan adamın deli olması gerek!

— O da değersiz biri. Ama sakat bir kızım olduğundan damadımı seçmekte titizlik etmedim tabii.

Babası kadar sakin görünmeyen Ça-min araya girdi:

— Saygıdeğer baya bir bardak sıcak su ikram edemez miyiz baba?

Bu mükemmel bir öneriydi. Bir bardak su reddedilmez; bir konukluk işaretidir ikram. Böyle bir ilişki kurmak da her türlü düşmanlığı silebilir.

— Tabii dedi Liyu. Ça-min'in önerisinden hoşnut olmuştu.

Wang adamın önüne bir bardak sıcak su koymuştu bile.

— Anlattığınıza göre, kuşkusuz kızınız pek değerli değil, dedi adam. Ama oğlunuzun değeri bu eksikliği gideriyor sanırım. Mutlu bir babasınız.

— Yakınılacak bir durumum yok dedi Liyu.

Adam yumuşamıştı. Sıcak sudan zevkle bir yudum aldı.

— Sizi, kendilerini ilgilendirmeyen şeylerden söz eden insanlardan sanmıştım amca, dedi.

— Ben yaşlı bir adamım. Kendi işlerim bana yetiyor da artıyor bile, diye yanıtladı Liyu.

— Şehrin kargaşalık çıkarmak için fırsat kollayan yeni tür haydutlarla dolu olduğu söyleniyor.

Ça-min alnını masanın üstündeki ellerine dayamıştı: yüzündeki kızgınlığı göstermek istemiyordu.

— Felaketlerimiz bize yetmezmiş gibi bir de bunlar çıktı dedi Liyu.

— Bazıları da savaşın biteceğini ileri sürmeye cesaret ediyorlar, diye sırttı adam.

— Savaşın biteceğini ha! Çocukluğumdan beri var savaş; ben doğmadan da varmış! diye haykırdı Liyu. Yüzünde derin bir şaşkınlık ifadesi vardı.

Ça-min ayaklarının arasına tükürük sarkıtıyordu. Yan masada çekçekçiler sessizce oyunlarına devam ediyorlardı.

— Siz bilgili bir adamsınız, dedi adam.

Liyu bunu duymazlıktan geldi:

— Savaşın neresi halkı ilgilendirebilir ki? diye devam etti Liyu.

— İşte doğru söz diye buna denir!

Adam sıcak suyunu bitirdi. Liyu kalktı. İkinci bir bardak ısmarlamak istemiyordu. Ça-min'in davranışlarından

da kaygı duyuyordu. Tehlikeli bir duraklama olmuştu bu. Wang'ın borcunu ödedi. Wang dostça göz kırptı. Konuşmanın tümünü duymuştu ve Liyu'nun hiç değilse kızından söz ederken yalan söylediğini biliyordu. Ça-min de kalkmıştı. Adamın önünde eğildi:

— Birlikte olmaktan şeref duydum. Bu günü unutmayacağım!

— Ben de, ben de, dedi diğeri.

Hayal kırıklığına uğramış olduğu yüzünden belliydi. Bir bardak daha sıcak su içeceğini ummuştu. Liyu'yla oğlunun arkasından küçümser bir ifadeyle baktı; Wang'a döndü:

— Akıl almaz bir görgüsüzlük değil mi bu? dedi. Hem sakat bir kız evlendirirsin, hem de yalnız bir bardak sıcak su ikram edersin! Olacak iş değil...

— Şehre yeni gelmiş yoksul köylü bunlar. Görgü nedir bilmezler.

— Onları daha önce gördünüz mü?

— En çok dört beş kez, diye yanıtladı Wang. Oysa Liyu'yla Ça-min'i her gün iki kez görüyordu.

Liyu'yla oğlu eski tatar şehrinin doğu surları yakınındaki mahallelerine yarım saatten kısa bir zamanda vardılar. Kendilerini daha rahat hissettiler ve sağ elleri omuzlarındaki bambu sırtığının sallanmasını engellemek ister gibi sırtığın üstünde, sol elleri adımlarına uygun sallanarak yürüyüşlerini hızlandırdılar. Daha rahattılar ama buralardaki görünüş de, koku da geçtikleri yerlerin hepsinden daha kötüydü. Ama ne de olsa bu kendi yoksulluklarıydı. Varlıkları bu yoksullukta kendi yerini bulmuştu. Kenarından geçemedikleri çöp yığınlarının üstünden atlamak için yavaşlıyorlar sonra yine eski hızlarıyla yol-

larına devam ediyorlardı. Bazı yaşlılar evlerinden çıkıp mahallenin birkaç çocuğuna karışmışlardı. Yaşlarını kestirmek güçtü; hem açlıktan kıvranan bir insanın yaşı nasıl anlaşılabilirdi ki! Bazılarının çömelecek güçleri bile yoktu: yere oturup sırtlarını duvara dayamışlardı. Herşeye rağmen bir yaz ikindisinin tadını çıkarmaya çalışıyorlardı. Gözlerini hayranlıkla havadaki kırlangıçlara dikmişlerdi. Kuşlar bu saatlerde daha alçaklarda uçuyor, sesleriyle şehrin uğultusunu bastırıyorlardı.

Liyu'yla Ça-min kendi sokaklarının köşesine yaklaşıyorlardı. Köşedeki taşın üstünde bir çocuk oturuyordu. Kimse taşın ne zamandanberi orada olduğunu bilmiyordu. Yarı yarıya gömülüydü. Ve bir yüzünde acıma tanrıçasının kabartma heykeli vardı.

Liyu önden yürüyordu. Çocuk onu görünce ayağa kalktı.

— Kirletildi, dedi.

Liyu sepetlerin çocuğa çarpmaması için hafifçe yana çekildi. Ça-min de yanlarına varmıştı.

— Kirletildi, diye yineledi çocuk.

Ça-min bir gülümseme ile yanıt verdi. Daha katedecekleri iki yüz metre vardı. Evlerinin önünde bir grup kadın oturuyordu. Bunda olağanüstü bir şey yoktu. Kadınlar düğün olacak bir evin önünde toplanıp çene çalmaktan hoşlanırlar. Liyu kalabalığı görünce onlara takılmak için birkaç söz söylemeyi düşündü. «Bu kadar yaşlı tavuk bir araya geldiğine göre yakınlarda bir horoz olmalı!» gibisinden bir şey. Ama kadınlar Liyu'yla Ça-min'i görünce bir anda dağıldılar. Ça-min:

— Ne oluyor? diye sordu kaygıyla.

Hiç kimsenin onlarla karşılaşmak istememesi için felaketten de daha öte bir şeyler olmalıydı.

Liyu sepetlerini geçirebilmek için kapıdan yan dönünce avlunun bomboş olduğunu gördü. Dondu kaldı.

— Siya-ko, diye haykırdı Ça-min.

Sepetlerini atar gibi bıraktı ve eve doğru koştu. İçeri girdi, perde arkasından kapandı. Liyu kendini zorlayarak sepetleri acele etmeden indirdi. Kendi yaşında bir adam, içinde fırtınalar kopsa da düzensiz hareketler yaparak ağırbaşlılığını yitirmemeliydi. Birden sokak başındaki çocuğun sözlerini anımsadı: o zaman hiç dikkat etmediği sözler bir yumruk gibi kafasına indi. Gerçeği anlamaya başlamıştı. Günün bu saatinde kapalı duran perde bir felaketin habercisi değil miydi?

İçeri girdi. İlk gördüğü, kangın önünde yere kapaklanmış oğlu oldu. Kangın üstüne bakmaya cesaret edemedi. Ça-min'in omuzları sarsılmaktaydı. Liyu «Öfkeden» diye düşündü. Odanın bir köşesinde cam parçaları parlıyordu. «Altın balık» kavanozu kırılmıştı. Kızı, kendinin ve oğlunun ayaklarına batmasın diye cam parçalarını toplayıp köşeye yığmıştı; bu, son derece müşfik bir hareketti. En sonunda kanga baktı: Siya-ko duvarın dibine yığılıp kalmıştı. Donuk gözlerini Liyu'ya dikmişti. Kendisini korumak ister gibi kırmızı gelinliğine sarılmıştı. Liyu «Neden geldi başımıza bu felaket?» «Neden herşey kırıldı?» diye sordu kendi kendine. Acısı öyle derindi ki hiç bir şey düşünemiyordu. Ça-min'in hıçkırıkları kesildi. Çekirge ötmüyordu. Ölmüş olmalıydı. Mutluluklarının simgesi ezilmişti. Sessizlik derinleşiyor, Liyu'yu boğuyordu. Perdenin arkasında ayak sesleri duyuldu. Liyu çıktı. Önünde Yu-pi vardı. Felaketler bir sevginin derinliğini ortaya çıkarır. Yaşlı kadının gözleri, eskimiş bir fildişi heykeli gibi ince, pürüzsüz ve soluk yüzünde iki tatlı alev gibi parlıyordu.

— Nasıl oldu bu? diye sordu Liyu, yavaşça.

— Beş kişiydiler. Beş cehennem zebanisi! Ne yapabildim? Onları kendime çekmek, ateşlerini bana döndürmelerini sağlamak için çok yaşıyım.

Aralarında oyun oynamak söz konusu değildi artık. Beyefendi prenses komedisi akıllarında bile yoktu.

— Buraya nasıl gelmişler? Yıllardan beri sokağımızda bir tek Japon askeri görülmemişti.

Yaşlı kadının göz kapakları oynadı. Bu yeterliydi: Yu-pi, Şu-fan'ın evini gösteriyordu. Yaşlı kadının hareketinde Şu-fan'ı suçlayan herhangi bir ifade yoktu. Sadece açıklamak istiyordu. Liyu sabah manolyanın önünde çömelerek otururken Yu-pi'yle Küçük Ejderha'nın annesi arasında geçen konuşmayı anımsadı.

— Neden? diye sordu.

«Neden Şu-fan'la yetinmediler?» demek istiyordu.

— Onu izliyorlarmış diye yanıtladı Yu-pi. Korku içindeydi. Ne yaptığını bilemeyecek haldeydi. Çocuğunu almak için Siya-ko'nun yanına girdi. Sonra evine saklandı. Askerler avluya girince avlunun eşiğinde duran Siya-ko'yu gördüler. Yazgı, kızının güzel olmasını istemiş! Önlerine geçmeye çalıştım. Tekmelerle yere yuvarladılar.

Yazgı sadece kızının güzel olmasını mı istemişti? Liyu başını eğdi. Ça-mine «Yazgı öçalabilir» dediğini anımsadı. Oğlu, sözünü tutmadığı gibi, kaplanı oynatmış, Kör At'ı hor görmüştü. Nasıl anlamalı bütün bunların nedenini? Liyu acıdan ter döküyordu. Yüreği kanıyordu. Dengesini yitirmemek için ayaklarını açtı.

Şu-fan kucığında çocuğuyla evinden çıktı ve iri iri açılmış gözlerini Liyu'nun gözlerine dikerek yaklaştı. Küçük Ejderha Liyu'yu görünce sevinçten çığlık atmaya başladı. Yanlarına gelince çocuk elini bu tanıdık yüze doğru uzattı. Liyu yavaşça bu küçük eli kendi elinin içine aldı, gözlerini kapayarak öylece durdu... Çocuk önünde öküz gibi alçakgönüllü ol ve başını eğ! Felaketler çocuk önünde susmak zorundadır!

Bu akşam, her zamanki gibi gece bastırmadan avlu-ya çıkıp, kırlangıçların günün son uçuşlarını ve yıldızların birbiri ardından doğuşunu seyretmek söz konusu olamazdı. Kaçınılmaz olanın önünde baş eğmek gerekiyordu. Acı, bir insan için sevgiden de gizli, sevgiden de öz bir duygudur. Liyu bunları düşünüyordu. Olaydan önce Siya-ko mısır unundan peksimet yapıp tahta bir çanağa dizmiş olmasına rağmen yemek yemek de söz konusu olamazdı. Japonlar bu peksimetleri görmüş olamazlardı. Ça-min onları bulunca babasına vermek istemiş ama Liyu başını sallayarak almamıştı. Ça-min yemeği denemiş ama lokması boğazını aşmamıştı.

Liyu alçak bir taburenin üstünde oturuyordu. Dizleri çenesinin hizasındaydı. Ça-min sırtını duvara dayayıp çömelmişti. Evin kapısını bekliyordu sanki. Siya-ko kangın bir ucunda daha da büzülmüş duruyordu; kırmızı gelinliği yanındaydı şimdi. Üçü de konuşmuyordu. Hiç birisi daha sabah odanın umutla haşlanmış pirincin güzel kokusuyla dolu olduğunu anımsamaya cesaret edemiyordu. Yitirilen bir mutluluğun izleri insanın yüreğini parçalamaktan başka bir işe yaramaz. Yan odada Küçük Ejderha sızlanmaya başladı. Ama bu açlık yüzünden değildi; hemen sonra ses kesildi. Şu-fan çocuğuna yiyecek bir şey getirmiş olmalıydı. Felaketin nedeni de bu değil miydi? Avludan Yu-pi'nin ayak sesleri geldi. Bu seslerden yaşlı kadının gürültü çıkarmamaya çabaladığı belli oluyordu. Yu-pi bez perdenin gerisinde durdu. Liyu yerinden kıpırdamadı. Yaşlı kadının merak ettiği için geldiğini sanmıyordu. Ama bu iyilik perisinin kızına saldıran zebanileri bile durduracak gücü yoktu. Gerçi Japonlar kadar vahşi olanlarını hiç görmemişti. Liyu'nun gençliğinde, hatta on yıl önce çok sözü edilen Fransız veya İngilizler gibi Avrupa'dan gelmiş olan ve bir kadını tedirgin etmeden bir hafta geçiremeyen zebanilerden de kötüydü Japonlar.

Gece bastırınca Liyu'yla Ça-min de kangdaki yerlerine uzandılar. Liyu oğluyla kızı arasında yatıyordu. Siya-ko babasına değmemek için yana çekildi. Liyu'nun içi yeniden burkuldu. Kendisi de yatarken kızına dokunmaya dikkat etmişti. Yaşam boyunca az mı iğfal olayıyla karşılaşmıştı? Japon zebanileri şehri zaptettiklerinden beri iğfal edilen Çinli kadınlar yüzlerle sayılırdı. Aklındaki düşünceler içini parçalıyordu. Kızının başına gelen felakette sadece yazgının izini göremezdi. Ama yazgı kabul edilmezse nasıl yaşanılabilir? Yoksa her gün duymaya başladığı yeni düşünceler kendi kafasında da mı yer etmişti? Ça-min'in yüzüne bir kin maskesi takan bu yeni düşünceler değil miydi? Liyu bunları düşünmemek için zorladı kendini. İçinde canlanan yepyeni bir güçle elini kızına uzattı. Şehrin uğultusu hemen hemen işitilmiyordu. Liyu ocağın soğumuş külleri arasında bir kertenkelenin gezdiğini duydu. Sonra da güney mahallelerinde sokağa bırakılan bir ceset bulmak için gece avına çıkmış köpeklerin sesleri geldi kulağına. Eli Siya-ko'ya değdi. Siya-ko inledi ve yana kaçmak istedi. Liyu'nun eli kızının kolunda gezdi ve eline değdi. Liyu bu eli avucuna aldı. Kızının küçücük eli, yaralı bir kuşun kanatları içine sığındığı gibi avucuna sığındı. Yağmurdan, fırtınadan bayılmış bir şakrak kuşu gibi titriyor, yanıyordu. Liyu bu titrek yumruğu sıkıca kavramıştı avucunda. Ne kadar koruyabilecekti bu durumu? Bilemiyordu. Düşünmekten vazgeçti. Yalnız şu anın bir önemi vardı. Liyu umutsuz bir sevgiyle «İyi bir babayım» dedi içinden. Kızının elini ilk kez böyle tutuyordu.

Ça-min bir o yana bir bu yana dönüyordu. Bazen kinle homurdanıyormuş gibi iç çekiyordu. Liyu oğlunun kinini bir türlü anıyamıyordu. Liyu'ya durmuş bir evrenin üstünde asılı gibi gelen dakikalar birbirini kovaladı. Ça-min düzenli nefes almaya başlamıştı, başı yana kaydı ve

nefesi Liyu'nun çıplak omuzunu okşadı: uyuyordu. Liyu sırtüstü yatıyordu. Sabahtan bu yana sanki sonsuz bir zaman geçmişti. Uçaklar geçti. Ama Liyu'nun kafası başka yerlerdeydi. Uyandıktan hemen sonra geçen uçakları anımsıyordu. Farkına varmadan yavaşça uykuya dalmaktaydı.

YEDİNCİ BÖLÜM

Liyu sıçırarak kalktı. Yu-pi bir ayağını sallıyor, yalvaran bir sesle yavaşça onu çağırıyordu. Liyu hemen Siya-ko'nun elinin avucunda olmadığını farketti. Kangdan indi ve kapının perdesini aralayan yaşlı kadının peşinden fırladı.

Gece görkemliydi. Gökyüzünde pırıl pırıldı ay. Avlu karla örtülmüş gibiydi. Liyu'nun fazla yürümesine gerek kalmadı. Yu-pi avlunun, çıkıntı yapan çatının gölgelediği yerinde durmuştu. Siya-ko kendini bir kalasa asmıştı. Yaşamına son verirken ay ışığında kalmak istememişti. Liyu kollarını uzattı, ipin ucunda sallanan Siya-ko'ya doğru gitti, onu kucaklayıp sıktı. Hâlâ canlıymış gibi sımsıcaktı vücudu. Ama artık umulacak bir şey kalmamıştı; Liyu kızının ölmüş olduğunu biliyordu. Liyu dün onu kangın üstünde yığılmış görünce yarı ölü olduğunu anlamış-

tı. Gece avucunda tuttuğu ateşler içindeki eli can çekiştiği için titriyordu.

Siya-ko'nun yüzü kendi yüzünün yüksekliğindeydi. Liyu vücudunu bir koluyla tuttu, diğer eliyle ipi çözdü. Sıcaklığını koruyan cansız Siya-ko, üstüne yığıldı. Kuş gibi hafifti. Liyu'nun acısı dünkü acısıyla karşılaştırılmazdı. Çünkü dün can çekişen bir insan önündeydi. Siya-ko artık acıyı aşmıştı. Ölüm acılara son verir. Yalnız ölenin acılarına değil. Kalanların acılarına da! Liyu güzel ay ışığında kızını uzun bir süre kollarında tuttu. Yu-pi, Siya-ko'nun yüzündeki boğulma izlerini sildi, gözlerini kapadı ve ceketinin astarından yırttığı bir bezle çenesini bağladı. Liyu taşlaşmış gibiydi. Sanki zamanın dışında yaşıyordu. Siya-ko'nun kendisine «babacığım» dediği zamanlarda yaşıyormuş, kucağındaki de küçücük kızımıymış gibi geliyordu. O döneme ait anılar kafasını doldurdu. Karısı Wu So-çen yaşıyordu; karnında Ça-min'i taşıyordu. İlk oğlu büyümüş, Liyu'yla birlikte Gök Köprüsüne gidiyor, babasına yardım ediyordu. Her yanda mutlu aileler vardı. Manolya baharda çiçeklerle donanıyordu. Çocuklar çiçeklere hiç dokunmuyorlardı. Ateşin yaktığını nasıl öğrenmişlerse, çiçeğin değerini de öğrenmişlerdi. Çocukların çiçeklere zararı olmaz. Binlerce yıldanberi böyledir bu...

Yu-pi evinden güzel bir bambu hasırı getirmişti.

— Çocuğunu eve götürüp bunun üstüne yatırmalısın, dedi. Onu böyle ay ışığında tutmamalısın.

Liyu yanıt vermedi. Duymamıştı. Akli başında değildi. Ça-min'in doğumundanberi kızını kucağına almamıştı. Siya-ko o zaman iki yaşındaydı. Liyu'nun kızını yeniden kucağına alması için O'nun ölmesi gerekmişti. Karısını da hiç kucağında taşımamıştı. Sadece bir kez yapmıştı bunu; o da tabuta koymak içindi. Karısının hiç olmazsa bir tabutu olmuştu; ölülerin onurlandırılabilirdiği bir dönemde ölmüştü. Şimdi kızını nasıl toprağa verecekti?

— İçeri girelim Liyu amca, diye üsteledi Yu-pi.

Liyu'yu kolundan tutup çekmeye başladı. Odaya girince hasırı yere serdi. Liyu kızını hasıra yatırdı. Ça-min hâlâ uyuyordu. Solunumundan tatlı bir ses çıkıyordu. Liyu onu uyandırmak için kolunu uzattı. Yu-pi yaşlı adamı durdurdu.

— Ne gereği var beyefendi?

Değerli sözcük bu törensel anda yeniden kullanılmıştı.

— Haklısınız prenses, dedi Liyu ancak duyulabilen bir sesle.

Dışardaki delikten giren ay ışığı, odanın içindeki eşyaların gözle seçilebileceği kadar aydınlık veriyordu. Siya-ko'nun kırmızı giysisi özenle katlanmış, çarşafın yanına konmuştu. Genç kız yaşamı terketmeden herşeyi düzeltmişti: bir gün önce ocağın önündeki külleri süpürdüğü, kırılan kavanozun parçalarını topladığı gibi... «Gerçekten çok değerli bir kızdı...»

— Nişanlısı geldiğinde... diye söze başladı Yu-pi. Liyu hemen atıldı:

— Niye gelecekmiş ki? dedi şaşırılmış bir halde. Burada yapacak bir işi kalmadı artık.

— Bugünün gençleri eski zamanın gençleri gibi değil.

Beklenmedik bir sözdü bu. Liyu gözlerini yaşlı kadına dikti. Gözgözeydiler. «Anlayışımı aşan bu intihar olayını benden daha mı iyi anladı?» diye düşündü Liyu. Kuşkusuz Yu-pi de iğfal edilmiş ama yaşamına son vermeyi hiç düşünmemiş binlerce kadından biriydi. Doğruydı söylediği; gençler eskisi gibi değildi. Ça-min gibi Siya-ko da yazgıyı kabul etmemişti. Ona başkaldırmışlardı ikisi de. Sanki yazgıya bir insan biçimi vermişlerdi.

Liyu, Siya-ko'nun nişanlısını beklemek için erkenden avluya çıktı. Akıllı, bir türlü kavrayamadığı olaylarla kar-makarıştı. Yavaşça duvarın gölgesinden çıkan önünde-ki manolyayı ve uyanmış olan Küçük Ejderha'nın viyak-lamasını ancak farketti. Hing-min avluya girdi. Yüzü sol-gundu. Olaydan haberi vardı. Liyu ayağa kalktı:

— Felaketimizi paylaşmaya geldiğin için teşekkür ederim, dedi.

Hing-min saygıyla selam verdi. Yüzü yalnız acı çe-ken bir insanın yüzü değildi. Yu-pi haklıydı: şimdiki genç-ler eskilere benzemiyorlardı.

— Bu yalnız felaket değil, dedi Hing-min.

— Belki, diye yanıtladı Liyu.

— Bir örnek aynı zamanda, diye devam etti Hing-min.

Bu sözcük Liyu'ya Çince değilmiş gibi geldi. Şaşır-dığını göstermemek daha iyiydi. Hing-min'in ceketi açık-tı; çıplak göğsü görünüyordu. Genç adam titredi. Acıdan mı yoksa soğuktan mı titrediğini kim bilebilirdi?

— O'nu görmek ister misin? diye sordu Liyu.

— Bunun için geldim.

Liyu kapının perdesini kaldırdı. Duvardaki bir çiviye taktı. Siya-ko hasırın üstünde yatıyordu. Ça-min başucun-da, Yu-pi ayakucundaydı. İkisi de çömelmişlerdi. Duvar deliğinden gelen ışık genç kızın sakın ve şimdiye dek ol-madığı kadar güzel yüzünü aydınlatıyordu. Hing-min hıç-kırdı. Hareketsiz yüzünden bir gözyaşı aktı. Ça-min başı-nı ona çevirmişti.

— Bir örnek, dedi Hing-min.

Liyu oğlunu gözetliyordu. Kuşkusuz Ça-min sözcü-ğü anlamıştı. Yu-pi'ye baktı. O da sözcüğü anlamıştı. Li-yu bundan belirsiz bir hoşnutluk duydu.

— Ona güzel bir cenaze töreni yapacağız, diye ek-le-di Hing-min.

Liyu'nun yüreği umutla doldu. a-min kalkıp dostunun yanına geldi.

— Nasıl yapabiliriz ki?

— Herşey ayarlandı. Gelirken bir tabut seçmek için dükkanını yeni açan bir marangoza uğradım. Tabut tah-tadan olacak ama tahtalar birbirine iyi geçmiş. Bir adam da Batı Gök Perilerine Siya-ko'nun oraya varacağını ha-ber vermek için buraya gelecek.

Liyu genç adamın ayaklarına kapanmamak için ken-dini zor tuttu.

— Bütün kalbimle teşekkür ederim sana, dedi.

İçi yle bir minnetle dolmuştu ki bir an teselli oldu. Böylece kızının cenaze töreni karısınınki kadar güzel ola-caktı. Yu-pi de ayağa kalkmıştı. Yüzünde bir sevinç pa-rıltısı vardı.

— O'na ne giydireceğiz?

— En güzel giysisini, diye yanıtladı Hing-min.

Bütün gözler kangın üzerinde katlanmış olan kırmızı giysiye çevrildi.

— Olamaz, dedi Liyu. Hing-min'e dönüp devam etti:

— Bu senin ailene aittir. Senin bile bir gün buna ih-tiyacın olabilir.

— Ben yalnız kumaşını verdim, Siya-ko'nun babası; giysiyi o dikti.

Yu-pi  adamı kapıya doğru itti.

— Siz ıkın, dedi. O'nu hemen giydirmeliyiz. Şu -fan'a, gelip bana yardım etmesini söyleyeceğim.

Marangoz tabutu öğleden hemen sonra getirdi ve Hing-min'in bir günlüğüne kiraladığı iki tekerlekli, kollu arabayı bıraktı. Arabada bir kazmayla bir de kürek var-dı. Biraz sonra da başında kırmızı beyaz bir takke olan,

töreni yapacak kişi geldi. Uzun mavi kırmızı cüppesinin göğsünde ve sırtında iki büyük sarı daire vardı. Koltuğunda küçük kağıt bayraklı bir flama vardı. Bununla Bu-da'nın gelmiş olduğu Batının tanrılarını uyaracak, onlara Siya-ko'nun geldiğini bildirecekti. Törenden mahallede konuşulacaktı mutlaka; bu, zengin bir insana yapılan bir cenaze törenine benziyordu.

Liyu, Siya-ko'nun vücudunu tabuta koymas ı için oğ-luna yardım etti. Yu-pi bir gün önce yapılmış olan ve aç-lıklarına rağmen kimsenin yemek istemediği peksimetle-ri Siya-ko'nun ayak ucuna yerleştirdi. Hing-min üstteki tahtaları çiviledi; sadece bir tanesini tek taraftan tuttur-du. Şehirden çıkarken polisler tabutta gerçekten bir ce-set olup olmadığına bakmak isteyebilirlerdi. Liyu'yla Ça-min yas belirtisi olarak başlarına bir bez parçası bağlayıp bezin ucunu yüzlerinin sağ yanına sarkıttılar. Sonra üç adam tabutu omuzlarına yüklediler. Arkalarında Yu-pi ve töreni yapacak olan adam olduğu halde avluyu geçip so-kağa çıktılar. Araba kolları havaya kalkmış olarak duru-yordu.

Küçük Ejderha neşe içinde bağıırıyordu. Bu, belki de evin Siya-ko'ya vedasıydı! Ölünün süslenmesi bitince Şu-fan sessizce evine dönmüş, kapılarını, pencerelerini sıkı sıkıya kapatmıştı. Ama gün ışığının geçmesi için büyük bir yarığa gerek yok. Ve incecik de olsa bir güneş ışığı bir çocuğu sevindirmeye yeter.

Tabut arabanın içine kondu; bir yandan kürekle iyi-ce takozlandı. Hing-min arabanın kollarını kavradı; Ça-min de omuzlarından geçirdiği bir ipe yapıştı.

— Durun, dedi Liyu.

İçini bir kaygı sarıyordu. Siya-ko doğduğu, büyüdü-ğü ve ölümünden önce bir güzel düzelttiği bu evden bir-şey götürmeden mi gidecekti?

— Ne var baba? diye sordu Ça-min. Arabayı hare-

ket ettirmek için yapacağı omuz hareketine hazırlanıp vücudunu öne eğmişti.

— Hareket zamanı geldi, dedi sinirlenerek töreni yapacak adam. Bayraklı sopası omuzundaydı.

— Sadece bir saniye, dedi Liyu. Kendileriyle arabanın yanına kadar gelmiş Yu-pi'nin omuzuna yaslandı.

Başı mı dönmüştü? Yoksa içine bir ilham mı doğmuştu? Liyu, Siya-ko'nun küçücük bir kızken, avluda verdiği bir temsildeki gülüşünü duyar gibi olmuştu.

— Yaşamak istiyordu, diye kekeledi.

Ayakları birbirine dolaşarak avluya döndü. Küçük Ejderha kapalı evde neşeyle viyaklamaya devam ediyordu. Yu-pi, Liyu'nun peşinden gelmişti.

— Yaşamak istiyordu, halbuki hiç bir şey götürmüyor, dedi.

Liyu'ya ait hiç bir şey götürmüyordu. Oysa Liyu ona öz kanından da daha değerli bir şey vermek isterdi. Yıllardanberi bir kutunun içinde sakladığı ve tabut gelmeden önce kemerine koyduğu gümüş kağıtlardan başka bir şeyi olmayacaktı. Gölgeler Krallığına vardığında ihtiyaçlarının bir kısmını karşılayabilsin, ruhu orada pirinç dilenmek zorunda kalmasın diye birazdan kızının mezarı üstünde yakacağı bu kadarcık yapma para yeterli olmazdı.

— Neden bunu sunmuyorsun? diye sordu Yu-pi.

Liyu yaşlı kadının bakışını izledi: kadın manolyayı gösteriyordu. Ağaç bütünüyle güneşteydi şimdi. Sefil görünüşüne rağmen, en yüksekteki dal, yeşil bir tuğ gibiydi.

— Hâlâ gitmiyor muyuz? diye bağırdı töreni yapacak adam avlunun kapısından.

Liyu onu duymazlıktan geldi. Yu-pi'ye döndü:

— Haklısınız komşu, dedi.

Ağaca yaklaştı. Eli ağaca değince titremeye başla-

dı. Soluğunu tuttu. Sonra dalı yakalayıp bir kaç kez sağa sola büküp, kopardı. Sanki etinden bir parça koparılmıştı. Koşarak sokağa çıktı, dalı tabutun üstüne enlemesine yerleştirdi:

— Gidelim, dedi.

Ca-min öne abandı, Hing-min arabayı dengelemek için kollara bastırdı. Tekerleklerden birisi döndü; diğeri de hemen sonra dönmeye başladı. Tabut gıcırdadı. Yavaş yavaş yürüyüş düzeldi. Liyu kapının eşiğinde duran Yu-pi'yi selamladıktan sonra arabanın arkasından yürümeye başladı. Onun arkasından da flamasını omuzundan indirmeyen töreni yapacak adam geliyordu. Sokağı dolduran çöp yığınlarını aşarken yüzünde tiksintisini belirten bir ifade okunuyordu. Kirlenmesin diye de cübbesinin eteğini kemerine sokmuştu. Cübbenin altında yırtılmış ve dizlerine kadar inen bir donu vardı. Arabanın pislik kümeleri üstünden geçerken çıkardığı gıcırtiları duyanlar evlerinden çıkıp cenaze alayını seyrediyorlardı. Cı-lız yüzlerindeki gözleri bu kadar lüks görmekten şaşkınlık ve hayranlıkla açılıyordu.

Şehri uyurgezer gibi geçtiler. Bir an bile durmak sözkonusu olamazdı. Genellikle binlerce insanın öğle uykusunda oldukları bu saatte şehir kaynıyordu. Kaldırımlardan yola taşan, bir kaldırımdan diğerine geçmek için koşuşan, gidip gelen, en küçük bir trafik kazasında toplanıveren yayalar; onların yoldan çekilmeleri için avaz avaz bağırarak çekçek sürücüler... Bir yerde bir çekçek bir yayaya çarpmıştı. Bir başka yerde bir bisikletli yere düşmüştü: tanrı tanıklığına sığınıp bacağındaki yaranın ölümcül olabileceğini, düşmesine neden olan ve kendisi de dahil kimsenin kim olduğunu bilmediği yayanın bir

tosbağa çocuğu olduğunu, anasının da kuşkusuz on bin tosbağa çocuğuyla yatmış olması gerektiğini bağırarak söylüyordu. Yaralının bağıırıp çağırmlarından yaranın önemli olmadığı anlaşıyor, çevredekiler kahkahalarla gülüyorlardı. Kaza yapan da çevresinde yarattığı etkidən hoşnut olarak kurumla kalkıp bisikletine atlıyor ve uzaklaşıyordu; kalabalık da bir anda dağılıveriyordu. Bu canlılık yuvaları bir sopayla etrafa saçılmış karıncaların hareketliliğini andırıyordu. Her yanda ilk fırsatta patlayan gizli bir sevinç vardı. Nedenini herkes biliyor ama hiç kimse bunun sözünü etmiyordu. Doğru olmalıydı, çünkü eski püskü üniformalarını sürükleyen Japon askerleri hemen hemen hiç görülmüyordu. Artık büyüklük taslamayan Çinli polisler bile ihtiyatla sokak başlarında toplanıyorlardı; onları görünce insanın kendine, polislerden çoğunun bir bahane bulup üniformalarını atmayı isteyip istemediklerini sorası geliyordu.

Cenaze alayı ilgi çekmeden kalabalığın arasından geçiyordu. Bir ölü için heyecanlanmanın gereği yoktur. Yaşamın sorunları bitmiştir onun için. Kötü yerde olan o değildi! İlgiye değecek tek şey, şimdi cübbesinin eteklerini indirmiş olan, töreni yapacak adamın varlığıydı. Bu, cenazenin saygıdeğer bir kişiye ait olduğunu kanıtlıyordu.

Ça-min harcadığı güçten iyice öne eğilmişti. Vücudu ip tarafından tutuluyormuş gibiydi. Kolları sarkmış, elleri neredeyse yere değecekti. Başına sardığı beyaz bez parçası terden ıslanmıştı; çenesinden ter damlıyordu. Elleri arabanın kolları üstünde kasılmış, arabayı kendi ağırlığıyla dengeleyerek yürüyen Hing-min de terliyordu; adımlarını Ça-min'in adımlarına uyduruyordu. Liyu arabanın peşinden yürüyor, bazen elini arabaya değdiriyordu. Onu itmek için mi yoksa ona yaslanmak için mi böyle yaptığı belli olmuyordu. Bakışları tabuta dikilmişti. Yola çık-

tıklarından beri tabutun üstündeki manolya iki kez kaymış, Liyu hemen eski yerine yerleştirmişti dalı. Bacaklarına yapışan etekleri tarafından engellenen töreni yapacak adam kısa adımlarla beş metre geriden yürüyordu. Arada bir flamasını başının üstünde döndürüyordu. Tabii Batı tanrılarını uyarmak için değil de sinekleri kovalamak için!

Şehirden Erdemin Kapısı'ndan çıkmayı öngörmüşlerdi. Surun içindeki kubbenin altına girmeden bir polis onları durdurdu. Bunu tahmin etmişlerdi. Bir tabutun içinde cesetten başka şey de taşınabilir! Polis tek tarafından tutturulmuş tahtayı kaldırdı. Bu işi isteyerek yapmadığı belliydi. Bir ölüyü uykusunda rahatsız etmek hiç bir zaman hoş bir şey değildir! Polis mısır unu peksimetlerini farkedince gözleri faltaşı gibi açıldı.

— Bu kadar güzel peksimetleri bir ölüye bırakacak kadar zenginsiniz demek!

Polisin yanında yalnız Liyu vardı. Ça-min arabanın önünde, Hing-min arkasında duruyorlardı. Töreni yapacak adam aynı ilgisiz havasında arkada bekliyordu. Liyu polisin söylediklerini duymazlıktan geldi.

— Bunlar gerçek peksimetler mi? diye sordu polis.

Liyu'nun peksimetlerden birini kendisine vereceğini umuyordu. Ama Liyu hiç oralı olmadı. Polis bu işe akıl erdirememişti. Çevresine bakındı. Liyu yalnız olsaydı peksimetleri zorla alırdı. Ama öbürleri vardı; üstelik töreni yapacak adam da duraklamanın uzamasına sinirlenmiş, ne oluyor diye yaklaşıyordu. Birkaç kişi de kaldırımdan cenaze alayına bakıyordu. Polis öfkeyle:

— Gidebilirsiniz, dedi.

Arabanın tekerlek gürültüsü kubbenin altında çınlandı. Serinlik dört adamın terden ıslanmış vücutlarını ürpertti. Dört adam yeniden güneşe çıktı. Önlerindeki manzara tümüyle değişmişti. Ne bir ev görünüyordu ne de kuru

çamurdan yapılmış bir kulübe! Hatta bambu hasırından yapılmış huğ bile yoktu. Aşıboyası renginde, kırılmış hayvan derisi gibi, ağaçsız, dümdüz kır kızgın bir sıcak altında önlerine seriliyordu. Kendi arabalarına benzeyen arabalar önlerinden peşpeşe gidiyor ve yolu belli ediyordu.

Tekerleğin dönmesi, atılan her adım bir toz bulutu kaldırıyordu. Her yirmi metrede boğaz temizleyip tükürmek gerekiyordu.

— Daha durmayacak mıyız? diye bağırdı töreni yapacak adam. Terden ıslanmış bacaklarını serinletmek için eteğini kaldırıp donunun kemerine takmıştı.

— İlerde, ilerde, dedi Liyu.

Adam homurdandı. Yoldaki toz bir plâjin kumu gibi yer yer derindi. Tekerler kayarak buralara gömülüyordu. Köpek havlamaları duyuldu. Bir tümseğin yanındaki köpek sürüsü orada ölen bir dilencinin cesedini paylaşmak için kavga ediyordu. Belki de aç hayvanlar adam daha ölmeden üzerine çullanmışlardı.

Yürüyüş sadece tozdan değil, aynı zamanda yorgunluktan da oldukça yavaşlıyordu. Ça-min'in başı sağa sola sallanıyor, vücudu arabanın ipine asılmış gibi görünüyordu. Liyu «mümkün olduğu kadar uzağa» diye düşünüyordu. Araba birden sarsılarak durdu: teker tozun içinde görünmeyen bir taşla çarpmıştı. Liyu hızını alamayarak, göğsünü, sadmeden dolayı kayarak hafifçe arabanın dışına taşan tabuta çarptı. Sesini bile çıkarmadı. Yorgunluğu içinde boğulmuş olan acısı bir başka türdendi.

Töreni yapacak adam homurdandı:

— Geldik mi en sonunda? dedi sinirle. Daha iyi bir yer mi bulacaksınız sanki?

— Burası gerçekten de fena sayılmaz, dedi Liyu. Gözlerinde terle karışan tozun meydana getirdiği çamurları sildi. Çevresine bakındı. Yüz metre kadar solda bir çukurun üst tarafında bir ağaç kümesi vardı. Çukur, fırtınalar mevsiminde suyla dolardı. BİR müneccim bile daha iyi bir yer bulamazdı. Liyu peşinde töreni yapacak adam olduğu halde arabanın önüne geçti. Ça-min hareketsiz duruyor, Hing-min gerilmiş kollarıyla arabayı yatay tutuyordu.

— Burası iyi, dedi Liyu ağaçların bulunduğu yeri göstererek.

— Peki baba, dedi Ça-min bakmadan.

Son bir çabayla arabayı arazinin üstüne çekip çukurun üstüne çıkarmaya başladılar. Toprak sert olduğundan tekerlekler rahatça dönüyordu; yoldan ağaçların yanına varmaları için iki dakika yetti. Gölgede yatan vahşi bir köpek onları görünce kaçtı. Gebeydi; karnı kaburgalarını bastırıyordu. Çukurun öbür yanında durdu: ceset kokusunu almış, burun delikleri kabarmıştı. Liyu ona bir taş attı. Köpek biraz uzakta durdu. Arabaya bir ağaç dayadılar. Öne arkaya eğilmeyeceğinden emin olunca Ça-min ipi omuzlarından çıkardı, Hing-min de ellerini arabanın kollarından çekti; ikisi de kendilerini yere bıraktılar. Yorgunluktan yarı ölmüş bir durumda, dinlenmek için ellerini kollarını açarak oturdular.

Orada birkaç mezar daha vardı. Birisi önemli bir kişiye ait olmalıydı; ölünün adı yazılı bir taş dikilmişti. Liyu ağaçların altında sağa sola yürüdü. Tabutu, kızının ayakları Batıya gelecek biçimde yerleştirecek bir yer bulmuştu. Liyu bir an duraksadı: intihar etmiş bir kızı Budanın ülkesine çevirmek doğru olur muydu? Liyu vücudu Güneye çevirmeyi yeğlerdi.

— Siz ne dersiniz? diye sordu töreni yapacak adama.

— Bu cenaze töreni çok uzadı derim! diye yanıtladı adam. Büyük bir ailenin efendisini gömmüyorsunuz ya!

Çok sinirli görünüyordu. Saat hakkında bir fikir edinebilmek için sık sık güneşe bakıyordu.

— Bu akşam zengin bir tüccarın cenazesinde bulunacağım, diye ekledi.

Hâlâ yerde oturan gençlere dönerek bağırdı:

— Buraya uyumaya mı geldiniz? Akşam istediğiniz kadar dinlenirsiniz, kalkın şimdi.

Ça-min'le Hing-min adama ters ters bakarak güçle kalktılar. Bir şey söylememek daha iyiydi. Batı tanırlarını uyarmakla görevli bir kişinin gönlünü kırabilecek bir söz ölünün istirahatına zarar verebilirdi. Ça-min kazmayı aldı ve babasının gösterdiği yeri kazmaya başladı. Toprak yüzeyin biraz altında yumuşaktı. Kazma az sonra derine indi. Ça-min doğruldu; Hing-min kürekle toprağı atmaya başladı. Kazıları on santimi bulunca gençler aletlerini değiştirdiler. Çevrelerinde dönüp dolaşan sineklere aldırıyor, acele etmeden dikkatle çalışıyorlardı.

Uzun bir süre onları seyrettikten sonra Liyu yeniden çevresini incelemeye koyuldu. Burası araziden hafifçe yüksekte bir teras gibiydi. Gerçekten iyi bir yer bulmuşlardı. Doğuda, batıda ve güneyde ufkun görülmesini engelleyen hiç bir şey yoktu. Şehrin çıkışında gördükleri araba kafilesi güneye doğru uzaklaşıyordu. Liyu kuzeydeki Pekin surlarına döndü. Üstlerinde eğik damlı nöbet kuleleri bulunan, düzenli aralıklarla yerleştirilmiş simetrik kapılar, masal kahramanlarının koca başlıklarına benziyordu.

Çukurun derinliği bir metreyi bulunca Ça-min ve Hing-min durdular. Tabutu yerleştirdikten sonra üstüne yapacakları tümsek de gözönünde tutulursa, bu derinlik

yeterliydi. Töreni yapacak adam elindeki sopayla yaklaştı.

— Çok iyi, dedi.

Liyu'yla oğlu tabutu güçlkle arabadan indirip yere bıraktılar. Çukurun içinde kalan Hing-min tabutun bir ucundan tutup hafifçe eğdi. Tabutun içindeki vücudun kaydığı duyulmadı bile.

— Bir taş verin, dedi Hing-min.

Bir taraftan tutturduğu tahtanın serbest ucuna cebinde getirdiği çiviye takmak için taşı istemişti.

— Bir saniye daha, diye yakardı Liyu.

— Çok titizsiniz, dedi töreni yapacak adam. Bu kez neredeyse müşfik bir sesle konuşmuştu. Görev anı yaklaşıyordu; bu da onu hoşgörülü yapıyordu.

Liyu tabut mezara konulurken düşen manolya dalını aldı ve Hing-mine uzattı:

— Vücudunun üstüne koy, dedi.

Sesi netliğini yitirmiş, hırıltı halini almıştı.

— İçeriye sinek girmesin, dikkat et, dedi Ça-min.

Töreni yapacak adam anlaşılmas sözler söyleyerek sopasını başının üstünden kuzeyden güneye, sonra tabut doğrultusunda doğudan batıya sallıyordu. Hing-min çevresinde uçan sinekleri eliyle kovaladıktan sonra tabutun kapağını özenle kaldırıp manolya dalını Siya-ko'nun vücudunun üzerine koydu. Liyu'yla Ça-min bir an gelinliğin kırmızılığını farkettiler.

Yolun öbür yanından köpek havlamaları geldi. Biraz önce kovaladıkları dişi köpek, hepsi de kendi kadar kuru olan üç erkek köpekle geri gelmişti. Kurtlar gibi ön ayakları üstünde dikilmiş soluyorlar, ağızlarını azı dişleri görünecek kadar açıyorlardı. Ça-min onlara bir taş attı ama tutturamadı. Hayvanlar kıpırdamadılar. Ça-min dikkatle nişan alıp bir taş daha attı. Taş dişi köpeğin tam suratına geldi, hayvan yerde debelendi, kalktı ve

peşine takılan diğer köpeklerle birlikte uluyarak kaçtı. Hing-min de çukurdan çıkmıştı.

— Başlayabilirsiniz amca, dedi Liyu'ya.

Liyu çömeldi ve iki eliyle tabutun üstüne toprak attı. Tabuta değen taş ve toprak pıtırıları uzak bir gökgürültüsünü anımsattı. Ça-min de babasından sonra tabutun üstüne toprak attı. Sonra da Hing-min. Töreni yapacak adam şimdi de sopasını başının çevresinde döndürüyordu. Rengarenk bayraklar rüzgarın yatırdığı alevler gibi dalgalanıyorlardı. Töreni yapacak adamın sesi yükselmişti. Bazen bir çığlığa benziyordu. Sözleri ise hiç anlaşılmıyordu. Büyücü sözlerini andıran sözlerinde ne Pekin ne de Hopey dilini kullanıyordu. Bu, belki Tibetçeydi, belki de bir güney diliydi. Aslında adamın yüzü de Yang-çe'in diğer kıyısında oturan Çinlilerin yüzüydü.

Çukur doldurulmuştu. Liyu, Ça-min ve Hing-min şimdi mezarın üstünde bir tümsek meydana getirmek için toprak yığıyorlardı. Sonra üçü birden kırık kuklalar gibi sallanarak ayakları ile toprağı tepelemeye başladılar. İşlerini bitirip durduklarında töreni yapacak adamın gitmiş olduğunu farkedip, gözleriyle onu aradılar. Adamın parası peşin ödenmişti, işi de bitmişti. Uzun bir süre bulamadılar onu; sonra Pekin yönünde uzaklaştığını gördüler. Cübbesini başına sarmıştı. Üstünde ancak farkedilebilen donundan başka bir şey yoktu. Uzaktan bakılınca bu haliyle, başında süslü bir sarık bulunan bir heykele benziyordu.

Ça-min bir ağaç parçası alıp mezarın başına dikti. Sonra Liyu eğildi, yere koyduğu kağıttan parayı yaktı. Üç adam kağıtların yanışını sessizce izlediler. Son dumanlar ince bir sütun halinde yükseldi. Son küller rüzgarda uçtu. Bitmişti! Bir an daha hareketsiz, hemen hemen hiçbir şey düşünmeden, acı çekmeden durdular. İç-

lerinde, yapmak zorunda oldukları görevi yerine getirmekten doğan belirsiz bir hoşnutluk vardı.

Hing-min arabanın kollarına yapışmıştı; Ça-min yanında yürüyordu. Yükünden kurtulan araba hızla ilerliyordu. Gençleri bir çeşit telaş almıştı. Arkalarından gelen Liyu onlara ayak uydurmakta güçlük çekiyordu. İnce ve çevik olan Ça-min kısa ve sık adımlarla yürüyordu. İri yapılı olan Hing-min, Ça-min'den daha kısa bacakları olmasına rağmen uzun adımlarla yürüyordu. İkisinin de yürüyüşleri çalışmalarına benziyordu. Liyu gözlerini iki gençten ayıramıyordu. Fizik yapıları açısından ne kadar farklı olurlarsa olsunlar Liyu'ya hep iki kardeş gibi geliyordu. Oysa Hing-min bir yabancıydı. Ama bütün bunlardan sonra onu bir yabancı sayabilir miydi? Aile bağlarından daha güçlü bağları olabilir miydi? Ailenin sınırlarını genişleten duygular olabilir miydi?

Önlerinde şehrin surları belirginleşiyordu. Mazgallar daha net olarak ortaya çıkıyordu. Dünyanın dört bir yanından gelen rüzgarlara duvardan engeller diken tutsak şehir, tutsak dünya, tutsak insan; yaşamın nice farklarına yaşam kuralları diken insan, köşeli şehir, köşeli dünya: işte Pekin!

Araba ilerliyordu. Uçup Gölgele Krallığındaki yeni yerine konmuş olan Siya-ko için herşey bitmişti. Artık o canlılar dünyasına ait değildi. Babası, kardeşi, nişanlısı ise yaşama, içinden yepyeni bir uğultu yükselen kale şehrine dönüyorlardı. Bir gün önce çevrelerinde duyduklarını, kulaklarında çınlayan gürültüleri anımsadılar; herkesin bildiği ama kimsenin sözünü etmeye cesaret edemediği haberleri düşündüler. Dün akşamdan beri ne Liyu ne Ça-min bunları akıllarına bile getirmemişlerdi. Hing

- min de sabahtanberi bunlarla ilgilenmemişti. Yani fela-
ketle karşı karşıya geldiklerinden beri... Adımlarını hız-
landırdılar. Uğultu gittikçe büyüyordu. Bir kervan şehir-
den çıktı. Önde üç araba vardı. Her birini küçük bir at
çekiyordu. Atların önünde birer eşek vardı. İki hayvan da
başları önde yürüyorlar, atın yelesi boynunun iki yanın-
dan sarkıyordu. Arabaların arkasından beş deve geliyor-
du. Yüksek boyunları, ağır havalarıyla arabalara hâkim
gibiydiler. Ça-min'le Hing-min kervana yol vermek için
arabayı yolun kenarına çektiler.

İlk arabada, ağzında demir hazneli uzun bir pipo bu-
lunan bir adam vardı. Vücudu cılızdı ama iri yapılydı. Çı-
kık elmacık kemikli yüzü, şakaklarına kadar çekik göz-
leri Moğol asıllı olduğunu belli ediyordu. Liyu'nun aklına
hemen Mişitek geldi. Adamın arabası yanlarına gelmiş-
ti. Adam piponun sapını başparmağıyla sararak, pipoyu
ağzından çıkardı, yolda duran üç adamı süzdü: kuşkuya
has bakışla, gözkapaklarından sızan alayla baktı onlara:

— Savaş bitti, diye bağırdı. Japonya teslim oldu!

Liyu da, oğlu da, Hing-min de seslerini çıkaramadı-
lar. Kuşku içindeydiler. Araba yanlarından geçti. Adam
başını çevirdi:

— Haber şehrin her yanına yayıldı, diye ekledi.

Piposunu ağzına koydu ve ilgisiz havasına büründü,
arkasından diğer arabalar geçtiler. Her birinde bağırları
açık, başlarında bambu yapraklarından yapılmış geniş
şapkalar bulunan, sırtüstü yatan bir adam vardı. Deve-
ler ayaklarıyla toz kaldırarak ilerliyordılar.

Liyu iki gence doğru döndü ve kaygılandı: oğlu doğ-
rulmuştu. Yüzünde hiç bir yorgunluk izi kalmamıştı.

Ça-min ellerini havaya kaldırdı:

— Mişitek haklıydı! diye bağırdı.

İKİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Hiç bir şey değişmedi. Bir komedinin aktörlerini değiştirmek yetmiyor; hatta baş aktörlerin yeni giysileri de olsa öykü aynı kalınca hiç bir şey değişmiyor. Değişiklik düşleri şimdiye dek görülmemiş üniformalara alışana dek sürmüştü ancak. İnsanların alıştıkları dünya geri geliyordu. Yoksulluk da. Yaşam hiç bir zaman şimdi olduğundan değişik olamazdı. Yaşamdan, onun verdiğiinden başka bir şey beklenemezdi. Günlük açlık varlığını sürdürdü. Liyu için yeni bir yokluğun boşluğuyla. Büyük oğlundan sonra kızı da gitmişti. Evin yemeğini yani yer fıstığı kabuğu unundan yapılan lapayı Yu-pi pişiriyordu. Fazladan beslenen bir boğaz değildi: sahip olduğu azıcık yiyeceği pişirdiği yemeklere katıyordu.

Gök Köprüsünde birkaç gün heyecanla yeni tür haydutlardan söz edilmişti. Kör At bir süre ortalıkta görünmeye cesaret edememişti. Liyu bile, normal insanların bilmediği şeyleri bilenlerin Mişitek'ten ibaret olmadığını kabul etmek zorunda kalmıştı. Hiç bir zaman haberler bu kadar hızla yayılmamıştı. Hepsi de birbirinden şaşırtıcıydı. Hatta resimli bildiriler bile görüldü: resimlerin altlarında yazılar vardı. Meydan oyuncuları semtine eğlenmeye gelen bazı saygıdeğer kişiler, işi «komünist» sözcüğünü kullanmaya kadar vardırıdılar. Ama bu sözcük, bir yoksulun, Liyu gibi bir kuklacı veya Tao gibi fırça ve kırpık kâğıt satıcısının ağızına alabileceği bir sözcük değildi. Saygıdeğer kişilerden bazıları «Komünist»lerin aylardan beri otuz kilometre ötedeki Batı tepelerinde olduklarını ve başkentin zengin semtlerinde büyük bir heyecan sürdüğünü anlatıyorlardı.

16 Ağustos'da dört Amerikan gizli servis ajanı paraşütle şehre atladı. Binlerce insan, birbiri ardından büyük çiçeklere benzeyen dört «şey»in, elçilikler mahallesinin batısındaki eski polo alanına indiğini söylüyorlardı. Bir gün sonra, şehre havadan giren dört adamın birinin Amerikalı, birinin İngiliz, birinin Belçikalı ve birinin de Koreli olduğu ve bunların da yıllardanberi Japonların zindanlarında kalan yabancı tutsakları kurtarmak için geldikleri söylentisi yayıldı. Haber genel bir ilgisizlikle karşılandı. Hiç bir Çinlinin yabancı tutsaklarla bir alıp vereceği yoktu. Ama hemen ardından yeni bir haber daha yayıldı: dört paraşütçü sekiz gündenberi kışlalarına kapatılmış Japonların, komünistlerin bir saldırı yapmaları halinde şehri savunmak için görevlendirilmesi emrini de getirmişlerdi. Bu haber tepki göstermeden karşılanmayacak kadar şaşırtıcıydı. Bilgelik, sevinç veya hayalkırıklığı karşısında yüze bir maske geçirilmesini ve ses çıkarılmamasını ister. Sevincin veya hayalkırıklığının ardından gele-

cek şeyi beklemek daha iyidir. Ve çok geçmeden herkes gerçekleri görmek zorunda kaldı. Son haberden birkaç gün sonra Japon askerleri dağılmamış birlikleriyle şehirden geçmeye başladılar. Gök köprüsünde bir ara görülen duvar bildirileri ortadan kayboldu, polisler yeniden eski kibirli havalarıyla dolaşmaya başladılar ve Kör At gözü kinle parlayarak yeniden piyasaya çıktı.

Liyu, oğlunun söylenenlere yakın bir ilgi göstereceği korkusuyla sekiz gün uykularını yitirdi. Eğer Siya-ko'yu toprağa verdikten sonra şehre dönerken yaptığı gibi, herkesin önünde «Mişitek haklıydı» diye bağırırsa başına neler gelmezdi? Ama Liyu kaygılarının yersiz olduğunu gördü. Ça-min'in tutumu kusursuzdu. Yalnız olduklarında bile ağızından Mişitek'in adı duyulmamıştı. Ça-min günbegün değişmişti sanki. En küçük şakaya gülen, herşeyle eğlenen, sevmediği insanlara küstahça yanıtlar veren oğlu artık önemsiz bir şey için kılını kıpırdatmaz olmuştu. Onu Mişitek'in ölümü mü yoksa kardeşinin ölümü mü bu denli değiştirmişti? Liyu bunu öğrenmek için uğraşmadı. Her kişinin kendi sırları olur ve herkes kişinin elinden alınamayan tek hazinesi olan deneylerinin sonuçlarını kendi içinde saklar. Ça-min bir kaç gün içinde değişmişti. Olgunlaşmıştı. Bir ara yazgıya isyan etmiş ve yazgının belirlediği yaşamdan farklı bir yaşam istemişti. Ama yazgıya boyun eğmişti artık. Liyu oğlundaki değişikliklerden hoşnuttu. Hele böyle karışık günlerde bunun yararı çoktu. Gereksiz ve ihtiyatsız sözler söylemiş olan birkaç meydan oyuncusu da çabucak eski ilgisiz havalarını buldular. Kabuk unu lapasıyla da olsa insanın karnını doyurmak için çalışması yaşantıyı yeteri kadar meşgul eder. Komünist, Japon veya paraşütçü öyküleri yeniden dükkanlarını açmış bulunan Wan-Fu-Tin tüccarları gibi zenginleri ilgilendirir ancak. Meydan gene onlarını. Esrar içilen yerler müşterilerini ayırdetmeye başlamıştı. Es-

rarlı sigara satıcıları fiatları arttırmışlardı.

25 Eylölde ilk Amerikan «marines» tümeni pırıl pırıl tankları ve tırtıllı araçlarıyla şehre girdi. Askerlerin pantolonları boyunca her yerde cepler vardı; parkaları yepyeni, potinleri gıcır gıcırdı. Üstlerinde birkaç tane makinanalı tüfek birden taşıyorlardı. Miğferleri gözlerine kadar iniyordu. Bu askerlerin Japonları tutsak etmeğe geldikleri söyleniyordu. Ama bütün haberlerden sonra gelen bu haber Pekinli yoksulları hiç ilgilendirmemişti. Ve bir gün silâhları alınmış, eski üniformaları her zamankinden daha da perişan olan Japon askerleri kamyonlara dolup, Tien Sin yönünde bilinmeyen bir yere doğru şehirden ayrıldılar.

Bir süre sonra «marines»in miğferleri görülmez oldu. Askerler artık küçük beyaz bereler taşıyorlardı. Sanılırdı ki Amerikalılar, ismi çok zor söylenen devlet başkanlarının yasını tutuyorlardı! (*) Çeltik tarlaları kıyılarında geniş getiren mandalar gibi sakız çiğneyerek, iri yapıları, sarı hatta kızıl saçlarıyla kümeler halinde sallanarak geziyorlardı. Pek kötü görünmüyorlardı. On yıl kadar önce şehirde görülen, ve palaskalarla, süngülerle birbirlerine giren fransız, ingiliz ve italyan askerlerini andırıyordu biraz. Bunların kavgalarının nedenini normal bir insan çok zor kavrayabilirdi. İtalyanlarla İngilizler, Etiyopya Necaşi'sinin adını duyar duymaz saldırırlardı birbirlerine; Fransızlar orospular yüzünden dövüşürler, kadınların şerefine Gök İmparatoruna meydan okurlardı. Yabancıları anlamamanın olanağı var mıydı? Hem yoksulların başka işleri mi yoktu sanki?

(*) Çin'de beyaz yas rengidir.

Kuomintang'ın ilk birlikleri 8 ekimde gelmeye başladı. Önce Çan Kay Şek'in 92. Kır Ordusu geldi. Askerler Amerikan ordusunun 364. Nakliye birliği tarafından, tıka basa dolu uçaklarla taşınıyordu. Uçaklara alışmamış askerler uçaklarda kusuyorlar, döşemeleri göl haline getiriyorlardı. Orta halli bir Çinliden daha iyi beslenmeyen askerlerin bünyeleri en küçük bir hava boşluğunu kaldıramıyordu. Gerçi askerlerin kusma isteklerini dizginleyecek bir yöntem oldukça başarılı sonuçlar vermişti: Subaylar her kafile sorumlusuna, uçuş esnasında ilk rahatsızlanan askeri uçaktan atma emri vermişlerdi. Ama Amerikan pilotları buna şiddetle karşı çıkmışlardı. Bu yüzden de bu yöntemi bırakmak gerekmişti. Müfreze başkanları pilotlara çok kızmışlardı. Bir Çinlinin eksilmesinin ne önemi olabilirdi? Hem pilotlar neden işlerine burunlarını sokuyorlardı? Müfreze başkanlarını sinirlendiren, çıkarlarının bozulmasıydı. Kaybolan askerleri mevcut olarak birliklerinde gösteriyorlar, karargahtan onların ücretlerini ve malzemelerini alıyorlardı. Bunlar da kendilerine kalıyordu. Kuşkusuz komünistlere karşı savaşı yurtseverliklerinden yapıyorlardı! Ama işlerde küçük kârların bile önemi vardır!

92. Ordu böylece geldi. Askerlerin bazıları yeşil üniforma taşıyordu, bazıları mavi; ayaklarında bambu saplarından potinler, başlarında miğferler vardı. Subayların üniformaları griydi; başlarında da büyük armalı kocaman kasketler taşıyorlardı. Askerler de subaylar da bu tozlu şehre şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Çunking dağlarıyla bulanık sulu Yang-çe nehrinin kıyıları onlara ne kadar uzak geliyordu şimdi! Ama şaşkınlıkları çok sürmedi: Çunking kurunun yüz yuaniyla yemek yiyebileceklerini farkedince taşkınlığa başladılar. Çunking'de paraları bir kutu kibrit almaya yetmezdi. Bir anda küçük sokaklardaki lokantalar tabak tabak makarna yiyen askerlerle doldu. Ama bu

böyle süremezdi! Tüccarların ayda iki bin yuan (*) alan köylü askerlerin gelişinden yararlanmaları gerekirdi. Fiatlar hızla arttı, bir ayda Çunking fiatlarına erişti: Artık Pekin'de de bir kutu kibrit yüz yuana satılıyordu! Bu değişikliği anlayamayan Kuomintang askerlerini öfkeli-
recek kadar ileri gitmişti işler. Gerçi bu askerler hiç bir zaman fazla bir şey anlamadan yaşarlardı ya! Kimi zaman Japonların önünden kaçarak, kimi zaman komünistleri kovalayarak bitmek bilmez yürüyüşlerle geçirdi günleri; ne için olduğunu bilmeden. Ama bu başkaydı! Tüccarlara sövüp sayıyorlardı. «Ben sekiz yıldır savaşıyorum, sen ne yaptın ki orospu çocuğu!» Gerçekten güzel bir düşünüş tarzı! Tüccar ticaret yapar. Ama bunu askerlere nasıl anlatmalıydı? Çok ileri giden askerler yargılama yapılmaksızın kurşuna diziliyorlardı. Ama bu işte de Amerikalıların canı sıkılıyordu: bu cezaların nedenini anlamıyorlar, cezalardan hoşnut olmadıklarını belirtmekten de çekinmiyorlardı.

Aralık ayında Mareşal Pekin'e girdi. Bütün mağazalarda tam boy resimleri asılmıştı. Şanghayın kâğıt yapımcıları için iyi bir pazar olmuştu Pekin!

— Herşey yolunda değil mi? diye sordu Mareşal danışmanlarına.

— Herşey yolunda Mareşalım. Ama fiyat artışlarını engelleyemiyoruz, diye yanıtladı danışmanlar.

— Bu da iş mi? Derhal indirin!

— Söylediğiniz kadar kolay değil Mareşalım.

— Kolay değil mi? Nasıl yapılacağını göstereyim size. Tüccarlara haber verin, derhal fiatları indirsinler. Emrin yerine getirilip getirilmediğini bizzat ben kontrol edeceğim. Hem de bir iki saat sonra.

İki saat sonra Wan-Fu-Tin caddesindeki Ton-an pa-

(*) Bir amerikan doları,

zarı karşısında on araba durdu. Mareşal maiyeti ve otuz kadar polisle kontrole geliyordu. Daha önce gönderilen polislerden başka çok az insan vardı çevrede. Mareşal kendi boyunun birkaç katı yükseklikte olan portresinin altından çarşıya girdi. Yirmi dakika donuk bakışlarıyla tüccarları süzerek dükkanlar arasında gezindi.

Bütün etiketler ortadan kaybolmuş, yerlerine bir anda yapılıp üstlerine sudan ucuz fiatlar yazılmış karton parçaları konulmuştu. Tüccarlar korkudan titremekle birlikte tezahürat yapıyorlar, bazıları Büyük Adam'a kollarındaki çocuklarını uzatarak bağlılıklarını belirtiyorlardı. Doğrusu büyük bir ilerlemeydi bu! Elli yıl önce bir Çinlinin her yıl dua etmek için Gök Tapınağına giden İmparatora bakmasının yasak olduğu, yasağa uymamanın da ölümle cezalandırıldığı dönem ne kadar geride kalmıştı!

Durumdan çok hoşnut kalan Mareşal, yine Wan-Fu-Tin caddesine açılan güney kapısından çıktı. Çıkışta sağdaki ilk dükkan bir şapkacıya aitti. Mareşalin de yaklaşan soğuk havalardan dolayı kürklü bir şapkaya gereksinimi vardı. İsteddiği zaman kulaklarını örtebilecek, kunduz kürkünden kenarsız bir şapka beğendi. Dükkana girdi. İki büklüm olan tüccara şapkanın fiyatını sordu. Etiketini az önce kaldırmış olan tüccar fiyatının beş bin yuan olduğunu söyledi. «İyi,» dedi Mareşal; «Alıyorum.» «Ödeyin.» Emrindeki adamlardan biri tüccara göz kırpmakla yetindi. Mareşal şapkayı elinde şöyle bir çevirdi. Eski fiyatı tam silinmemişti içerde. Yediyüz elli bin yuan! Mareşal sırttı. Fiatları indirmenin kolay olduğunu söylerken haksız mıydı? Piyasayı kontrol etmekten kolay ne vardı? Piyasanın dışındakilere gelince...

Geriye kalanlar ne Amerikalılarla ne de Çan Kay

Şek'le ilgilenmeyen halktı: Gök Köprüsü oyuncularını ve diğerleriydi; milyonlarca milyonlarca insandı. Bu insanların sorunları bambaşkaydı. Yoksulların her zamanki sorunlarıydı: açlık ve ölüm. Küçük çocuklar ölmeğe devam ediyordu. Analarının karınlarında ölen, sabahları kırmızılaşan kâğıt parçalarına sarılı olarak evlerinin kapılarının önüne bırakılanlar vardı. Bir iki süsün eklenmesiyle güzel fotoğraflar elde edilebilecek sahnelerdi bunlar. Yaşlılar da ölüyorlardı. Esir kamplarında bir tutsak gibi, ağzından ses bile çıkmadan kaldırılma çöküp ölüyorlardı. Açlıktan. Ama bu yaşlılar dilenmek için gittikleri zengin bir mahallede Amerikalıların önünde ölürlerse o zaman şehrin yetkililerinin hiç olmazsa görünüşü kurtarmaları gerekiyordu. Bu yetkililer polisler salgın hastalıktan söz etme emri vermişlerdi. Böyle bir durumda cesedin çevresine geniş bir kireç çemberi çiziliyordu; sonra otopsi yapmak için cesedi hastaneye götürecek olan hastabakıcılar bekleniyordu. Bunun amacı da bu hassas yabancıları Pekin'de gerektiğinden çok sayıda hastane, hastabakıcı ve otopsi odaları olduğuna inandırmaktı. Ölü bazan uysal uysal gözleri açık, saatlerce kaldırılma kalıyordu. Ne önemi olabilirdi ki bunun? Çevrede şaşkınlıktan gözleri büyümüş, kolera sözünü duyar duymaz korkuyla kaçan Amerikalılardan başka kimse yoktu. En sonunda bir berber gibi ağzı burnu bezle kapatılmış sözde hastabakıcılar gelirdi. Ceset, içi daha önce toplanmış ölülerle dolu bir kamyonu konur, araba ağır ağır uzaklaşırdı. Bir saat sonra bütün cesetler kolera varmış yokmuş dinlenmeden bir çukura doldurulurdu. Ama durumu idare etmek kışa doğru zorlaştı. Sonbaharda bir damla yağmur düşmemişti ve don şimdiden toprağı çatlatacak kadar sertti. Böyle bir havada kolera olduğu nasıl söylenecekti? Bir de, ölenler artmış, vahşi köpekler ceset avına hız vermişti. Liyu'nun sokağına daha akşam basmadan

dolan köpeklerin avluya girmesini önlemek için bambu kazıklarından duvar yapmak gerekmişti.

Kısaca, değeri durmadan düşen para yüzünden şimdi yoksulluk Japonların olduğu dönemden de yaygındı. Kimse cebindeki parayla ne satınalabileceğini bile kestiremiyordu artık. Bir gün yarım kilo yer fıstığı kabuğu nun fiyatı iki mo'ydu, ertesi gün dört mo oluyordu. Bir kuyruğun başındakinin bir mo ödediği mala kuyruğun sonundakinin üç mo ödediği oluyordu, ama artan bu yoksulluğun da yeni tür haydutların sırtına yüklenilebileceği anlaşıldı. Gök Köprüsünde sürekli konferanslar veren Kör At bu konuda susmak bilmiyordu.

— İşler yakında düzelecek, diyordu. Güney Gök E-gemen'ine borçlu olduğunuzdan fazlasını kazanabileceksiniz yakında.

— Bu ne zaman mümkün olacak beyefendi?

— Komünistler cezalandırıldığı zaman! diye bağıırıyordu Kör At. Gökteki yıldızlardan daha çok olan Çan Kay Şek'in askerleri onların kökünü kazımak için harekete geçecek yakında.

Kör At her zamankinden daha kibirliydi. Göğsünü şişiriyor, yumruklarını sıkıyordu. Herkes de onu dinler görünüyor, sözlerini onaylar gibi baş sallıyordu. Ama ona inanan çok azdı. Bu «Komünist» işinin ona para kazandırdığını biliyordu herkes. Hint Darısı alkolüyle sarhoş olduğu bir gün Mişitek'i polise ihbar ettiğini ve karşılığında da on yuan aldığını kendisi söylemişti. O gün o kadar sarhoştı ki ne dediğini bilmiyordu. Liyu'yla Ça-min de oradaydılar. Liyu korkuyla Ça-min'e bakmıştı. Ama Ça-min hiç bir tepki göstermemişti bu itiraf karşısında. Liyu onun bu davranışından, Ça-min'in değiştiğine, O'nun güçlükleri sessizce yenmeyi bilen akıllı ve temkinli bir adam olduğuna kesinlikle inanmıştı. Bu değişme tam za-

manında olmuştı. Ama bu zamanı da yazgı seçmemiş miydi? Liyu, sabahları gittikçe sıklaşan baş dönmeleri duyuyordu. Bazı günler Gök Köprüsüne kadar yürüyebilmek için korkunç bir çaba harcıyor, orada daha çok oğlu tek başına temsil veriyor, kendisi sadece seyrediyordu.

İlkbahar bayramı geldi. Japon bozgunundan bugüne altı ay yıldırım gibi geçmişti. Liyu'yla Ça-min Siya-ko'nun mezarını ziyarete gittiler. Mezar yerindeydi ama Ça-min'in mezarın üstüne diktiği ağaç parçası yokolmuştu. Kuşkusuz biri yakmak için almıştı. Ça-min bir başka ağaç parçası buldu ve aynı yere dikti. İki de getirdikleri kâğıt paraları yaktılar. Liyu acısının uyanmadığını farkettiler. Siya-ko bütünüyle geçmişe malolmuştu. Uzaktan Kuomintang askerleri geçtiler. Karmakarışık sıralar halinde, ayakları birbirine dolaşarak yürüyorlardı. Geç kalan askerleri de tekmelerle yürütüyorlardı rütbeliler.

O akşam Liyu eve her zamankinden daha yorgun olarak döndü. Yazgının mesajı belirginleşmişti. Artık oğulun babanın yerini alma zamanı gelmişti. Bundan böyle Ça-min'in sırtında bambu sırığıyla tek başına yola çıkması, Liyu'nun evde oturup «Yaşlı» sözcüğüne hak kazanması gerekiyordu. Bu, törenle kutlanacak gündü. Liyu duvara dört tahta plaka astı. Her birinin üstüne bir isim yazdı: babasının, karısının, büyük oğlu Ça-sin'in ve kızı Siya-ko'nun isimleriydi bunlar. Atalar sunağı gibi bir şey olmuştu. Liyu'yla Ça-min bu sunağın önünde diz çöküp üç kez secde ettiler.

Yaşlı Yu-pi'ye törene katılma izni verilmişti. O da odanın bir köşesinde sessizce oturuyordu. Liyu'nun ailesini korumak istemiş olması O'nu ailenin bir ferdi yapıyordu. Liyu'yla Ça-min sunak önünde diz çökerken yandaki odadan yeni yeni hecelelemeye başlayan Küçük Ejderhanın mırıldanmaları geliyordu. Belki Şu-fan hâlâ uyu-

yordu. Genç kadın çocuğunu Yu-pi'ye bırakarak öğleden önce evden ayrılıyor ve eve çok geç dönüyordu. Yandan yırtmaçlı bir etek giyiyor, eve dönerken yırtmacı ilikliyordu. Yanında dudak boyası taşıdığı halde, mahallede kimse genç kadını makyajlı halde görmemişti. Onun Amerikalılar arasında çok süksesti olduğu söyleniyordu. Çocuğunun hiç bir eksiği yoktu. Ve ona bakması için Yu-pi'ye bu hizmetin karşılığında vermesi gerekenden çok daha fazlasını veriyordu. Şu-fan'ı görenler mesleği konusunda hiç bir kuşku duymazlardı. Yüzü üzgündü ama acı çektiğini belli etmezdi. Saçları bir genç kızın saçları gibi ör-gülüydü.

Liyu'yla Ça-min töreni bitirince karşılıklı oturdular.

— Bu eve bağlı kalacağına, evden ayrılmayacağına söz vermelisin, dedi Liyu. Kabul ediyor musun?

— Evet baba. Söz veriyorum.

Davranışlarında küçük ayrıntılar vardı. Tatlılık, heyecan, sevgi, hatta kaygı belirliyordu hareketlerinde. Liyu büyük oğlunu düşünüyordu. İsmi atalar sunağına yazmaya hakkı var mıydı? Onu da ölmüş saymak yazgıyı zorlamak değil miydi? Oğlunun öldüğüne dair en küçük bir kanıt yoktu. Ama Liyu'nun içinde bir ses onun öldüğünü söylüyordu...

— Beni hiç terketmeyeceğine de söz ver, diye devam etti Liyu. Bu evi artık sen yaşatacaksın.

— Seni hiç terketmeyeceğim baba.

Bölmenin arkasından önce Küçük Ejderhanın ağlaması, sonra onu susturmak isteyen Şu-fan'ın sesi duyuldu.

— Bana...

Liyu söylemek üzere olduğu şeyin son anda farkına vardı. Şaşırdı ve devam etmedi. Bu, bugüne dek aklına gelmemiş bir şeydi. Nerdeyse «Şu-fan'la bir şey yapma»

diyecekti. Ama oğlu bu sorunlardan çok uzak, hatta fazla uzak görünüyordu.

— Evet baba...

Liyu bir an kızardığını sandı.

— Bir şey yok, dedi.

Yu-pi piposunu çıkarmış, çekiştirmeye başlamıştı.

İKİNCİ BÖLÜM

1946 yılının yazı bunaltıcı bir sıcak altında geçti. Bu arada patlak veren fırtınalar Doğu şehrinin bütün bir mahallesini sular altında bıraktı. Boğulanlar olmuş, evler çökmüştü; kaybolan çocukları arayan adamlar bellerine kadar suyun içinde yürümek zorunda kalmışlardı. Sonra, aydınlık günleri, hemen hemen bulutsuz gökyüzüyle sonbahar geldi. Kırlangıçlar yeniden gökyüzüne hâkim oldu. Başdöndürücü uçuşları, Japonlar zamanında beslenmesi yasak edilip, şimdi serbest bırakılan güvercinlerin hantal uçuşlarıyla karışıyordu. Güvercinler bir atın tırıs sesini andıran kanat çırpışlarıyla damlar hizasında uçuyordu; kanatlarının altına takılmış borular bir uçağın uzaktan gelen gürültüsüne benzer sesler çıkarıyordu. Bu konularda bilgili olanlar boru seslerinden güvercinlerin kime ait olduğunu anlıyorlardı. Bazıları Niu Ho -

yen'in zengin tüccarları  ang veya Yang'a, bazıları Japonların Pekin'i işgal ettikleri dönemde vali bulundukları güney eyaletlerinde onbinlerce komünisti kurşuna dizdirmiş olan general Wang veya general Sung'a aitti.

Kış geldi. Karnı boş olan insan soğuğa karşı daha mı dirençsizdir? Böyle bir soruyu yanıtlamak sanıldığı kadar kolay değil. İyi düşünülürse yoksul insanın kendisini soğuğa karşı sıcaktan daha iyi koruyabildiği anlaşılır. Soğukta evin bütün delikleri eski kâğıt parçaları ile tıkanabilir ve insan bir köşeye çekilip köstebek gibi büzülerek soğuğa karşı tedbir alabilir. Ama sıcak olunca, korunmak o kadar kolay değildir. Her yere sızar sıcak. Sonra insan susuzluğunu giderecek su da bulamaz yeterince. Hastalıklar kol gezer ortalıkta. Ceset kokuları öylesine yoğunlaşır ki insan ölümü daha yakın hisseder ve bundan dolayı da  l me karşı daha dirençsiz olur.

Soğuklar kırıldı, kış yerini 1947'nin ilkbaharına bıraktı. Gobi   l nden esen kum rüzgarları görüş uzaklığını yirmi metreye indirdi. Gazeteler  an Kay şek'in askerlerinin komünistleri her yerde yok ettiğini, bozguna uğrattığını, onların da yıllardanberi vahşiler gibi yaşadıkları şensi ve Kansu'daki üslerine çekildiklerini,  an'ın ordularının onları orada da izlediklerini, başkentleri Yen'an'ın yakında düşeceğini ve en sonunda Cumhuriyet'in muzafer olacağını yazıyorlardı.

 a-min bunları her akşam durgun bir sesle, Yu-pinin gündüzden hazırladığı yemeği yerken babasına anlatıyordu. Liyu genellikle dalgın dalgın dinliyordu.

— Bunlar seni o kadar ilgilendiriyor mu?

— Yok, pek fazla değil.

— Ben her zaman savaşlardan, kavgalardan söz edildiğini duydum. Barıştan hiç bir zaman.

— Söylediklerini biliyorum baba; ama belki işler başka bir yönde gider bir gün! Japonlar yenildiğinde sen de

inanmıyordun buna!

— Ne olduğunu gördün. Hiç bir şey değişmedi. Bunları bırak Ça-min. Önemli olan insanın görevini yapmasıdır.

Ça-min tekdüze bir sesle konuşuyor, heyecanlanmıyordu. Liyu da bundan büyük bir ferahlık duyuyordu. Öğüyle, eşitiymiş gibi sohbet ediyordu. Artık yaşam Liyu'nun içinde de, hareketlerinde de durgunlaşmıştı. Her akşam Ça-min'in eve dönüşünü görmekten duyduğu büyük hoşnutluk da durgundu. Günler, haftalar ve aylar böyle geçiyordu. Ve böyle geçip gidecekti. Bütün gün tek başına yaşanıldığı ve geçmişi gereksiz bir şey olarak unutkanlığın soğuk küllerine gömme akıllılığı olunca zaman hızla akıp gider. Hiçlikten meydana gelen şimdiki zaman, Gölgeler Krallığında vaat edilen sonsuzluk gibi hızla geçer... Solunum o günler Liyu'yu canlı tutmaya yetiyor, duvardaki delikten geçip, kangın üstüne düşen, sonra küçük sac sobaya kadar yerde yürüyen bir güneş ışını onu aydınlatıyor, üç yaşına yaklaşan Küçük Ejderha'nın gevezelikleri onu mutluluktan titretiyordu... Eksik olan sadece çekirgenin şarkısıydı. Japonların ezdiği çekirgenin yerine Ça-min bir başkasını almıştı. O da bir yıl önce havalar soğumaya başlarken ölmüştü. Artık güzel günler geliyordu. Ça-min bir tane daha alırdı.

Siya-ko'nun kendini asmasından sonraki ikinci ölümler bayramı geldi. Ça-min bayramdan bir gün önce her zamankinden heyecanlı dönmüştü eve. Bayramın büyük bir anma töreniyle kutlanması gerektiğini, kardeşinin hakkının ancak böylece verilebileceğini söylemişti.

— Ne oluyorsun sen? dedi Liyu şaşkınlıkla. Kuşkusuz kardeşin çok değerli bir kızdı. Ama böylesine heye-

canlanacak ne var? Geçen yıl görevimizi gerektiği gibi yerine getirmedi mi? Yeterince para yakmadık mı?

— Tabii baba. Görevimizi yaptık...

— O halde neden bu yıl daha çok heyecanlanalım? Hem kardeşin yeni yerine alışmış olmalı. Bizi daha az arar artık.

a-min pırıl pırıl gözlerini babasına dikti:

— lmnn bir örnek olduğunu unutmamalıyız, dedi.

— Bir rnek!

Liyu sözcüğü şaşkınlıkla yineledi. Bu sözcük onu, bir yıldır içinde bulunduğu huzur dünyasından kopararak, geçmişin acılarına çekiyor gibi geldi. Bunu daha önce Hing-min'den duymuştu. Siya-ko'nun toprağa verilmesinden sonra bir daha görmediği Hing-min'den! O zaman hiç bir anlam verememişti bu söze. şimdi de bir anlam veremiyordu. İçinde derin bir kaygı belirdi.

Sabah erkenden hareket ettiler. Gece bora esmiş, kırbaç gibi şaklamıştı kulaklarında. Ufuk aydınlanmadan önce de birden zebanilerin gün işığını görünce ortadan kayboldukları gibi kesilmişti. Liyu önde yürüyor, a-min adımlarını babasının adımlarına uydurarak arkadan gidiyordu. şehirden, Siya-ko'yu taşırken geçtikleri Güney kapısından ıktılar. Liyu önünde uzanan manzaraya yepyeni bir duyguyla baktı. Acıdan söz edemezdi. Belirsiz bir zntyd daha çok. Yaşayacağı yıllar çok sayılmazdı. Ve yakında vücudu bu aşıboyası rengindeki sonsuz top-rakta uyuyacaktı.

şehirden yüzlerce kişi çıkmıştı; çoğu bir mezar arıyorlardı. Çok sayıda dilenci de yırtık pırtık giysileriyle ortalıkta dolaşıyordu. Ölüler Bayramı onlar için kazançlı bir gündü. Hiç olmazsa, ölülerin açlığını gidermek için mezarların üstüne bırakılan yiyecekleri yiyebiliyorlardı. Yoksul da olsa aileler yiyecek getirirler ve orada bira-

kırlardı. Liyu da bir gün öncesinden sakladığı bir tas soğuk lapa götürüyordu. Törenden sonra, bir dilencinin soğuk lapayı avucuna boşaltacağını da biliyordu. Ça-min olmasaydı kendisi de belki dilenmek zorunda kalacaktı. Bu yüzden çevresine bakıp kendi yaşlarında bir dilenci aradı. Ça-min'in ellerinde kağıttan para ve sarı kırmızı kağıttan yaptığı bir kukla vardı. Oğlunun bu düşüncesi onu duygulandırmıştı. Kuklanın dumanı Siya-ko'ya ulaşınca, kızının gölgeden parmaklarıyla kukla ile oynayacağını ve uzun uzun babasını düşüneceğini aklına getirdiğinde içi sızlamıştı.

Liyu yolun kenarında oturan Hing-min'i farkettiğinde kızının mezarı üstündeki ağaç kümesi de belirmişti. Genç adam Liyu'yla Ça-min yaklaşıırken kalktı ve onlara doğru bir iki adım attı. Elinde kırmızı kağıttan yapılmış çiçekler vardı. Liyu'nun önünde eğildi. Liyu, Siya-ko'nun ölümündenberi onu ne görmüş ne de ondan söz edildiğini duymuştu.

— Burada ne yapıyorsun bugün? diye sordu. Yoksa aileden birisi mi öldü?

— Hayır Liyu amca. Sizinle birlikte kızınızın mezarını ziyarete geldim.

Bu kez başını eğmek sırası Liyu'daydı. Genç adamın davranışına diyecek bir şey bulamıyordu. Pek doğal olmamakla birlikte büyük bir nitelik belirtisiydi. Masallarda ve tiyatrolarda olduğu gibi kendini —bir başka biçimde de olsa— öldürmüş bir kızın peşinden gitmek, genç bir adam için uygun sayılmazdı yine de.

— Hareketin ailemi şereflendiriyor Hing-min. Ama neden evlenmedin? Siya-ko senin için de yok artık. Aile kurmak da görevin.

— Biliyorum amca. Babam da sık sık söylüyor bunu. İlerde düşüneceğim.

— İlerisi çok geç olabilir Hing-min. Evlendirmeyi düşündüğüm oğlumdan dört yaş büyüksün üstelik.

Liyu birden şaşkınlıkla durdu: son söyledikleri daha önce aklına bile gelmemişti...

— Yakında o da, ben de evlenebiliriz Liyu amca.

— İşte güzel bir söz, dedi Liyu. Ama içinde yeniden bir kaygu duyuyordu. Hing-min'in sesi, aklında aynı anda bir çok düşünce dolaşan insanların sesi gibiydi, berrak değildi.

Liyu önde olmak üzere üçü birlikte yeniden yola koyuldular. Ça-min'le Hing-min yanyana yürüyorlardı. Arkalarından bir Amerikan jipi geldi; içindeki askerler yol açmak için öfkeyle bağırdılar. Üç adam yolun kenarına çekildiler. Askerler kahkahalarla gülerek birbirlerine üç adım ellerindeki renkli kâğıtları gösteriyorlardı. İçlerinden biri elinde tuttuğu ve güneşte parlayan madeni bir şeyi bir kaç kez üstüste onlara çevirdi. Jip, arkasından bir toz bulutu kaldırarak uzaklaştı. Her yanda mezarların önünde hareketsiz insanlar görölüyordu. Rasgele gezinen dilenciler dışında, orada bulunanların çoğu giysilerini yıkamışlardı. Çocukların başlarında kırmızı, yeşil başlıklar vardı. Uzaktan çiçekleri andırıyorlardı.

Beş altı genç ağaç kümesinin yanında ayakta duruyorlardı.

— Dostlarımız gelmişler bile, dedi Hing-min.

Liyu bu kez de ne olup bittiğini anlayamadı. Çevresine bakmadı bile: gözlerinin önündeki mezar birden kızına ait bir anıyı canlandırdı gözlerinin önünde. Demek ki acısı tümüyle dinmemişti! Bu acıyı canlandıracak bir şey mi vardı bilmediği? Eli titremeye başladı. Siya-ko'nun bir kuş gibi titreyen elini avucunda tuttuğu zaman duyduğu sevgi yeniden kapladı içini. Pirinç tasını mezarın ayak ucuna koyup diz çöktü. Oğlu da onun gibi yaptı. Sonra bir ölünün ruhunu gereği gibi selamlamak için

dört kere başlarını yere değdirdiler. Hing-min biraz geride duruyordu; gençler de yanına gelmişlerdi. Liyu onların varlığını farketmemişti. Bir süre diz çökmüş durumda bekledi. Siya-ko'nun kendisine sunulan lâpayı doya-bildiğince yediğine inanınca oğlunun uzattığı paraları yaktı. Sonra da kuklayı tutuşturdu: Yukarıya doğru bir alev belirdi, sonra ince bir duman çıkararak söndü. Tören sona ermişti. Liyu'nun heyecanı yatışmıştı. Eli titremiyordu artık. Eski huzurunu bulmuştu. Kızının Küçük Ejderha'ya yiyecek götürürken sessizce evden çıkışını anımsadı. Yüzünde üzüntülü bir gülümseme belirdi.

— O yabancı emperyalistlerin kurbanı oldu, dedi arkasında bir ses.

Geriye döndü Liyu; gençleri görünce yüzünde büyük bir şaşkınlık belirdi. Şaşkınlığı, ilk kez duyduğu ve onun için hiç bir anlamı olmayan «Emperyalist» sözcüğünden gelmiyordu yalnız. Kendileri için yabancı bir genç kızın mezarı başında bu kadar insanın bulunmasından doğuyordu. Eğer gençlerin akıllı ve ciddi görünüşleri olmasa ve kendisine saygıyla bakmasalar, korkardı. Konuşmuş olan gencin, öğrenimlerine devam eden büyük aile çocukları gibi gözlükleri vardı. Ceketini de eski olmasaydı tam bir zengin çocuğuna benzeyecekti.

— Evet, yabancı emperyalistlerin kurbanı oldu, diye yineledi. Birkaç cümle daha söyledi ama Liyu anlamadığı sözcüğün aklına takılmasından gerisini duymadı.

Gençler şimdi Liyu'nun önünde eğiliyorlardı. Hiç görmediği insanlar tarafından kendisine gösterilen saygıya öylesine şaşırmıştı ki bunu saklayamıyordu; gençleri aceleyle selâmladı. Sonra yola doğru yürümeye başladılar. Gençler ilerledikçe ayrılıp uzaklaşıyorlardı. Hepsinin ciddi gençler olduğu besbelliydi. Liyu insanların değerini ince ayrıntılarla ölçmesini bilirdi. Bu gençlerin oğlunun

arkadaşları olmalarından bir baba ancak gurur duyabilirdi. Ama arkadaşlıkları, içlerinden birinin kardeşinin mezarını, ölümden bir yıl sonra ziyaret etmeye kadar gidiyordu ve işte Liyu bunu aşırı buluyordu.

Hing-min Liyu'yla, a-min'den ayrılmamıştı. a-min'le birlikte nden yürüyordu. Liyu evinin sessizliğine, durgun günlük yaşantısına bir an önce kavuşmak istiyordu. Kızının mezarına son kez geldiğini düşünüyordu. Ne de olsa Siya-ko'nun kendisine ya da bir başkasına gereksinimi kalmamıştı. Tanık olduğu bu hareketlilik çok yararsızdı, üstelik bir nedeni de yoktu; belki de gereksiz tasalar doğuracaktı. Oysa artık düşünmesi gereken tek şey, oğlunun evliliği idi. Bugünün tek yararı, oğlunu evlendirmeyi aklına getirmiş olmasıydı; a-min de evlendiği takdirde şimdikinden daha akıllı olurdu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hava çok güzel ve durgundu. Bu durgunluk bir fırtınanın habercisiydi. Gece yaklaşıyor, hava her geçen dakika biraz daha serinliyordu. Ölüler Bayramı'nın üstünden sekiz gün geçmişti. Liyu avluya çıktı; siyah pamuklu ceketinin önünü ilikledi. Yakınlardaki bir avluda kadınlar hararetli tartışmalar yapıyorlar, cırtlak sesleriyle akşamın sessizliğini bozuyorlardı. Sözleri Liyu'ya açık seçik olarak ulaşmıyordu. Bununla birlikte Liyu onların konuşmalarının konusunu biliyordu. Zaten mahallede herkes aynı şeyden söz ediyordu: bir gün sonra Liyu'nun evinin boş olan bölümüne yeni kiracılar yerleşeceklerdi. Yu-pi haberi o sabah vermişti.

Bir gün önce olsa haber onu heyecanlandırırdı. Yıllardan beri mahallede yeni yüzler görme olanağı olmamıştı. Bu yenilik kuşkusuz onu da ilgilendirir, o da Yu -

pi'nin yaptığı gibi yeni kiracılar hakkında daha çok bilgi edinebilmek için bütün gün koştururdu. Ama o böyle şeylerle ilgilenmek isteğini duymuyordu hiç. Kadınların dedikodularına karışmayı istemeyecek kadar meşguldu kafası geceden beri.

Liyu birkaç adım attı. Yu-pi'nin evinin kapısında duran Küçük Ejderha ona doğru koştu, gelip elini tuttu.

— Nereye gidiyorsun dede?

Güzel ve sağlıklı bir çocuktü; yaşından fazla gösteriyordu. Herşeyi tamamdı. Liyu çocuğun elini kuru avucunda hafifçe sıktı.

— Bahçeme bakmaya gidiyorum.

— Seninle gelmemi ister misin?

— Tabii Küçük Ejderha.

Avlunun köşesindeki manolyaya doğru yürüdüler. Siya-ko'nun ölümünden sonra Liyu çiçeğin kuruyacağını sanmıştı. Oysa baharda Liyu'nun kopardığı dalın altında yepyeni bir dal bitmişti. Bir kış daha geçmişti aradan. Şimdi bir yıl önce biten dal genç kızla birlikte mezara konulan daldan daha güzel olmuştu. İnsanlara benzeyen bitkiler de vardı ve bazıları çok yaşıyordu.

— Ne güzel bahçe! dedi Küçük Ejderha hayranlık dolu bir sesle.

— Öyle Küçük Ejderha.

Liyu manolyanın önünde çömeldi. Çocuk başını yanağına değdirerek ona yaslandı.

— Küçük Ejderha, üşümüyor musun? diye bağırdı Yu-pi. O da kapıya çıkmıştı. Çocuk Liyu'ya daha çok sokuldu. Liyu çocuğun ellerini avucuna aldı:

— Hayır, üşümüyor, diye yanıt verdi. İçine dolan sevgi onu heyecanlandırmıştı.

Yu-pi tekrar eve girdi; sobayı karıştırdı. Liyu çocuğa baktı:

— Gerçekten üşümüyor musun? diye sordu.

— Hayır dede.

Çocuk bir kolunu Liyu'nun boynuna doladı. Liyu içinde bir sıcaklık duydu. «Bir gün benim de böyle torunlarım olacak» diye düşündü.

Oğlunu evlendirmek aklına bir hafta önce gelmişti ama o zamandan beri de aklından çıkmıyordu. Gece tınik olduğu sahne birden gözlerinin önünde canlandı. En küçük ayrıntılarına kadar anımsadı olanları...

...Ça-min geleli bir süre olmuştu. Parlak bir ayışığı görölüyordu. İki adam kangda yatıyorlardı. Genellikle Liyu o saatte derin bir uykuda olurdu. O gün nedense uyuyamamıştı. Şu-fan'ın avluya indiğini işittikten hemen sonra Ça-min bir dirseğı üzerinde doğrulmuş, O'nun uyuyup uyumadığını anlamak için dikkat kesilmişti. Liyu hiç kıpırdamamıştı ama boğazı kupkuru olmuştu. İçinde büyük bir pişmanlık doğmuştu. Neden Atalar Sunağı önünde Şu-fan'la bir şey yapmaması için söz verdirmemişti oğluna? Genç, gençtir. Sefahat ona tuzak kurar. Nasıl olmuştu da bir gün oğlunun baştan çıkabileceğini düşünmemişti?

— Uyuyor musun baba? diye sormuştu Ça-min fısıltı halinde. Liyu ses çıkarmamıştı. Sıkıntısına bir de oğluna yalan söylemenin utancı eklenmişti.

Ça-min bir sürüngen gibi kangın kıyısına kaymış, perdeyi aralayıp sessizce dışarı çıkmıştı. Liyu «Bu her gece böyle mi olacak?» diye düşünmüştü. «Beni aldatmak için uykumdan mı yararlanacak?» Hemen kalkmıştı. Sessizce kapiya yaklaşmış, perdeyi hafifçe aralamıştı. Yüreğı o kadar hızlı atıyordu ki başının dönmesinden korkmuştu. Birkaç metre önünde, avlunun tam ortasında Ça-min'le, Şu-fan karşı karşıya durmuşlardı. Birbirlerine çok

yakındılar. Ay ışığında silüetleri belirmişti. Liyu'nun kalbi hızla çarpmaya devam ediyordu. Henüz korktuğu gibi bir şey geçmiyordu oğluyla Şu-fan arasında. Konuşuyorlardı sadece. Sesleri çok alçak olduğundan Liyu söylediklerini işitmek için kulak kabartmıştı.

— Uyuyor, dedi Ça-min.

Genç kadın çok yavaşça yanıt verdi. Liyu işitemedi.

— Hiç bir şey bilmemesi daha iyi, dedi sonra Ça-min.

Liyu'nun içi ezildi. Bir an yüreğinin burkulması yüzünden bir şey duyamadı. Gençler fısıltıyla konuşmaya devam ediyorlardı. Liyu perdeyi biraz daha araladı. Şu-fan'ın sesi yükseldi:

— Hâlâ nasıl utanç duymam? dedi ağlamaklı bir sesle.

— Sus! Böyle konuşma, dedi Ça-min.

Derin bir sessizlik oldu. Ay ışığında iki heykele benziyorlardı. Liyu «İyi işittim mi?» diye sordu kendi kendine. «Siya-ko'nun ölümüne neden olduğuna mı utanç duyuyor hâlâ?» Bu pek uygun gelmedi. Kendisi bile genç kadına bu konuda en ufak bir imada bulunmamıştı... Liyu'nun bu konuyu daha fazla düşünecek zamanı olmadı. Gördüğünden dolayı yüreği ağzına geldi. Ça-min elini uzatıp genç kadının bir elini avucuna almıştı. Birkaç saniye geçti. Hâlâ öyle duruyorlardı. Heykeller gibi. Liyu'nun soluğu kesilmiş, bekliyordu. Oğlunu böyle bir harekete hangi duygu itebilirdi? Bu, bir kardeşin yapabileceği hareketin de ötesindeydi. Bir kardeş bacasının elini böyle tutmaz. Kavranılması olanaksız bir dostluk belirtisiydi bu.

— Hepimiz için yaptıklarının, utancını kovması gerekir, dedi Ça-min.

Liyu kendi kendine «Hepimiz» diye yineledi. İyi işitmişti. «Hepimiz!» Kimden söz ediyordu oğlu? Kimdi bu

«Hepimiz?» Siya-ko'nun mezarı başında rastladığı gençler olamazdı. Onlar bir orospuyla, hele topluca arkadaşlık edecek kişiler değillerdi. Zaten bu da hiç bir şekilde Şu-fan'ın utancını kovamazdı. Hatta tersi daha doğru olurdu.

— Ben de bunun için yapıyorum, dedi Şu-fan.

Durum Liyu için gittikçe daha çok içinden çıkılmaz oluyordu. Sanki düş görüyordu. Genç kadının elini elinde tutan Ça-min'in hareketi de durumu daha çok karıştırıyordu. Liyu'nun içinde çelişkili duygular vardı. Bir yandan içi bun alıyor, bir yandan oğluna hayranlık duyuyordu: hareketi asalet doluydu, güven ve saygı doluydu. Ve geçen her an Liyu biraz daha gömülüyordu kararsızlığın içine.

— Sen yalnız kendini düşünmüyorsun Şu-fan, dedi Ça-min. Biz de bunun için teşekkür ediyoruz.

Ça-min genç kadının elini bıraktı. Liyu perdeyi kapadı; konuşmanın bitmiş olduğunu anladığından aceleyle gelip kanga uzandı. Hemen sonra oğlu eve girdi. Hep tedbirliydi. Ayaklarının ucunda yürüyerek kangın yanına geldi, bir süre durdu. Babasının uyandığından mı kuşkulandı? Yoksa böyle bir şeyi sezmiş miydi? Liyu bilemiyordu.

— Uyuyor musun baba? diye sordu kanga uzanırken.

Liyu yine yanıt vermedi. Utanıyordu. Ses çıkarmakla yalan söylediğinden olduğu kadar, oğlu hakkında düşündüklerinden de utanıyordu. Beş dakika sonra Ça-min derin bir uykuya dalmıştı...

— Delirdiniz mi Liyu amca? diye bir ses geldi Liyu'nun kulaklarına.

Bağır anısına dalmış, çevresindeki herşeyi unutmuştu. Manolya yeniden belirdi gözlerinin önünde. Kendine sokulmuş olan Küçük Ejderha'nın başı omuzunda uyuduğunu farketti.

— Gittikçe dalgınlaşıyorsunuz, diye devam etti Yu - pi. Uyuyan bir çocuğun açıkta kalırsa üşüyeceğini bilmiyor musunuz?

— Bu, bin saksağan gibi bağırmak için bir sebep değil! diye tersledi Liyu. Küçük prensi uyandıracaksınız.

Ona korkunç gelen bir çaba harcıyıp çocuğu kucağına aldı. Ayağa kalktı. Yu-pi hayranlıkla mırıldandı. Kendisi çocuğu böyle taşıyamazdı.

— Beni izleyin amca, dedi.

Sakat ayakları üstünde adetâ sekerek yürümeye başladı. Liyu geniş, gösterişli adımlarla Yu-pi'yi izledi.

Liyu'nun çok seyrek girdiği oda kızartma kokuyordu. Yaşlı kadın biraz kıymalı, ıspanaklı börek yapmıştı. Liyu derin bir nefes aldı. Yu-pi kangın üzerine bir örtü serdi.

— Değerli yükünüzü buraya bırakın, dedi.

Liyu çocuğu sarsmadan yatırabilmek için bir dizini kanga dayadı.

— Çok sağlıklı bir çocuk, dedi. Babası olsaydı gurur duyardı.

— Öyle, dedi Yu-pi gururla. Hiç bir şeyi eksik değil. Öğleyin ona rafadan yumurta yedirdim. Liyu yaşlı kadını daha iyi inceleyebilmek için gözlerini kıstı. Neden yumurtadan söz ediyordu acaba? Yumurtayı getirenin Çamin olduğunu o da biliyordu! Kukla temsillerini seven bir satıcı iki yumurta sunmuştu Çamin'e. O da birisini, Küçük Ejderha'ya yedirsın diye Yu-pi'ye vermişti. İkincisini de kendisine vermek istemişti...

— Bizimkini katı yaptık, dedi Liyu. Ben biraz beya-

zından yedim. Oğlum hepsini benim yememi istiyordu. Ama yaşlı bir adamın bu kadar güçlendirici besine gereksinimi yoktur. Ça-min çok yoruluyor; direttim, sonunda geri kalanını yedi.

— Katı yapmakta haklısınız. Rafadan yumurtadan daha iyi tutar.

— Evet komşu.

Karşılıklı çömelmişler, çocuğu uyandırmamak için alçak sesle konuşuyorlardı. Liyu «Sözü nereye getirmek istiyor?» diye sordu kendi kendine. Bu yumurta öyküsü daha önemli bir konu için yem olabilirdi ancak.

— Ispanaklı börek yaptım, diye devam etti Yu-pi. Yarısı sizin. Oğlunuz döndüğünde yersiniz. Umarım hoşunuza gider.

Bu börek lâfı da boştu, yemeğin paylaşılması lâfı da. Uzun süredir böyleydi zaten. Liyu «Kafasında ne dönüp dolaşıyor acaba?» dedi içinden. Yeni kiracılardan söz etmek istiyordu belki. Ama herkes bunu konuşuyordu; konu bu kadar uzun bir girişe değmezdi. Liyu'nun soru sorar gibi bakması Yu-pi'yi rahatsız etmeğe başlıyordu. O da sabırsızlanıyor, konuşmaya istediği gibi yön veremiyordu. Liyu'nun aklına birden Yu-pi'nin, oğluyla Şu-fan arasındaki ilişkiye tanık olmuş olabileceği geldi; şimdi de bundan söz ederek bir tatsızlık yaratmaktan çekiniyor olmalıydı.

— Ne düşünüyorsunuz? diye sordu Yu-pi.

Liyu böyle bir soru beklemiyordu, şaşırdı.

— Ne mi?

— Evet amca, biraz önce Küçük Ejderha'nın uyuduğunu farketmeyecek kadar dalmıştınız.

— Bilmiyorum, dedi Liyu.

— Oğlunuzu düşünüyordunuz değil mi?

— Belki.

Liyu sinirleniyor, kendini sakin olmaya zorluyordu. Yu-pi'nin yüzü ise hoşnutluktan bir garip olmuştu.

— Bilmediğimi mi sanıyorsunuz amca? Yaşamının son döneminde bir baba, oğlunu ve oğlunun oğullarını düşünmez de ne düşünür!..

Liyu homurdandı. Öfkelenmişti. Yu-pi, Ça-min'le Şu-fan'ın evlenebileceğini ve saygıdeğer bir yaşlı olan kendisinin bir fahişenin çocuklarını torun olarak sevebileceğini düşünecek kadar deli miydi?

— Ne karışıyorsunuz? diye tersledi Liyu. Kendi ailemin efendisi değil miyim? İstedığime karar verecek kadar serbest değil miyim?

— Neden kızılıyorsunuz amca? Uygun olmayan bir şey mi söyledim?

— Henüz söylemediniz, diye yanıtladı Liyu. Ve umarım ki hiç bir zaman söylemezsiniz.

Liyu yüzünde bir tikslenme ifadesi ile kalktı.

— Saygısız yaşlı deli! dedi Yu-pi'ye. Küçümser bir bakışla süzdü onu. Ama Yu-pi ona aldırmadı. O da kalktı. Ve yanıtını yapıştırdı.

— Hiç bir şeyden haberi olmayan yaşlı deli sizsiniz. Söz konusu olan şeyi bile bilmeden sinirleniyorsunuz.

Liyu kapıya doğru yürüdü. Yu-pi de peşinden geldi.

— Yeni komşularımızın yarın geleceklerini biliyor musunuz? diye sordu Yu-pi.

Liyu avluya çıkmıştı. Yu-pi'nin söyleyeceğini sandığı şeyler hakkında yanılmış olabileceğini düşünüyordu. Durdu. Yu-pi arkasındaydı; sorusuna bir yanıt bekliyordu. Oysa Liyu ne diyeceğini bilmiyordu. Yu-pi, onun sessiz kalmasından, birşeyler öğrenmek istediğini anladı. Devam etti:

— Caddenin başındaki hıyar satıcısı onları tanıyor. Siz artık hiç bir şeyle ilgilenmiyorsunuz. Bu yüzden bizimle birlikte yaşayacak insanlar hakkında bilgi edinmem gerekiyordu.

Liyu ses çıkarmadan dinliyordu. Yu-pi, Küçük Ejderha'nın uyanıp uyanmadığını öğrenmek için gidip geldi. Sonra konuşmasını bıraktığı yerden sürdürdü:

— Aile reisinin bir bisikletli çekçeki var. Yepyeniymiş araç ve bu yüzden yabancılar arasında bol müşterisi varmış babanın. Oturağı da arkası nakışlı bir pamukluyla kaplıymış. Aile refah içinde yaşıyormuş.

Liyu ağzını açmıyordu. Avlu yavaş yavaş karanlığa bürünüyordu. Yıldız görmek istiyormuş gibi başını gökyüzüne kaldırdı Liyu. Yu-pi konuşmaya devam ediyordu.

— Yeni evimizde hemen hemen doyuncaya kadar yiyebilen insanlar oturacak. Saygıdeğer bir aile, tecrübeli de... Felâketin ne olduğunu biliyorlar.

— Bütün saygıdeğer aileler felaketi tatmışlardır, dedi Liyu.

Herşeye rağmen bir iki söz etmesi gerektiğini düşünmüştü. Yu-pi yanıtladı.

— Ama bunları bambaşka, dedi. Küçük çocukları kör!

Liyu boğazını temizledi. Gerçekten de çok büyük bir mutsuzluktan bu. Kendisi bütün yaşantısı boyunca körlükten korkmuştu.

— Kötüleşen bir göz hastalığı sonunda böyle olmuş, dedi Yu-pi. Babası hastalığı tedavi ettirebilmek için herşeyi yapmış. Gözkapaklarına geyik boynuzu merhemi bile sürdürmüştü.

Sustu. Liyu gökyüzüne bakıyordu. İlgisiz görünmesine rağmen bekliyordu; çünkü yaşlı kadının söyledikleri ne kadar ilginç olursa olsun esas konuyla ilgili değildi: Liyu bunu çok iyi biliyordu.

— Bir de çok değerli bir kızları var.

Yu-pi son sözlerini büyük bir ilgisizlik havası içinde söylemişti. Liyu aynı anda bir yıldızın parladığını gördü.

Arkasından iki, üç... derken yüzlerce yıldızın parıltısını farkettti. Yeniydi isteği; yazgı yerine getiriyordu yine de.

— Gece sakın geçecek, dedi Liyu.

— Evet, güzel günlere doğru gidiyoruz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ertesi sabah, Şu-fan'ın evden hareketinden hemen sonra, Yu-pi kiracıların gelişini izlemek için sokağa çıktı. Avlunun giriş kapısının yanına çömeldi, uzun piposunu ağzına aldı, beklemeğe başladı. Küçük Ejderha önünde oynuyordu. Üstünde yırtık bir kısa pantolon vardı; yırtıktan, soğuklardan çatlamış kalçası görünüyordu. Çömelmiş, bir dal parçasıyla toprağı eşerken sokağın ucundan mobilya ve örtülerle yüklü iki bisikletli çekçek belirdi: Yeni komşular Yu-pi'nin beklediğinden erken geliyorlardı. Küçük Ejderha'yı yanına çağırıp hızla doğruldu. Çocuk oyuna dalmıştı, yaşlı kadına yanıt vermedi. Yu-pi ona doğru geldi, elinden tuttu ama çocuk kaçtı. Yu-pi yeni gelenlerin kendisini kapı önünde görüp meraklı sanmalarından korkuyordu. Telâşlandı. Çocuğun peşinden sakat ayaklarıyla koşarak onu yakaladı, avluya girdi. Çek-

çekler otuz metre ötedeydi. Çocuğu elinden çekerek, sendeleyerek nefes nefese avludan geçti, odasına girmeden manolyanın önünde oturan Liyu'ya bağırdı:

— Komşularımız geliyor!

Liyu doğruldu, ölçülü adımlarla evine girdi.

İlk çekçek avluya girdiğinde, perde Liyu'nun arkasından kapandı. Çekçeği süren sövdü; kuşkusuz bir tekerin aksı kapıdan geçerken duvara çarpmıştı. Bir çocuk güldü. Birbiri arkasından işittiği bu iki gürültü eve o kadar yeni bir yaşam havası getirdi ki, Liyu avluya bakmak için perdesini aralamadan edemedi. İkinci çekçek de avluya girmişti. Yanyana iki adam duruyordu avluda. Biri si gençti; üstünde önü açık siyah bir ceket vardı; evlenme çağında görünüyordu. Liyu kaşlarını çattı. Diğeri zayıf ama sağlam yapılydı; başı yeni traş edilmişti, kırk yaşlarında gösteriyordu.

— Çeng amca, dedi genci, çok hızlı geldik. Karınla kızın bizi izleyemediler. Belki de kaybettiler bizi. Kurtulursun böylece!

Bir kahkaha attı. Aynı anda Liyu çekçeklerin birinde, eski bir masayla örtüler arasında oturan küçük çocuğu gördü; elinde bir çan vardı. Genç adamı susturmak için olanca gücüyle sallıyordu çanı.

— Bizi kaybetmelerini istemiyorum, diye bağırdı.

Sesinde bir umutsuzluk vardı. Liyu duygulandı. Genç adam çocuğun yanına gitti.

— Şakadan söylüyordum Sedef Düğme! Gecikmezler daha çok.

Çocuğun babası cebini karıştırdı, bir şeker çıkardı. Özenle kağıdını açtı, oğluna yaklaştı:

— Aç ağzını Güzel Düğme!

Çocuk ağzını açtı, şekeri aldı. İki adam çocuğa gülümseyerek bakıyorlardı. Liyu sahneye hayranlıkla bakıyordu. İyi halli oldukları belliydi: yalnız iyi halli insanlar

çocuklarına şeker alabilirler. Kendisi bütün yaşantısı süresince ancak üç kez şeker alabilmişti.

— Ma neden Mey Key'le evlenmiyor? diye sordu çocuk.

Liyu soluğunu tuttu. Birden Yu-pi'ye karşı bir kızgınlık belirdi içinde. «Bu yaşlı deli biraz daha bilgi edinemez miydi?» diye homurdandı içinden. Genç adam gülerek çocuğa yanıt verdi:

— Amma yaptın Sedef Düğme! Ablanla nasıl evlenebilirim? Evli olduğumu, iki de çocuğum olduğunu bilmiyor musun? Beni bir kaç nikâhsız karı besleyebilecek bir ağa mı sanıyorsun?

Liyu'nun dudaklarında bir gülümseme belirdi. Ma'nın neşeli sesi ve sözleri mutlu bir geleceğin belirtisiydi. Yu-pi bir kez daha iyilik meleği gibi davranmıştı. Liyu yeni komşularına bakarken yeni bir temsilin ilk sahnelerini görür gibiydi.

— İşte kadınlar! diye bağırdı Ma neşeli sesiyle.

Gerçekten tiyatro gibiydi. Bir iki ayrıntı olmasaydı Liyu tam bir piyes gördüğünü sanacaktı. Örneğin adamların giysilerinin daha parlak olması gerekirdi; çekçek yerine de tahtirevan olmalıydı. Bir tiyatrodaki aktörlerin sahneye girmeleri gibi birbirleri ardından avluya giriyorlardı yeni komşular. Kadınlar da dış kapıdan geçtiler. Önce anne görüldü. Küçücük, hafif kambur bir kadındı; siyah bir ceket, baldırlarında daralan bol bir pantolonu, Yu-pi'ninkiler kadar olmasa da küçük ayakları vardı. Anlaşılan ayakları birkaç yıldan fazla bantlanmamıştı. Sonra kız görüldü; Liyu'nun yüreği hızla çarptı, evet, tam kadın yıldızın sahneye çıkışıydı bu! Genç kız gerçekten bütün babaların gelin olarak hayal ettikleri gibi bir kızdı. Yu-pi doğru söylemişti: ancak çok değerli bir kız olabilirdi: iri yapılıydı, geniş kalçaları vardı. Çevik görünüyordu. Elindeki sepeti artık taşımayacağından dolayı,

hoşnut bir havada yere bıraktı. Sırtında örtüye sarılmış bir paket taşıyordu. Paket koltuklarından geçip göğüslerinin üstünde düğümlemiş bir ipe bağlıydı. Liyu «güçlü, kuvvetli» diye düşündü. Paket ağır görünüyordu. Annesi ipi çözdü. Genç kızın yükten kurtulan vücudu bir yay gibi doğruldu, başını arkaya attı. Uçları küçük birer kurdelayla bağlanmış örgüleri sallandı. Liyu «Torunlarım annesi» diye düşünüyordu. Liyu'nun gözü başkasını görmüyordu. Hava sıcak olmamasına rağmen kız terliyor, yüzü parlıyordu. Dudaklarında tatlı bir gülümseme vardı. Koluyla yüzünü sildi, sonra kardeşinin bulunduğu çekçেকে doğru yürüdü. Çocuk ablasının yüzünü okşamak için elini uzattı...

— Gerçek bir güzellik, diye mırıldandı Liyu.

Anne ailesinin yerleşeceği odaya girmişti. Evleri Yupi'nin evinin uzantısındaydı. Liyu'nun eviyle aynı köşeydi. Genç kız kardeşini alıp yere oturttu. İki adam ise çekçekleri boşaltmaya başladılar. Liyu şimdi adamlara bakıyordu. Gelini olacak bir kızın ailesinin nelere sahip olduğunu bilmesi bir babalık görevi sayılmaz mıydı? Yupi bu konuda da doğru bilgiler edinmişti. Yoksul bir aile değildi. Çok sayıda örtüleri, iki büyük küvetleri, yeterli sayıda tencereleri, küçük alçak bir masaları, üç iskemleleri ve büyük bir aynaları vardı. İnsan bu aynada sadece yüzünü değil, vücudunu da görebilirdi kuşkusuz.

Adamlar eşyaları eve taşırken oturduğu yerde duran ve başını sağa sola sallayan küçük kör ayağa kalktı. İşittiği seslerle avludaki yerini belirlemişti. Liyu'yu allak bulak eden bir rahatlık içinde yürümeye başladı. Çocuk kollarını öne uzatıp manolyaya doğru yürüyünce Liyu daha da duygulandı. Çocuğun eli bir dala değdi.

— Ağaç! Ağaç! diye haykırdı. Sesinde öylesine bir neşe vardı ki Liyu bacaklarının titrediğini sandı.

Genç kız aceleyle kardeşine doğru koşmuştu bile.

— Onu zedelememek gerek Küçük Düğme, dedi.

Çocuğun elinde tuttuğu dalı tatlılıkla bıraktırdı.

— Bu ağaca dokunmamalısın; bu evde yaşayan çok büyük bir sanatçıya ait o.

Liyu kendinden söz edilince dizlerinin bağı çözülüyor sandı. Kanga doğru gitti ve kendini bıraktı. Kalbi çatlayacakmış gibi atıyordu. İki elini göğsüne bastırdı.

Birkaç dakika sonra toparlandı. «Büyük bir sanatçı!...» «Büyük bir sanatçı!» Kendisi için böyle söylemişti genç kız. «Büyük bir sanatçı!» Oysa bir sanatçı olduğunu yıllardır düşünmemişti. Bakışları odada geziniyor, eşyaların zavallılığı onu kaygulandırıyor. Ona takılan «Büyük sanatçı» adına yaraşır hiç bir şey yoktu ortalıkta. Mey Key'in babası evi yerleştirdikten sonra onu selamlamaya gelecekti. Görenek böyleydi. O zaman ne düşünecekti kendisi hakkında?

Liyu kalkıp duvarın dibindeki sandığı kangın yanına çekti. Ağır ağır kapağını kaldırdı; içinde hafif bir sızı duydu; aylardır bu hareketi yapmamıştı. Kapağı tutan sazdan yapılmış bağlar gıcırdadı. «Büyük bir sanatçı!...» Liyu böyle bir iltifatı haketmediğini iyi biliyordu. Daha doğrusu artık haketmiyordu. Bir sanatçı sustuğu gün sanatçı olmaktan çıkar. Şimdi sanatçı olan oğluydu; onun yerini almıştı. Ama oğlu için hâlâ bir sanatçıymış gibi davranması gerekiyordu.

Sandık yarı yarıya doluydu. Çünkü Ça-min 36 kuklalık takımı götürmüyordu. Tek başına hepsini oynata-mazdı. Az kullanılan kuklalar yırtık pırtık giysili veya yüzlerindeki renkleri yitirmiş eski kuklalarla birlikte sandıktaydı. Aralarında beş on yıldır oynatılmamış olanlar bile vardı. Kuklalar şimdi Liyu'nun gözleri önüne serilmişti.

Bazıları uyur gibiydi; bazıları birbirine sarılmıştı. Hepsi bir süre yaşamıştı; hepsinin bir öyküsü olmuştu. Aralarında seyircilerin hiç görmediği iki kukla da vardı. Birisini Liyu kendisi için yapmıştı. Diğerine de Siya-ko'nun öldüğü gün Ça-min başlamış ve birkaç gün önce boya bulularak tamamlamıştı. İkisi eşti; ikiz kardeşler gibiydiler. İkisi de yeşil orman şövalyelerinin renkleriyle pırıl pırıldılar.

Liyu yeni bir hazine buluyordu. Tam olarak ne yaptığını, yüreğinin neden bir gong gibi vurduğunu bilmiyordu. Sanki bir içgüdüyle hareket ediyordu. En güzel kuklaları dikkatle çıkardı, kangın üzerine dizdi. Uzun entarili yaşlı adamın çalmak istediği kuklayı bir süre elinde tuttu, sonra onu da diğerlerinin yanına koydu. Hareketsiz duran ama düş gücünün bir anda canlandığı maskeler ve kuklalarla donanmıştı ev; yaşıyordu sanki. Kırmızı ve yeşil maskeli generaller, kara yüzlü yargıçlar, kollarının ucunda yaylar bulunan Gök Koruyucuları, deniz ejderhaları, büyülü değnekli maymunlar kralı Süen Hu-kong, Sonbahar Nehrinin sakallı yaşlı gemicisi, Buda papazları, şövalyeler, nedime ve zebaniler, nerede ise unutulmuş eski dostlardı... Liyu dalmıştı. Oda aydınlanınca perdenin aralandığını anladı ve geriye döndü. Kapının eşiğinde Mey Key'in babası duruyordu; gözleri hayranlıkla parlıyordu.

— Evinize böyle girdiğim için bağışlayın saygıdeğer amca, dedi. Çağırdım ama yanıt vermediniz.

— Ben dalgın bir yaşlıyım, duymadım, diye yanıtladı Liyu.

— Çok ünlüsünüz amca. Önünüzde kendimi çok deşersiz buluyorum.

— Ünler çok zaman abartılmıştır; çalışmak için çok yaşlı olan basit bir kuklacıyım.

— Adım Çeng. Yeni komşunuzum.

— Ziyaretinizi bekliyordum Çeng amca. Bana şeref veriyorsunuz. Buyrun.

Liyu iskemleyi gösteriyordu. Adam saygılı ve alçak gönüllü bir tarzda oturdu.

— Siz bana şeref veriyorsunuz Liyu amca. Çalışmak için şehre yeni gelmiş, topraksız, zavallı bir köylüyüm ben.

— Ben de size bir bardak sıcak su sunmak olanağı bile olmayan, bir yaşlı.

Çeng'in bakışları çocuksu bir hayranlıkla kuklalara dikilmişti.

— Bunlar harika varlıklar, dedi.

— Yaşlılığın düşlerini süslüyorlar.

— Gençliğimde yoksul köylülere kukla temsilleri veren sanatçılar görürdüm köyümüzde.

— Ne yazık ki kaybolmaya başlayan bir sanat.

— Gerçekten de seneler var ki bir kukla temsili görmedik. Artık kuklaları canlandıran tek bir kişi olduğunu söylüyorlar.

Çeng son sözleri ilgisiz bir ifadeyle söylemişti. Liyu aynı ilgisizlikle yanıtladı.

— Evet, bir tek kişi kaldı gerçekten. Onun da sanatçı adına hak kazandığı kabul edilirse!

Birbirlerine baktılar. Yüzlerinde belirli hiç bir ifade yoktu. Ama gözlerinin içi gülüyordu. Liyu komşunun aklında olan düşüncenin kendi aklında olan düşünceyle aynı olduğunu sezdi. İkisi de en önemli konuyu düşünüyorlardı ve anlaşmışlardı. Şimdilik daha fazla bir şey söyleyemezlerdi. Liyu oğlunu evlendirmeyi nasıl istiyorsa, Çeng de kızını evlendirmeyi öyle istiyordu. Avludan kör çocuğun salladığı çan sesleri geldi. Hemen sonra Küçük Ejderha'nın sevinç çığlıkları duyuldu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeng bir tas pirinç yemek için öğle üzeri eve dönüyor ve yemekten sonra Liyu'yu ziyaret ediyordu. Öğle uykusu saati olmasına rağmen birkaç gündenberi böyle oluyordu. Liyu bunun kendisini hiç rahatsız etmediğini, zaten kendi yaşında olan bir insan için gece uykusunun yeterli olduğunu, ayrıca bu ziyaretlerden şeref duyduğunu söylemişti. Öte yandan Çeng de yazın ağır sıcaklarının bastırmadığı bu mevsimde, öğleden sonra dinlenme gereği duymadığını söylüyordu. İkisi de bu sözlerin doğru olmadığını biliyorlardı. Ama çocuklarını birbiriyle evlendirmeyi kararlaştırmış babaların, arkadaşlık yapmaları ve yakından tanışmaları gerektiğini de biliyorlardı.

Aralarında on beş yaş fark vardı. Çeng bu yüzden çok saygılıydı. Liyu da biraz kasılıyordu. Ama aralarında hızla bir dostluk bağı kurulmuştu. Çeng bir sanatçı ta-

nımanın hoşnutluğunu gizleyemiyordu ayrıca; Liyu da bundan derin bir kıvanç duyuyordu.

Liyu, her gün oğlu evden ayrıldıktan sonra kuklaları sandıktan çıkarıp kangın üzerine yerleştiriyor, Çeng gelene dek onlarla başbaşa kalıyordu. Oğlunun artık Gök Köprüsüne götürmediği küçük pekin kemanını bile yeniden düzenlemişti. Liyu bu âletten hâlâ güzel sesler çıkarabildiğine hayret etmişti. Parmaklarının oynaklığı kaybolmamıştı. Birçok komedide baş aktör sahneye çıkarken çalınan birkaç parçayı çalmış ve ustalıkla çaldığını hoşnutlukla görmüştü... Oğlu için tasarladığı gelecekte dolaylı içine sığmıyordu. Bazan bunu daha önce düşünmemiş olduğundan kendini suçluyordu. Ama böylesi çok daha iyi değil miydi? Yazgı ona ideal bir gelin göndermişti.

Arada bir Çeng kuklalardan başka şeylerden de söz ediyordu. Paranın durmadan değerini yitirdiğini, sigaraların değişim aracı olarak kullanıldığını anlatıyordu. Sigaranın para yerine kullanılması öylesine yaygınlaşmıştı ki, bazı lokantalar artık para kabul etmiyorlardı! Çeng, Kuomintang askerlerinin, Japon askerlerinden daha kötü davrandıklarını da söylüyordu. Liyu her seferinde başını sallayıp nezaket gereği yanıt veriyordu. Çeng askerleri anlattığında bir atasözü söylemişti: «İyi demir çivi, iyi oğul asker yapılmaz.» Bu tür konular onu hiç ilgilendirmiyordu. Ama yanıt vermesi gerekiyordu ne de olsa! Genellikle başını sallayıp Çeng'in sözlerini onaylamakla yetiniyordu. Anlattıkları her zaman yoksulların başına gelmişti. Yoksulluk her zaman var olmuştu. Bunları konuşmak neye yarardı ki!

Ayrılma zamanı geldiğinde Çeng ağır ağır kalkıyor:

— Size değerli bir zaman kaybettirdim, özür dilerim amca, diyordu.

— Basit bir temsilcisi olduğum Sanat'a verdiğiniz

değer benim için bir güç kaynağı olmaktadır, diye yanıtlıyordu Liyu.

Yüzler ifadesizdi. Gözlerde ise bir suç ortaklığı okunuyordu. Bir an bile çocukları ile ilgili bir imada bulunmamışlardı henüz. Birbirlerini eğilerek selamlıyorlar, ayrılıyorlardı.

Çeng zincirleri gıcırdayan çekçekin pedallarına basarak uzaklaşınca, Liyu kuklaları yine özenle sandıklarına yerleştiriyor, sonra avluya çıkıyordu. Sırtını duvara verip çömeliyor, orada sanki yeni bir yaşam buluyordu. Manolya yavaş yavaş tomurcuklarla donanıyor, taptaze bir renklilik alıyordu. O da Liyu gibi baharda yeniden canlanacaktı. Liyu Çeng'in karısının sözlerine cana yakın bir biçimde, Mey Key'in zarif selamlarına ise sevgi dolu bir gülümsemeyle karşılık veriyordu. Liyu ikisinin de, Çeng'le konuşmadan kararlaştırdıkları evlilikten haberleri olmadığını biliyordu. Genç kızın bilmemesi doğaldı. Annesinin bilmesi için de erkendi: bir adam kızını evlendirmek niyetini karısına bile bu kadar kısa bir sürede söylemez... Herşeyin kesin olarak ayarlanması gerekir önce. Liyu bu durumdan, gelini olacak genç kızı daha iyi gözetlemek için yararlanıyor, bir yandan da yeni komşularla ilk günden beri dostluk kuran Yu-pi'ye bakarak eğleniyordu. Yu-pi, komşularınır evine kendi eviymiş gibi girip çıkıyor, kör çocukla Küçük Ejderha'yla ilgilendiği kadar ilgileniyordu. İki çocuk hemen uyuşmuşlardı. Kör çocuktan iki yaş küçük olan Küçük Ejderha yeni arkadaşının sakatlığından hiç etkilenmemişti. Hatta ikisi de bu sakatlıktan yararlanarak yeni oyunlar buluyorlardı. Küçük Ejderha sık sık çanı alıp başının üstünde sallayarak kaçıyor, kör de elleri önde kahkahalarla gülerек onu kovalıyordu.

Bir akşam Çeng gün batmadan eve döndü. Genellikle çok daha geç gelirdi. Çekçeki avludaki yerine bıraktı ve her zamanki gibi evinin önünde oturan Liyu'ya doğru yürüdü.

— Merhaba amca, dedi.

— Merhaba amca, dedi Liyu. Bu beklenmedik dönüş hiç şaşırmamışa benziyordu. «Zamanı geldi» diye düşündü. İçinde tatlı bir ılıklik vardı.

— Pedal bacağımı yaraladı, dedi Çeng. Çalışmaya devam edemeyecek kadar rahatsız ediyordu. Ben de eve dönmeyi yeğledim.

Pantolonunu sıyırıp kanını silmediği yarayı gösterdi. Liyu «Ne de olsa erken dönmek için bir bahane bulması gerekiyordu» diye düşündü.

— İyi yaptınız. Bacaktaki bir yara tehlikeli olabilir.

İki çocuk oyunlarına devam ediyorlardı. Açık kışkırla oturmuş, yeri kazıyorlardı. Küçük kör'ün boynundaki çan arada bir çınılıyordu.

— Evimde bir bardak sıcak su içmeyi kabul eder misiniz? diye sordu Liyu. Biraz kaldığını sanıyorum.

En sonunda konuşulması gereken konuyu böyle avlunun ortasında ele alamazlardı.

— Bu çağrıyla bana şeref veriyorsunuz, diye yanıtladı Çeng; sesi hafifçe titriyordu.

Liyu kalkıp gösterişli bir havayla eve girdi, Çeng de onu izledi. Liyu konuğuna iskemleyi göstererek:

— Oturun Çeng amca, dedi.

— Önce siz buyurun amca, dedi Çeng.

Liyu kanga, Çeng de iskemleye aynı anda oturdular. Birbirlerine baktılar. Bakışları söylemek istediklerini bütününüyle belirtiyordu. Liyu sıcak su ikram etmeyi unutmuştu, Çeng de bunu aklına bile getirmiyordu. Avludaki çocuklar arasında kavga çıktı. Sedef Düşme'nin öfkeyle salladığı çan sesleri duyuldu. Liyu Çeng'in bakışında de-

rin bir üzüntü gördü. Kavga Yu-pi'nin araya girmesiyle son buldu.

— Oğlum sizi çok mu rahatsız ediyor? diye sordu Çeng.

Liyu'nun içi burkuldu.

— O tanıdığım en hoş çocuk, dedi. Çeng'in yüzünde şimdiye dek görmediği bir korku belirmişti.

— Çanının sesi rahatsız etmiyor mu? diye üsteledi Çeng.

— Bir çocuk yaşlı bir insanı rahatsız etmez. Düşüncelerine zenginlik katar ancak.

Çeng'in önü açık ceketi dizlerinin iki yanından sarkıyordu. Bağırını kaşıdı. Tırnakları kirleri kazımişti; göğsünde beyaz çizgiler belirdi.

— Görme duyusundan yoksun bir çocuk ailesi için büyük bir tasa kaynağıdır, dedi Çeng.

— Haklısınız, dedi Liyu. Komşusunun açık kalpliliğine hayran olmuştu.

— Bir kör ancak dilencilikle yaşayabilir, dedi Çeng. Ama bu, bugün bile olanaksız. İnsanlar o kadar yoksul ki, saygıdeğer bile olsa bir dilenciye beslenebileceği kadar sadaka veremezler.

— Doğru, dedi Liyu.

Liyu, yeni kiracılar geldiğindenberi sakat çocuğun varlığının gelecek için ne gibi sorunlar doğurabileceğini bir an olsun düşünmemişti. Ama Çeng'in bunun üstünde durması onun için bir şey değiştirmiyordu. Mey Key gibi bir gelin için bazı fedakârlıklar yapması doğaldı. Üstelik bunu yazgı istemişti. Oğlu yaşadığı sürece çocuğa bakmalıydı. Liyu bundan büyük bir rahatsızlık duymuyordu. Yine de, Çeng'in karşısında, hele sorunu büyük bir açık-yüreklilikle ortaya koyduktan sonra, bir bağışta bulunuyormuş havasını vermemeliydi. Duvarda asılı keman ona yaşamı boyunca çok sayıda kör kemancılara rastladığını anımsattı.

— Belki durum sandığınız kadar umutsuz değil, diye mırıldandı.

Liyu yirmi yıl önce Gök Köprüsüne yerleşen bir kemancıyı anımsadı. O kadar iyi keman çalardı ki herkes onu ruhların yönettiğine inanmıştı. Bir gün kimseye haber vermeden ortadan kaybolmuştu. Bazıları zengin bir adamın onu dinledikten sonra, alıp yüksek memurlarla yabancıların gelip gittiği bir tiyatroya götürdüğünü söylemişlerdi.

— Yani ne olabilir Liyu amca? diye merakla sordu Çeng.

— Işıktan yoksun varlıklar çoğunlukla büyük sanatçı olurlar.

— Anlayamadım amca. Oğlum mu büyük sanatçı olacak? Hem böyle bir yeteneği olup olmadığı belli mi?

Liyu kalkmış, kemana uzanmıştı.

— Amca; diye haykırdı Çeng.

Anlamıştı ve kendini tutamayacak kadar heyecanlanmıştı.

Liyu komşusunun sakinleşmesi için bir süre yüzünü kemana dayayarak bekledi.

— Ben yaşlı bir adamım; ama oğlumuza birkaç temel bilgi verebileceğimi sanıyorum.

— Sizin gibi büyük bir sanatçının çekçek sürücüsü olmuş topraksız zavallı bir köylünün oğlunun seviyesine inip müzik öğretmesini kabul edecek miyim? dedi Çeng.

Cümlenin alçak gönüllülüğü sesin çılgınca bir umutla titremesini engelleyememişti. Liyu yaptığından gurur duyuyordu; mutluydu.

— Bu, inanılmayacak kadar güzel bir öneri, diye devam etti Çeng. Utanıyorum; size bunun karşılığında verebileceğim bir şey...

Sözü yarıda kaldı. Çeng o kadar sevinmişti ki, bu-
raya niçin geldiğini bile unutmuştu.

— Nasıl söyleyebilirsiniz bunu, dedi Liyu. Komşu-
suna alay eder gibi baktı. İkisinin de gözleri birden par-
ladı. İkisi de birbirlerinden gizleyemeyecek kadar sevinç-
liydi. Liyu, Hing-min'in babasıyla Siya-ko'nun evliliğın-
den söz ettiğı günü anımsadı. Ama bir an. Sadece bir
an... Sevinçler birbiriyle karşılaştırılmaz. Kız evlendir-
mek tabii ki önemli bir olaydır ama oğlan evlendirmek
gibi değildir.

— Bütününü aynı fikirde miyiz? diye sordu Liyu.

— Evet amca, bütününü. Benim için büyük bir se-
vinç kaynağı bu!

Daha ayrıntılı konuşmanın gereğı yoktu. Sözcükler bir
katkıda bulunmuyorlardı.

— Çocuklarımızı tanıştıralım, gönülleri bağlansın,
dedi Liyu.

— Çok doğru söylüyorsunuz amca.

— Bir düşünceniz mi var?

— Tabii, dedi Çeng? Ama duraksadı.

— Sizi dinliyorum.

— Bir kukla temsili veremez miydiniz amca?

— Ben mi? dedi Liyu; şaşırmişti.

Ellerini kaldırdı, uzun uzun baktı: iki yıldır kukla can-
landırmamıştı.

— Bu sizin için mümkün değil mi yoksa?

— Yok yok. Öyle değil, diye yanıtladı Liyu.

Gerçekten de elleri konusunda hiç bir kuşkusu yok-
tu. Keman çalmak istediğinde elleri duygularına uymamış
mıydı? Aklında anılar dolaşmaya başlamıştı. Geçmiş yi-
ne beklenmedik bir anda gözlerinin önünde canlanmış-
tı... Hocasıyla ülke içinde on yıldan fazla süren uzun ge-
ziden Pekin'e dönmüştü. Yaşlı sanatçı ölmüştü. Kendi-
si de yirmi beş yaşlarındaydı. Yaşlanmış babasına ve ge-

ziye başladığında bir çocuk olarak bıraktığı ama o zaman genç bir kadın olan karısına kavuşmuştu. O kadar güzeldi ki, Liyu onu karısı olarak düşünemiyordu. Ailesi ve ailesinin dostları için bir temsil vermişti. Seyredenlerin gülüşmelerini duyuyordu. Ama bir süre sonra gümüş bir çan sesi gibi berrak ve hafif olan karısının sesinden başkasını duymaz olmuştu. Temsilden sonra gözleriyle genç kadını aramıştı. Karısı onu görünce gözlerini yere indirmişti. Ama Liyu, onun bir an gördüğü bakışlarında sevginin saygısını farkedebilmişti.

— Ne yapmayı düşünüyorsunuz? diye sordu Çeng.

— Bu işi değersiz oğlumun yapması daha doğru olmaz mı?

Çeng gözlerini kırıştırdı. Hoşnuttu. Beklediği öneriyi duyunca gülümsedi.

O gece Ça-min eve geç döndü. Liyu oğlunun yemeğini sıcak tutmak için küçük sobayı yakmıştı. Genç adam genellikle yemeğini soğuk yerdı. Ama bugünün diğer günlerden değişik olması gerekiyordu. Soba sönmüştü. Liyu sobanın önünde düş kuruyordu. Ölçüsüzce büyümüş gölgesi duvarın kırmızımsı zemini üstüne düşmüştü. Liyu, Ça-min'in ayak seslerini duydu. Az sonra sepetlerin gıcirtısı geldi. Liyu lambayı yaktı; soluk ışık gözlerini kamaştırdı. İskemleyi aldı, kangın yanına koydu. Ça-min her akşam lâpasını orada yer, sırtını kanga dayayıp babasıyla konuşurdu.

Ça-min avluya girdi. Liyu oğlunun yürüyüşünün her günkü gibi hafif olmadığını farketti. «Yorulmuş» diye düşündü şefkatle, «düğün onu güçlendirir». Heyecanla, oğlunun eve girmeden kendisine seslenmesini bekledi. Ça-min evde ışık gördüğü zaman böyle yapardı. Ama ağzını

açmadı, sepetlerini avluda indirdi, onları sürükleyerek sırtıyla bez perdeyi kaldırıp geri geri gelerek içeriye girdi. Sepetleri odanın köşesine yerleştirdi, çıkıp bambu sırtığını aldı ve sepetlerin üstüne koydu. Ancak ondan sonra babasını selamladı:

— Merhaba baba!

Sesi, kaygılı olduğunu belli ediyordu.

— Neyin var oğlum?

— Bir şeyim yok baba.

— Yoksa hasta mısın?

— Hayır baba.

Ça-min'in yüzü soluktu. Ama bu hastalık solgunluğu değildi. Liyu içinden kızdı. Eli böğründe kalmış gibi hissetti kendini. Oğluya paylaştıkları akşamların en güzel olması gereken bu akşam Ça-min neden her günkü gibi değildi?

— Fazla çalışıyorsun Ça-min.

— Bilmiyorum baba.

Genç adam iskemleye oturmuştu. Liyu ona lapa dolu tası uzattı, sonra kangın kenarına oturdu. Genellikle Ça-min yemeğini çabucak bitirirdi. Bu kez tası uzun süre elinde tuttu. Dinler gibi bir hali vardı.

— Yesene Ça-min! dedi Liyu.

O da ne olduğunu anlamadan kulak kabarttı. Dışardan alışılmamış hiç bir gürültü gelmiyordu. Liyu'nun kızgınlığı yavaş yavaş kaygıya dönüşüyordu. Kaç kez mutluluğa eriştiğini sanmıştı. Her zaman da erişmek istediği mutluluk bir anda yokolmuştu. Kızının evleneceği gün ölüm günü olmamış mıydı?

— Büyük bir felaket oldu, dedi Ça-min en sonunda.

Liyu'nun boğazı kupkuru olmuştu.

— Felaket mi?

— Evet, Hing-min!

Liyu biraz rahatladı. Hing-min'i çok az anımsıyordu.

— Öldü mü? diye sordu.

— Bilmiyorum.

Liyu yeniden sinirlendi. Oğlunun kaçamak sözlerle vakit kaybetmesini istemiyordu. Ona söyleyecek çok şeyi vardı.

— Nasıl anlayayım oğlum! Açık konuşsana! Yoksa babana güvenmiyor musun?

— Tutuklandı.

— Tutuklandı ha!

Korkunç bir sözdü bu. Tek başına yığınla ölümü, insanlar arasındaki kırınlıkları ve Gök Köprüsünün tüm efendilerinin iblis yüzlerini, Kör Atı, Katır Kafayı ve daha çok sayıda insanı taşıyordu beraberinde. Ve de iri cüsseli iyi Mişitek'i getiriyordu; şimşekler gibi bıçaklarına rağmen kurşuna dizilen Mişitek'i...

— Ne yapmıştı?

— Bilmiyorum.

Liyu bağırarak için kendini zor tuttu. Oğlunun kaçamak yanıtlarından, kendisinin şimdiye dek dışında bırakıldığı bir gizli dünyada yaşadığını anlamıştı. Bir duygular dünyası değildi bu. Bütün bir yaşamdı. Ve şimdi Ça-min bu yaşamın sırrını tümüyle koruyabilecek güçte değildi... Bu buluş Liyu için ağır bir darbeydi. Bir hakaretti neredeyse...

— Yalan söylüyorsun Ça-min!

— Hayır baba.

— Evet Ça-min! Niçin tutuklandığını çok iyi biliyorsun.

Bu kez Ça-min yanıt vermedi. Tükenmişti. Ve artık duygularını saklamaya uğraşmadığından, yüzünde büyük bir korku belirmişti. Liyu düğünü unutmuştu. Geleceği nasıl düşünebilirdi? Telâşlandı. Yaşanılan an bir kez daha aşılması zorunlu bir duvar olmuştu önünde. Şimdi var gücüyle olup biteni anlamalıydı. Bir ay önce Siya-ko'nun

mezarını ziyarete gittiklerinde Hing-min'in onları yolda beklediğini anımsadı.

— Onu sık sık görüyor muydun?

— Arada sırada baba.

— Niçin bana bundan sözemedin hiç?

Ça-min yine yanıt vermedi. Liyu gerçeğe yaklaştığını hissetti. Bir kez daha Hing-min'i anımsadı. Ama bu kez mezarın yanındaki gençlerin ortasındaki Hing-min'i. Ve birden gerçek apaçık belirdi aklında. O zaman anlayamayacak kadar aptal mıydı? Bu gençler bir çete oluşturluyorlardı. Kuşkusuz yeni türden bir çete. Hiç bir acıma gösterilmeyen bir çete. Oğlu da bunların arasındaydı!

— Hayır! diye haykırdı.

Oğlunun yüzündeki korku ifadesi kendi korkusunun yansımasıymış gibi geldi.

— Olmamalı! dedi sonra. Sözlerinin hiç bir anlam taşımadığını farketmeyecek kadar telaşlanmıştı.

Zaten sözlerini nasıl bulabilirdi ki? Aklına Şu-fan'la oğlunun gece buluşmaları geldi. Herşey besbelliydi. Şu-fan da çetedendi. Ve yakalanan yalnız Hing-min olmaya bilirdi. Hepsi sırayla tutuklanabilirlerdi.

— İmkânsız! diye inledi.

Yazgının bu kadar gaddar olmasını, darbelerini üsteleyeceğini düşünmek dayanılmaz bir şeydi. Evlenmeden bir gün önce ölen Siya-ko yetmemiş miydi? Oğlunun da alın yazısı aynı mı olmalıydı?

— Olmamalı artık! Duyuyor musun Ça-min, olmamalı!

— Ne yapmalıyım baba?

Genç adamın yüzü daha sakindi, bakışlarında bir umut ışığı belirmişti. Babasına bir kurtarıcı gibi bakıyordu... Belki de Liyu'ya öyle geliyordu.

— Yarın Gök Köprüsüne gitmeyeceksin. Hattâ bir hafta gitmeyeceksin.

— Ama bu süre içinde nasıl yaşarız?

— Bir hafta kötü yaşamamanın ne önemi var? Bir hafta yeter Ça-min. İnsanın kendini bir haftada unutturabildiğini bilecek kadar deneyim var.

Konuşmasını bitirir bitirmez kendini daha rahat hissetti Liyu. Tıpkı boğulmakta olan insanın son anda yeniden nefes alabilmesi gibi... Korku siliniyordu, her hastalığın bir ilâcı bulunuyordu.

— Ölmek istemiyorum baba! dedi Ça-min.

Geleceğe olan umudunun yeniden doğduğu bir anda açığa vurulan bu korku Liyu'yu şefkatle doldurdu.

— Hayır Ça-min, hayır, dedi.

Tanrıları çağırmak istiyormuş gibi ellerini kaldırdı, sonra devam etti:

— Yaşayacaksın Ça-min. Söz verdin bana, yaşayacak ve beni torun sahibi yapacaksın.

Yaşanılan anın sorunu çözümlenince gelecek yeniden gündeme giriyordu. Ça-min'in gözleri büyümüştü:

— Evet baba.

Liyu böyle bir yanıt beklemiyordu. Ça-min'in böyle bir öneriyi bu kadar çabuk kabul etmesi için evlenmeyi düşündüğü bir kız olması gerekirdi. Bu da Liyu'nun işini kolaylaştırmıyordu. Oğlunun yaşantısının yeni bir yüzüyle mi karşılaşılıyordu? Ama bu kez artık bir korku söz konusu değildi. Olsa olsa Liyu'nun, tasarılarının gerçekleşip gerçekleşmemesi konusunda bir kuşkusu olabilirdi.

— Beni torun sahibi yapmak hoşuna gider mi?

— İsteddiğini yapacağım baba!

Liyu yepyeni bir sorun karşısındaydı. Ama sevimli bir sorundu bu! Sevimliydi ama yine de çözümlenmesi gerekiyordu. Liyu'nun aylardanberi üstünde düşünecek sorunu olmamıştı. Bir anda çözümlenmesi gereken bu kadar sorun karşısında şaşırmıştı. Durgun bir yaşantı, düşünme alışkanlığını kaybettirir. Ama yine de çocuğunun gelece-

ği hakkında karar vermek durumu ile karşı karşıya kalması ona tüm uyanıklığını kazandırmıştı. Liyu «Ça-min benim evden dışarı çıkmadığımı biliyor» diye düşündü. Ve «istediğini yapacağım!» demişti. Bu cümle sadece bir uysallık belirtmiyordu. Ça-min, Liyu'nun kendisi için evdeki kızıdan başkasını düşünmediğini biliyor olmalıydı. Bu kanı, Liyu'nun içinde gittikçe kesinlik kazanıyordu.

— Kendine uygun bir kız seçtin mi? diye sordu.

Ça-min sesini çıkarmadı. Babasına bakıyordu; gözleri «evet» der gibiydi. Liyu oğlunun gönlünde yatanı hissediyor gibiydi, «aynı kızı düşünüyor, aynı kızı» dedi içinden. Ve aynı anda bir başka gerçeği daha farkettiler: Ça-min'in biraz önceki korkusu yalnız ölüm korkusu değildi, aynı zamanda Mey Key'den ayrılma korkusuydu. Kendisi genç kızı görür görmez nasıl gelini olabileceğini düşünmüşse, oğlu da onu kendine eş olarak düşünmüştü.

— Eskiden, diye devam etti Liyu, bir baba oğluna evleneceği kızı gösterirdi. Ama gelenek değişti. Şimdi sen babana göstereceksin. Gerçi ben sana uygun, yetenekli bir genç kız buldum, ama sen bir başkasını istersen...

Sözünü bitirmedi; konuşurken başını Mey Key'in evine çevirmişti: Ça-min heyecanla bağırırdı:

— Baba!

Liyu'nun önüne attı kendini. Başı babasının çıplak ayaklarına değdi.

Bir süre kıpırdamadan durdular. İnsan mutluluk içinde yüzerken zamanı ölçebilir mi? En olağanüstü sevinç, en korkunç korkunun peşinden gelmişti. Liyu eğildi, oğlunun başını ellerinin arasına aldı.

— Kalk Ça-min.

Ça-min doğruldu; sevinç gözyaşları kirli yüzünde parlak izler bırakmıştı.

— Mutluluğun ergeç evimize girmesi gerekir, diye devam etti Liyu.

Ça-min kendisine masal anlatılan bir çocuk gibi babasının önüne oturdu.

— O kadar korkmuştum ki!

Liyu başını salladı. Akıllı bir insanın evlenince daha akıllı olacağını düşünmekte haksız mıydı? Ça-min gönlünü Mey Key'e kaptırmasa korkuyu tanımazdı. Kendisinin de hiç bir şeyden haberi olmazdı. Oğlunun sonu da Hing-min'in sonu gibi olurdu! Bunu düşününce ürperdi. İçinde doğmakta olan korkuyu bastırdı.

— Artık bunu düşünmemeliyiz, dedi. Şimdi yeni yaşantını düşün. Ben Mey Key'in babasıyla herşeyi ayarladım.

Ça-min gülümsedi. Liyu sevgiyle oğluna baktı.

— Adının Mey Key olduğunu biliyor muydun? diye sordu.

— Evet baba.

— Bu ad hoşuna gidiyor mu?

— Evet baba.

Bu kez de Liyu gülümsedi.

— Yarın cnun için avluda bir temsil vereceksin.

— Olur baba.

— Şimdiye dek yaptığından daha iyi olmalı.

— Deneyeceğim baba.

— Ertesi gün de her zaman yaptığın gibi evden çıkarsın...

— Ama bir hafta Gök Köprüsüne gitmeyecek olduktan sonra, niçin evde kalmayayım?

— Evde bulunman Mey Key'in ailesini şaşırtabilir. Senin bir şeyden çekindiğini düşünmesinler.

— Haklısın baba.

Soba sönmüş, oda soğumaya başlamıştı. Dışardan iri yağmur damlalarının tıptırtısı geldi. Bu mevsimde uzun sürmeyen bir yağmurdur bu. Damlalar yere düşünce, kuru ve sert toprağa bir değnekle vuruluyormuş gibi sesler çıkarıyordu.

— Yatma zamanı geldi, Ça-min.

— Evet, ben de bitkinim.

Doğruldu. Oturuş biçimi ayaklarını uyuşturmuştu. Ayağa kalkınca gerindi. Sonra kendini kangın üstüne bıraktı. Bir dakika sonra, iyi kötü sarındığı örtünün altında derin bir uykuya dalmıştı.

Liyu lambayı söndürüp uzandı. O da kendini bitkin hissediyordu. Bir gün içinde çok değişik duygularla sarılmıştı. Vücudu dayak yemiş gibi ağrıyordu. Dışarıyı dinledi. Yağmur durmuştu. Sokaktan ayak sesleri geldi. Liyu, gelenin Şu-fan olduğunu anladı. Genç kadın az sonra avluya girdi. Çok sessiz yürüyordu. Kuşkusuz farke dilmek istemiyordu. Liyu kulak kabartmış dinliyordu. Şu-fan perdenin arkasında durdu. Liyu onun soluk alışını bile hissediyordu. Şu-fan yavaşça bir ısıklık çaldı. Tam o sırada Ça-min horlamaya başladı. Liyu içinden «Bitti.» dedi. «Bitti artık.» «Oğlumu elde edemeyeceksiniz.» Şu-fan bir süre bekledi. Sonra ayaklarını sürüyerek uzaklaştı. Evinin kapısı gıcırdayarak kapandı.

Liyu son çabasından dolayı daha da yorulmuştu. Baygın bir halde kanga uzandı. Kulağına uzaklardan sesler geliyor gibi oldu. «Bir kurban» dedi birisi. Hing-min'in sesine benziyordu. Liyu dalmıştı. Bütün varlıklar birer kurban değil miydi?

BEŞİNCİ BÖLÜM

Temsil öğleden sonraya kaldı. Çeng, evini taşımasına yardım eden arkadaşı Ma'nın da temsile gelmesini istemişti. Yu-pi Liyu'nun eski bir gömleğini yıkayıp avlu-ya astı. Güneş bulutsuz gökte parlıyordu. Güzel bir bahar günü başlıyordu. Liyu eskimekten saydamlaşmaya başlayan gömleğini özenle giydi üstüne.

— Beyefendi, dedi Yu-pi, ipekli giyyorsunuz sanacaklar.

Alay etmiyordu. Şaka yapmanın zamanı değildi. Yu-pi yaşamından hoşnuttu. Bir anlamda bugünkü şenliğin esinleyicisi sayılırdı. Mey Key'in varlığından ilk söz eden o değil miydi? Koşulların elverdiği ölçüde güzel giyinmişti. Dümdüz göğsünü sıkan ve yakası kulaklarına kadar çıkan siyah ipek bir buluz vardı üstünde. Ayaklarında kimsenin şimdiyedek görmediği iğne gibi sivri uçlu

ayakkabılar vardı. Her zaman giydiği ayakkabılardan daha küçüktü bunlar. Yaşlı kadın onları giyebilmek için kesik ayaklarından kalan parçaları saran bantları açmak ve yeniden sarmak zorunda kalmış olmalıydı. Bezler içinde yıkanmadan kalan yaralı ayaklarını açınca ortalığa pis bir koku yayılmış, avluya bile dolmuştu. Liyu öğleden sonraki temsil için kuklaları seçtikten sonra Yu-pi'nin evine girmişti. Girer girmez de büyük bir rahatsızlık duyup, tükürmeye başlamıştı.

Çeng'le Ma öğleden hemen sonra geldiler. Çeng temsilden sonra içmek için bir paket yaseminli çay almıştı. Sahne avluya kurulmuştu. Sandığı duvara dayayıp iki bambu sopasıyla tutturmuşlardı. Çocuklar çılgınlar gibi sağa sola koşuyorlardı. Kör çocuk heyecanla çanını sallıyor, avazı çıktığı kadar bağılıyordu: «Kukla oynayacak!» Hazırlanan eğlencede eksik olan tek kişi Şu-fan'dı. Herkes, Yu-pi de dahil yokluğunu farketmiyormuş gibi yapıyordu. Şu-fan her günkü gibi sabah erkenden çıkmıştı. Çevresinde canlanan yeni duygulara yabancıydı. Liyu bundan belirsiz bir üzüntü duymuştu. Oğlunun da, genç kadının evden ayrılışını gözlediğini sanıyordu.

Odalardaki iskemleler avluya çıkarılmıştı. Hava bir bahar günü için sıcak sayılırdı. Kertenkeleler duvar çatlaklarından çıkmış, güneşte ısınıyordu. Avluya serpiştirilmiş süsler gibi duruyorlardı. Monolyanın yaprakları parlıyordu. Üst daldaki iki tomurcuk büyümüşü.

Ça-min sahneye yaklaşınca büyük bir sessizlik oldu. Liyu'nun yüreği gururla doldu. Mey Key'e bir göz attı: genç kız oğluna hayranlıkla bakmaktaydı.

Oğlunun temsile başlamak için acele etmesine şaşırı. Ça-min'i kendisini avutmaya çalışan birine benzet-

mişti. Sonra içinden güldü; Yine neler düşünüyordu? Oğlunun sevdiği kız karşısında böyle davranması doğal değil miydi? Birden zil seslerini duydu, daha çok düşünemedi. Seyirciler hafifçe kıpırdandılar. Sonra dikkatle sahneye bakmaya başladılar. İki çocuk büyüklere sokulmuşlardı. Küçük kör, ölü gözleriyle başını zil seslerinin geldiği yöne çevirmişti.

— Şimdi! diye bağırdı Ça-min. Şimdi...

Liyu bu duraksamanın ne olduğunu herkesten iyi bilirdi. Bu an sanatçının kendi dünyasından sıyrılıp, kuklalar dünyasına geçtiği andı.

— ...Büyük Sur efsanesini göreceksiniz!

Ça-min bez perdenin gerisinde kayboldu. Seyredenlerden bir hoşnutluk mırıltısı çıktı. Liyu oğlunun niçin bu komediye seçtiğini anlayamadı. Bu, kukla temsillerinin en zoruydu. Kendisi bile şimdiye dek istediği gibi oynayamadığı için bu parçayı seyircilerine göstermemişti.

— Büyük Sur Efsanesi, diye yineledi Ça-min. Aynı anda dört köşe sahnede, kollarını umutsuzlukla açmış bir kukla belirdi. Bu kadın, Meng Çiyang-Nu'ydu. Bundan iki bin yıl önce İmparator Şi Huan'ın askerleri Büyük Sur'un yapımında çalıştırılacak adamları kaçırdıkları, Meng Çiyang Nu'nun kocasını da kaçırmışlardı. İki zil sesi duyuldu; sonra bir davul gümbürtüsü. Meng Çiyang-Nu, Liyu'nun bile tanımakta güçlük çektiği bir sesle şarkı söylemeye başladı.

Günah çiçekleri martta açar
Kırlangıçlar dal dal kurar yuvalarını
İkişer ikişer neşe içinde uçar
Oysa ben yalnızım, üzgünüm ta derinden...

Şarkı ince bir sesle sürüyor, dinleyicilerin yüzlerini umutsuzluk sarıyordu. Liyu bile seslerin uyumundan öyle-

sine etkilenmişti ki tüyleri diken diken oldu... Yeni bir davul gümbürtüsü! Meng Çiyang-Nu, onu perişan eden derin acısına rağmen kocasını aramak için yola çıkıyordu. Derin bir iç çekme duyuldu, sonra ağlayarak yürüyen genç kadının önünde bir karga belirdi. Hangi olağanüstü ip oyunuyla kanat çırpıyor ve sahnenin üstünde uçar görünüyordu?

Karga konuşmaya başladı:

— Umutsuzluğa kapılma! dedi kalın bir sesle. Beni izle. Seni kum çölleri, kar fırtınaları arasından geçirip kuzeye götüreceğim. Seni kocana kavuşturacağım!

Meng Çiyang-Nu'nun vücudu doğruldu. Kadın kararlı adımlarla yürümeye başladı. Arkasındaki dekor durmadan değişiyordu. Hopey'in uçsuz bucaksız sarı ovasından sonra Pataling tepeleri görünüyordu. Liyu bu kadar ustaca bir dekor değiştirme görmemişti. Yeniden Mey Key'e baktı. Genç kız heyecandan bir elini ağzına götürmüştü. Yaşlı gözleri pırıl pırıldı.

Sahnedeki güzel Meng Çiyang-Nu en sonunda Moğolistan sınırındaki dağlara varmıştı. Büyük Sur göründü. Dağların tepelerinde sürünen bir karayılana benziyordu. Bir asker, genç kadının önüne dikildi. Onun geçmesini engellemek istediği anlaşılıyordu. Karga birden askerin çevresinde uçarak dikkatini dağıttı, genç kadın da askerin arkasından geçti. Yeni bir kukla belirdi: bu, yolun kenarında, terkedilmiş, yorgunluktan yarı ölü, çıplak bir köylüydü. Meng Çiyang-Nu ona doğru eğildi.

— Kocan Wan Şi-Liyang'ı tanıdım, dedi köylü. Dostumdu. Birlikte taş taşıyorduk. Her gün çevremizde binlerce insan ölüyordu. Ölenler o kadar çoktu ki, bir gün Başbakan İmparator'a: «Tanrılar bize karşı öfkeleniler ki bu kadar can alıyorlar» dedi. Sonra da akıl verdi: «Onları kandırmak için bir kurnazlık düşünmeliyiz». İmparator da: «Bir bildiğin var mı?» diye sordu. Başbakan da

şöyle yanıt verdi: «İşçilerimiz arasında Wan diye biri var. Wan on bin demektir. Onu tanrılara kurban edelim: Büyük Sur'un içine diri diri gömelim ve her yerde Göklerin egemenlerine on bin insan kurban ettiğimizi söyleyelim!»

Zavallı köylü bir an sustu. Sahnede tam bir sessizlik vardı. Seyirciler de çıt çıkarmıyorlardı. Taşlar arasında sürünen bir kertenkelenin çıkardığı ses bile duyulabiliyordu.

— Böyle oldu, diye sürdürdü köylü. Ve kocan diri diri gömüldü!

Bu sözleri duyunca Meng Çiyang-Nu boğuk bir inilti koyuverdi. Köylü de yorgunluğa ve açlığa dayanamayıp olduğu yere yığıldı.

Liyu bugüne dek kuklaların böylesine ustalıkla oynatıldığını görmemişti. Eskiden dâhi olarak kabul ettiği sanatçılardan hiç biri, hattâ ustası yaşlı Çang bile onu bu kadar heyecanlandırmamıştı. Şimdi akla hayale sığmaz bir temsile tanık oluyordu. Hayranlıktan titriyor, hattâ korkuyordu. İnsan anlayışını aşan bir sanatla kukla oynatan oğlu nasıl bir zekâyâ sahipti? Sesi kuklaların canlandığı kişilerle, o kişilerin duygularıyla değişiyordu. Bu da Liyu'nun duyduklarının çok ötesindeydi. Ça-min'in ses tonu öykü anlatılırken genellikle kullanılan ses tonundan çok başkaydı. Liyu sahneye o kadar dikkatle bakıyordu ki gözleri yaşarmıştı.

Kocasının öldüğünü öğrenince Meng Çiyang-Nu hiç kırıarak ağlamaya başlamıştı. Umutsuzluk içinde çırpınıyordu. Ağlaması o kadar güzel belirtiliyordu ki, herkes genç kadının sel gibi gözyaşı döktüğünü görüyordu sanki. Bu etki her geçen an daha da büyüyor, seyirciler oyuna daha bir kapılıyorlardı kendilerini. Şimdi gözyaşları

ovayı kaplamıştı. Dalgalar halinde gelip Büyük Sura çarpıyordu. Büyük Sur sallanıyordu, az sonra da zil sesleri, davul gümbürtüsü ve Ça-min'in çığlıkları arasında büyük bir gümbürtüyle yıkıldı.

Seyirciler sanki taşlaşmışlardı! Yüzleri merak içinde gerilmişti. Çeng ve Ma'nın kâşları bir kavgaya katılıyor-muş gibi çatılmıştı, üç kadının gözleri parlıyor, Mey Key'-in gözlerinden yaşlar akıyordu; Küçük Ejderha korkmuş, Liyu'nun dizlerine yaslanmıştı, küçük kör kardeşinin yanında duruyordu. Liyu oğlundan büyük bir gurur duyuyordu. Daha sonra ne yapacağını merak ediyordu. Artık kuklacının öyküyü yorumladığı, temsile, kişiliğine uygun bir sonuç vereceği an gelmişti.

Kuklalar sahneyi terketmişlerdi. Sahne bomboştu, Büyük Sur'un da ortadan kaybolmasından sonra sonsuz bir derinlik izlenimini doğuruyordu. Sessizlik hafif bir davul gümbürtüsüyle bozulmuştu. Liyu öykünün klasik sonunu anımsıyordu... İmparator bir kadının gözyaşlarıyla Büyük Sur'u yıkmasından çok etkilenmiş ve kadını görmek istemişti. Genç kadının güzelliği onu büyülemişti. İmparator, Meng Çiyang-Nu'ya karısı olmasını teklif etmişti. Genç kadın bir şartla kabul edebileceğini söyleyince, aşkından deliye dönen İmparator hemen kabul etmişti. Genç kadın Sur'un yıkılması ile serbest kalan kocasının altın bir tabutta gömülmesini ve İmparator'un da, bir oğulun babasının yasını tuttuğu gibi kocasının yasını tutmasını istemişti. İmparator çaresiz kalmış ve böylece halkı önünde kepaze olmuştu. Cenaze töreni görkemli olmuştu. Meng Çiyang-Nu kocasının öcünü almıştı ve tören sona erer ermez de kendini ırmağa atmış, altın bir balık oluvermişti...

Davul gümbürtüsü sürüyordu. Seyircilerin başları dönmüş gibiydi. Sadece Liyu eski dikkatini yitirmemişti.

Davul sesi giderek hafifledi. Sanki kaybolup gide-

cekti. Ama bir süredir duymadıkları ziller birden gökgürültüsünü andıran sesler çıkardı. Yeni bir kukla sahneye fırladı:

— Ben Meng Çiyang-Nu'nun kocası Wan Şi-Liyang'ım, diye bağırdı. Kollarını bir yargıç gibi kaldırdı. Liyu şaşmıştı. Kaşlarını çatmıştı. Bu bağışlanır bir yanlış değildi! Wan Şi-Liyang ölmüştü. Oğlu niçin onu diriltiyor, ölmeden önce sahip olduğu görüntü içinde canlandırıyor. Yeni kukla bağırmaya devam ediyordu:

— Bir kadının gözyaşlarının başladığı işi erkekler bitiremezler mi?

Liyu hiç bir şey anlamadı bundan. Oğlu çok kaba bir yanlış yapıyordu. Bunu ancak mesleği yeni öğrenenler yapabiliyordu!

Anlaşılan tüm kontrolünü yitirmiş ve büyük bir olasılıkla iki değişik komedinin sonlarını birbirine karıştırmıştı.

Sahneye yine, Liyu'nun hiç tanımadığı kuklalar çıkıyordu. Bunlar, eski püskü giysili, ellerinde kazmalar kürekler olan adamlardı. Liyu'nun bilmediği vahşi bir şarkı yükseldi. Şarkı kuklaların hareketleriyle öylesine uyuşuyordu ki, Liyu kendini neredeyse tekniğin mükemmelliğine kaptıracaktı. Bu kadar sesin tek bir insanın ağızından çıktığını düşünmek bile güçtü!

Liyu oğlunun yanlışlarının seyircileri rahatsız ettiği korkusuyla çevresine bakındı ve şaşıtı kaldı: Hepsi olağanüstü bir dikkatle sahneye bakıyorlardı. Buna biraz da sinirlendi. Hiç bir anlamı olmayan şeyleri anlıyor görüyorlardı. Hatta Çeng ve özellikle de Ma hayranlıkla izliyorlardı temsili! Ma terlemişti, ceketinin düğmelerini çözdü ve göğsünü sildi.

Vahşi şarkı kesildi.

-- İmparator kaçıyor! diye bağırdı Wan Şi-Liyang. Diğer kuklalar da bağırdılar: «İmparator kaçıyor!»

— Zafer Büyük Sur işçilerininindir! diye haykırdı Wan Şi-Liyang tüyler ürperten bir sesle.

Liyu artık hiç bir Şey anlamıyordu. Meng- iyang-Nu yeniden sahneye  ıktı. O da bağırarak kocasının yanında durdu: «Zafer Büyük Sur iŐ çilerininindir!» Ve perde kapandı. Liyu rahatlamıştı, derin derin nefes aldı. Diğerleri yüzlerini ona çevirdiler; Liyu'nun böyle yaparak hoŐnutlu unu belirtti ini sandılar. Bundan doğal ne olabilirdi? Bir babanın böyle bir oğlu olmasından duyduğu gururu dürüst insanlar arasında sesli de olsa belirtmesi, o babanın hakkı değil miydi?  a-min perdenin arkasından çıktı; terden ıslanmış, ceketi omuzuna yapıŐmıŐ, dizleri zilleri  arpılmaktan a rımıŐtı. Gözleri kamaŐtı. Bir eliyle duvara yaslandı,  eng, Liyu'ya döndü:

— O lunuz büyük bir sanatçı, dedi.

— Şimdiye dek gördüklerimin en b y   ! diye atıldı Ma; sesi heyecandan titriyordu hâlâ.

— İyiniyetiniz beni sevindiriyor, dedi Liyu.

Kadınlar çocukları yanlarına alarak çekiliyorlardı. Böyle bir temsilden sonra erkekleri yalnız bırakmak doğru olurdu. Liyu, Mey Key'in  a-min'e hayranlıkla baktığını farkettil.  a-min'e baktı. O genç kıza bakmıyordu bile. Sanki herşeyi unutmuş, tüm benli iyle canlandırı ı dünyada yaşıyordu hâlâ.

— De ersiz o luma yanımıza oturması için izin verir misiniz? diye sordu Liyu,  eng ile Ma'ya.

İkisi birden atıldı:

— Saygıdeğer amca! Asıl biz kendimizi de ersiz buluyoruz!

 a-min yanlarına geldi, onları selamlayıp oturdu.

— Bunun gibi çok komedi seyretmek gerekirdi, dedi  eng.

— İnsana çok iyi geliyor, diye ekledi Ma.

Bir sessizlik oldu. Liyu hafifçe boğazını temizledi.

Ma'nın sözlerinin bir açıklama gerektirdiğini düşündü. İlgisiz gibi görünerek sordu:

— Nerenize iyi geldi Ma amca?

Ma duraksadı. Bu kadar ilerisini düşünmemişti. Düşünür gibi yaptı. Sonra göğsünü işaret ederek:

— Buraya, dedi.

— Tam düşündüğüm gibi, dedi Liyu. Sesine hafif bir alaylı ton vermekten alamamıştı kendini. Çeng ve Ma şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Ça-min merakla gözlerini babasına dikti.

— Tepkim yerinde değil mi? diye sordu Ma.

— Tersine, çok yerinde Ma amca, diye yanıtladı Liyu. Ama sanat yalnız buraya değil (göğsünü gösterdi), buraya da (başını gösterdi) iyi gelmelidir. Sanat aklın ifadesidir.

Çeng ve Ma başlarıyla onayladılar. Ama Liyu bunu nezaket gereği böyle yaptıklarını anladı. İkisi de yaşlı adamı anlayamıyorlardı. Ama Liyu en çok oğlunun kendi görüşünü paylaşmıyor görünmesine şaşıtı. Oğluna bakarak:

— Aklın ifadesi, diye yineledi, sözlerin üstüne basarak.

— Kuşkusuz baba!

Ça-min açıkça bu konuda bir tartışmaya girmek istemiyordu.

— Düş olmayacak şeylere izin verir, gerçeğe değil.

Liyu düşüncesinin dağılmasından korktu. Oğlunun dilinde konuşmuyordu. Olayları örnek olarak göstermek gerekiyordu.

— Büyük Sur efsanesini niçin bu denli alışılmamış bir biçimde bitirdin?

— Bilmiyorum baba.

— Bir yapıtın meydana getirilmesinde herşeyden önce denge kurallarına uymak gerekir. Meng-Çiyang Nu'-

nun klâsik parçadaki gibi altın balık haline gelmesini kabul etmeyebilirsin. Ama yine de bazı biçimlere saygı duymak gerekir.

Çeng'le Ma bütün dikkatleriyle dinliyorlardı. Ama hiç bir sözü de anlamıyorlardı. Gene de hayranlıkla doluydular. Böyle bir tartışmaya katılma olanakları yoktu hiç. Anlaşılmasa da güzel bir cümleden daha güzel ne olabilirdi?

— Sur yıkılırken Meng-Çiyang Nu'yu surun altında bırakabilirdin, diye devam etti Liyu. Karı koca ikisi de öldüklerinden, kırlangıç halini alıp gökte yanyana uçabiliyorlardı. Bu sana daha akla yakın gelmiyor mu? Hem piyesin başında Meng-Çiyang Nu kırlangıçların şarkısını da söylemişti: «İkişer ikişer neşeyle uçarlar...» Böylece temsil başladığı şarkıyla sona ererdi... Gerçek bir sanat yapıtı olurdu!

Liyu sustu. Mesleğine olan tutkusundan çok oğluna olan sevgisi yüzünden bu kadar çok konuşmuştu. Adetâ bir umutsuzluk içinde! Sözlerinin hiç bir şeye yaramadığını görünce birden, kendini çok bitkin hissetti. Çeng'le Ma'nın bir şey anlamamış olması önemli değildi. Ama oğlu da kendisine bir yanıt vermek istemiyordu. Ça-min'in yüzünde belirsiz bir pişmanlık belirmişti.

— Hayranlık doluyum, dedi Çeng.

— Evet, diye ekledi Ma. Sözleriniz kulaklarımızı şenlendirdi.

Ça-min başını eğiyordu. Davranışlarında çok saygılıydı. Liyu, gece, onun ayaklarına kapanışını anımsadı. «Ne mutlu bana ki Mey Key bu eve geldi!» dedi içinden.

— Belki haklısınız, dedi Ma. Ben kültürsüz bir adamım. Kuşkusuz karı kocanın ölmemiş olmasına bu yüzden sevindim. Sonra da ne bileyim Liyu amca, oğlunun öyküsü bana...

İsteddiği sözcüğü bulamamıştı veya yeterince tanımadığı, ağırlığını bilmediği bir sözcüktü söylemek istediği.

— ...cesaret verdi, diye tamamladı. Yüzünde yeni bir şey bulanların hayranlık ifadesi vardı.

Liyu, Çeng'in Ma'nın sözlerini paylaştığını gördü. Oğluna baktı. Ça-min öne doğru eğilmişti: sanki Ma'nın ağızından çıkan sözcük ensesine inmişti. Liyu onun korku dolu havasını düşündü. Bugünkü insanlar ne arıyorlardı? «Sanat hiç bir zaman cesaret vermek için varolmadı; sadece yaşama bir teselli vermek için varoldu,» demek isterdi Liyu.

Çeng'in karısı dört bardak getirip bir iskemlenin üzerine koydu. Kadının görünmesiyle Liyu'nun aklındaki düşünceler de değişti. Böyle bir anda sanat sorunlarını tartışmanın ne anlamı vardı? Önemli olan oğlunun yeni hissimlerinin, daha çok da Mey Key'in hoşuna gitmiş olmasıydı. Şimdi akıllarını bu eğlenceyle hiç ilgisi olmayan konularla karıştırmak zamanı değildi. Çok bile konuşmuştu. Gözleriyle genç kızı aradı, Mey Key avluya çıkarılmış küçük sobanın üstünde çay için su kaynatıyordu. Üzgün görünüyordu. Sevildiğinden kuşkulanan kadının üzüntüsü onu güzelleştirir. Mey Key'de de böyle bir hal vardı. Liyu bundan duygulandı ve böyle bir sevgiden doğacak çocukları düşünmeye başladı. Gelecek ön plâna geçmişti yine; genç kızın kaygısı sevince dönüşecekti, oğlunun dün kendisine açıkladığı sevginin içinde yer ettiğini öğrenecekti Mey Key. Ama Ça-min hep ilgisiz görünüyordu. Sevgide biraz da kurnazlık yok muydu? Oğlu da kuşkusuz bu yüzden böyle davranıyordu. Gurur da yüzyıllardan beri erkeklerin içinde yer etmişti üstelik. Ve gu-

rur bir ilgisizlik maskesi takmıştı insanlara. Liyu da karısına böyle davranmamış mıydı? Yaşam böyleydi. Oğlu Mey Key'i seviyordu ya! Önemli olan buydu. Liyu için bu sevgi besbelliydi. Kurtarıcıydı. O olmasaydı Ça-min kimbilir nerelerde olurdu şimdi...

Liyu tutuklanmış ve kuşkusuz ölüm cezasına çarptırılmış Hing-min'i düşündü bir an. Kör çocuğun çan sesi onu dalgınlıktan sıyrıldı.

— Şimdi Büyük Sur Efsanesini göreceksiniz! diye bağırdı çocuk.

Ve bu sesi duyan herkes irkildi. Cümlelerin yinelenmesi değildi şaşkınlığın nedeni. Çocukların oyunları büyükleri taklit etmekte hep zaten. Hayır. Şaşkınlığın nedeni bambaşkaydı. Çocuğun sesi Ça-min'in sesinin bir saat sonra duyulan yankısıydı sanki! O kadar benziyordu! Küçük Kör yeniden çanını salladı. Sonra önüne koydu. Bir anda hareketsizleşmişti. Bir heykel gibiydi. Başını yukarı kaldırdı, haykırdı:

— Umutsuzluğa kapılma. Beni izle. Seni kum çölleri, kar fırtınaları arasından geçirip Kuzeye götüreceğim!

Çeng'in karısı çocuğu susturmak için ona doğru koştu. Liyu onu durdurdu. Ses yine çok iyi taklit edilmişti.

— Oğlumun kusuruna bakmayın, dedi Çeng. Sakatlığı onu çekilmez yapıyor.

Liyu elini kaldırarak Çeng'i susturdu. Kör çocuk yine bağırdı:

— Onu tanrılara kurban edelim. Büyük Sur'a diri diri gömelim.

Bu ses Şi Huan'ın başbakanı yerine konuşan Ça-min'in sesinin aynıydı. Kör çocuğun önünde oturan Küçük Ejderha hayranlıkla arkadaşına bakıyordu. Liyu Çeng'e döndü.

— Yani oğlum gerçekten bir sanatçı mı olacak? dedi Çeng. Sesi sevinçten titriyordu.

— Dinleyin, dedi Liyu.

Küçük Kör çanını bir daha çalmıştı.

— İmparator kaçıyor! diye bağırdı. Bakanları onu terkettiler. Ordusu bozguna uğradı!

Değişik de olsa aynı anlamdaki sözleri işiten Liyu yüzünü buruşturdu... Ama sesin benzerliği konusunda hayranlığını da gizleyemedi.

— Siz de bu olaya tanık olmasaydınız düş görüyorum sanacaktım, dedi Ma.

Çocuk bu oyundan bıkmıştı. Çevresinde yarattığı ilgiden de habersizdi. Çanı boynuna astı ve elleriyle ayakları üstünde yürümeye başladı. Küçük Ejderha da teklifsizce sırtına bindi. Ma bir çocuk gibi güldü. Bütün yüzler şenlendi. Kaynar su dolu kumtaşı testiye getiren Mey Key bile gülümsüyordu. Erkekler bardaklarına birer tutam çay atmışlardı. Genç kız önce Liyu'nun bardağını doldurdu. Sonra da babasına, Ma'ya, en sonra da Ça-min'e vermesi gerekirdi. Çünkü babası hâlâ efendisiydi. Mey Key cüretinden yüzü kızarak Liyu'dan sonra Ça-min'in bardağına su koydu. Bu, sevgisini açığa vurmaktı. Düşüncelerin tek konusu olduğunu bilmeden evlilik isteğini herkese bildirmekti! Liyu'nun gençlik çağında böyle bir davranış genç kızı lekelerdi. Ama şimdi Liyu hayranlıkla dolmuştu. Aklına cesaret sözcüğü geldi! Oğluna baktı. Ça-min başını kaldırmamıştı. Çeng'e baktı, onun yüzünde sıkıntılı bir hava sezdi. Temel konuya değinmek gerektiğini anladı. Komşusuna doğru eğildi:

— Eğer izin verirseniz oğlunuza ilk keman dersini yarın vereyim amca!

Kendine ağır bir hava versin diye bardağını elinde tutan Çeng, onu masa yerine kullanılan iskemlenin üzerine koydu. Ellerini yüzünün önünde birleştirdi ve derin bir minnet belirtisi olarak vücudunu öne eğdi. Liyu her-

kesin dikkatini çekebilmek için öksürdü ve her sözcüğün üstüne basarak devam etti

— Ve bir gün atalarımı kavuşmak için yola çıktığımda oğlunuz iyi çalmasını bilmiyorsa, oğlum benim başladığım işe devam edecek!

Derin bir sessizlik oldu. Cümle tumturaklıydı ve Ça-min'i Çeng'in ailesine karşı bağlayıcıydı. Ça-min'i, Mey Key'in kardeşinden sorumlu kılıyor ve sanki bir zincirle genç kıza bağlıyordu. Ça-min en sonunda başını kaldırdı, minnetle babasına baktı. Yine de hafif bir hüznü vardı bakışlarında. Mey Key'in yüzü ise günün ilk ışınlarıyla aydınlanmış gibi pırıl pırıldı. Liyu kendini çok mutlu hissetti. Evlilik kararlaştırılmıştı. Bu, sağlam temellere dayanan bir evlilikti, daha başlangıçtan ödevlerle yüklüydü. Ödev duygusu çözülmez bağlar yaratır; ve temiz ruhlu insanlar için yaşam boyu sürer bu bağlar.

ALTINCI BÖLÜM

Ertesi sabah Ça-min omuzunda bambu sırtığıyla erkenden hareket etti. Babası ona Lama Tapınağı yakınındaki tatar şehrinin kuzey doğusuna gitmesini söylemişti. Liyu'nun orada tanıdıkları vardı ve Ça-min akşama kadar onların yanında kalabilirdi.

Ça-min yola koyulduktan yarım saat kadar sonra Şu-fan evinden çıktı. Liyu genç kadının ayak seslerini duyunca irkildi; içinde Şu-fan'a karşı bir öfke belirdi. Gecenin düşünde onu görmüş ve çok rahatsız olmuştu. Liyu genellikle iyi uyuduğundan bu karabasan onu oldukça kaygılandırmıştı. Nerde olduğunu bilmediği bir yerde Şu-fan'la oğlu yanyana duruyorlar ve sevgiyle birbirlerine bakıyorlardı. Bu kötü bir belirtiydi. Oğlu tertemizdi ve şimdi her zamankinden daha temiz olması gerekirdi! Kendisi de bir babaydı ve kaygılanmaya hakkı vardı. Kötü örnekler-

den her zaman korkulmalıydı. Bazı yoksul gençler, israf edebilecek güçleri olan zengin aile çocuklarını taklit etmeye kalkışabilirlerdi. Özellikle de karılarıyla daha iyi uyuşabilmek için evlenmeden önce böyle bir hevese kapılabilirlerdi.

Kangda uzanmış olan Liyu kalkmak için ortalığın aydınlanmasını bekliyordu. Biraz daha bekledikten sonra kalkıp avluya çıktı. Gün bir önceki gün gibi güzel geçeceğe, hava da yine o kadar sıcak olacağına benziyordu. Yu-pi sırtını duvara verip çömelmişti. Mey Key evlerinin önünde bir şarkı mırıldanarak çamaşır yıkıyordu. Liyu'yu görünce işini bırakıp saygıyla eğilerek gülümsedi, sonra işine devam etti. Liyu içinde bir sıcaklık duydu, sevgiyle selamladı genç kızı. İki çocuk Mey Key'in yanında gü-rültü etmeden oynuyorlardı. Onlara Liyu'nun uyuduğu ve ses çıkarmamaları gerektiği söylenmişti kuşkusuz. Küçük Ejderha başını kaldırıp Liyu'yu görünce sevinçle zıpladı.

— Dede uyanmış! diye haykırdı.

Kör çocuk da bir yay gibi doğruldu. Ama çok hızlı kalktığından bir an yönünü şaşırdı; kollarını yana açıp kendi etrafında döndü. Çamaşır yıkayan ablasının ne tarafta olduğunu kestirince, Liyu'ya doğru döndü ve koşmaya başladı.

— Dede, dede, bana keman öğreteceksin değil mi?

Liyu çocuğu kucağına almak için çömeldi:

— Evet Sedef Düşme, hemen başlayacağız.

Çocuğun heyecanı Liyu'yu Mey Key'in zarif selamından daha çok etkilemişti. Var gücüyle kendine sarılan çocuğun başını okşadı.

— Ben büyük bir sanatçı olacağım, değil mi dede?

— Tabii Küçük Düşme.

— Ça-min kadar büyük mü?

— Tabii.

— Babam yaşlandığı zaman para kazanabileceğim değil mi?

— Evet Küçük Düğme. Zaten böyle konuşabildiğine göre şimdiden bir sanatçı sayılırsın.

Yu-pi sallanarak yaklaşıyordu.

— Sabahtan beri keman diyor başka bir şey demiyor, dedi ağzından piposunu çektikten sonra.

Mey Key çamaşırı bırakmış onlara doğru geliyordu.

— Kardeşimin kaprislerine uymak zorunda olduğunuzu sanmayın dede, dedi.

Kollarından pis sular akıyordu. Sabun çok pahalı olduğundan çamaşırı Hopey köylüleri gibi, saman küllerinden geçirilmiş sıcak suda yıkıyordu.

— Niçin kapristen söz ediyorsun? diye yanıtladı Liyu sevgiyle. Şimdi onun benden istediğini dün yapmaya söz vermemiş miydin?

— Tabii dede. Ama şu anda sizi rahatsız ediyor olmasın?

— Çocuklar yaşlıları hiç bir zaman rahatsız etmezler.

Sedef Düğme'yi yere bırakıp doğruldu:

— Ben gidip kemani getireyim. Ders için burası daha...

Birden durdu. Dehşet içinde kalmıştı. Neredeyse «...daha aydınlık» diyecekti. Hızla eve doğru yürüdü, içeri girip duvardaki kemani aldı. Biraz durdu, «kör olan benim» dedi içinden.

Kör çocuk yerinde duramayıp Liyu'nun peşinden yürümüştü. Şimdi evin kapısındaki perdeyi çekiştiriyor, yalvaran bir sesle Liyu'yu çağırıyordu. Liyu hemen dışarı çıktı. Çocuk onu yanında hissedince, âleti almak için kollarını açtı. Bir kemanın ne olduğunu bilmiyordu; boyutları konusunda da hiç bir bilgisi yoktu. Çok ses çıkardığından onu kocaman bir şey sanıyor olmalıydı.

— Gel Küçük Düğme. Şöyle otur, dedi Liyu. Ve çocuğu bir taşın üstüne oturtup sırtını duvara yaslattı. Yüpi gözlerini merakla açmış, Küçük Ejderha'yı kendine çekmiş, Körün karşısına çömelmişti. Çamaşırı yıkayıp sıkan Mey Key de işine devam etmeden dersin başlangıcını dinlemek istiyordu. Kollarını saçlarına silip dikkatle kardeşine baktı.

— Önce çalgıyı tanımalısın, dedi Liyu.

Kemanı çocuğun dizlerine koydu. Çocuk elleriyle daha iyi hissedebilmek için başını hafifçe yukarıya doğru kaldırmıştı. Kemanı tutmak için açık duran kollarını ağır ağır birbirine yaklaştırdı.

— Ne kadar küçük! dedi.

— Gerçekten de öyle Sedef Düğme. Bir Pekin kemanı bu. Daha büyükleri de var. Ama bu bile senin için çok büyük.

Liyu kemanın yayını çocuğun sol eline tutuşturdu.

— İki bin yıldan beri Pekin'de bu keman çalınıyor, diye devam etti. (*)

Küçük çocuk bir davula benzer gövdeyi kaplayan deriye parmağıyla vurdu. Donuk ses çocuğu şaşırttı.

— Müzik buradan çıkar, dedi Liyu. Çocuğun elini tutarak, bir prens şapkasının iki yanındaki tüyler gibi karşılıklı duran burgulara kadar teller üstünde gezdirdi.

Liyu'nun içinde yepyeni bir duygu doğuyordu. Yaşamında ilk kez ailesinden olmayan bir yabancıya bir şeyler öğretiyor, onu bilgisinden yararlandırıyordu. Liyu böyle yapmakla yaşamını genişletiyormuş gibi bir duyuya kapıldı. Bilgisini daha iyi tartıyordu sanki. Daha açık görüyordu bazı şeyleri. Ve bir süre önce düşünmüş ol-

(*) Çin'de Pekin kemanına King-Hu denir. King başkent, Hu ise Hun demektir (Pey-King: Kuzeyin başkenti). Ol-Hu da Hunların bir kemanıdır ama çok daha büyüktür.

duğu gibi bir kör olmadığını anlıyordu! Küçük çocuk telleri parmaklarıyla tuttu.

— Dede, dede! diye bağırdı.

— Devam et Küçük Düşme.

Çocuk kemanın sapı boyunca elini değişik yerlere koyup değişik sesler çıktığının farkına vardı, hayranlık dolu bir kahkaha attı. Liyu ise afallamıştı! Değişik seslerin çıktığını bu kadar kısa bir sürede anlamış olması şaşırtıcıydı gerçekten. Çocukta sanatçı yeteneği olduğu besbelliydi.

— Çok hızlı gitmeyelim, dedi Liyu. Acele etmemeliyiz. Notaları yarın öğreniriz. Şimdi bir de yayı tanıman gerek.

Liyu sert kıldan yapılmış yayı çocuğun sağ eline tutuşturdu. Sonra çocuğun elini tutarak yayı teller üzerinde kaydırmaya başladı. Yay bir kaç kez kayıp korkunç sesler çıkardı. Küçük Ejderha Yu-pi'nin yanından ayrılmış, arkadaşının yanına gelip elleri ve ayakları üzerinde duruyordu; kemandan her ses çıkışta sevinç çığlıkları atıyordu. Kör çocuğun el hareketi düzenli olmaya, sesler daha iyi çıkmaya başlayınca Liyu çocuğun elini bıraktı.

— Şimdi tek başına devam et Küçük Düşme. Yayı düzenli bir biçimde itip çekmeye çalış, dedi Liyu.

Çocuğu daha iyi izleyebilmek için bir metre geriledi. Yeniden birkaç gıcirtı duydu. Sesler kulak tırmalamaya devam ediyordu ama çocuğun kol hareketi gittikçe daha düzenli olmaya başlamıştı. Alış-verişten dönen Çeng'in karısı avluya girdi. Liyu şimdiye dek onun yokluğunu farketmemişti; görmezlikten geldi ama kadının Yu-pi'ye söylediğini de işitti:

— Caddedeki satıcılarda düşünebileceğın herşey var, diyordu. Ama satın alanlar hep hiç bir eksikleri olmayan insanlar.

Liyu duyduklarına aldırmadan hayranlıkla küçük öğ-

rencisine bakıyordu. Çocuğun da bu sessiz hayranlıktan haberi var gibiydi. Gökyüzüne çevrilmiş, boş gözleri hiçlikte kaybolmuş bu yüz Liyu'ya büyük bir huzur sağlıyor, ona küçük bir tanrının yüzü duygusunu veriyordu.

Bütün sabah durmaksızın keman çalmış olan Küçük Düğme bitkin düşmüş, yemekten hemen sonra uyuyakalmıştı. Bunu görünce Küçük Ejderha kendisini yatırmalarına ses çıkarmamıştı. Hava bir önceki günden daha sıcaktı. Bundan böyle çocuklara öğle uykusu alışkanlığı verilmeliydi. Liyu odasına çekilip kanga uzandı. Yorgundu ama uyumak istemiyordu. Aylardır durgun duran kafasının içinde yeniden düşünceler belirmişti. Hem de üzücü bir biçimde. Ama bundan pişman değildi. Kahredici felâketin çaresi hemen bulunmuştu ya! Şimdiki düşüncelerini ise aklından uzaklaştırmaya çalışmıyordu hiç. Bunlar umut doluydu. «Yazgı her insanı tartar, ona mutluluk ve mutsuzluk payını verir» diyordu kendi kendine. «Yazgıdan yakınmak doğru değildir. Yakınan insan yalnız mutsuzluğu görüp, mutluluğu değerlendiremeyen insandır.» Kendisi de çok ağır darbeler yememiş miydi? Büyük oğlu kaybolmuş, kızı kendini öldürmüştü. Şimdi terazinin mutluluk yanının ağır basması gerekiyordu. Felâket geçmişe maloluyordu. Devam eden ve yaşlılığına rağmen kendini ileriye sürükleyen yaşam artık mutlulukla yanyana geçecekti. Yakında bacaklarının arasında torunları dolaşacaktı! Birkaç saat içinde kendini belli eden küçük sanatçı hiç birşeyin ölmediğinin kanıtı değil miydi? Sakatlığın en kötüsünden en parlak ışığın fışkırmasının başka ne anlamı olabilirdi ki?

Liyu düşüncelerine dalmış, zamanı unutmuştu. Çeng'in sesini duyduğunu sandı, irkildi. Yoksa uyumuş muy-

du? Perdenin kenarından dışarının aydınlık olduğunu gördü. Yeniden Çeng'in sesi geldi. Arkasından Ma'nın iniltisini duydu. Liyu fazla acele etmeden doğruldu, kapıya doğru yürüdü. Perdeyi kaldırdığında Çeng'in karısı avlu-ya çıkıyordu.

Ma yol boyunca yere serilmişti. Çeng'in sürdüğü çekekten inerken düşmüştü. Siyah ceketı göğsüne yapışmıştı, ama terden değil kandan yapışmıştı. Liyu ona doğru koştu.

— Ne oldu?

— Aman konuşmayın amca, dedi Çeng alçak sesle.

— Hiç kimse duymamalı, dedi Ma; yüzü, acıdan kırı-riş kırıştı.

Çeng'in karısı korkudan ağlıyordu.

— Susacak mısın sen! diye bağırdı Çeng öfkeyle.

Liyu komşusunun öfkelendiğine ilk defa tanık oluyordu.

— Susun, yoksa hepimiz gittik, dedi Ma inleyerek.

Çeng, Ma'ya doğru eğildi, Liyu'ya onu kaldırmak için kendisine yardım etmesini işaret etti. Kaldırdılar, Çeng'in evine götürüp kör çocuğun uyuduğu hasırın üzerine yatırdılar. Liyu çocuğun yana dönmüş olarak bir eli ağzında uyuduğunu gördü. Ça-min de çocukken böyle uyurdu! Ama şimdi duygulanmanın sırası değildi! Mey Key de korkudan titreyerek yanlarına geldi.

— Kızım, dedi Çeng, git, sokakta bizi izleyen birinin olup olmadığına bak.

Genç kız evden çıktıktan hemen sonra dışardan Yu-pi'nin sesi geldi.

— Ne var, ne oluyor?

Yaşlı kadın telaşla Çeng'in evine koşuyordu.

— O da mı, diye söylendi Ma çaresizlik içinde; bütün mahallenin haberi olacak!

Yu-pi, Ma sözlerini bitirmeden içeri girmişti. Duru-

mu bir bakışta kavramış gibi durdu ve Ma'nın yüzüne dik dik baktı:

— Beni geveze mi sanıyorsunuz? Sizin köylü işlerinizden çok daha önemli sırlar saklamasını bilirim. Sır saklamayı bilmeseydim vaktiyle yığınla prens cellat kılıcı altında ölürdü!

— Sinirlenmeyin saygıdeğer teyze!, diye Çeng araya girdi barıştırmacı bir havayla. Arkadaşım yaralı, bu yüzden de sinirli. Sözleri düşüncelerini yansıtmıyor.

Mey Key eve döndü.

— Sokak ıssız, dedi. Caddeye kadar gittim. Hiç kimse yok.

Çeng rahatladı, derin bir nefes aldı. Ma'nın da acıdan buruşmuş yüzünde bir ferahlık belirdi. Bu arada gürültüden uyanan Sedef Düğme bir dirseğine dayanarak doğruldu, çevresinde çok insan olduğunu hissedince korktu.

— Dede burada mı? diye sordu.

Sakat çocuğun uyanır uyanmaz kendisini sorması, bunalmakta olan Liyu'yu temiz hava gibi ferahlattı. Bütün olup bitenler umut dolu düşüncelerini silip süpürmüştü. Herhangi bir varsayım yapmaktan korkuyordu. Taş kesilmişti sanki!

— Yanındayım Küçük Düğme, dedi titreyen bir sesle.

— Bu oda çok kalabalık, dedi Çeng. Kıpırdayamıyoruz bile. Böyle kalırsa Ma havasızlıktan gidecek.

Mey Key hemen kardeşini kaldırdı, elinden tuttu ve birlikte dışarı çıktılar. Annesi de onu izledi. Liyu bir an Çeng'in sözlerinin kendisine de söylenmiş olabileceğini düşündü ve hemen kapıya doğru ilerledi. Çeng onu koldan tuttu.

— Gitmeyin Liyu amca. Varlığınız bizi avutuyor. Ben şey için böyle söyledim...

Cenesiyle Yu-pi'yi gösteriyordu. Ama yaşlı kadın hiç aldırmıyordu. Esrarlı bir havayla yaralının yanına çömelmişti.

— Değerini anladığım saygıdeğer bir kadındır, dedi Liyu.

— Çok geveze değil mi?

— Herhangi bir kadından çok değil!

Ma, Yu-pi'ye korkuyla bakıyordu.

— Şimdiye dek çok yara gördüm, diye mırıldanıyordu Yu-pi. Benim için çok prens döğüştü.

Kendi kendine bir komedi mi oynamaktaydı? İçten miydi? Liyu bilemiyordu. Düşünmüyordu da bunu.

— Ma amcamızın yarası nasıl bir yara? diye sordu Liyu, Çeng'e.

— Kurşun yarası.

Birden herşey dönmeye başladı çevresinde. Bağır-mamak için güç tuttu kendini! Böyle bir yara ancak bir asker veya bir polis tarafından yapılabilirdi! Liyu'nun kafası karmakarışık şeylerle doluydu. Hing-min, kızının mezarı üstünde toplanan gençler, gece oğlunu bekleyen Şu-fan ve korkudan titreyen oğlu beyninde dolaşıp duruyordu. Liyu kendini toparlamaya çalıştı. Çeng alçak sesle devam ediyordu:

— Bu sabah yirmidokuz kişiyle birlikte tutuklanmış. Hepsi kurşuna dizilecekmiş. İnfazın yapılacağı Tarım Tapınağına giden kamyonlara doldurmuşlardı, Ma kamyon-dan atlamayı başardı. Çan'ın polisleri o zaman Ma'ya ateş ettiler.

Liyu sürekli yumruk yeyip de hiçbirinden sakınamayan bir adam gibiydi. Olduğu yerde kalakalmış, taşlaşmıştı; içinde bir ürperti bile yoktu. Karabasan görüp de uyanamayan bir adam gibi boğucu bir sıkıntı duyuyordu sadece. Konuşabilseydi, kuşkusuz «Siz de mi haydutlar-

dansınız?» diye sorardı. Ama dili tutulmuştu! Hem bu soru gerçekten gerekli miydi?

Çeng, Liyu'yu bırakıp Yu-pi'nin yanına gitmişti. Yu-pi yaralının başı üstünde bazı garip işaretler yaptıktan sonra ceketin göğse yapışan yerini tutmuştu. Ma'nın yüzü korkudan yeşilleşmişti.

— Ona acı çektirmez misiniz saygıdeğer teyze? diye sordu Çeng kaygıyla.

Yu-pi yanıt vermedi. Omuz silkti ve birden ceketi yukarı çekerek göğüsten ayırdı.

— Acıttım mı amca?

— Çok değil, dedi Ma yüzünü buruşturarak.

— Gördünüz mü dedi Yu-pi Çeng'e küçümser bir edayla. Sonra yeniden kanamaya başlayan yaranın üzerine eğildi ve tiksintiyle yarayı kokladı.

— Ne garip bir yara diye mırıldandı. Ben nedimeyken, efendiler kılıçla döğüşürlerdi, yaraları belirgin olurdu. Bu sanki yırtılmış! Batılı barbarların getirdikleri silâhlar yapmış bu yarayı.

— Tehlikeli mi? diye sordu Ma. Yu-pi'nin gevezeliğine sinirlenmişti ama tepki göstermeyecek kadar acı çekiyordu. Yaşlı kadın bir şey yapmadan gevezeliğe devam ediyordu.

— Yara böyle dağılmış olmasaydı üzerine ince kum tozu ekerdik ama o bile yok. Çölden esen rüzgârlar döneminde toplamak gerekirdi o kuru tozu.

— Peki ne yapacağız? diye sordu Çeng.

Yu-pi başını sağa sola doğru döndürdü, düşünüyor gibi yaptı. Sonra:

— Buhurunuz var mı? diye sordu.

— Bir iki çomak olacak, dedi Çeng.

— İyi. İkisini yakıp, küllerini toplayın. Ama acele edin. Kan akmaya devam ediyor.

Çeng anlamamışa benziyordu, Yu-pi sinirlendi:

— Taze kan üstüne konan buhur külünün özel bir etkinliği olduğunu bilmeyecek kadar cahil misiniz? diye bağırdı.

— Gerçekten de bilmiyordum, dedi Çeng boynunu bükerek. Zavallı bir köylüyüm ben. Nereden bilebilirdim ki?

Bir kutu açtı, içinden pembe kurdela ile bağlanmış bir deste buhur çıkardı. Çeng bunları gelecek ölümler bayramı için saklıyordu. İki buhur çomağı aldı, külleri dağılmasın diye bir tasın dibine dikip yaktı. Duman yarım metre kadar dümdüz çıktı, sonra kıvrıldı. Odayı tatsız bir koku kapladı. Liyu, hâlâ karabasan içinde gibiydi. Yaşamı boyunca her türlü dernekten, birlikten uzak durmuştu. Gençliğinde, sözü çok edilen Kırmızı Sekte de katılmamıştı, Mavi Sekte de (*). Hatta meydan oyuncuları ve satıcıların meslek örgütleri ile bir ilişkisi olmamıştı. Küçük meslek sahiplerinin kendilerini savunmaya çalışmak için bir araya gelmelerine bir diyeceği yoktu ama tarak ve fırça satıcıları, ayıcılar veya cambazlar, «Gölden ırmaktan geçenler» (**) birliğinin bir şubesinde bile top-

(*) Eski gök ve yer topluluğu Kırmızı Sektin amacı yüzyıl başında Mançu hanedanını devirmektir. Üyelerinin bazı özel davranışları vardı: yemekte kaşığı silmeden birşey yemezler, yemekten sonra yüzlerini peçeteyle üç kez dikine silerlerdi. Başlangıçta devrimci niteliği tartışma götürmez olan bu sekt, 1911'de Sun Yat Sen'i destekledi. Pen Yang askerler hükümeti döneminde Kırmızı Sekt devrimci niteliğini yitirdi, feodal generallerin hizmetine girdi ve üyeleri Mavi Sekte katıldı.

Mavi Sektin amacı ise Mançu hanedanını desteklemektir. 1911 devriminden sonra, Çan Kay Şek'in kişiliğinde karşı-devrimci girişimlerini yürütebilecek lideri buldular. 1920'de Kırmızı Sektin son üyelerini bünyesine aldı. Son dönemlerde yöneticileri feodal ve kapitalist büyük ailelerin çocuklarından oluşan birlik, halk arasında eylem yapacak elemanlar topluyordu.

(**) «Gölden ırmaktan geçenler» deyimini, kümeler halin-

İansalar kendilerini nasıl savunabilirlerdi? Nereye yerleşirlerse yerleşsinler, bir egemenin himayesine sığınacak ve mesleklerini yapabilmek için haraç vereceklerdi. Liyu hep yalnız çalışmıştı. En iyi savunma aracı Sanat'tı. Herkesin kendisine saygı duymasını sağlayacak kadar başarılı bir sanatçıydı. Hatta Pekin'e gelmeden önce, Hoppey yollarında tek başına gezerken rastladığı haydutlar bile ona karşı saygılı davranmışlardı. Kör At da ona, Mişitek'in dostu olduğu için, yeni tür haydutlardan biri olarak düşündüğünden saygısızlık etmişti.

Buhur çubukları yanmıştı. Yu-pi yavaşça üfleyerek külleri tasın dibine topladı. Sonra bu külden bir tutam alıp, anlaşılmaz sözler söyleyerek pirinç lapasına tuz atıyormuş gibi yaranın üstüne serpti. Ma ağzını açmadan yaşlı kadının yaptığına bakıyordu. Artık korkmuyordu. Yu-pi'nin esrarlı hareketleri, kendini beğenmiş ve ne yaptığını bilen havası Ma'ya güven vermişti. Zaten iyileşmek istediğine göre elinden de başka bir şey gelmezdi. Yüzü sakindi. İyi yürekli ve inatçı köylü yüzü arada bir acıyla kırış kırış oluyordu.

— Birkaç gün dinlenmek size yeter, dedi Yu-pi.

Liyu, «Bu gerçekten bir haydut mu?» diye soruyordu kendi kendine. İster istemez Ma'yı başka haydutlarla karşılaştırıyordu. Gençliğinde rastladığı haydutların da yüzleri dürüst köylü yüzlerine benziyordu. Onlara kukla bile oynatmış, onlar da Liyu'ya pirinç vermişlerdi. Çalınmış pirinçti tabii! Ama zenginlerden çalmışlardı. Yoksulların zaten bir şeyleri yoktu! Liyu dalgınlıktan sıyrıldı. Ne düşündüğünü bile unutmuştu.

Yu-pi külün tümünü yaranın üstüne serpmişti; eski

de yolculuk ederken, hem çok pahalı hem de çok seyrek olan demiryolları yerine göl ve nehirlerdeki araçlardan yararlanan gezginci esnaflar ve meydan oyuncularını için kullanılırdı.

nemli bir havluyla yarayı sardı, bir iple bağıladı. Sonra yorulmuş gibi doğruldu, kollarını yana bıraktı.

— Bize yardım ettiğiniz için size minnet borçluyuz saygıdeğer teyze, dedi Çeng.

Ma başını yana çevirmiş, gözlerini kırpmıyordu. Bakışları bir an Liyu'nun bakışları ile karşılaştı. Ona gülümsemi ve gözlerini yumdu. Liyu «Neden bütün bu haydutların arasında yalnızım?» diye düşündü.

Yu-pi, Çeng'in önünde eğildi.

— Biraz tütününüz yok muydu? diye sordu.

Liyu, Yu-pi'ye gıpta etti. Herşey ona ne kadar basit geliyordu! Hiç bir şeyi kendine mesele yapmıyordu. En azından Liyu'yu rahatsız eden şeyleri. Acaba kendi aklının almadığı olayları o anlıyor muydu? Bilmiyordu Liyu ve acı acı gülüyordu içinden. Oğlunu haydutluktan vazgeçirmek için bir haydutun kızıyla evlendirmek istemişti!

Çeng cebini karıştırdı. Bir karton kutu çıkardı. Kutuda dört sigara vardı. İkisini Yu-pi'ye verdi. Yaşlı kadın tütünü kokladı, dudaklarını süzdü:

— Ne garip koku! dedi.

Yorgunluk ve acıdan bitkin halde olan Ma külçe gibi uyuyakalmıştı. Her nefes alışında yavaşça inliyordu.

— Bunlar yabancı sigara, dedi Çeng. Para yerine geliyor artık. Emperyalist ülkelerden geliyor.

Emperyalist! Liyu bu kulak tırmalayan sözcüğü ikinci kez duyuyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM

Liyu kolunu uzatınca Ça-min'in yanında olmadığını farketti. Gece yarısını çoktan geçmişti. Ça-min'in uzun bir zaman önce dönmüş olması gerekirdi. Liyu bir önceki gece gördüğü karabasanı anımsayınca içinde bir sıkıntı duydu. Oğluyla Şu-fan'ı yanyana görmüştü rüyasında ve uyanır uyanmaz bunu anımsamış olması rüyanın gerçekleşmesi sayılmaz mıydı? Liyu içinde duyduğu acıdan oğlunun Mey Key'i sevdiğini de, böyle bir sevginin Şu-fan'la oğlu arasında herhangi bir ilişkiyi olanak dışı bıraktığını da unutmuştu. «On bin kusurun en kötüsü istektir» diyen atasözü geldi aklına Liyu'nun. Birden tepesi attı. Şu-fan'la birlikte olmakla, oğlu, kendisine en büyük saygısızlığı yapıyordu. Hem yalnız kendisine değil, bundan sonra meydana getireceği ailesine de saygısızlıktı bu. Çünkü Şu-fan bulaşıcı bir hastalığa yakalan-

miştı mutlaka ve bu hastalık Ça-min'e de geçerdi; onun çocukları da biçimsiz, üstelik en hafif salgın hastalığa bile dayanamayacak kadar zayıf bünyeli olurlardı.

Liyu kangdan inip kapıya doğru yöneldi. Perdeyi aralamadan bir an duraksadı. «Belki de daha önce gördüğüm gibi sadece konuşuyorlardır» dedi içinden. Umutlandı. Ama konuşma sesi gelmiyordu hiç. Dışarı çıktı; avlu karanlık ve ıssızdı. Bir bulut perdesi ayışığını gizliyordu. Liyu daha da öfkelen-di. «Bu olur mu?» diye homurdandı. «Oğlumun beni maskaraya çevirmesi olacak iş mi?»

Yavaşça Şu-fan'ın kapısına yaklaştı. Kapı aralıktı. Liyu içindeki taşkınlığı zor frenledi. Demek ikisi de ah-lâksızlığı kapıyı bile kapatmayacak kadar ileri götürmüşlerdi! Kulak kabarttı. Ama şakakları zonkluyordu, hiç bir şey işitemedi. Belki de uyumuşlardı! Tam bir karıkoca gibi! Kapıyı itti.

— Ça-min! diye homurdandı.

Kangda bir gölge kıpırdadı. Liyu yumruğunu sıktı. Vuracaktı. Bu bir görevdi artık. Bağışlamak için ağzını açtı.

— O kadar yüksek sesle konuşmayın beyefendi, Küçük Ejderha'yı uyandıracaksınız.

Liyu donakaldı. Sıkıdığı yumruğu açıldı. Yalvaran bir sesle konuşmuş olan yaşlı Yu-pi'ydi! Liyu'ya doğru geliyordu. Karanlıkta Liyu yaşlı kadının yüzünün allak bulak olduğunu gördü. Bir an Liyu'nun aklından bambaşka şeyler geçti. Ters ters baktı Yu-pi'ye.

— Sakin olun Liyu amca!

— Ne demek istiyorsun yaşlı deli! Oğlum nerede? Nereye saklandı?

— Bilmiyorum.

— Ya oğlumun gücünü israf eden sefil karı?

— O da burada yok. Evde yalnız Küçük Ejderha var.

O da uyuyor. Ne oluyorsunuz beyefendi? Daha yavaş konuşun, uyandıracaksınız!

Bir insanı hiç bir şey boşluğa çarpmaktan çok yormaz. Liyu da sanki bir gölgeye vurmuştu. Saçmasapan olduğunu bilmesine rağmen Liyu diretmeyi denedi.

— Bu yaşta iki gencin kaprisine uyup da kendi evinizi onlara bırakmaya utanmıyor musunuz? dedi.

Nefes almakta güçlük çekiyordu. Sözleri kesik kesikti. Yaşlı kadın daha da küçülmüş gibi geldi.

— Neden anlamak istemiyorsunuz? dedi Yu-pi.

Sesi derin bir umutsuzluk doluydu.

— Anlamak, hep anlamak! diye homurdandı Liyu. Beni olup biteni görmeyecek kadar kör mü sanıyorsunuz?

Ama sesi kendine rağmen kısılmıştı, inançsızdı.

— Neredeler? diye sordu yeniden.

— Ne biri ne de öteki döndü, diye yanıtladı Liyu.

Küçük Ejderha örtünün içinde kıpırdandı. Liyu içinde bir sessizlik, odanın karanlığı gibi bir sessizlik duydu. «Senin yüzünden, herşey senin yüzünden!» dedi kendi kendine. Henüz tam anlamamakla birlikte bazı şeyler sezinliyordu. Şu anda oğlunu Şu-fan'ın kolları arasında görmek için neler feda etmezdi! Kendisiyle alay edilmiş bir baba olmak için neler sunmazdı Gök Tanrılarına!

— Onları saatlerdir bekliyorum, diye devam etti Yu-pi. Nerdeyse gün doğacak. Birkaç kez sizin eve girdim. Yalnızlıktan çok korkuyordum ama sizi uyandırmak istemedim.

— Neden?

— Neyse. Şimdi buradasınız ya!

Elinden bir şey gelmediğini belirten bir hareket yaptı.

— O kadar çok şey oluyor ki! dedi.

Çeng'in evini gösterdi. Liyu komşusunun öğleden

sonra söylediklerini anımsadı «...yirmi otuz kişiyle birlikte... hepsi kurşuna dizilecekti...» İnanamadı. Kafasının içi karmakarışık; düşünceleri bozguna uğramıştı, korkuyla kaplanmıştı; düşleri paramparçaydı, hortuma kapılmış sabah sisinin kuru dallarda dağıldığı gibi tiftik tiftikti! Evet, herşey kendi yüzünden olmuştu! Kendi kafasından! Ça-min evde kalmış olsaydı hiç bir şey olmayacaktı. Ama hiç kimsenin onu tanımadığı bir mahallede oğlunun tutuklanabileceğini nereden bilebilirdi?

— Yani Ça-min'in ne yaptığını bilmiyor muydunuz? dedi Yu-pi.

Liyu ona baktı. Sözlerin yüz­süz olduğu bu odada komşusunu görmek, yüz ifadesini bilmek isterdi. Yanıt vermedi. Verecek bir yanıtı yoktu. Ne biliyordu ki! Sadece oğlunun bir çeteden olduğunu biliyordu. Ama oğlu bu çete içinde ne yapıyordu, çetenin kendisi ne yapıyordu... hiç bir bilgisi yoktu.

Yu-pi bir mum yaktı. Soluk ışık iki yaşlının gölgesini duvarlarda oynatarak titredi.

— Bakın beyefendi!

Bir sandığın tepesindeki kâğıt destesini gösterdi.

— Bir çarşafa sarılıydı. Küçük Ejderha'yı yatırırken buldum.

Liyu desteden bir kâğıt aldı, daha iyi görebilmek amacıyla ışığa doğru eğildi. Gözlerini alıştırmak için birkaç saniye bekledi. Sonra dikkatle kağıda baktı. İlk gördüğü, şarkı söyleyerek ilerleyen bir asker resmi oldu, askerinin ayağının altında şapkasında Kuomintang arması bulunan bir subay vardı. Yazıları sökmeye çalıştı. «...Çinli Yurtseverler... Halk ordusu ilerliyor... Çin halkı ona bağrını açıyor... Felaketlerimiz Çin'in haydutları temizlenince bitecek...» Harfler Liyu'nun gözleri önünde oynuyordu ama okuduklarını anlamıyordu. Bir başka cümle daha gördü: «Yabancı emperyalistlerin uşağı.» Yine emperya-

list sözü! İki kez duymuştu. Şimdi ise gözlerinin önündeydi. Ölümün simgesi gibi geldi Liyu'ya. Görünüşü söylenişinden de kötüydü!... «Ölmek istemiyorum!» diyen oğlunun sesini duyar gibi oldu; inledi. Yu-pi mumu söndürdü.

— Bu saatte evde ışık olmaması daha iyi. Sokaklarda kimin gezindiği belli olmaz, dedi.

Liyu el yordamıyla oturacak bir yer aradı, kangın üstüne, hâlâ uyuyan Küçük Ejderha'nın yanına çöktü. Çok acı çekmiyordu. Bu kadar üstüste gelen acılar duygusuzlaştırmıştı Liyu'yu. İçinde herşey yıkılmıştı. Sanki kafasına ağır bir sopayla vurulmuştu. Aptallaşmıştı.

Yu-pi yaşlı adama yaklaştı.

— Her sabah Ça-min buna benzer kâğıtlar alıyor ve sepetlerin içine koyup üstünü kuklalarla örtüyordu, diye devam etti.

— Nereden biliyorsunuz?

Soru Liyu'nun ağzından kendiliğinden çıkmıştı. Yanıt beklemedi. Yu-pi bildiğine göre, oğlunu, kâğıtları sepetlere koyarken görmüş olmalıydı.

— Hepsi yapıyorlar, dedi Yu-pi.

— Kim hepsi?

Bu soru da rastgele çıkmıştı ağzından, hiç bir önemi yoktu.

— Çeng'le Ma, diye yanıtladı Yu-pi. Kendilerini görmedim sanıyorlar. Öğleden sonra Ma benim gevezeliğimden korkunca bunun için kızdım.

— Onlara haksızlık ettiklerini söyledim, diye mırıldandı Liyu.

Yu-pi, Liyu'nun sözlerini duymazlıktan geldi.

— Onların da sepetleri var. Çekçeklerin minderleri

altına koyuyorlar. Birkaç gün önce Ma gülerek, Çeng'e, aracında kâğıtların üstüne oturmuş bir Kuomintang subayını taşıdığını anlatıyordu.

— İnanılmaz bir şey bu! dedi Liyu içini çekerek.

İnanılmaz olan Yu-pi'nin anlattıkları değildi. Yu-pi de biliyordu bunu. İnanılmaz olan, dayanma sınırını aşan, insanı deliliğin eşiğine getiren felaketti. Liyu umutsuzluktan boğuluyor gibiydi. Daha bir gün önce, yazgının kendisine en sonunda mutluluk payını verdiğini düşünüyordu. Oysa yazgı ona en ağır darbesini vuruyordu. Liyu'nun önünde ölümün kara deliği uzanıyordu şimdi. Hem de kendi hatasından! En korkunç şey de buydu. Oğluna evden ayrılmasını söylemeseydi, şimdi Ça-min huzur içinde yanında yatıyor olacaktı. Oysa... kendi yüzünden! İnanılmaz bir şeydi bu!

— Ne kadar çabuk işiyor! diye mırıldandı.

Güneş doğuyordu. Odadaki eşyalar belirmeye başlamıştı. Küçük Ejderha kıvrılmış, sıcacık bir canlı yumak gibi uyuyordu. Liyu'nun yere düşürdüğü kağıdın üstündeki kuomintang subayını ayakları altında ezen askerin resmi belirdi. Liyu çenesiyle sandığın üzerindeki bildirileri gösterdi:

— Bunlar tehlikeli eşyalar, dedi. Ama kendisi de tehlike sözünün tüm anlamını yitirdiğini biliyordu.

— Onları ortadan kaldırmak gerekir belki, diye ekledi.

— Neden beyefendi?

— Bilmem!

— Bunları bir yerden alıp bir başka yere götürdüklerine göre bir işe yarıyorlar demek ki.

— Hiç bir fikrim yok.

— En iyisi onları Çeng'e vermek. Ne yapılması gerektiğini bizden iyi bilir.

Liyu başıyla onayladı. İlgisizdi. Yu-pi yerde sürünen ka-

ğidi alıp destenire . Etüne koydu. «İnsan acının dibine eriştiğinde teselli ve huzura kavuşur,» diyen bir atasözü-nü anımsadı Liyu. Yaşam boyunca atasözlerinin doğru olup olmadıklarını kendi deneyleriyle kanıtlamaktan hoşlanmıştı. Şimdi de en korkunç olanını denemek gerekiyordu.

— O ne olacak? diye sordu Yu-pi, Küçük Ejderha'yı göstererek.

Çocuğun uykudan rahatlamış yüzünün hatları aydınlanmaya başlamıştı. Liyu'ya yaşlı kadının dudakları titriyor gibi geldi. «Benden daha mı iyi?» diye düşündü. Ama her varlık diğerlerinden apayrı değil miydi? Alinyazısı her insanda değişmiyor muydu? Herkesin kendi öz sorunları vardı. Yaşlı kadının da içi herhangi bir gün umutla dolmamış mıydı? Kuşkusuz o da felaketlerle karşılaşmıştı. Ama uzun zamandanberi, yitirecek bir şeyi kalmamıştı. Oysa Liyu yaşlı bir adam için en güzel hazineyi, oğulların en şefkatlisini kaybetmişti.

Liyu güçlkle doğruldu. Artık düşünmek istemiyordu. Zaten neyi düşünecekti ki? Herşey bitmişti. Tutuklanmış bir adam, kaybolmuş bir adam demekti. Hing-min yakalanmıştı, ortadan yok olmuştu. Şimdi de oğlunun sırası gelmişti. Liyu ağır adımlarla avluya çıktı. Sis gün ışığının çıkmasıyla dağılmıştı. Gökyüzü bulutsuzdu. Güvercinler hantal uçuşlarına başlamışlardı. Yaşlı adam durdu; manolya tam karşısındaydı. Yeni biten daldaki iki tomurcuk sanki gece büyümüştü. «Bir bitkinin yaşamı süresinde çok şey oluyor» diye düşündü Liyu.

Evine girdi. İlk gördüğü, sandığın üzerindeki iki kukla başı oldu. En güzel iki kukla başı: birisi kendinin baş yapıtıydı, diğeri de oğlunun Siya-ko'nun öldüğü gün yaptığı. Gece Liyu onları seyretmek için sandıktan çıkarmış, sonra yerlerine koymak zahmetine katlanmamıştı. İki kukla Liyu için bambaşka bir anlam taşıyordu şimdi; tüm

umutlarının sonu, iki kayıp oğlu, ilk ve son acısı gibi görünüyordlardı ona. Liyu sendeledi, düşmemek için kapıya abandı. Ça-min'i düşünerek «en büyük kuklacı sendin» dedi içinden. Boğazı düğümlendi. Düğüm yukarılara tırmanmaya başladı. Liyu patlayacağını, aklının başından uçup gideceğini sanıyordu. Gözleri duvardaki kemana takıldı. Birazdan küçük bir kör gelip dersine devam etmek isterdi. Düğüm kayboldu. Alnında soğuk hava değmiş gibi bir serinlik duydu. «Acının dibi, acının dibi...» diye kekeledi. İnsan bir gün gerçekten acının dibini bulabilir miydi?

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Tüm acılar bedenseldir ve onları ancak hareketsizlik dindirir. Yalnız acı, akli boşluğa vardırır, vücudu dinlendirir. Atasözü doğrulanıyordu. «...teselli ve huzura kavuşmak...» Liyu üç saatten fazla hareket etmeden, zamanın dışındaymış gibi kangda oturdu. Avlu aydınlanmış, Liyu'nun evine ışık dolmuştu. Diğer evlerden sesler geliyordu. Mey Key pis suları dökmek için evden çıktı.

Liyu uykudaymış gibi, uzaktan çekçekinin çevresinde dolanan Çeng'in sesini duydu. Küçük Ejderha avluda zıplıyordu. Sonra Yu-pi'nin çığlıkları geldi kulağına; çocuk sokağa kaçmış, Mey Key de peşinden koşmuştu. Çeng minderlerin kan lekeleriyle dolu olduğunu söyleyip sövüyordu. Mey Key de Küçük Ejderhayı kolundan tutmuş, avluya getiriyordu. Çocuk direniyor, Çeng'den kap-tığı küfürleri sıralıyordu.

— Serbest ayaklara sahip olduğun için ne kadar şanslısın! dedi Yu-pi Mey Key'e.

Cümle Liyu'nun dikkatini az da olsa çekecek kadar garipti. Yu-pi'nin ayakları prenslerin ellerinde sıkılmaktan hoşlandıkları türden ayaklar olmasaydı, kadın nedime olabilir miydi? Herkesin yaşamı önceden düzenlenmişti! Bir an bunları düşünen Liyu birden hareketsizleşti. Biraz sonra evine doğru yürüyen Çeng'in ayak seslerini duydu. Perde yavaşça aralandı. Liyu başını kaldırmamıştı; komşusunun ayaklarına kadar uzanan gölgesini gördü; saygılı gölgesini.

— Bir şeye ihtiyacınız var mı Liyu amca? diye sordu Çeng.

Sesi sevgi doluydu. Liyu yanıt vermedi. Çeng hafifçe öksürdü:

— Bana ait olan herşey sizin sayılır, diye ekledi.

Liyu kıpırdamadı. Diğerlerine ait olan şeylere ne ihtiyacı vardı? Çeng'in gölgesi kayboldu. Perde kapanmıştı. Eski bir şiiri anımsadı yaşlı adam:

Herkes zeki bir oğlu olsun ister
Benim isteğim sade, yiğit bir oğul

Felâketi, Ça-min'in hem zeki, hem de sade ve yiğit olmasından gelmiyor muydu? Dizlerinin arasından sarkan elleri acıyla birbirine kenetlendi. Perde yeniden aralandı. Bu kez yerde Mey Key'in gölgesi belirdi. Genç kız çıplak ayakları üstünde sessizce yürüyerek Liyu'ya yaklaştı. Liyu'nun önüne soya sütü dolu bir tas koydu. Bu, çok ender bir yemektir. Böyle bir yemeğin gelmesi, Liyu'ya, komşularının, acısına ne derece katıldıklarını belli ediyordu. Liyu bundan acı bir gurur duydu ve yavaşça başını kaldırdı. Mey Key kıpırdamadan karşısında duruyordu. Liyu'nun bakışları genç kızın küçük ayaklarından ince çıp-

lak bacakları boyunca dizlerine kadar çıktı. Mey Key ev işi yaptığından pantolonunu dizlerine kadar sıvamış, güzel bacakları ortaya çıkmıştı. Liyu sonra genç kızın karına baktı: «Benim torunlarımı taşımayacak artık» dedi içinden. Başını kaldırdı, Mey Key'le gözgöze geldiler bir an; genç kız bakışlarını Liyu'dan kaçırdı; sağa sola baktı, sonra tavana doğru dikti gözlerini. Acısını belli etmek istemiyordu kuşkusuz. Liyu eliyle kapıyı gösterdi:

— Git, dedi tatlılıkla, beni yalnız bırak.

Mey Key sessizce çıktı. Liyu yeniden gözlerini yere dikti. Dışarda Çeng kan lekelerine sövmeye devam ediyordu. Karısı inlemeye koyuldu. Küçük Ejderha bağırdı. Liyu bu canlılığa o kadar uzak, o kadar yabancıydı ki! Ne ilgileniyor ne de ne olduğunu merak ediyordu. Elini uzatıp ayaklarının dibindeki soya sütü dolu tası aldı. Bir yudum içip bıraktı. İştahsızdı. Avludan kör çocuğun çanının sesi geldi. Liyu bu sesi duyunca birden irkildi, kulak kabarttı. İçinde bulunduğu durumda çocuğa ders vermesinin çok zor olacağı düşüncesiyle tasalandı. Sonra avaz avaz bağırان Küçük Ejderha'nın sesini duydu:

— Nene! Nereye gidiyorsun?

Dışarda birden bir sessizlik oldu. Liyu ilgisiz kalamadı. Kapıya gidip perdeyi araladı.

Yu-pi gururlu bir havayla Çeng'in çekçesinde oturuyordu. Kır saçlarını ensesinde küçük bir topuz yapmış, topuza da kemik bir tarak tutturmuştu. Üstünde yandan yırtmaçlı, siyah uzun bir entari vardı. Liyu bunu şimdiye dek hiç görmemişti. Pantolonunun baldırları dardı; bantlı ayaklarında bir gün önce giydiği ayakkabılar ve beyaz çoraplar vardı. Bu sahne Liyu'ya avludaki sessizliği açıklıyordu. Yu-pi gerçekten tanınmaz bir haldeydi. On yıldır

şehrin caddelerinde görülen yaşlı memur dullarına çok benziyordu. Bu kadınlar dul kalınca önemli ailelerin efendileri olmuşlar, akıllarına geleni yaparak, sabahtan akşama akşamdan sabaha evde kalmayı reddederek arabalarına binip gezmeye başlamışlardı. Elli yıldan fazla, kadın kıskançlıklarıyla, değişik kadınlardan meydana gelme aile kümeleri arasındaki sürekli çekişmelerle dolu evlerden ilk çıkan hanımefendiler, horgörüyle, küçümsemeyle bakarlardı yeni gördükleri şeylere.

— Hazır mısınız teyze? diye sordu Çeng.

Yu-pi homurdanarak tam hazır olmadığını belirtti. Elini entarinin yırtmacından pantolonunun kemerine sokmak için kıvrıldı, bir yelpaze çıkardı ve başını hafifçe kaldırarak yelpazeyi açtı. Bu mevsimde yelpaze kullanılmazdı ama kıyafetine öyle güzel gidiyordu ki, görenlerde herhangi bir tepki yaratmazdı. Küçük Ejderha ağlamaya başladı. Gözyaşlarında umutsuzluk vardı. Annesinin yokluğunu farketmiş olmalıydı. Şimdi tek tutanağı olan yaşlı kadının da gitmesinden korkuyordu. Arabaya asıldı:

— Ağlama Küçük Ejderha, birazdan döneceğim, dedi Yu-pi.

Mey Key çocuğun elini bıraktırmak için uğraşıyordu. Çocuk da ona öfkeyle tekme atıyordu. En sonunda Küçük Ejderha daha fazla ağlayarak çekceki bıraktı.

— İyi tutunun teyze! diye bağırdı Çeng. Sarsılacaksınız biraz.

Çeng bir eliyle bisikletin ön kolunun, bir eliyle arkadaki arabanın dikmelerinden birini tutarak, çekceki harekete geçirmek için gerildi. Yu-pi yelpazeyi ağzına alarak iki eliyle çekcekin yanlarına tutundu. Küçük Ejderha ağlamayı keserek merak ve ilgiyle önündeki bu garip sahneyi seyretmeye başladı. Küçük kör sekerek bir köşede oynuyordu. Ne olup bittiğini tam bilmiyordu ama hiç bir

gürültüyü ve hiç bir sesi kaçırmamaya çalışarak olayı izlemeye uğraşıyordu.

— Bütün bunlar neye yarayacak? diye mırıldandı Liyu araba sokağa çıkarken. Liyu, Yu-pi'nin iki kayıp hakkında bilgi edinmeye çalışacağını sanıyordu. Başkaca bir neden olamazdı. Liyu bunun gereksiz olduğunu düşünmekle birlikte duyulanıyordu da. Bu bir sevgi belirtisiydi. Yaşlı kadın her zamanki gibiydi: İyi yürekli aciz bir melek! Bir an Liyu onun, düşündüğünden daha güçlü olduğuna inanmıştı. Ama değildi. Bir varlık yazgının belirlediğinden daha değişik olabilir miydi? Hem istense de, denense de tüm çabalar boşuna değil miydi?

Çekçekin gıcırıtları uzaklaştı, kayboldu. Mey Key çocukları ellerinden tuttu. Üçü birden sokağa çıktılar. Genç kız oynamaları için çıkarıyordu çocukları. Böylece yaşlı adamı acısında rahatsız etmezlerdi. Bu da bir sevgi belirtisiydi. Çıkmadan önce Sedef Düğme başını Liyu'nun evine çevirmişti. Liyu'nun orada olduğunu sezinlemişti belki. Belki de niçin önceki gün gibi keman çalmadığını anlamak istemişti.

Çeng'in karısı evine girdi, birazdan Ma'nın öfkeli homurtularını işitti Liyu. Uyandığındanberi yaralıyı düşünmemişti. Çeng'in karısı Ma'yı yatıştırmaya çalışıyordu. Ma sövdü:

— Bu yaşlı kadın yarama biber salçası sürmediyse gök başıma yıkılsın!

Sessizlik, ışıktan göz kamaştıran avluya çöktü. Bir an sürdü. Liyu birden başının üzerinde bir kanat sesi duydu. Bir kuş yükseklerden dalarak manolyanın arkasındaki duvarın üstüne kondu. Liyu soluğunu tuttu. Bu kar gibi ak gövdesi, altunî kırmızı ibiği, uzun mavimsi kuyruğuyla bir cennet kuşuydu. Ve yaşlı adamın gözlerine görüldüğü biçimde ancak Ça-min'in ruhunu taşıyan bir kuş

olabilirdi. Yalnız oğlunun ruhu gibi temiz bir ruh bu kadar parlak bir süse bürünebilirdi. Ça-min gerçekten ölmüştü demek!

Kuş bir an konduğu yerde durdu. Sonra kanatları yeniden açıldı. Liyu kuşun gidişini görmemek için geri geri eve girdi. Perde kapandı.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Öğleye Çeng'in karısı Liyu'ya bir tas şehriye çorbası getirdi. Bu da ender bir yemektir. Hatta sabah Mey Key'in sunduğu ve Liyu'nun kendini zorlayarak ancak bitirebildiği soya sütünden de değerliydi.

— Yakınlığınız beni utandırıyor, dedi Liyu.

Reddedemedi. Reddetmek kaba bir davranış olurdu. Oysa beslenmeye ihtiyacı yoktu. Acı besliyordu. Acı ve hareketsizlik. Ama acının kendisi hareketliydi. Zaman onu tümüyle silmeden yaşıyor ve her an değişiyordu. O titremeydi; aydınlatan ışığa, rüzgarın nağmesine, havadaki kokuya, bakılan eşyaya göre başka başkaydı; o hep vardı ve hep değişikti. Ve her değişikliği dış koşullarla birleşip ya insanı avutuyor ya da insanın içini parçalıyordu. Liyu şimdi Ça-min'in ruhunun Pekin'in görkemli gö-

ğünde beyaz kanatlar üstünde gezindiğini, altın veya toprak damlara yakınlardan baktığını düşünüyordu.

Çeng'in karısı gidince Liyu çevresine bakındı; iki kukla başı yerlerinde, yiten umudunun simgeleri gibi duruyordu. Liyu'nun acısı sızlamıyordu. Acısı bu dünyanın dışındaydı sanki. Aklına her zaman sevdiği ama her zaman tam olarak kavrayamadığı eski bir şiir geldi.

Ağaçtan kuklalar yontulur
Etten kemikten insanlar gibi
Komedi sona erdi mi hareketsizleşir tümü
Yaşamdan düş içinde gelip geçen insanlar gibi

Şiir zengindi. Oğlunun tüylerden örtüsü içindeki ruhu gibi zengindi. Ve Liyu'nun Ça-min'in ölüm haberini öğrenmesi için Yu-pi'nin dönüşünü beklemesi gerekmiyordu. Oğlu hiçliğin ötesinden gelip yaşam denen düşünün sona erdiğini bildirmemiş miydi? Liyu elleri ve ayakları üstünde durdu, bir tahtanın altından yedekte bulundurduğu renkli kağıtlar çıkardı. Oğlu bunlarla sahnenin arkasını süslerdi. Sarı, kırmızı, yeşil ve mavi kağıt parçalarını yere serdi. Bunlardan paralar yapıp bir an önce oğluna haberini aldığını bildirmeliydi. Duvarı bir çiviye takılı olan makası aldı. Ve kağıtları kesmeye başladı. Avlu sessizdi. Küçük Ejderha ile Sedef Düğme yemekten sonra öğle uykusuna yatmışlardı. Evde kâğıt hışırtıları ile makas gıcirtısından başka ses duyulmuyordu. Liyu özenle çalışıyordu. Aklında anılar birbirini kovalıyordu. Sanki anımsadığı şiir, anılar dizisini harekete geçirmişti. Karısının, sonra Siya-ko'nun aynı makası kullandıklarını düşünüyor, kızının gelinliğini aynı makasla biçtiğini anımsıyor, Siya-ko toprağa verilirken kırmızı giysiyi son kez tabutun taltaları arasında görüşünü gözlerinin önüne getiriyordu. Ça-min'le birlikte kızının mezarını ziyarete gitmeden ön-

ce aynı makasla kağıttan paralar hazırlamışlardı... Ama Liyu aklından geçenlerden dolayı acı çekmiyordu.

Yeterince para yaptığına inanınca bir de maske yapmaya karar verdi. Nasıl bir maske yapacağını bilmeden makası alıp kağıdı kesmeye başladı. Sanatçı yaşantısı ona duyguların eli yönetebileceğini öğretmişti. Bir süre sonra elindeki kağıdın Büyük Sur Efsanesindeki güzel Meng Çiyang-Nu'ya benzediğini gördü. Meng Çiyang-Nu oğlunun oynadığı son piyesin kahramanı olduğu için Liyu buna şaşmadı. Maske tamamlanınca Meng Çiyang-Nu'nun kocasının maskesini de yapmaya karar verdi. Bu kez de elini duygularına teslim etti. Kağıt parçası biçimlendikçe oğlunun son piyesi gözlerinin önünde canlanıyordu. «İmparator kaçıyor!» diyen bir ses çınladı kulaklarında. «Zafer Büyük Sur işçilerindir!» Oğlunun sesi, sözleri başında uğulduyordu. Liyu şimdi sözleri duyduğu andan daha iyi anlıyor gibiydi.

Liyu maskelerini biçimlendirmiş, mürekkebe batırılmış domuz kılı fırçasıyla boyamıştı. Oğlunun anlattığı düşsel zaferin kahramanları olan çift, şimdi Liyu'nun önündeydi. Yaşlı adam dalmıştı. Avludan Çeng'in çekçekinin gıcırtıları geldi, Liyu avluya doğru çevirdi yüzünü. Komşusu, beklediğinden önce dönüyordu. Hemen Yupi'nin cırtlak sesi duyuldu. Liyu'nun tanımadığı bir erkek sesi yanıt verdi. Mey Key çocukların uyuduğunu, daha yavaş konuşmalarını söyledi. Liyu kâğıtları topladı ve yavaşça doğruldu. Yu-pi'nin, cennet kuşunun ilettiği haberden farklı bir haber getirmeyeceğinden emindi. Derin bir nefes aldı, boğazını temizleyip ayaklarının dibine tükürdü. Törenin zamanı gelmişti. Oğluna olan sevgisini açıkça belirtecekti. Yapacağı işten gurur duyuyordu. Ve gururu

acıasının derinliği ölçüsünde güçlüydü! Ölçülü adımlarla dışarı çıktı; avluda kimse yoktu. Seslere bakılırsa herkes Çeng'in evindeydi.

Liyu bir kaç adım attı; durdu. Bir ayağı üstünde dönerek yüzünü evinin kapısına çevirdi. Vücudunu bükmeden diz çöktü, cebinden yirmi kadar küçük bambu çubuğu çıkarıp yere sapladı, uçlarına kağıttan paraları ve iki kuklayı taktı. Rengarenk kağıtların bu durumu bir çiçekliği andırıyordu. Liyu bir kibrit çaktı ve kırmızı bir parayı tutuşturdu. Kalın kağıt yavaş yavaş yandı, sönmek üzereyken Liyu kuru bir çöp tutuşturdu. Ve çöple sarı bir parayı ateşe verdi. Alevler, kuru bir kağıt gibi kıvrılan kağıdın çevresini sarıyordu. Duman dikine bir çizgi gibi yükseliyor, yavaş yavaş dağılıyordu. Liyu dumanlar tümüne dek dağılana kadar bakıyordu arkalarından. «İsteklerini yerine getirebiliyor muyum oğlum?» dedi içinden. Bir an cennet kuşunun yeniden geleceğini umarak başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Ama ruhların kendilerini sık sık göstermeyeceklerini biliyordu. Ruhlar ancak bir haber iletmek için belirirlerdi.

— Şu-fan'ı da düşündün mü? diye soran bir ses geldi kulağına. Başını çevirdi. Yaşlı Yu-pi yanındaydı; o da diz çökmüştü. Liyu yanıt vermeyip yüzünü yeniden evine döndürdü. Hayır, düşünmemişti. Ama düşünmesi de gerekirdi. Utandı Liyu. Elinde yanmakta olan çubuğu yaşlı kadına uzattı:

— Yaktıkların Şu-fan'ın olacak, dedi Yu-pi'ye bakmadan.

Yu-pi çekiniyormuş gibi, alçakgönüllülükle en küçük kağıdı tutuşturdu; çöpü Liyu'ya geri verdi.

— Yaptığın gerçekten doğru mu? diye sordu Liyu.

— Neden olmasın beyefendi? İkisi de aynı dava için yanyana kurşuna dizilmişler.

Yu-pi'nin ince sesi tekdüzeydi. «Kurşuna dizilmişler»

sözünü duyunca Liyu'nun kılı bile kıpırdamadı. Oğlunun azabı sona ermişti. Huzura kavuşmuştu Ça-min. Liyu bir kâğıt daha yaktı. Elindeki çöpten bir başkasını tutuşturdu. Yu-pi'ye uzattı yeniden. Sakindi.

— Nasıl tutuklanmış?

— Hiç kimse onu tanıımıyormuş, Polis bundan kuşulanmış.

Liyu bir an gözlerini kapadı. Oğlunun, omuzunda bambu sırtığıyla evden son çıkışını anımsadı. «Benim yüzümden! Benim yüzümden!» dedi içinden. Aklından söküp atamıyordu bir türlü. Yu-pi yakmak için daha büyük bir para arıyordu.

— Bu haberleri nereden aldın?

— Bizimle birlikte Ma'ya bakmaya gelen gençten. Şeflerinden biri olmalı bunların. Dışarda okumuş bir doktor.

— Gerçek doktor mu?

— Evet beyefendi. Bize oğlunun ve Şu-fan'ın çok cesur olduklarını ve büyük bir dava uğruna öldüklerini söyledi.

Çeng'in evinden bir inilti yükseldi, bir küfürle son buldu.

— Ben köpek soyundan mıyım ki bu kadar acı çekiyorum! diye haykırdı Ma.

— Ma amcamızın yarası gerçekten doktor çağıracak kadar ağır mı? diye sordu Liyu.

Oysa yaralının bütün gün inlediğini biliyordu. Yu-pi yeniden konuşmaya başladı.

— Doktora ne yaptığımı anlattım. Bana, buhur külünün eskimiş bir ilaç olduğunu söyledi. Şimdi yaraya kabuk bağlatacak yeni yöntemler varmış.

Yu-pi'nin sözleri o kadar alçak gönüllüydü ki, Liyu iyi işitmediğini sandı. Ama sonra umursamadı, para yakmaya devam etti. Biraz sonra maskelerin dışında bütün

kâğıtlar yakılmıştı. Maskelerin birini Şu-fan için yaksa mıydı? Bunun üstünde fazla düşünmedi, yanan çöpü Yu - pi'ye uzattı. Yaşlı kadın duraksadı.

— Bir kuklayı ne yapsın ki? diye sordu.

— Doğru. Bütün yaşamında bir kuklaya sahip olmadı.

Liyu'ya bir kararsızlık çöktü. Bir ölüye hiç kullanmadığı herhangi bir şeyin dumanını göndermek saygısızlık olmaz mıydı? Sorun hassastı. Bir yandan da ruhlar uyarılmıştı, hediyelerini bekliyor olmalıydılar. Onları bekletemezlerdi. Kuklalar yüzyüzediler. Liyu simetri kaygusuyla onları böyle yerleştirmişti. Sanki yazgı böyle istemiş gibiydi. Birbirleriyle konuşur gibi bir havaları vardı. Bu halleriyle Büyük Sur kahramanlarından çok Çamin'le Şu-fan'ın simgeleri değil miydiler? Liyu komşusuna bir göz attı. Yu-pi'nin elindeki çöp sönmek üzereydi.

— Çabuk kadını tutuştur. Ben de diğerini yakacağım.

İki alev yanyana yükseldi. Rüzgar hafifçe esti. Dumanlar birbirine karıştı.

— İşte mutlu bir geleceğin belirtisi, dedi Yu-pi.

— Evet, yeniden buluşacaklar. Yalnızlıkları azalır. Bizlerden söz ederler...

Liyu dumanlara baktı. Sonra gözlerini yere dikti. Ancak o zaman arkasında birinin olduğunu hissetti. Biraz önce ayak sesleri duyar gibi olmuştu ama çok meşguldu. Arkasında duranın bir yabancı olduğunu seziyordu. Yabancı ama iyi yürekli biri olmalıydı. Bir süre kıpırdamadan durdu sonra yavaşça geri döndü.

Liyu döner dönmez Siya-ko'nun mezarında gördüğü, gece Şu-fan'ın evindeki kâğıtlarda okuduğu emperyalist sözcüğünü ilk kez ağzından duyduğu gözlüklü genci tanıdı. Ağır ağır doğruldu.

— Varlığıyla evimizi şereflendiren ünlü doktor siz misiniz? diye sordu.

— Şereflendirmek büyük söz, diye yanıtladı genç adam. Sadece görevimi yapıyorum.

Terbiyeli bir edayla yaşlı adamın önünde eğildi. Liyu genç adamı süzdü. Oldukça şaşırmıştı. Dışarda okuduğu ve ünlü olduğu söylenen bir doktorun bu kadar yoksul bir havası ve nerdeyse herkes gibi eski püskü giysiler içinde olmasına akıl erdiremiyordu. Liyu yaşamı boyunca birkaç doktor görmüştü. Ama onların bambaşka bir havaları vardı. Uzun entariler giyerler, çenelerinin altındaki bir tutam sakalı değerli bir eşya gibi korurlardı. Üstelik yalnız görünüşleriyle değil, bilimleriyle de etkililerdi insanı. Konuşmaları anlaşılmazdı, ama çok şey bildikleri belli olurdu. Doğada bulunan ve birbirleriyle şu ya da bu oranda karıştırıldıklarında, insanlara ya da hayvanlara musallat olan hastalıkları iyi edecek binlerce madde olduğunu Liyu onlardan öğrenmemiş miydi? Bulundukları yerlerdeki insanlara bilgilerinin verdiği küçümser havayla bakmaları bile herkesi alçakgönüllü olmaya zorlardı. Oysa Hing-min'den veya Ça-min'den daha iyi giyinmemiş olan bu gözlüklü genç aynı duyguları uyandırmaktan çok uzaktı. Görünüşünden de zengin olduğu söylene mezdi. Bu da şaşırtıcıydı; çünkü dışarda okumuş olan doktorların hepsi zengindi. Bilgileri de diğer doktorlar karşısında onlara ezici bir üstünlük sağlıyordu. Bu genç ise alçakgönüllü görünüyordu. Şu anki davranışı, bir oğulun babası önündeki davranışına benziyordu daha çok.

— Ziyaretiniz bir ikram gerektirir, diye mırıldandı Liyu. Ama ben artık hiçbir şeyi olmayan zavallı bir yaşıyım.

— Hiç bir şey ikram etmeniz gerekmiyor. Siz herşeyinizi verdiniz. Size borçlu olan biziz.

Genç adamın kayıtsız sesi, bakışları kadar saygılı

gelmedi Liyu'ya. Bu nice insanların değişik vurgularla süslediği gibi bir ses değildi. Doğrudan bir sestti. Ve «Biz» sözü yeniden söylenmişti. Oğlu da «Biz» demişti bir kez. Bu «Biz» katıldıkları çeteyi belirtiyor olmalıydı. Oğlu «Biz sana teşekkür ederiz» dememiş miydi Şu-fan'a? Liyu yine de bunu kanıtlamak istedi.

— Bana kimsenin borcu yok, dedi. Hem kim bu «Biz» dediğiniz?

— Çin Halkı!

Genç adamın sesi bu kez yükselmişti. Gururluydu. Ama Liyu öğrenmek istediğini bulamamıştı yanıtta. Hatta tam tersine akli daha da karışmıştı. Bir çetenin kendisine borçlu olması düşünülebilirdi. Ama Halk?... Sonra halk ne verebilirdi ki kendine? Hem kendisi de halktan biri değil miydi? Hep halk içinde yaşamamış mıydı? Kuklalarını halk için oynatmıştı, kuklalarına halk için şarkı söyletmişti. Karşılığında da halktan biraz para almıştı. Açlıktan ölmemeye yetecek kadar. Halkın kendisine verebileceğinin tümü bu değil miydi? Liyu çıkamadı işin içinden. Üstelemedi.

— Yaralının durumu iyi mi? diye sordu Yu-pi.

— Evet, çabuk iyileşecek.

Yaşlı kadın yine iddiasız bir sesle konuşmuştu.

— İlacım ona zarar mı vermiş yoksa? diye sordu Yu-pi.

— Zarar değil saygıdeğer teyze, diye tatlılıkla yanıt verdi genç adam. Ama ilacınızın kusuru yarayı ancak uzun bir sürede iyileştirebileceğinde. Artık bugün yaralar alkolle tedavi ediliyor.

— Alkolle mi?

— Evet, saf, özel bir alkol. Yaraya sürünce çok yakıyor ama çabuk iyileştiriyor.

Çeng onlara yaklaşıyordu. Akşam oluyordu. Kırılanęılar dönerek uçuyorlardı. Bir süredir gökyüzünü kapla-

mişlardı. Sayıları durmadan artıyordu. Kümeler halinde Yang-Çe kıyılarından geliyorlardı. Aralarında daha uzaklardan, Huan'dan hatta Kanton eyaletinden gelenler olduğu söyleniyordu.

— Ma amca uyudu, dedi Çeng.

— Bu iyi, dedi genç adam. Uyanınca daha iyi hiseder kendini. Yakında da işine yeniden başlayabilir.

— Komünist misiniz? diye sordu Liyu birden.

Kendisi de tam farkına varmamıştı söylediğinin. Soru sanki ağzından kendiliğinden çıkmıştı. Komünist sözünü de ilk kez söylüyordu. Ama bir korku duymadı. Çeng rahatsız olmuş göründü. Yu-pi büzüldü. Genç adam duraksadı.

— Pekin'de çok komünist var, dedi.

— Ben artık kalmadığını ve başkanlarının bile sığınmak için dağlara kaçtığını duymuştum, diye devam etti Liyu.

— Haberlerde çok yalan oluyor, diye yanıt verdi genç adam.

Ses hep aynıydı. Dolaysızdı, kılıç darbesi gibi. Ama Liyu'nun gözüne dikili parlak gözler de hep aynı derecede saygılıydı.

— Tam tersine diye devam etti. Komünistler kazanmaya başladılar artık. Orduları her yerde ilerliyor. Yakında Pekin'e girecekler Liyu amca.

— Komünist ordusu Pekin'e mi girecek? İyi mi işittim?

— Evet amca. Pekin'e girecek. Oğlunuz bunun için öldü.

Liyu başını salladı. Çok kısa sürede çok şey öğrenmişti. Gözleri yanmış kağıtların külleriyle kaplı yere dikildi. Kırlangıçlar uçmaya devam ediyordu. Sesleri bir an hantal hantal uçan güvercinlerin kanatlarının altındaki borulardan çıkan seslerden duyulmaz oldu. Rüzgar kül-

leri dağıttı. Liyu tam yanmamış bir kağıdı ayağıyla tuttu.

— Bu, çok eski bir gelenek, dedi genç adama. Canlıların bir görevi de öbür dünyaya gidenlere yardım etmek. Öyle değil mi?

— İnsanların iyilikle yaptıkları herşey iyidir, diye yanıtladı genç adam.

Eğilerek Liyu'yu selamladı, sırtını dönüp uzaklaştı. Ceketini aşınmaktan saydamlaşmıştı sanki. Gömleğinin rengi belli oluyordu.

ÜÇÜNCÜ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Günler, haftalar geçti. Aylar birbirini kovaladı. Manolya baharda birkaç çiçek verdi. Yaz kurak geçti, yapraklar sıcaktan kavruldu. Sonra sonbahar ışıldadı. Geceler gittikçe serinledi. Liyu küçük köre keman derslerini evde vermeye başladı. Ama artık ders demek pek doğru olmuyordu. Çocuğun kemani yaşlı sanatçı kadar çalabilmesi için birkaç ay yetmişti. Sedef Düğme şimdi tüm opera havalarını biliyor, onları Liyu'yu hayranlıkla dolduran bir zevk ve güvenle değiştiriyordu. Yaşlı kuklacı, yerde bağdaş kurup oturan ve dizindeki kemani ustalıklı çalan öğrencisini dinlemek için saatlerce kıpırdamadan kangda oturuyordu. Çocuğun yeteneğini gördükçe, oğlunun ne büyük bir kayıp olduğunu daha çok anlıyordu;

Çünkü ancak a-min kr çocuğa gereği gibi yn verabilirdi. Basit bir Pekin kemanı çocuğun her duyduğunu anıatabilmesi için yeterli değildi artık. Liyu bazan yetiştirdiği öğrencisini, fltle sur zaptetme havasını çalarken düşünüyordu. Ama bu âleti ancak zenginler satınalabilirlerdi. Ne yazık ki Sedef Düğme basit kemanla yetinmek zorundaydı.

Çeng'in karısı her ğlen Liyu'ya yemek getiriyordu. Genellikle kabuk unu lâpasından oluşuyordu yemek; ama sık sık lâpanın yanında iki üç lahana yaprağı oluyordu. Bir kez küçük bir balık da vardı, lâpanın üstünde. Liyu önceleri yemeği istemiyerek alıyordu, ama o gün açıkça karşı ıktı:

— Sedef Düğme'ye keman almayı ğretiyorsam, bunu, bana karşılığında yemek veresiniz diye yapmıyorum! Özellikle de böyle pahalı yiyecekler!

— Harcamayı biz yapmıyoruz Liyu amca, demişti kadın. Sizin yiyeceğiniz için doktor kocama para veriyor.

— Benim gibi basit bir insanla nasıl oluyor da bu kadar uzun süre ilgileniyor? Oğlumun ölümünden bugüne altı aydan çok geçti!

— Çin halkının size çok şey borçlu olduğunu söylememiş miydi?

Liyu lapa tası elinde uzunca dalmıştı. Halkın niçin kendisine borçlu olduğunu ve sevimli de olsa doktorun halk adına hareket etmesini anlayamıyordu. Kuşkusuz doktorun da yoksul giysileri vardı. Ama yine de şehirde rastlanan insanların çoğunun üstündeki gibi eski pşk değildi bunlar. Liyu böylesine ince ve saygılı, yaşlılara karşı bir oğul gibi davranan gencin çok değerli bir genç olduğunu herkesin önünde belirtmeğe hazırdı. Ama dışarda okumuş olduğuna göre zengin değil miydi? şimdi para sıkıntısı çekmesi halka yakın olması için bir neden değildi. Bu tür insanlar için yoksulluk geçiciydi. Günün

birinde yüksek dereceli bir memur kızıyla evlenirlerdi; evliyseler de zengin bir veya birkaç nikâhsız karı alırlardı.

— Nasıl oluyor da halk adına hareket edebiliyor? diye sordu Liyu.

— Bana çok şey soruyorsunuz amca, diye yanıtladı kadın. Ben cahil bir kadını, çocukları babası da benden çok bilmiyor.

Uzun süredir Liyu'yu şaşırtan olaylar «halkın» kendisine gönderdiği yiyeceklerle bitmiyordu. Yu-pi'nin davranışları değişmişti. Artık Küçük Ejderha'yla hiç ilgilenmiyor, onu Çeng'in karısıyla Mey Key'e bırakıyordu. Hemen hemen her sabah Ça-min'le, Şu-fan'ın kayboldukları gün giyindiği gibi giyiniyor ve Çeng'in çekçekte binip evden ayrılıyordu. Liyu ilk birkaç gün o'nun oğluya Şu-fan'ın kurşuna dizilmeleri hakkında ek bilgiler edinmek için gittiğini sanmıştı. Bu yüzden de eve geç vakitte ve yine Çeng'in aracında dönmesine şaşırmıştı. Ne de olsa bütün gün çekçekte gezemezdi; Çeng'in de para kazanması gerekirdi. Liyu bu evden ayrılımların nedenini komşusunun kendisinden öğrenmeyi denemişti. Ama yaşlı kadın hep kaçamak yanıtlar vermişti.

— Pekin ne büyük bir şehir! diyordu Yu-pi. Yollar karmakarışık. Kaybolmamak için insanın gerçekten çok deneyli olması gerekiyor.

— Bu yaşa geldiniz, hâlâ yeterince deneyiniz yok mu?

Yu-pi Liyu'nun merakını görmezlikten gelip gevezeliğe devam ediyordu.

— Çocukluğumdan beri bu kocaman şehirde yaşıyorum. Onu tanıma olanağını bulamadığımı düşünüyorum da! Ne büyük aptallık! Önceleri bir prensin evinden bir memurun evine geçtim, sonra da buraya geldim, hep evden eve. Sokakları, avluların kapısından gördüğüm ka-

darıyla tanıyordum. Caddeleri de erkeklerin anlatmaya tenezzül ettikleri kadar. Son günlerim de bir şey görmeden geçiyordu. İyi ki çıkıyorum şimdi!

Bu boş sözlerden bıkan Liyu bir gün sinirlenmişti.

— Sizin yaşınızda bir kadının sokaklarda bu kadar çok gezmesi yakışık almaz, demişti kuru kuru.

Sözleri nerdeyse bir hakaret gibiydi. Yu-pi aynı kuralukta yanıt vermişti:

— Şu-fan'ın işini sürdürmem gerekmez mi?

Liyu bir an kadının kendini sattığını ve uzun süreler evden ayrılmasının nedeninin de bu olduğunu sanmıştı. Ona öyle garip bir biçimde bakmıştı ki Yu-pi Liyu'nun ne düşündüğünü anlamıştı. Anlamıştı ve çok öfkelenmiş, yüzü fildişi beyazı olmuştu.

— Görüyorum ki erkeklerin kadınlardan daha zeki olmadıklarını söyleyenler haklı, Liyu amca!

Liyu'nun ağzı açık kalmıştı. Bu kadar saygıdeğer bir kadının bu kadar şaşırtıcı şeyler söylemesi kuşkusuz bir deliliğin belirtileriydi. Yine de kadının sözlerinden etkilenmiş görünmemek için yanıt vermek gereğini duydu.

— Tanrılar dişi ve erkek unsurları benim yüzümden yaratmadılar ya! dedi. Erkek unsur güneş, ışık, canlılık ve adamlardan, dişi unsur ay, gölge, ölüm ve kadınlardan meydana gelmişlerse, ben mi istedim bunu? Sözlerinize dikkat edin teyze! Bizim yaşımızda gereksiz bir sözün çok büyük önemi olabilir!

Yu-pi'nin yüzündeki beyazlık kaybolmuştu. Liyu'nun sözlerinin ağırlığı belliydi. Öfkesi yatışmıştı yaşlı kadının. Birşeyler söylemek istedi. Olmadı. Başarısının farkında olan Liyu üstünlüğünü korumak için yavaşça döndü ve Yu-pi'den uzaklaştı. Ama kafası hâlâ karmakarışık. Bu konuşmadan, yaşlı komşusunun bir zamanlar Şu-fan'ın taşıdığı bildirilerden taşımakta olduğunu öğrenmişti. O da, oğluyla Küçük Ejderha'nın annesinin katıldıkları çe-

teye katılmıştı. Sakat bir kadının hizmetini kabul etmek ve oğlu kurşuna dizildi diye kendi gibi yoksul bir yaşlıya yiyecek vermek için komünistlerin gerçekten yepyeni türden haydutlar olması gerekiyordu.

Top ilk kez kasım ayında, Pekin'in kuzey batısında patladı. Bir öğleden sonraydı. Liyu avluda tek başınaydı. Manolyanın önünde çömelmişti. Üstünde kışlık ceketiydi; ceketin yırtıklarından pamuklar sarkıyordu. Ağacın yaprakları kupkuruydu; artık fazla yaşamazdı manolya. Ama Liyu, yıllardan beri, çiçeğin kuruyacağını düşünmesine rağmen, her baharda açmıştı.

Top sesini duyunca çölde bir fırtına olduğunu düşündü. Ama sesler yinelenip duruyordu. Liyu başını kaldırdı. Hava açıktı; gökte bulut görünmüyordu; rüzgâr da yoktu. O zaman duyduğu sesin top sesi olabileceğini düşündü. Sonra aklına Yu-pi'nin Çeng'in karısına söyledikleri geldi. Yaşlı kadın «şehir komünistlerin önünden kaçan Kuomintang askerleriyle dolu. Birbirlerinin peşinden sökün ediyorlar. Hepsinin omuzlarında Liyu amcayla oğlununki gibi bambu sıırıkları, sıırıkların uçlarında da malzeme dolu çıkınları var» diye anlatmıştı.

Liyu dikkatle kulak kabarttı. Gümbürtü sürüyor, arada bir şiddetli patlamalar duyuluyordu. Yaşlı adam bu sesleri çok iyi tanıyordu. Hocası Şang'la yıllar öncesi, yol teperlerken top sesleri duymuşlardı. Birkaç rakip generalin orduları savaşıyordu. Hiç bir ordunun çok sayıda topu yoktu. Patlamalar aralıklıydı. Şimdiki fırtına patırtısına hiç mi hiç benzemiyordu o zaman duydukları sesler. Şang ona «bu sesleri duyunca aksi yönde yürüyüp seslerden bir an önce uzaklaşmak gerekir» demişti. Savaş alanının yakınlarından uzaklaşmak için bütün gün ve

bir süre de gece yürümüşlerdi. Şang sürekli «Tanrılar bizi askerlerden korusun» diyordu yol boyunca. «Haydutlarla karşılaşmak çok daha iyidir!». Liyu bunları anımsamıştı yeniden top seslerini duyunca. O zamanlardan beri ne çok olay geçmişti başından! Kendi payına askerlerden korkmuyordu. Askerlerin bir bölümü tanıdığı yeni türden haydutlarla birlikti. Bundan dolayı Liyu daha da ilgisiz hissediyordu kendini. Onun ne işi olabilirdi ki bütün bunlarla? Doktor «herşeyinizi verdiniz» demişti. Haklıydı. Liyu'nun bir şeyi kalmamıştı.

Kuomintangın bozgundan kurtulan birlikleri, komünistlerin saflarına geçmesinler diye aceleyle geri çekiliyor ve Pekin'e dolduruluyordu. Her geçen gün sayıları artıyor, halkın genel ilgisizliği içinde, acınacak halleriyle sokaklardan geçiyorlardı. Duvar gazetelerinin önünde biriken siviller başlarını çevirip bakmıyorlardı bile askerlere. Merakla gazeteleri gözden geçiriyorlar, okuma bilmeyenler bile gözlerini karınca gibi kaynayan harflere dikip, okuyormuş gibi yapıyorlardı. Her zaman bir okuma bilen bulunuyor, onun okuduğu önemli yazılar dikkatle dinleniyordu. Manşet haberler hep Kuomintang ordularının Güneyde her yerde başarılı olduklarıyla ilgiliydi. Herkes savaşın kuzeyde olduğunu biliyordu. Yine de kimseden ses çıkmıyordu. Haberler de yaşama benzemez miydi? Onları da oldukları gibi kabul edip, haklarında istenildiği biçimde düşünmek gerekirdi. Bir fikir belirtmenin zamanı değildi. Zaten insanların çoğu da bunu akıllarından bile geçirmiyorlardı. Yüzyıllardan beri her Çinlinin arkasında bir düşman, bir tas pirinç bekleyen bir yoksul veya memurluk bekleyen bir zengin muhbir olurdu. Ve herkes, düşündüğünü söyleme alışkanlığını ister istemez yitirmişti. Yok-

sul olunca da gülümsemek, zengin olunca aynı derecede gülümsemek gerekirdi.

Her sabah genellikle gün doğmadan önce, genç, yaşlı, zengin Çinliler Tai Miao bahçelerinde ve dereyle suni göl kıyılarındaki yollarda jimnastik yaparlardı. Savaş onlar için çok uzaklarda kalırdı o zaman. Tek ayak üstünde dengede dururlar, kollarını bir hint dansözünü gibi kıvrım kıvrım oynatırlar, vücutlarını hareket ettirip birden dururlar, gözlerini boşluğa dikip dalarlardı. Sanki zamanın dışında yaşarlardı. Oraya gelenlerin arasında uzun entarili, küçük yuvarlak takkeli, ak sakallı yaşlılar; kürk ceketli gençler; pantolonları dışında sarkan gömlekleri ve amerikan malı kazakları olan Çan Kay Şek'in genç subayları vardı. Her gün yüzlercesi buraya gelirdi; onlar için İmparatoriçe Çu-Hin'den bu yana hiç bir şey çok değişmemişti. 1911 devrimi, generaller arasındaki savaşlar, Japon istilasını geride kalmıştı. Gelirlerinin kaynakları hiç değişmemişti. Her dönemde rahatça geçinebilme olanaklarını bulmuşlardı. Beden sporları sona erince gururlu bir havayla geri dönüp yürürlerdi. Bazıları, özellikle rahip ailelerinden olanlar saygıyla selamlaşırlardı. Onlar gittikten sonra balıkçılar «yeşim taşı kaynağından» beslenen «altın nehri» aşan beyaz mermer köprülerin üstüne yerleşirlerdi. Parmak kadar balıklar tutulurdu bazan. Bu yüzden başka balıkçılar da daha doğuda, aynı nehrin «gümüş nehir» adını aldığı yerde yerleşmeyi yeğlerlerdi. Ama bazan, orada hiç balık olmazdı. Yine de şansa bağlıydı. Burada hiç olmazsa güzel bir manzara vardı. İnsan başını kaldırıncaya karşı kıyıda tek katlı evlerin üstünden, Tien An-men caddesi sınırındaki kırmızı surun parlatılmış fayanslarını görebilirdi. Yeşil, kırmızı, mavi, altın renkte kiremitler güneşte parlar, manzara saatler boyu sıkılmadan seyredebilirdi.

Bir gün şehirdeki Amerikalıların azaldığı farkedildi. Birkaç haftadan beri «şehirde Amerikalılar olduğu sürece komünistler Pekin'e yaklaşmaya cesaret edemezler» deniyordu. Şimdi de Amerikalılar azalmaya başlamıştı. Japonların teslim olmasından sonra servetlerine servet katmış olan ipek ve mobilya tüccarlarında bir telâş baş gösterdi. Dört yıla yakın bir süredir binlerce sahte Ming koltuğu ve sözde imparatoriçe giysisi Amerika'nın yolunu tutmuş, tüccarlar büyük kazançlar elde etmişlerdi. Kısa bir süre sonra aynı telaş esrar kaçakçıları ve Wan Futin'in kadın tüccarlarını da sardı, onlardan esrarlı sigara satıcılarına bulaştı. İnci mahallesindeki değerli taş tüccarları daha sakin görünüyordu. Mallarını kolayca gizleyebilirlerdi; üstelik uluslararası kaçakçılık şebekeleriyle herkesten yakın ilişkileri vardı. Zaten stoklarının bir bölümü o günden Şanghay veya Kanta üzerinden Hong Kong'a doğru yola çıkmıştı.

Çok geçmeden Amerikalıların Tien-Çin limanındaki demirli gemilerinin biriyle yabancı uyrukluları ülkelerine gönderecekleri haberi yayıldı. Birkaç saat içinde Pekin garının önündeki koca meydan eşya yüklü insanlarla doldu. Bu karışıklık içinde Avrupalılar önceliğin kendilerine verilmeyişinden son derece şaşkındılar.

— İyi ama sizin Tien-Çin'de işiniz yok ki! diye bağıyorlardı Çinlilere; Amerikalıların gemisi bize ayrıldı.

Çinliler bu sözleri anlamamış görünüyorlar, yanıt vermiyorlardı. Aslında Çinlilerin çoğu Tien-Çin ile ilgilenmiyordu bile. Tien-Çin çok yakındı. Onlar Han-ken veya Şanghay'a gitmek istiyorlardı.

Tek egemen paraydı. Onun da değerinin ne olduğunu kimse bilmiyordu. Büyük aileler yıllardan beri Amerikan ve Meksika doları biriktiriyorlardı. Ama gün oluyor bu paralar değerlerini yitiriyor, Çin doları ise değerlendiriliyordu. Durumunu düzeltmeyi başaranlar yeni bir kur

ayarlaması ile iflâs ediyorlardı. Gün oluyor Amerikan dolarının değeri artıyordu. O zaman da Amerikan dolarlarını satmış olanlar zarar ediyorlardı. Sanki Çan Kay Şek'in maliyecileri ne yaptıklarını bilmiyorlardı! Ama şimdi maliyecilerle uğraşmanın zamanı değildi. Küçük ama çok önemli sorunlar ön plândaydı. Örneğin hiç kimse tren biletlerini nasıl bulabileceğini bilmiyordu. Garda bilet satılmıyordu, hepsini bilinmeyen bir kişi satın almıştı. Ancak karaborsada bulmak olanağı vardı, o da belli saatlerde. Fiatlar akıl almayacak kadar yüksekti ama yolcu olacakların da beklemekten sinirleri bozulmuştu. Kürklerine sarılmış yaşlı Avrupalılar eşyaları üstünde oturarak günlerce garda bekliyorlardı. Hiç kimse onları yerlerinden oynatamazdı. Yirmi otuz yılda mücevher, kumaş, resim, vazo veya fildişi heykel olarak ne biriktirebildiyse, hepsi bavullarındaydı. Bu eşyalar şimdiden güzel bir geçmişin anıları sayılırdı.

Satın alınan herşey Avrupaya götürülmeliydi. Az veya çok, para verilmemiş miydi? Hem Fransa'ya, İtalya'ya veya İngiltere'ye eli boş dönselerdi nelere benzerlerdi? Zamanlarını boşa geçirmişler demez miydi herkes! Üstelik yoksul bir ülkede! Hem de felâketlerle dolu! Çin gerçekten artık hiç de güzel bir ülke sayılmazdı. Tam tersi daha doğruydı. Neredeydi o, yarım yüzyıldan beri büyük sanatçıların, edebiyatçıların iki üç haftalık gezilerinden sonra anlattıkları güzel Çin?

Son çıkan Paris parfümleriyle bezenmiş Uluslararası Klüp'ün geceleri ve elçilik davetleri artık anımsanmıyordu. Dedikoduların tatlı havası unutulmuştu. Şimdi artık herkes için nereden geldiğini, veya pederin Garenne-Bezons'ta bir tuhafiye dükkânı olduğunu, veya validenin Indre-et-Loire'un bir kasabasında öğretmenlik yaptığını anımsamak zamanı gelmişti. Onlar dürüst insanlardı kuşkusuz! Ama o zihniyeti taşıyalar kendileri de ne sosyal

basamakları tırmanabilirler, ne de Pekin elçiliği veya Şanghay konsolosluğunun davetlerine katılabilirlerdi. Üstelik burada istedikleri kadar hizmetçileri vardı. Doğru, kapıların arkasından dinlerlerdi, ama bunun ne önemi vardı ki! Şimdi Avrupa'ya dönünce işleri kendileri yapmak zorundaydılar. Çamaşır, bulaşık, temizlik... Aah! Gelecek hiç de iç açıcı değildi. Hem kocaları Avrupada böyle önemli mevkilere gelebilecekler miydi? Orada pek anlayamazlardı böyle değerleri. Kimse de demezdi ki bu insanlar yirmi yıldan beri her türlü fedakârlığa katlanıp batı düşüncesini yaymaya uğraştılar. Ülkemizin dış çıkarlarını korumakta önemli katkılarda bulundular, demezlerdi. Hiç kimse demezdi bunu. Bir yaşamın tüm çabaları boşa gitmişti!

Koumintang'ın surlar üstüne yerleştirdiği uçaksavar bataryasından zaman zaman patırtılar duyuluyordu. Kuşkusuz amacı da gürültü patırtı çıkararak birliklerin moralini yüksek tutmaktı yalnız. Başka bir neden olamazdı, çünkü çevrede ne komünist uçakları görünüyordu ne de Mao'nun askerleri. Hatta Çan Kay Şek'in son birlikleri de geri çekildikten sonra komünistlerin topları bile işitilmez olmuştu. Surların üstünden bakıldığında kırlar tam bir durgunluk içinde görülüyordu. Çevre aralık ayının sarı rengine bürünmüştü. Yerler sabahları çiğden bembeyazdı. Batı tepeleri sisler içinde ancak görülebiliyordu. Ve sessizdi çevre. Şehirde işitilen savaş sesleri de askerlerin sürekli talim yaptığı kışlalardan çıkıyordu. Askerler pirinç paylarını midelerine indirmek için ara veriyorlardı talimlerine. Sonra miğferlerinin ağırlığından eğilmiş kafalarıyla durmadan ateş ediyorlar ve her atışta da silâhın tepmesiyle iki metre geri fırlıyorlardı. Tarım Tapınağı bo-

yunca daha sinirli salvolar duyuluyordu; orada da iyi beslenmiş polisler sürekli olarak komünist kurşuna diziyorlardı. Her gün yüzlercesini yırtık pırtık giysilerini çıkardıktan sonra bir köşeye yığıyorlar, gece olunca da el arabalarına yükleyip özel olarak onlar için hazırlanmış şehir fırınına götürüyorlardı.

Polis yorgun düşmüştü. Her tutuklama için yarım yu- an ikramiye verildiğinden beri sürekli arama tarama yapıyorlardı. Polis yeniden örgütlenmişti. Bir bölümü Kuomintang'ın özel müfrezeleri haline getirilmişti. «Mavi gömlekliler» diye adlandırılan bu polislerin ayrı bir görevleri vardı: Çan Kay Şek'i terkedeceğinden kuşkulanan yüksek devlet görevlilerine suikast yapmak. Gemi batarken farelerin kaçtığı iyi biliniyordu! Ama kaçmak isteyenlere de olanak tanımamak gerekirdi. Her gün yarım düzine suikast oluyordu. Mavi gömleklilerin şeflerinin evlerinde bile bombalar patlıyordu. Ama hedef alınan insanın ölmesi çok ender rastlanan bir sonuçtu. Ne de olsa komünistler şehre girdikten sonra görev alabilecek insanlardı çoğu. Bunların Kuomintang'la yakın ilişkileri olmadığını kanıtlamak gerekirdi şimdiden. İleri görüşlü olmak zorunluydu yaşamak isteyenler için. Komünistler köylüydü. Tek başlarına iki milyon nüfuslu şehri yönetemezlerdi ya!

İlk karlar düştü. Sabah kırlar karla örtülüydü. Yavaşça çözüldü. Eski İmparator sitesinin parlak kiremitleri üstündeki karlar daha çabuk erimişti. Şehir karlarla çevrili değildi sadece. Komünistlerle de çevriliydi. Şehirden çıkmak olanaksızdı. Demiryoluna el koymuşlar, yolları tutmuşlardı. Eski dönemlerde milletlerarası garnizon subaylarının polo oynadıkları alan uçak pisti haline sokulmuştu. General Chennault «uçan kaplanları»nı Pekin'-

den ayrılmak isteyenlerin hizmetlerine sunmuştu. Trene binememiş olanların hepsi General'i bir kurtarıcı olarak karşıladılar. Eski uçakların ağır yükleriyle havalanabileceği bir pist yapmak için evler yıkıldı ve birkaç gün içinde pist hazır edildi. Bir milyon karşılığında Chennault firması sizi Şanghay'a, götürüyordu! İstek o kadar çoktu ki bir hafta sonra fiatları iki katına çıkarmak gerekti. Motorların gümbürtüsü telâşı arttırdı. İstek daha da arttı. O zamana dek korkacak bir şey olmadığını düşünen mevki sahipleri çılgına döndü telâştan. Komünistler ne suçlamalar yaparlardı kimbilir! Gidin de onlara bir memurun düzen düşmanlarına karşı tedbir almasının zorunlu olduğunu anlatın anlatabilirseniz! Üstelik bunu aç kalmamak, ailesini perişan etmemek için yapmışlardı. Ama ne anlardı köylüler bundan!

Hayatlarını kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya olan birkaç bin kişi uğruna panik yüzbinlere bulaşmıştı. İki milyon içinde birkaç bin çok düşük bir rakamdı, ama zengin mahallelerinde telâş olağanüstü boyutlara ulaşmıştı. Surların üstündeki uçaksavar bataryasının düzensiz aralıklarla çıkan gereksiz ateş gürültüleri akıllardaki karışıklığı dağıtmadan tutabiliyordu. Böylece Chennault firmasının uçakları tıka basa dolu olarak havalanmaya devam ediyorlardı. Bir Ocak geldi. Yakında Çin yeni yılı gelecekti ve bir gün şehrin suları kesildi. Bütün gazeteler şehri kuşatan komünistlerin Batı tepelerinden şehre kaynak suyu taşıyan kanalları kapadığını yazdılar. Komünistler aylardan beri Batı tepelerindeydiler. Bu fikir akıllarına neden ancak şimdi, yeni yıla yaklaşırken gelmişti acaba? Bu düşündürücüydü! Birkaç gün sonra sular yeniden akmaya başladı. Elektrikler kesildi! Üstelik santraller şehrin içindeydi.

Kuomintang'ın bazı seçkin birlikleri elçilikler mahallesi yakınlarında gün boyunca manevra yapıyorlardı. Hep-

si hepsi iki üç bin adamdı. Ama diğerlerine göre oldukça iyi durumdaydılar. Subaylar ellerindeki kılıçları sallıyorlar, avaz avaz bağıarak komut veriyorlardı. Odalarının pencerelerinden bakan elçilik memurlarıyla danışmanlar için bir eğlence olmuyordu bu.

— Herşeye rağmen sağlam bir ordu, diyordu bir danışman yüzbaşı.

— Siz buna sağlam bir ordu mu diyorsunuz yüzbaşım! Gösteriş bu, göz boyama! Yani tam Çin işi. Avrupalılar önünde şıklık budalalığına varan gösterişler yapacaksın, olduğundan çok iyi görüneceksin. İşte taktikleri bu. İçlerine işlemiş. Bizden para sızdırmak için bütün bunlar. Bu havayı bilirim ben. Yirmi yıl var ki anlamaya çalışıyorum bunu. Niçin gidip gösterilerini Çin şehrinde yapmıyorlar? Çünkü Çinliler onlara bakmazlar bile. Kuomintang'ı taktıkları yok. İlgilendirmiyor onları.

— Nasıl da yükleniyorsunuz dostum! Gerçi sizin Çin deneyiniz benimkinden çok. Ama benim de bilgim var biraz. Şehirdeki birliklere kumanda eden general Fu Ço-Yi'nin çok iyi tasarlanmış bir savunma plânı var. Komünistler şehre saldırırlarsa bozguna uğrarlar.

— Peki nasıl oluyor da bu ünlü plânın iyi olduğunu biliyorsunuz?

— Gördüm. Generalin kendisi gösterdi.

— O zaman bırakın da biraz güleyim. Eğer general Fu Ço-Yi plânı size gösterdiyse, onu komünistlere de bildirdiğine bahse girerim.

— İleri gitmiyor musunuz? General komünistlerle işbirliği mi yapacak yani? Onlara vereceği hesap çok kabarık. Şan-tung valisiyken onbinlercesini kurşuna dizdi komünistlerin. Şimdi de aynı işe Tanrı Tapınağı duvarlarının dibinde devam ediyor.

— Canım bunun bir önemi yok ki! Ne Fransadayız ne de İngilterede. Çin'deyiz. Hiç bir benzerlik söz konu-

su olamaz. Bir kez oranlar bile aynı değil; Çin'de kasa-ba politikası yapılmamıştı hiç. Çan Kay Şek denen aşağılık adam başlattı bunu. Acısını da kendisi çekecek. Çin'de olaylar yüzyıllar öncesinden hissedilir. Bir sezgi sorudur bu. Her neyse... Neden sözediyorduk?

— General Fu Ço-Yi'den.

— Ha, evet. Generalinizin her gittiği yerde binlerce komünisti kurşuna dizdirmesinin bir önemi yok demiştim. Komünistler daha ilerlere bakıyorlar. Onları ilgilendiren Çin yirmi, elli yıl sonraki Çin. Fu Ço-Yi'den yararlanabileceklerini düşünüyorlarsa yararlanırlar.

— Gerçekten sizi tam anlayamadım. Söylediklerinizin doğru olması herşeyin yadsınması demektir.

— Hiç bir şeyin yadsınması olmaz. Çinliler Çinlidir. Onların bize benzediğini söylemek tavşanın file benzediğini söylemek kadar aptalca olur. Gerçi her ikisi de yer, içer ve dört ayak üstünde yürürler. Ama bu esasın dışında hiç bir ortak yanları yoktur.

— Bana aklımı kaybettiriyorsunuz.

— Boşverin. İnanın bana Çinlileri anlamak için kurnaz olmak gerek. Her neyse. Dünya dönmeye devam edecek, Çin de birlikte.

Güzel mahalleler yakınlarındaki pazarlarda mallar gittikçe azalıyordu. Büyük caddelere açılan sokak başlarındaki gezici satıcılarda ise mallar gittikçe çoğalıyordu. Zengin burjuvalar artık diledikleri gibi yiyemiyorlardı. Japon işgalinin en kötü zamanlarında bile böyle olmamıştı. Oysa şehre çevreden gelen yiyeceklerin miktarı aynıydı. Başkent'in batısındaki seralarda yetişen turfanda sebzelerle veya lâhanalarla yüklü tek tekerlekli arabalarını iterek şehre giren köylülerin de sayıları aynıydı. Başların-

da eski takkeler, üstlerinde uçları yerde sürünen pamukludan veya bambu yapraklarından yapılmış mantolarla şehrin kapılarından geçen bu köylüler görünüşte her zamanki köylülerdi. Kuomintang polisleri onları didik didik arıyordu. Karşı koymuyorlardı onlar da. Sadece birkaçı «beni dün aradınız beyfendi», veya «beni komünist bir haydut mu sanıyorsunuz» demekle yetiniyordu. Ama her sabah şehre böyle giren köylülerin yarısı bile akşam geri çıkmıyordu. Çıkmayanlar şehrin içine dalıyorlar, mallarını yoksul halka dağıtıp arabalarını avlularda gizliyorlardı. Kapılardaki polisler hiç bir şeyden kuşkulanmıyorlardı. Nöbetçiler günde birkaç kez değişiyor ve giren çıkanla ilgili bir sayım yapılmıyordu. Liyu da 1949 ocak ayında lâpasıyla sık sık lahana yaprağı yiyebiliyordu. Hatta bir öğleden sonra Çeng'in karısı ona bir domates vermişti. Liyu, Küçük Ejderha ve Sedef Düğmeyle birlikte evindeydi. Girişteki perdenin yerine bir kapı takılmış, eşikle kapı arasındaki boşluk bir bez parçasıyla kapatılmıştı. Sedef Düğme kemanla İmparator'un Damadı'nın Cezası oyunundan bir parça çalıyordu. Yaşlı adamın hayranlık dolu sesini duyunca durmuştu. Liyu domatesi almış, elinde değerli bir vazo gibi tutuyordu.

— Bu ne dede? diye sormuştu Küçük Ejderha.

— Dostluk meyvası, diye yanıtlamıştı Liyu.

Domatesi ikiye kesmiş, her parçasını bir çocuğa vermişti.

İKİNCİ BÖLÜM

Çin yeni yılından bir gün sonra, 29 ocakta general Fu Ço-Yi'nin şehri bir gün önce Halk Ordusuna teslim ettiği öğrenildi. Hava soğuktu. Bütün gece kar yağmıştı. Öğleden önce güneş ışınları sis perdesini deldi. Ufka kadar bembeyaz olan kır bir ayna gibi parladı. Bir süre sonra Batı surları üstünde nöbet tutan polisler telaşla sağa sola koşturmaya başladılar. Ufukta gri bir leke belirmişti. Bir subay uzun süre dürbünle şehre yaklaşmakta olan bu lekeyi izledi. Gelen bir müfrezeydi. Haber sahra telefonu tellerinde dolaştı; kulaklıklarda korkudan donmuş sesler duyuldu. Çok geçmeden ışık denizinde kaybolmuş bir karınca kümesini andıran müfreze çıplak gözle seçilmeye başlandı. Birbiri arkasından yürüyen yirmi kişiydi gelenler.

İki gündür Kuomintang askerleri kışlalara kapatılmış-

lardı. Batı kapısında nöbet tutan polisler korkudan yeşile çalan yüzleriyle komünistleri tek söz söylemeden içeri aldılar. Onlar da konuşmuyorlardı. Ufak tefektiler. Yüzlerinde hafif bir üzüntü göze çarpıyordu. Kalın vatkalı giysilerine rağmen zayıf oldukları belli oluyordu. Başlarında kürk kalpaklar vardı. Pekin'e girmeden önce çıkardıkları kızıl yıldızların izi duruyordu. Soğuktan kavrulmuştu yüzleri. Gülmüyorlardı. Bir keşif yapıyorlardı. Keşif kolunun ölümüne doğru yürüme alışkanlığı okunuyordu yüzlerinde. Göğüslerinde çapraz duran makinalı tüfekleri, kurşunlarla elbombalarıyla şişmiş kemerleriyle hayaletler gibi yürüyorlardı. Üç kat keçeden yapılmış tabanlarından ses çıkmıyordu. Şehrin içine doğru ilerledikçe birbirlerine soku-luyor gibi görünüyorlardı. Ama bunun korkudan olmadığı anlaşılıyordu. Korkunun ne demek olduğunu bilmeliydiler. Korkmuyorlardı. Ama bakışlarından yaşamları boyunca bu kadar evi bir arada görmedikleri belliydi. Onları etkileyen bu olmalıydı. Komutanlarının kim olduğuna dair en küçük bir belirti yoktu. Hepsinin giysileri eşti; aynı silâhları taşıyorlar, aynı hareketleri yapıyorlardı. Kaldırımlarda sıralanan insanlar merakla onlara bakıyorlardı. Sevinçten bağırarak isteyenler kendilerini tutuyor, komünistlerin haydut olduğunu düşünenler şaşırıyorlardı: kararlı adımlarla yürüyen bu insanların silâhları bile ürkütmüyordu kimseyi. Yüzlerindeki ifade ise daha çok işe giden köylülerin yücelik ifadesiydi. Yüzyıllardan beri yürüyorlarmış gibi düzenle, alçakgönüllü bir hava içinde ilerliyorlar, şehrin içlerine dalıyorlardı.

Elçilikler mahallesine uğramadan akşama dek yürüdüler. Gök Köprüsüne varan cadde boyunca uzanan Çin şehrine girmek için Şen-Men kapısından geçtiler, sonra Askerlere Saygı kapısından Tatar şehrine dönmek için İnciler sokağına saptılar. Eski Yasak Şehrin kırmızı duvarları yanından geçtiler, Wan Fu-Tin'e çıkan Tuvag Hua -

Men caddesine kadar çukur boyunca yürüdüler. Gece olunca Büyük Otel önündeki meydana durdular ve geceyi orada geçirmek üzere alana yerleştiler. Hemen otelden bir kurul çıktı, onları içeri davet etmek üzere yanlarına geldi. O zaman başkanlarının kim olduğu anlaşıldı. En genç görünenleriydi başkanları. Askerlerin arasından çıkıp, otelden onlara yaklaşan kişilere doğru yürüdü, onlara birşeyler söyledi. Otelden gelenler başlarını eğerek geri döndüler. Askerler kümeler halinde yere oturmuşlar ve ısınmak için iyice birbirlerine sokulmuşlardı. Gece ilerledikçe hava daha da soğuyordu. Bir süre sonra askerler kemerlerinden birer tas çıkardılar, ve içindeki soğuk pirinç haşlamasını yemeye başladılar. Meydanın çevresinde yüzlerle insan toplanmış, uzaktan onları seyretiliyorlardı. Cadde lambaları yandı; Büyük Otelin pencerelerinde ışıklar belirdi. Gök bulutlarla kaplıydı, kuşkusuz yine kar yağacaktı. Askerler çevrelerinde olup bitenle ilgilenmiyorlardı. Başkanları kümenin birinden diğerine gidip geliyordu. Delik ayakkabılı yaşlı bir kadın yanındaki çocukla meydana girip askerlere doğru ilerlemeye başladı. Elinde sokak başlarında sıcak su satıcılarının taşıdığı bezle sarılı bir toprak testi vardı. Giysileri eskiydi; saçlarını çenesinin altında düğümlemiş bir bezle örtmüştü. Kadın çekinerek başkanın yanına vardı:

— Soğuktan donacaksınız beyefendi! dedi başkana. Elimde kalan sıcak suyu kabul edin. Zaten evime dönüyorum.

Adam kadını bir süre süzdü. Yüzünden kadının söylediklerini iyi anlamadığı belli oluyordu. Pekin yöresinin dilini iyi bilmiyordu kuşkusuz. Sözlerini arıyarak ağır ağır yanıt verdi.

— Halk ordusunun hiç bir askeri halktan birşey almaz! dedi.

Bu kez de kadın pek iyi anlıyamamıştı. Alnında fırçayla yapılmış gibi çizgiler belirdi.

— Sizi zehirlemek istediğimi mi sanıyorsunuz beyefendi? dedi bitkin bir sesle.

Başkanın gözleri çıkmak çıkmak oldu. Aynı anda askerlerden biri öksürmeye başladı. Başkan elini uzattı:

— Verin, dedi.

Yaşlı kadın yere büyük bir fayans tas koydu, testisini eğerek onu ağzına kadar sıcak suyla doldurdu. Başkan eğilip tası yerden aldı ve öksüren askerin yanına gitti. Asker tası alıp uzun yudumlarla sıcak suyu içti, tası geri verdi.

Kadının şaşkın, nerdeyse alık bir sevinç ifadesi vardı; zavallı bir mutlulukla ışıldamıştı gözleri. Başkan kadının yanına geldi, kemerindeki henüz dokunmadığı tası çıkardı ve kadının tasını pirinçle doldurdu. Kadın önce pek anlam veremediği hareketin nereye vardığını görünce inledi:

— Pirinç!

Yüzünde garip bir şaşkınlık, ürkek bir sevinç, korkunç bir açgözlülük vardı. Titriyen elleriyle tasa uzandı, ama almaya cesaret edemedi.

— Bu senin ana, dedi başkan, götürebilirsin.

Kadın tası kaptı, çılgınca geri döndü, testisini alarak kız çocuğuyla birlikte koşarak kaçmaya başladı. Yirmi metre ötede durdu. Soluğu kesilmişti. Yırtık pırtık giysili on kadar adam ona yaklaşıyordu. Kadın onları görünce bağırdı.

— Çekilin haydutlar, defolun!

Adamlar durdular; askerler yakındaydı. Ağır ağır uzaklaştılar.

— Ne oluyor nine? diye sordu küçük kız.

— Gel oğlumun kızı, gel, dedi kadın.

Biraz ilerdeki bir ağaca sokuldular. Yaşlı kadın taşı kızı gösterdi.

— Bak, beyefendi bana ne verdi.

— Bu ne?

— Bilmiyorsun tabii. Pirinç. Ye bak.

Küçük kız parmaklarının ucuyla bir topak pirinç alıp ağzına attı.

— Ne güzel! dedi.

Daha büyük bir topak alıp yuttu. Kadın başını meydana çevirmişti. Yüksek sokak lambalarının soluk ışığında yere oturmuş askerlere, enine boyuna yürüyen başkanlarına bakıyordu.

— Sen niye yemiyorsun nine? Sevmiyor musun?

Kadın duymamıştı. Gözlerinden yaşlar süzülüyordu.

— Bana ana dedi! Baban da ana derdi!

Ortalık aydınlanmaya başladığında müfreze o saatlerde bomboş olan sokaklara daldı. Bütün sabah eski Tatar şehrinin kuzeyinde gezdi, yedi yüzyıl önce düşmanı gözetlemeye yarıyan Davul Kulesi ayağında bir süre durdu, Konfüçyüs Tapınağına yöneldi, sonra surların iç tarafından yürüyerek batıya döndü ve girdiği kapıdan çıktı şehirden. Hep aynı yorulmaz, düzgün adımlarıyla karlarla kaplı arazide uzaklaştı. Hiç bir şey olmamıştı. Onları görenlerin sayısı şehir nüfusuna göre hiç denecek kadar azdı. Belki birkaç bin ancak vardı. Ama herkes onların varlığını hissetmişti. İnsanın aklına gelen bir anı gibi, canlandıran bir umut gibi gelip geçmişti şehirden. Bir düş gibi yokolmuştu. Güzel bir düş gibi izler bırakmıştı. Artık yüzbinlerce insan için, yirmi asker şehirden çıktıktan sonra başlayan bekleyişin bir anlamı vardı. Küçümseyerek «bu muymuş halk ordusu?» diye düşünen birkaç yüz

kişi de, Çin yeni yılı bayramları fırsatını kaçırmamak için aceleyle eğlencelerine döndüler.

Gerçi geçen yıla kadar verilen kızarmış ördekler, ağızda eriyen Pasifik Kırılancılarının yumurtaları, tavuk suyuyla pişirilmiş köpek balığı yüzgeçleri ve çeşitli sebzelerle süslü, ufacık çaydanlıklarda sunulan altuni renkteki piriç rakısıyla ıslatılan ziyafetler söz konusu olamazdı bu yıl. Ama depo edilmiş yiyecekler vardı yine de. Azdı ama Amerikan ordusunun berbat konserveleriyle takviye ederlerdi artık. Yemekten sonra ince iğnelerin daldırıldığı esrar kapları da hazırды. Küçük kahverengi topu lamba alevinden yakıp, dumanları içe çekmek ne büyük bir zevkti! Daha duman tümüyle ciğerlere dolmadan insan yavaş yavaş dalgalanmaya başlardı! Komünistleri de fazla önemsememek gerekirdi. Zaten Pekinde kalan büyük burjuvalar kaygılanmıyorlardı pek. Hepsinin bir savunma kanıtı vardı: ihbar etmedikleri bir komünist, yoksul bir aileye veya yalnız adı olan bir yardım derneğine vermek istemiş oldukları bir miktar para, okuma yazma bilmenin yararları üzerine kaleme aldıkları bir makale... vb... Bu kanıtlara karşı ilgisiz kalamazdı komünistler. Veya en azından başlangıçtaki kargaşalıkta örtü görevi görürlerdi. Sonra da herşey düzelirdi. Bu besbelliydi. Şanghaya kaçan dostları da aynı inançla ayrılmışlardı Pekinden. Komünistlerin liderleri de insandı nihayet! Birkaç hafta içinde ister istemez daha uysal olurlardı. Bunun için de zenginler gerektiği sürece taviz vermeyi bilirlerdi.

3 Şubat sabahı sur kulelerinde nöbet tutan polisler kar altındaki kırlar canlanıyor sandılar. Şehre yönelen yollar solucan gibi kıvrım kıvrım olmuştu. Motor uğultuları giderek her yeri sardı. Halk Ordusu, Pa Lu Kuin, ge-

liyordu! En önde, sırtlarında pirinç rasyonlarını, göğüsle-
rinde silâhlarını taşıyan piyadeler, onların arkasından da
motorlu birlikler ilerliyordu. Bir adaya her yandan vuran
dalgalar gibi akın ediyorlardı Pekin'e. Yatağından taşan
bir nehrin suları gibi girdiler şehre. Binlerce postalin uy-
gun adımlarla yere vurması şehri titretti. Askerler evlerin
çokluğuna, soğuğa rağmen aralarında birkaç çok yaşlı
kadından başka kadın olmayan kalabalığa şaşırılmış görü-
nüyorlardı. Belki de kadınların neden gelmediklerini me-
rak edenler çoktu. Komünistler hakkında o kadar çok şey
anlatılmıştı ki, Pekinlilerin çoğu temkinli olmayı yeğle-
mişlerdi. Kadınların bazıları mağazaların içinde burunla-
rını cama yapıştırmış kalabalığın arasından yoldan geçen
askerleri görmeye çalışıyorlardı. Oysa bir gün önce bil-
diriler dağıtılmış, Kuomintang gazetelerine ayrılmış duvar
panolarına afişler asılmıştı. Afişlerin bazılarında tarla sü-
ren, kucağında çocuk taşıyan komünist askerler vardı.
Yazılarda «Gelenler kardeşlerimizdir! Bizlere özgürlük ge-
tiriyorlar!» deniyordu. Bir yeni sözcük daha çıkmıştı pi-
yasaya: Özgürlük! Anlamı neydi acaba? Nasıl bir şeydi
özgürlük? Hem bu şaşkınlık verici bir düzende yürüyen
köylülerin, raslantı sonucu yaşamaya devam eden, gülünç
veya düş kurmaya yarayan şeylerden hoşlanan şehirlile-
rin kardeşleri olduğuna nasıl inanmalıydı! Başka afiş-
lerde «Bize yiyecek getiriyorlar» deniyordu. Bunlar çok
daha değerli sözlerdi. Ama sözler doğruysa o zaman bu
ordu acayip bir şeydi! Zaten bir gariplik vardı. Bazı bil-
dirilerde komünist askerin üç emri yazılıydı:

Parasız iğne iplik bile alma
Halkı ailen gibi kabul et
Her ödünç aldığını geri ver

Bu sözler ancak abartma, aşırı propaganda, kaba ya-

lanlar olabilirdi. Çok düzenli yürüse de asker askerdir. Bunların Kuomintangın askerlerinden daha iyi oldukları düşünülebilirdi. Ama ne diyordu atasözü: «Diviklerin yediği tahta ancak yakmaya yarar; tembel oğul da ancak asker olmaya!». O halde hemen bir karar vermemek gerekti.

Piyadelerden sonra jipler, arkasından da tıka basa asker doldurulmuş kamyonlar geçti. Araçların düzeni de şaşkınlık vericiydi. Sanki birbirine görülmeyen iplerle bağlanmış gibi gidiyorlardı. Sonra topçular geçmeye başladı. Hiç kullanılmadığı belli olan, lastik tekerler üstünde gıcır gıcır Amerikan topları, çok kullanıldığı belli olan Japon topları geçti. Japon toplarının varlığı komünistlerin Japonlara karşı yürüttüğü savaşın başarılı olduğunu söyleyen bildirilerin doğruluğunu kanıtlıyordu. Evet, demek ki en büyük savaşları Halk Ordusu kazanmıştı.

Birliklerin en büyüğü Moğol Tapınağı kapısından girip, eski Tatar Şehrinin zengin mahallelerine doğru ilerledi. Buralardaki seyircilerin sayısı çok azdı. Bu bölgede oturanların yarısı Chennault uçaklarıyla şehri terketmişlerdi; ama zaten aslında buralarda çok insan oturmuyordu. Mahallelerin yayıldığı alan çok genişti ama evler çok seyrekti; en büyük yeri evlerin bahçeleri kaplıyordu.

Çin Şehrinin yoksul mahallelerinde ise yüzler gülüyordu. Hiç birisi şimdiedek böyle iç açıcı bir gösteriye tanık olmamıştı. Bir de bir birliğin elçilikler mahallesine iki koldan girdiği duyulunca sevinç çılgınca bir şenliğe dönüştü. Gong vurmuştu; kurtarıcı kahraman sahneye girmişti. Artık bu kez de bazı şeylerin değişeceğine inanmak olanağı kalmış mıydı? Halk ordusu bir dünyanın sınırlarını genişletiyordu. Çinlilerin ancak hizmetçi olarak kabul edildiği bu mahalleye komünistler güneş ışınlarının sisleri deldiği gibi kolaylıkla girmişlerdi. Ve böyle olması

gerekirdi. Artık hiç kimse Çin'in Çinlilere ait olduğuna itiraz edememeliydi.

O gün bir mucizeler günüydü. Bu kadar asker şehirde nasıl barınabilecekti? Böylesine bir dalga surları yıkmayacak mıydı? Başkentin iki büyük oteli olan Büyük Otel ve Wagon-Lits Oteli ne kadar büyük olurlarsa olsunlar bu şaşkınlık verici ordunun subaylarının onda birini bile barındıramazlardı. Zaten orduyu görenler kimin subay kimin asker olduğunu ayırtedemiyorlardı. Teğmenler, yüzbaşılar hiç farkedilmiyordu. Albayların üniformaları bile askerlerinki gibiydi. Sadece çok yüksek rütbeli subayların kumaş üniformaları olduğu söyleniyordu. Herşey bir denizin biçim birliğindeydi. Birlikler şehire doldukça barınak sorununun nasıl çözümlendiği anlaşılma-ya başlandı. Büyük birlikler Tien An Men meydanında toplanıp küçük birliklere ayrılıyor, sonra da her küçük birlik değişik mahallere doğru ilerliyordu. Bu birlikler de mahalle içlerine girdikçe daha küçük birliklere bölünüyor en sonunda her evin önünde duran birkaç kişiye kadar azalıyordu. Liyu'nun evinin önünde beş asker durduğunda gece olmuştu.

DÖRDÜNCÜ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM

Liyu askerlerin gelişinden önce uyumuştı. Oğlunun, zaferi uğruna can verdiği ordunun askerlerini bekleme-ye cesaret edememişti. Korkmuştu. Varlıklarının Ça-min'-in anısını dayanılmaz bir acıyla canlandıracağından korkmuştu. Ama uykusu kâbuslar içinde geçiyordu; birkaç kez uyandı. Her uyanışında avluya düşen karın cılız sesini dinleyerek bir süre gözleri açık yatıyor, her seferinde bir konuşmayı anımsıyordu. Çeng'in kapıya doğru koştuğunu ve yüksek sesle konuştuğunu işitir gibi oluyordu.

— Uzun zamandanberi bekliyorum sizi. Buyurun. Burada kendi evinizdesiniz.

— Avlunuzun duvarları bizi soğuktan korumaya yeter, diye yanıtlıyordu bir ses.

— Bu evde o kadar çok kişi öldü ki bir oda tümüyle boş, diye devam ediyordu Çeng.

Avluda neşeli bir hayhuy sürüyordu. Sonra Yu-pi'nin sesi çıkıyordu.

— Çok gürültü yapıyoruz. Liyu amcaı uyandıracamız.

— Liyu amca kim?

— Büyük bir sanatçı. Kızını Japonlar işgal etti; kız da kendini astı. Oğlu komünistti. O da tutuklanıp kurşuna dizildi.

Bu, Yu-pi'ydi. Sonra Çeng söze karışıyordu.

— Oğlu kendinden de büyük bir sanatçıydı.

Liyu bütün bu konuşmaları gerçekten mi duymuştu? Yoksa düş mü görmüştü? Bilemiyordu. Her uyanışında, yüz kez yinelenen bir komedinin sözleri gibi aklına geliyordu. Sonra yeniden dalıyor, uyumaya başlıyordu.

Sabah erkenden kalkıp avluya çıktı. Gökyüzü açıktı. Avlu tertemizdi. Liyu birden gece kar yağdığını anımsadı. Avlunun durumuna şaştı. Sokak kapısı yanındaki çekçeki gördü; araç da tertemizdi. Yalnız biraz ıslaktı. Anlaşılan birileri, avluyu da çekçeki de temizlemişler, karları küremişlerdi. Kar yağdığı zaman kimse dokunmazdı. Karlar kendiliğinden erir ve sular akıp giderdi. Kim yapmıştı? Niçin yapmıştı? Liyu ilk sorusunun yanıtını hemen buldu. Sokaktan yerleri kazıyan tahtaların seslerini işitti ve temizliği askerlerin yaptığını anladı. Avludaki karları küremekle yetinmemişler, şimdi de sokağı temizliyorlardı. Liyu başını salladı. Bütün bunlara bir anlam veremiyordu. Başını çevirdi. Manolyanın önünde çömelmiş askeri gördü. Genç asker çiçekten bir dal koparmış, dikkatle inceliyordu. Liyu ona doğru yürüdü. Asker ayak seslerini duyunca ayağa kalkmadan geri döndü.

— Bu çiçek ölmüş, dedi.

Bu Liyu'nun gece işittiği sestti.

— Hayır, diye yanıt verdi yaşlı sanatçı.

Asker ona tatlılıkla bakıyordu. Esmerdi. Yanağında, kulağından çenesine kadar uzanan bir yara izi vardı. Ama bu yara onu çirkinleştirmiyordu; iri ve iyilik dolu gözleri bütün dikkati kendi üstüne çekiyordu.

— Artık bir daha çiçek açmaz. Belki yaprak bile vermez, dedi yine.

— Nereden biliyorsunuz?

— Babam Sö-Çuanlı bir köylüydü; bizim orada da çok manolya var.

Bakışları daha da yumuşadı. Sokaktaki sesler birbirine karışıyordu. Daha uzaklardan şarkı sesleri duyuldu. Çevredeki evlere yerleşmiş tüm askerler temizlik işlerine katılmışlardı anlaşılan.

— Gerçekten de öldü, dedi Liyu. Ben de öldüm sayılır. Ama çiçeği ben buradan gitmeden kimse yerinden kaldıramaz.

Asker sesini çıkarmadı. Yüz ifadesi değişmedi ama yara izi pembeleşti.

— Kahramanın babası siz misiniz? diye sordu.

Liyu kaşlarını çattı. Oğluna kahraman denilebileceğini hiç düşünmemişti. Kahraman adı Liyu için başka bir şeydi; o yıllarca sepetlerinde taşımıştı kahramanları. Masal kahramanlarını, tarihin büyük kişilerini...

— Bilmiyorum, dedi.

Elini alnında gezdirdi. Avluya ellerinde eski tahtalar olan iki asker girdi.

— Bitti çavuş, dedi biri. Uzun sürdü ama bu âletlerle pek iyi çalışılıyor.

— Ne olmuş böyle? diye bağırdı Çeng, Liyu'nun arkasından.

Evinden yeni çıkmıştı. Tam uyanmamıştı, gözlerini ovuşturuyordu.

— Kar yağdığını düşümde mi gördüm? diye sordu şaşkınlıkla. Kar yağmadı mı yoksa? Şu avlunun dibindeki beyaz kütle kar değil mi?

Sonra durdu. Olayı gülünç derecede şaşırtıcı bulduğundan bir kahkaha attı. Çavuş da gülümsedi. Yu-pi ortaya çıktı.

— Ne öyle deli gibi gülüyorsunuz Çeng amca? Duvarları yıka...

Birden taşlaşmış gibi durdu. Yalnız bir an. Parmaklarının ucuyla alnına düşen saçları araladı ve sevinçle haykırdı:

— Söylemiştim size! Avluyu temizlemek gerektiğini her zaman söylüyordum!

— Amma yüz­süzlük ha! dedi Çeng hep gülerek.

— Nasıl yüz­süzlük? diye sordu Yu-pi.

— Doğru, diye söze karıştı Liyu, ciddi ve biraz da küçümser bir havayla. Hiç bir zaman böyle bir şey söylemediniz.

Yu-pi öfkesinden çatlayacak gibi oldu.

— Bari duymadık deyin. Hanginiz sözlerime dikkat ettiniz ki şimdiye dek? Ne de olsa yaşlı bir kadındım sizin gözünüzde.

Bağırtilar, kahkahalar Küçük Ejderha'yı uyandırmıştı. Çocuk ağlamaya başladı.

— Niçin böyle çekişiyorsunuz? dedi çavuş barıştırcı bir tonla.

Diğer iki asker de avluya girmişler, şaşkınlıkla hâlâ gülmekte olan Çeng'e bakıyorlardı. Küçük Ejderha annesinin kaybolmasından beri kaldığı Yu-pi'nin evinden çıktı. Aynı anda Sedef Dügme de kolları önde, boynundaki çanıyla evlerinin kapısında görüldü. Sokaktan bir düdük sesi geldi.

— Toplanın, dedi çavuş yüksek sesle askerlere.

Askerler kaşla göz arasında geceyi geçirdikleri Şu - fan'ın evine daldılar. On onbeş saniye sonra sırtlarında bez torbaları, göğüslerinde makinalı tüfekleri ve bellerinde fişeklikleriyle yeniden avluya çıktılar.

— Akşama görüşürüz, dedi çavuş.

Sonra askerlerin önüne geçti, hep birlikte koşarak sokağa çıktılar. Biraz sonra uygun adımların sesi duyuldu.

— Ne sürat! dedi Yu-pi hayranlık dolu bir sesle.

Mey Key Sedef Dügme'nin yanına geldi. Küçüğün boğazına eski bir çarşaf parçası sardı.

— Gece öksürdü biraz, dedi.

Yu-pi genç kızın ayaklarına dikmişti gözlerini. Hayranlıkla bakıyordu. Liyu, Yu-pi'nin de Mey Key gibi koşabilmeyi istediğini anladı. Yaşlı kadın sakat ayakları üstünde hızla bir iki adım attı, sendeledi, neredeyse düşecekti. Liyu omuz silkti ve evine doğru yürümeye başladı.

Yaşlı adam bir süre kangdan kapıya, kapıdan kanga gidip geldi. İçinde yepyeni bir sevinç vardı. Çavuş. «Kahramanın babası siz misiniz?» diye sormuştu kendisine. Bir sözcüktü hepsi hepsi. Acaba içinde canlanmaya başlayan bu güzel duyguyu bu sözcük mü doğurmuştu? Öyle olabilir miydi? «Oğlumun neresi bir kahraman ki?» diye düşündü. Ça-min'i önünde korkudan titrerken görmemiş miydi? Ne düşünürse düşünsün Liyu'nun içinde bir sıcaklık vardı ve bu, iyi yanan bir sobanın insanı soğuktan gevşettiği gibi gevşetiyordu yaşlı adamı. Hem insanlar korkuyu tanımadan kahraman olabilirler miydi? Bir kez kahraman olduktan sonra da daha önceki duygularından söz etmenin ne anlamı kalırdı? Çünkü kahraman-

lar olabildiklerinin ötesine geçmiş olurlardı, parlak simgelere benzerlerdi. Duvar dibindeki sandığın içinde duran efsane kişilikleri gibiydi onlar. Anlamsız bir tahta parçasıyken, insanları titreten kahramanlar olurlardı. Liyu, Ça-min'in ölümündenberi duvara çakılı bir rafın üstünde duran en beğendiği iki kuklaya baktı. Aylar boyunca onlar Liyu'ya sadece anısını anımsatmışlardı. Yıkılmış geleceğinin, devam etmeyecek neslinin simgeleri olmuşlardı. Ama şimdi kuklalar ona başka bakıyorlardı sanki. Neden bir kahraman babası olmasındı? Bu yüzü yaralı çavuş herkesten çok tanımaz mıydı kahramanları?

Garip bir duygu yüreğinden taşıp parmaklarına kadar ulaştı Liyu'nun. Ne yaptığını bilmeden duvardaki kemana uzandı. Kanga oturdu. Tellere parmaklarıyla dokundu. Yavaş yavaş parmakları teller üzerinde gezinmeye başladı. Bir melodinin peşindeymiş gibi. Çok eskiden kuklalarına oynatmak istediği yeni sahneler için besteler yaptığı olurdu. Ama hiç bir zaman şimdiki kadar güçlü bir gereksinme duymamıştı beste yapmaya. Ağır bir hava olacaktı belki. Kahramanları böyle seslendirmek gerekmez miydi?

Kapı açıldı. Kör çocuğun keman dersinin saati gelmişti. Sedef Dügme sessizce yaklaştı. Ve yaşlı adamın ayaklarının dibine oturdu. Liyu hiç bir zaman çocuğun önünde böyle çalmamıştı kemani.

- Ne yapıyorsun dede?
- Yeni bir parça çalışıyorum Küçük Dügme.
- Niçin yayı kullanmıyorsun?
- Sesleri arıyorum henüz.

Çocuk anlamadı. Ses çıkarmadı. Çok zaman anlamadığı olurdu hocasının söylediklerini. Liyu da çocuğun aklının alamayacağı sözler kullandığını biliyordu. Ama söy-

lediklerinin çocuğun aklına yer ettiğini de farketmişti. Çocuklukta insan, anlamını çok sonraları öğrendiği ne kadar şey duyar, yineler! Liyu kendine çevrilmiş ölü gözlerde gizli bir hayranlığın olduğunu hissediyordu.

— Çok tatlı bir parça, dedi Sedef Düğme.

— Daha yumuşak olsun isterdim.

Daha yumuşak ve daha yüce diye düşünüyordu Liyu. Kahraman olmak o kadar kolay değildi. Acı çekmeyi kabul etmesi, korkuyu tanıması gerekirdi insanın kahraman olması için. Acı çekmekten, korkuyu yenmekten de daha büyük ne olabilirdi ki? Bütün bunları ağır bir havayla anlatabilmek gerekiyordu. Kolay gelmiyordu Liyu'ya içindekileri, aklındaki simgeleri anlatmak. «Evime bir asker girdi. Babasından söz etti tatlı tatlı. Korkunç bir yara izi vardı yüzünde. Ama hiç çirkin değildi. Gözlerinde oğlunun bakışları vardı.»

Liyu durdu. Soğuğa rağmen şakağında bir ter damlası belirmişti.

— Yeniden çalsana dede.

— Hoşuna gidiyor mu?

— Evet. Anımsamak isterdim.

Liyu notaları yeniden duydu parmaklarında. Çocuğun dudakları her notaya bir söz ekliyormuş gibi kıpır kıpırdı. Liyu bitirince ellerini kemana uzattı.

— Ver şimdi, dedi Liyu'ya. Yayı da ver.

Çocuk kemani dizlerine koydu. Liyu dikkatle izliyor ve fırtınanın koptuğu an bir bambu nasıl titrerse öyle titriyordu.

Kör çocuk yayı önce boş teller üzerinde gezdirdi. İnce ses yavaş yavaş odayı doldurdu. Herşey müzikle birlikte titreşiyordu odanın içinde. Çocuk başını arkaya atmıştı. Ve müzik zamanı belirsizleştirmişti. Ses yoğunluğundan sıyrılan notalar birden coştı. Liyu'nun parmaklarıyla çaldığından daha güzeldi. Bu kez yaşıyordu nota-

lar... «Korkunç bir yara izi vardı yüzünde...» Canlıydı notalar. Esrarlıydı. Varlıkların yakınlaşmasının sırrı fikirlerin ağırlığının yitirildiği yerde oluşu değil miydi?.. «Gözlerinde oğlumun bakışları vardı.» Tam Liyu'nun yapmak istediği gibiydi müzik. Ve daha garibi çocuk ne demek istediğini bile bilmiyordu.

— Hoşuna gidiyor mu dede?

Liyu'nun boğazı heyecandan düğümlenmişti. Yanıt vermek için bir süre bekledi;

— Fena değil Küçük Düğme. Bir daha çal.

Kör çocuk biten parçanın yankılarının tümüyle ortadan kaybolmasını bekledi bir süre. Tam bir sessizlikte başlamak istiyordu yeniden. Yayı tellere değdirerek kemanın üstüne eğildi. Oda yeniden büyüldü. Yeniden yaşamaya başladı... «Evime bir asker girdi...» Oda aydınlanır gibi oldu. Kapı açılmıştı. Liyu başını kaldırdı. Çavuş eşikte duruyordu. Bu olayın gerçek veya düş olması Liyu için önemli değildi. Başıyla kapıda duran adamın oturmasını işaret etti. Çavuş usulca kapıyı kapadı, iki adım attı ve bir yere oturdu. Müzik devam ediyordu. Hiç bozulmamıştı. Hatta daha da zenginleşmişti. Çavuş kör çocuğa, Liyu çavuşa bakıyordu. Genç adamın yüzü karanlıktaydı. Yara olduğundan da büyük geliyordu Liyu'ya. «Ama hiç çirkin değildi.» diye şarkısını söylüyordu içinden. «Gözlerinde oğlumun bakışları vardı.»

Müzik sustu. Avluda Küçük Ejderha'ya kızan Yu-pi'nin sesi duyuldu.

— Dede, kim var orada? diye sordu Sedef Düğme. Yakınında tanımadığı birinin olduğunu hissetmişti.

— Askerlerden biri, dedi Liyu.

— Sizi rahatsız etmiyorum ya? diye sordu çavuş.

— Tersine, varlığınızdan şeref duyuyoruz, dedi Liyu.

— Eski bir yara yüzünden bugün talimden muaf tu-

tuldum, diye ekledi çavuş. Karnını gösterip gülümsedi, sonra devam etti:

— Bu yaraya üzülüyorum ama sizin yanınıza gelme neden olduğu için hoşnutum. Uzun zamandanberi müzik dinlemedim. İnsana iyi geliyor.

— Sedef Düğme'nin size bir şey çalmasını ister misiniz?

Çavuş duraksadı. Liyu'yla gözgöze geldiler. «Tam Ça-min'in gözleri» diye düşündü Liyu.

— Evet, dedi çavuş bir süre sonra.

— Ne çalayım dede? diye sordu Sedef Düğme.

— Çeşitlemeler Küçük Düğme. Sahne girişlerine iyi hazırlanmalısın.

Yay hemen teller üstünde kaymaya başladı. Hızla, sihirliymiş gibi gidip geliyordu. Titremeler duyuldu. Sesler inip çıkıyor, ince notalarda durup yeniden çıkıyordu. Çocuk uzun bir süre böyle devam etti. Sonra parmaklarını dinlendirmek için parmağını bir yerde tutarak yayla çaldı; ses tekdüze çıktı, sonra parmaklar yeniden titre-meye başladı. Müzik Liyu'nun avucunda tuttuğu Siya-ko'nun yumruğu gibi tutsak yaralı bir kuşun ötüşünü andırıyordu, veya bir ağacın tepesinde rüzgârın vınlamasına benziyordu. Biraz sonra çocuğun kolları yoruldu, müzik ağırlaştı, sustu.

— İyi çaldım mı dede?

— Konuğumuza soralım.

Çavuş irkildi. Bir Liyu'ya, bir çocuğa baktı. Bir düşün-ten uyanmış gibiydi.

— Nerede olduğumu unutmuşum, dedi.

— Hoşunuza gitti mi?

— Evet, kafamda anılar canlanıyordu.

— Bir askerin içi anılarla dolu olmalı.

— Köyümün girişinde, Kuomintang askerlerinin kes-tiği ağacı görüyordum gözlerimin önünde. Bir de Sarı

İrmak kıyılarında nöbet tutuyormuşum gibi oldum. Geceydi. Karanlıktı ortalık. Arkadaşlar karşı kıyıya saldırmak için salları sazların arasına gizlerken çıkan sesleri duyuyordum.

— Hepsini mi? diye haykırdı Sedef Dügme.

— Evet, hepsini.

— Müzik en değerli simgeleri yeniden canlandırır, dedi Liyu.

Çavuş dirseklerini dizlerine dayamış, çenesini avuçlarına almış yere bakıyordu. Sakin ve iyi yürekli bir çocuğun duruşuydu bu. Herşey ne kadar tatlıydı!

— Başka bir parça dinlemek ister misiniz? diye sordu Liyu.

Çavuş başını kaldırdı. Ça-min'in gözleri bir kez daha yaşlı adamın gözlerine dikildi.

— Evet, dedi çavuş.

— Nasıl bir şey istersiniz?

— Girdiğimde küçüğün çaldığını.

— Onu dede besteledi, diye bağırdı Sedef Dügme.

— Sus Küçük Dügme! Böyle övünülecek bir parça değil o. Haydi saygıdeğer konduğumuz için çal bakalım.

Çavuş kolunu uzattı. Gözleri Ça-min'in gözleri olmaktadır çıktı bir an. Duraksadı; sonra:

— Sedef Dügme çok güzel çalıyor, dedi, ama sizin çalmanızı isterdim.

— Niçin? diye sordu Liyu titreyen bir sesle.

— Bilmiyorum.

— Evet, sen çal dede, diye sevinçle bağırdı Sedef Dügme. Ben de senin çalmanı isterim.

Çocuk kemanla yayı Liyu'ya uzattı. Liyu'nun içinde baba sevincine benzer harikulâde bir duygu canlanıyordu.

— Parmaklarım pörsüdü, diye mırıldandı. Artık is-

tediğim gibi uymuyorlar bana. Sedef Düğme şimdiden benden güzel çalıyor.

— Belki, dedi çavuş.

Yaralı yüzü yeniden ısıll ısıll olmuştu. «İyi bir oğul» diye düşündü Liyu. Genç adamın sabah söylediklerini anımsadı. «Babam Sö-Çuanlı bir köylüydü» demişti. Kimbilir kaç yıldır ailesinden, manolyası kesilmiş köyünden uzaktaydı, onlardan habersizdi?

— Deniyeyim, dedi.

Parmaklarını oynattı. Gerçekten çok kötü uyuyorlardı Liyu'ya. Ama yaşlı sanatçı uzun zamandır yitirdiği kendine olan güvenini, parmaklarının kendi kendine uyacaklarına olan inancı yeniden kazanmaya başlıyordu.

Önce yayı teller üzerinde gezdirdi. Notaları sürekli değiştiriyordu. Saraya çıkan merdiven basamaklarını tırmanır gibi ağır ağır yükseldi sesler, sonra inceldi. Liyu «parmaklarım uyacak mı?» diye düşünmüştü kaygıyla. Ama şimdi parmaklarına hâkim olduğunu hissediyordu. Notalar, sevincin veya üzüntünün birden bastırabileceği gibi harekete geçtiler... «Evime bir asker girdi...»

Liyu çavuşa bakmıyordu. Varlığını unutmuştu neredeyse. Mutsuz bir yaşlı olduğunu da unutmuştu. İnsanın ruhu şarkı söylerse, üzüntüyü bile dile getirse mutsuzluktan söz edilebilir miydi? Ça-min çok uzaklarda değildi şimdi. Ölümü yaşamdan ayıran mesafe kısaydı. Bir nefes alma süresiydi, bir tüfekten çıkan alev süresiydi. Önemli olan ara değildi. Zaman da değildi. Önemli olan gönlün anıyı saklamasıydı; çavuşun, babasının, Sö-Çuan'daki köyünün anısını sakladığı gibi.

Son nota yayın ucunda söndü. Liyu kaybolan sesi dinledi. Sonra parmaklarının ağrıdığını, ellerinin alev alev yandığını hissetti. Demek ki yaşlılığına hâkim olmuştu Liyu; demek ruhu vücudundan güçlüydü. Yüzünde bir

gölümseme belirdi. Başını kaldırdı ve çavuşun gözlerinin ıslak olduğunu gördü.

— Ne güzeldi! dedi Sedef Düğme.

İki adam gözgöze duruyorlardı. Birisinin yüzünde gülümseme, diğerinin gözlerinde yaş. Liyu için bu olağanüstülüğün simgesiydi: gözyaşlarını bir yabancından saklamıyordu karşısındaki insan. Bu kadar şaşkınlık verici manzara karşısında kalmamıştı Liyu. Bir kahraman vardı. Böyle gözyaşları önünde kendi gülümsemesinin ne değeri olabilirdi?

— Sağır mısınız? diye bağırdı Çeng'in karısı kapıyı iterek. On dakikadır sizi çağırıyorum.

İlk kez bu kadar heyecanlı görünüyordu. Liyu'nun yüzündeki gülümseme silindi. Gözleri çavuştan Çeng'in karısına döndü. Kadın karnına dayalı bir sepet taşıyordu. Yu-pi de arkasından odaya girmişti. İki kadın da o kadar heyecanlanmışlardı ki çavuşun varlığını bile farketmediler.

— Sepettekine bakın Liyu amca! dedi Çeng'in karısı.

Sepeti uzattı. O kadar yüksek sesle konuşmuştu ki, Liyu yüzünü buruşturup gözlerini kapamıştı.

— Pirinç, gerçek pirinç, diye bağırdı Yu-pi hemen sonra.

Liyu hâlâ yarı düş içindeydi. Yüzünde bir şaşırma ifadesi bekleyen kadınların heyecanı biraz yatışmıştı.

— Pirinci hor göreceksin kadar gururlu musunuz? diye bağırdı Çeng'in karısı.

— Görenler de sanır ki her zaman vali yemekleri yiyorsunuz, diye ekledi Yu-pi küçümser bir havayla.

— Delirdiniz mi siz? diye homurdandı Liyu. Düşleri

tümüyle dağılmıştı.

— Ama komşunuz size pirinç olduğunu söylüyor! dedi Yu-pi.

Küçük Kör annesine yaklaşmıştı. Kolunu uzattı, eli sepete değdi.

— Bir dokunayım mı anne? diye sordu.

— Dikkat et Küçük Dügme. Büyük bir servet bu.

Çeng'in karısı bir pirinç tanesi aldı, çocuğun ağzına verdi. Bu hareket bile anî bir bolluk belirtisiydi. Eve pirinç geldiği zaman en küçük tanesini bile ziyan etmeyecek kadar az olurdu. Zaten fıstık unu lâpasına eş yemek yapacak miktarda olurdu en çok.

— Ne kadar küçük! dedi çocuk. Pişmemiş pirinç yememişti hiç.

— Pişince üç katı olur.

— Hem de ağızda erir, dedi Yu-pi dilini şaklatarak. Garip bir biçimde sallanıyordu yaşlı kadın. Arada bir de yüzünü kırıştırıyordu. Liyu'ya döndü:

— Bu olağanüstü bir şey değil mi amca? dedi.

— Gerçekten de öyle, dedi Liyu.

Yaşlı adam olayın önemini kavırıyordu. Yıllardanberi bir kişinin elinde bu kadar çok pirinç görmemişti.

— Yakında her gün pirinç alabileceğimiz söyleniyor her yerde, diye devam etti Yu-pi.

— Pirinç! Pirinç! diye bağırdı kör, ellerini çırparak.

— Pirinç! Pirinç! diye yineledi Küçük Ejderha avludan bir yankı gibi.

— Peki nasıl oluyor bu? diye sordu Liyu.

— Kuomintangın kışlaları pirinç doluymuş, dedi Yu-pi. Komünistler onu bulup dağıttılar.

Yaşlı kadın hep garip bir biçimde sallanmaya devam ediyordu.

— Tüm şehre mi dağıttılar? diye yine sordu Liyu.

— Böyle şaşırmış gibi yapmayın Liyu amca, dedi Çeng'in karısı. Size olağanüstü dedik ya.

— Olağanüstü veya değil, bu pirinci kim verdi size?

— Çi verdi.

— Hangi Çi?

— Sokak başındaki Çi, dedi Yu-pi.

— Kuzey taraftaki son evde oturan Çi, diye ekledi Çeng'in karısı.

— Demir yolu üstünde arabalar çeken ateşli demir arabada çalışan, dedi Yu-pi.

Liyu bir birine bir diğerine bakıyordu. Pirinç sepetini gözleriyle görmese ikisinin de deli olduğunu düşünürdü. Hele de sürekli yüzünü buruşturan, kırıştıran Yu-pi için.

— Kavga eden dışı kargalar gibi ikiniz birden konuşmayın. Çi bu pirinci nasıl almış?

— Askerler vermişler.

— Gevezeliğinizden bir şey anlamıyorum. Askerler niçin ona pirinç vermişler, o size niye verdi?

— Çünkü Çi de komünist, dedi Çeng'in karısı.

Küçük Ejderha kapıya vuruyordu. Sedef Düğme de kalkıp kapıya gitti. Küçük Ejderha «Pirinç, pirinç» diye bağıırıyordu. Kör de «pirinç, pirinç» diye bağıırarak vurmaya başladı. Zaten kafası darmadağın olan Liyu'ya bu gürültü dayanılmaz gibi geldi.

— Kafamı patlatıyorlar, dedi.

— Herşey çok açık Liyu amca, diye konuşmaya devam etti Yu-pi. Bundan sonra her sokakla ilgilenecek birisi olacak. Çi de bizim sokağa bakacak.

— Ama o daha gencecik birisi! dedi Liyu.

— Şu söze bakın!

— Ben onu kıcı çıplak koşarken tanıdım.

Gerçekten de böyle bir itiraz ortaya atması için Liyu'nun kontrolunu yitirmesi gerekti. Çeng'in karısı atıldı:

— Kıcı çıplak koşarken tanıdığınız bir insanda niçin akıl olmasın ki? Çocuklarımin babası da hemen hemen aynı yaşta.

Liyu söylediklerinin gereksiz olduğunu anladı. Utandı.

— Aklımdan kimseye hakaret etmek geçmedi, dedi. Ama Çi birkaç evle birden nasıl ilgilenecek? Hem evli bile değil. Siz bunu aşırı bulmuyor musunuz?

— Tam tersine, herşey çok olağan geliyor bana, diye yanıtladı Yu-pi. Yüz hatları ayağını ateşe basmış gibi karmakarışık oldu.

— Çocukları bile yok, diye devam etti Liyu.

— Ee, sonra! diye kuru kuru yanıtladı Yu-pi.

Liyu böyle bir karşılık beklemiyordu. Şaşırdı. Yaşlı kadının da çocuğu yoktu; Liyu'nun sözü ona dokunmuş olabilirdi. Liyu bir özür aradı. Ama bakışları komşusuna değince şaşkınlığı korkuya dönüştü. Yu-pi Liyu'ya kötü kötü bakıyordu. O kadar heyecanlı görünüyordu ki sözlerine hâkim değildi. Kendine de çocuğu olmadığını söyleyebilirdi. Liyu'nun bütün çocukları ölmüştü ama böyle bir şeyi hakaret olarak kabul ederdi; bağışlamazdı bunu. Odaya ağır bir sessizlik çöktü. Çeng'in karısı durumu sezdı. Yu-pi ağzını açmak üzereyken aceleyle konuştu.

— Her neyse, doğru olan bir şey varsa o da sepetimin pirinçe dolu olduğu. Büyük bir tencere pişireceğim. Hep birlikte yeriz Liyu amca.

Bir eliyle sepeti tutarak diğer eliyle kapıyı açtı. Sedef Dügme'yle, Yu-pi de peşinden çıktılar. Liyu sinirle çenesini kaşıdı.

— Tam bir fırtına, dedi.

İki kukla alay eder gibi bakıyorlardı ona. Buna aldırmadı. Birden çavuş aklına geldi. Ama çavuş odada yoktu.

İKİNCİ BÖLÜM

— Bakın, bakın! diye bağırdı Çeng.

Sesinde sevinçten ötede sınırsız bir şaşkınlık vardı. «Yine mi?» diye düşündü Liyu. Şaşırtıcı olaylar kendince çok sık tekrarlanır oluyordu. Yorulmuştu bundan. Liyu yeni uyanmıştı; çavuşu düşünüyordu. Bütün akşam onu beklemişti. Ama o diğer askerlerle birlikte çok geç dönmüştü. Kendisini ziyarete gelmesi için de çok geçti, kendisinin onun yanına gitmesi için de. Kuşkusuz hâlâ uyuyorlardı.

— Gelin bakın Liyu amca! diye yineledi Çeng.

Komşusuna karşı nazik davranmış olmak için Liyu kangtan kalktı ve avluya çıktı. Mey Key'le, Yu-pi de sokak kapısından çıkıyorlardı. Acele etmeden o da sokağa çıktı. Evde oturanların tümü çoktan toplanmışlardı. So-

kak bir uçtan bir uca insanla doluydu. Liyu ortalıkta asker göremedi. Bir tedirginlik duydu.

— Hayatınızda buna benzer bir şey gördünüz mü? diye sordu Yu-pi; yüzünü yine bir önceki gün gibi buruşturuyordu.

Hiç kimse bir şey söylemedi. Herkes şaşkınlık çıgıllıkları atıyordu. Sokak dümdüzdü. Askerlerin küreyip yığıldıkları karların yanında çöp yığınları da vardı şimdi. Duvarlar boyunca düzenli aralıklarla dizmişlerdi kar ve çöp kümelerini. Sokak tertemizdi. Sanki kocaman bir el sokak genişliğinde bir süpürgeyle temizlemişti ortalığı.

— Bu da şimdiki askerlerin yeni bir alışkanlığı olmalı, dedi bir komşu onlara yaklaşarak.

— Gerçekten de bunu askerler yaptı, dedi Yu-pi.

— Nasıl yaptılar bunu, anlayamıyorum, dedi Çeng'in karısı. Bana bunların yıllardan beri dağlarda yaşadıkları, buraya da dağdan geldiklerini söylemişlerdi. Tencere dibi kazır gibi sokak temizlemeyi nerden öğrenmişler acaba?

— Neler arıyorsunuz böyle komşu? dedi Yu-pi; ortaya atılan bu düşünce onu tedirgin etmişe benziyordu. Yüzü her zamankinden daha çarpık duruyordu. Bunu askerlerin yaptıklarını kesinlikle söyleyebilirim size, diye devam etti. Sabah yola çıkmadan önce sokağı iyice temizlediler. Sonra da arabalar geçti.

— Yola mı çıktılar? Gittiler mi yani? diye sordu Liyu içi ezilerek.

— Evet amca, gittiler. Henüz karanlıktı. Hiç bir şey duymadınız mı?

Liyu başını salladı. Hayır, duymamıştı. İçinde bir boşluk vardı şimdi. «Evime bir asker girdi...» Bu boşluk bir gün önce yeniden canlanan gücü alıp götürüyordu şimdi.

— Kangtan daha temiz ve daha düz olmuş sokak, dedi yanlarında duran komşuları. Görmesem inanmazdım.

— Gerçekten de öyle olmuş, dedi Çeng. Benim işim oldukça kolaylaştı şimdi. Bundan sonra caddeye kadar çekçekimin yanında yürümek zorunda kalmayacağım. Ne dersiniz Liyu amca?

— Bilmem, dedi yaşlı adam.

Hiç konuşmak istemiyordu. Yu-pi güldü:

— Liyu amca o kadar şaşırılmış ki konuşmasını unutmuş, dedi.

Liyu yaşlı kadına baktı; hâlâ yüzünü buruşturuyordu. İblis gibi göründü yaşlı adama. Sokağın bir sarayın mermer yolu gibi tertemiz olmasının hiç bir önemi yoktu Liyu için. Askerler gitmişti: artık yüzü yaralı çavuşu göremiyecekti... Sedef Düğme pantolonuna asılıyordu. Çocuk Liyu'nun içindekileri mi hissetmişti? Kendisi de mi üzülüyordu? Liyu elini çocuğun başına koydu, saçlarını okşadı. Çevresindeki tartışma devam ediyordu.

— O kadar temizlenmiş ki yerde yemek bile yenilir, dedi Çeng'in karısı.

— Artık yere tükürmeye de cesaret edemeyeceğiz, diye ekledi komşuları. Yollara tükürük hokkaları koymak gerekecek.

Herkes kahkahalarla gülmeye başladı, çünkü tam o sırada Çeng tükürmeye hazırlanıyordu. Ağız doluydu; ne yapacağını şaşırmıştı; tükürüğünü yutmaktan korktuğu için gülemiyor, kendini zor tutuyordu. Ayaklarının ucuna baktı, sonra gözleriyle tükürebileceği bir yer aradı. En sonunda duvar dibinde kuşkusuz bir fare tarafından açılmış daracık bir delik gördü. Ağızını deliğin hizasına getirdi ve tükürüğü bıraktı. Tükürük tam deliğe düştü. Hiç kimse bu ustalığa şaşmadı: herkes bu konuda usta sayılırdı. Komşuları başını kaşıdı:

— Tükürmek için hep böyle zahmete katlanmak gerekseydi yaşam çekilmez olurdu, dedi.

Yu-pi atıldı:

— Burada oldukları sürece bir tek askerin tükürdüğüünü gördünüz mü?

Herkes şaşkınlıkla Yu-pi'ye baktı. Gerçekten yaşlı kadının gözlemi yerindeydi. Hiç kimse askerlerin tükürdüğüünü görmemişti.

— Görevimizi tam yapamadık onlara karşı, dedi komşuları...

— Ya, diye söze karıştı Çeng. Bu askerler hastaydı kuşkusuz. Bir saniye olsun sağlıklarıyla ilgilenmedik.

— Belki de bu, askerlere verilen yeni bir alışkanlıktır! dedi Mey Key.

— Düşünmeden konuşuyorsun diye yanıtladı hemen Çeng. Niye yeni bir alışkanlık olsun? Herkes tükürüyor; şehrin en seçkin insanları bile tükürüyor. Bunu görecektik kadar müşteri taşıdım. Hem yaşlı hanımefendiler, hatta okumuş gençler de yapıyor bunu.

— Haklısınız amca, dedi komşuları. Böyle bir alışkanlık verebilmek olanak dışı.

— Yine de Mey Key haklı olabilir, dedi Yu-pi.

Yaşlı kadın Çeng'in karısına yaslanmıştı. Yüzünü buruşturmuyordu. Liyu o zaman Yu-pi'nin ayaklarındaki bez ayakkabıların her zaman giydiği ayakkabılardan biraz daha büyük olduğuna dikkat etti. Bu ayakkabıları kuşkusuz dünden beri giyiyordu ve sürekli yüz kırıştırmasının nedeni de buydu. Liyu yaşlı kadına şefkat dolu bir acıma duydu içinde. Oğlunun ölümünden beri koşturmaktan komşusu ayakkabılarını eskitmiş, bu yüzden de kesik ayaklarını tam sarmayan ayakkabılar giymek zorunda kalmıştı demek ki.

— Kızım nasıl haklı olabilir? diye sordu Çeng.

— Askerler tükürmüyorlardı ama ikisinin bir bez par-

çasına sümkürdüklerini gördüm ben. Sonra da o bezi ceplerine koydular. Bunu bir hastalıktan dolayı yaptıkları söylenemez.

— Ama nasırl olur bu? diye karşılık verdi komşuları gözlerini iri iri açarak. Sanırım iyi dikkat etmemişsiniz teyze: benim evimde kalanların hiç biri böyle yapmadı.

— Yu-pi iyi görmüş, diye atıldı Çeng; bizdeki askerlerin ikisi gerçekten burunlarını bir beze sildiler. Parmaklarını kullanmıyorlardı, ben de şaşırımtım hatta.

Sedef Dügme bu tartışmadan bıkmıştı. Liyu'nun pantolonunu çekiştiriyor, onu eve götürmek istiyordu. Ders saati yaklaşıyor, çocuk bir an önce kemanına kavuşmak için can atıyordu. Liyu da yavaştan yavaştan çocuğa uyuyor, adım adım avluya doğru gidiyordu. Oysa konuşma konusu çok ilginçti ve Liyu söylenenlerden daha ötesini hissediyordu içinde. Ne olduğunu tam bilemiyordu ama çavuşun gittiğini öğrenince içinde duyduğu boşluk doluyormuş gibi geliyordu yaşlı adama.

Sedef Dügme'nin peşinden avluya girdi. Askerler bir gün önce yığdıkları karı kaldırmışlardı. Liyu farkına varmamıştı bunun sokağa çıkarken. Başka bir değişiklik var mı diye çevresine bakındı. Birden hareketsizleşti, olduğu yerde çakıldı kaldı.

— Neyin var dede? diye sordu çocuk.

Kör sanatçı başındaki elin temasından birşeyler mi sezmişti? Liyu ses çıkarmadı, çocuk da üstelemedi. Manolyanın dibindeki toprak kazılmış, belllenmişti. Biraz da kül karıştırılmıştı taze toprağa. Liyu sokakta devam eden tartışmayı duymaz oldu. Önündeki manzara çavuşu bir daha göremeyeceğinin kanıtıydı. Bir veda hatırasıydı bu. Ve toprak canlanmıştı. Yaratmak isteğiyle dolmuştu.

Birkaç gün sonra sokak -başında-oturan-Çi akşam

üstü Liyu'yu ziyarete geldi. Hava soğuktu. Ama yine de Şubat ayı için güzel, sıcak sayılırdı. Güneş bir kızıl disk gibiydi gökyüzünde. Liyu öğleden sonra kapısının önünde çömelmiş otururken, bir ara sıcaktan ceketinin önünü açmak zorunda kalmıştı. Sonra duvarın gölgesini izlemişti. Güneş ufka doğru gittikçe manolyanın üst dallarındaki solmuş goncalar altın gibi parlamıştı. Bir umut sarmıştı Liyu'yu. Toprağı belliyen askerin hareketi yazgının yolunu değiştirirdi belki. Manolya yeniden açardı!. Liyu böyle dalmışken Çi avlunun kapısından girip doğruca Liyu'nun bulunduğu yere doğru ilerlemişti:

— Rahatsız ettiğim için özür dilerim Liyu yoldaş, (*) dedi eğilerek.

Liyu sıçradı. Yine yepyeni bir sözcük duymuştu: yoldaş! Liyu bir an Çi'nin kendisiyle konuşmayıp, aklından geçenleri söylediğini sandı. Ama kendisine hitabetmişti! Yine de garipti: ailesi olmayan birisiyle nasıl olur da «aynı irade»ye sahip olabilirdi?

— Sizin gibi büyük bir sanatçıyı selamlamak büyük bir şeref benim için, diye devam etti Çi.

Liyu ayağa kalkmadan hafifçe eğildi.

— Ziyaretinizle siz beni şereflendiriyorsunuz, diye karşılık verdi.

Çeng, karısı ve Mey Key de onlara yaklaşmışlardı. Arkadan da Yu-pi göründü. Sanki önceden tasarlanmış gibi Liyu bir dakika içinde kendini kümenin ortasında buldu. Konuşmalar başlayınca da bunun daha önceden hazırlanmış olduğuna kesinlikle inandı. Kendisi dışında herkes konudan haberi vardı. Bu tür şeylerden hoşlanmazdı yaşlı adam. Öfkelenmişti. Ağzını hiç açmamaya ve dinlemez görünmeye karar verdi. Oysa tartışılan konu çok

(*) Yoldaşa çince «ton cö» denir. Aynı irade anlamındadır.

ilginçti ve Liyu zor tutuyordu kendini. Konu evde oturanlar arasından orada olup biteni Çi'ye haber verecek birisini seçmekti. Konuyu ortaya atan Çi, yavaş yavaş, özenle konuşuyor, uzun cümleler yapıyordu. Dersini iyi bilmeyen bir öğrencinin konuşma tarzıydı bu. «Kötü bir papağan» dedi Liyu içinden. Gittikçe daha da sinirleniyordu. Bir de herkesin sokak başında oturan bu adamın önerisini olağan karşılamasına şaşıyor, kendini küçük düşmüş hissediyordu. Hiç bir eleştiri yapılmıyordu. Liyu konuşmak istiyor ama cesaret edemiyordu. Üstelik Çi de çok alçak gönüllü ve saygılı davranıyor, kırk yaşında aileden yoksun olmasına rağmen yakınlıktan başka bir duygu uyardırmıyordu. Bir Çinliyi evlenmemesinden dolayı kınamak gülünç değil miydi. Liyu kendi ihtiyaçlarını bile karşılayamayan çok insan tanımıştı. Çi eskisi kadar sevimsiz gelmiyordu Liyu'ya. Ciddî bir sesle konuşuyor. Liyu'ya hitap ederken de Çeng için kullandığı yoldaş sözünün yerine amca diyordu. Yaşlı adama yoldaş dediği zaman onun bu sözden hoşlanmadığını farketmişti. Demek ki Çi yalnız alçakgönüllü ve saygılı değil aynı zamanda çok duyarlı ve zekiydi de. Liyu bundan hoşlanmıştı. Ama kendi evinde olup bitenleri bir yabancıya aktarmak düşüncesine kızmaya devam ediyordu.

— Siz ne dersiniz Liyu amca? diye sordu Çi konuşmasını bitirince.

Konuşma tarzına bakılırsa yaşlı adamı ikna ettiğinden emindi.

— Böyle her önüne gelene anlatılacaksa kendi yaşantımıza da hâkim olamayacağız demek! dedi kuru bir sesle.

Liyu'nun sözleri genel bir şaşkınlık yarattı; yaşlı adam şeytanlıkla güldü içinden. Yu-pi yüzünü ekşitti. Liyu bunu onun kızdığına verdi. Çi güç durumunda kalmıştı; eliyle ağzını kapatarak öksürdü. Öksürürken böyle ağız kapatmak

ta yeni bir hareketti. Liyu bu yeni harekete de sinirlenmekten kendini alamadı. Üstünlük durumundan da yararlanarak yeni şeylerin kendisini yeterince sıkıldığını ve artık rahatsız edilmek istemediğini haykırmak geldi birden içinden. Tuttu kendini. Çi de ders anlatan özenli bir öğrenci gibi yeniden konuşmaya başlıyordu:

— Ne evinizde olup biteni öğrenmek ne de sizleri göz altında bulundurmak için yapıyoruz bunu Liyu amca. Amacımız başka. Düşünün ki evlerde kaçır kişi oturduğunu bilmeseydik bütün şehir halkına eşit miktarda pirinç dağıtabilir miydik? Bundan sonra da aynı şey olacak. Kaç kişilik pirinç talep edeceğimizi bilmemiz gerek.

Durdu. Böyle iknaya çalışmaktan yorulmuşa benziyordu. Sessizlik sözlerin Liyu'nun aklında yer etmesi için yararlı oldu. Yaşlı adam eskisi kadar inat eder gözüküyordu.

— Şimdiye dek hep çevremizde olup bitenle ilgilenmeden yaşadık, diye devam etti Çi. Felâketlerimizin bir nedeni de bu. Daha iyi yardımlaşabilmek için birbirimizi yakından tanımalıyız.

Liyu büzüldü, başını eğdi. Sözler içindeki yarayı deşiyormuş gibi geldi. Çi haksız mıydı? Liyu, Çeng'i daha iyi tanıyıp da onun bir çete üyesi olduğunu bilseydi Çamin'i evden dışarı bırakır mıydı hiç! Oğlu evde kalırdı ve şimdi yaşıyor olurdu. Mey Key'le de evlenirdi... Liyu ötesini düşünemedi. Korktu bundan. Dindiğini sandığı acı yeniden canlanıyordu.

Çi konuşmasını sürdürüyordu:

— Ne Pekin'de ne Çin'de kaç kişi yaşadığını bilmiyoruz. Hiç bir nüfus kayıt işlemi yok. Büyük ailelerin dışında hemen hemen hiç kimse ne durumda olduğunu bilmiyor. Hatta bazı babalar kaç çocuk kaybettiğinden bile habersiz. Hem zaten yaşayanları doyurmak başlı başına

bir kaygı. Bu durumu horgörüyle, ilgisizlikle karşılıyabilir miyiz? Kendi öz yaşamımızı da, diğerlerinin yaşamlarını da bilmek, anlamak zorundayız. Birbirimizi savunmalı, kuş-kularımızı bir yana bırakmalıyız.

Yine elini ağzına götürerek öksürdü. Böyle durmadan konuşmak boğazını kurutmuş olmalıydı. Dinliyenlerin ağzı açık kalmıştı; çoğu kendileri için yabancı ve anlamsız sözlere hayran olmuşlardı. Böylesine sel gibi akan sözler de yeni zamanların belirtisiydi. Okuma yazma bilmenin çok yaygın olduğu bir ülkede uzun konuşmalar olağan değildir. Sözlerin önemi çok fazladır. Eğitim gören uluslar «sözler uçar, yazı kalır» diyebilirler. Ama okuma bilmeyenler için bu söz anlamsızdır. Sözler en küçük bir kullanma hatası kaldırmayacak kadar önemlidir. Çi, Liyu'ya döndü:

— Bu evin işleriyle sizin uğraşmanızın iyi olacağı kanısında değil misiniz Liyu amca? diye sordu.

Liyu bunu bekliyordu. Herkesin gözünde belli bir yeri olduğunu biliyordu. Bunun tek nedeni sanatçı olması değildi; oğlunun kurşuna dizilmiş olması da önemini artırıyordu. Bundan büyük ve acı dolu bir gurur duyuyordu ama bu kendini değiştirmesine yetmiyordu; o düşlerine gömülmüş bir yaşlıydı. Üstelik yeterince uğraşı vardı. Sedef Düğme'nin içinde taşıdığı sanatçı yeteneğinin açığa çıkarılması az bir iş miydi? Çi devam ediyordu:

— Hem bu sokakta oturanlar arasında okuma yazma bilen ender kişilerden birisiniz.

— Öyle, diye yanıtladı Liyu; bazı basit bilgilere sahibim. Ama benim yaşımda bir insan evinde olanları anlatacak kadar değişebilir mi?

— Bana bin harf okuyabildiğinizi söylediler.

— Eskiden bin harf bildiğim doğru. Ama bugün tümünü anımsıyabileceğimi söyleyemem. Uzun zamandır so-

kak isimlerini veya dükkan tabelalarını bile okumayı denemedim. Dışarı çıkmıyorum çok zamandır.

Liyu ağır ağır konuşuyordu. Bu karşısındakine karşı güvensizlikten veya tehlikesiz sözler bulmak için çabalamasından doğmuyordu. Gittikçe daha saygıdeğer bulunduğu konuğuna karşı bir saygı belirtisi sayılırdı bu. Bir yerde de yaşanılmış olan gerçeğin aklında canlandığı anılar dizisi onu böyle konuşmaya zorluyordu. Ça-min çocukken sokak başlarında dururlar, Liyu oğluna sokağın ismini söyleyip tabelayı gösterirdi. «— Sağdaki harf ne? — Kapı. — Ya ortadaki? — Gök.» Ça-min doğru söylediği zaman babasının hoşnut olduğunu bilir, mutlu gözlerle ona bakardı... Liyu elini alnına götürdü. Simgeler yokoldu. İçini bir ılıklik kapladı.

— Bu yeniden çıkmanız için bir fırsat olur. Yakında başka mahallelerden gelenlerle sorunları tartışmak için toplantılar yapacağız.

— Başka mahallelerden gelenlerle mi?

Liyu bu sözleri Çi'nin yankısı gibi tekrarlardı. Gözleri kamaşmış gibiydi. Önünde evlerden sarkan rengarenk tabelalarla kaplı bir sokaklar labirenti belirdi. Yine Ça-min'le birlikte yürüyordu. Bu kez genç Ça-min vardı yanında. Omuzlarında bambu sırıklarıyla Gök Köprüsüne gidiyorlardı. Kukla ve dekorlarla yüklü sepetler gıcırıyor, küçük adımlarla hızlı hızlı yürüyorlardı. Ça-min'in çıplak ve narin vücudu terden sırılsıklamdı ve güneşte parlıyor, parlıyordu...

Liyu birden kendine geldi ve komşularının kendine doğru eğilmiş kaygılı yüzlerini gördü.

— Hasta mısınız amca? diye sordu Çeng.

Yaşlı adam başını salladı. Hayır, hasta değildi. Bir belirtiydi, yalnız bir belirtiydi bu; emindi bundan. Oğlu evi terketmesini istemiyordu! Yüzüne çevrilmiş bakışlar ilgi doluydu. Yu-pi'nin bakışlarında ise derin bir şefkat vardı.

— Başınız böyle sık sık dönüyor mu? diye sordu Çi.

— Başım dönmedi, dedi Liyu; hasta da değilim. Yaşlılıktan böyle oluyor.

Çevresindekiler bu sözleri başlarıyla onayladılar. Liyu buna sevindi. Yaşlı adına hak kazanmış olmak büyük bir gurur kaynağıydı. Çi'ye döndü:

— Önerinizle bana şeref verdiniz; ama kabul edemeyeceğim, dedi.

Komşuları yüz ifadeleriyle bunu uygun bulduklarını belirttiler. Böylesi daha iyiydi. Liyu baş dönmesi bahanesinden biraz utandı. Pırıl pırıl anıların aklına gelmiş olmasının baş dönmesiyle ne ilgisi olabilirdi? Yine de öneriyi rahatça reddetmesi için tam zamanında uyanmıştı anılar. Liyu manolyaya baktı, aklına toprağı belleyen çavuş geldi. Çavuş kendinden neler koparıp götürdüğünü hiç bir zaman bilmiyecekti belki de.

Konuşmalar yeniden başladı. Yanından ayrılmadan tartışmaya devam etmeleri bir saygı belirtisiydi. Ama Liyu söylenenlere dikkat etmiyordu artık. Yu-pi'nin ev sorumlusu seçildiğini duydu sadece. Bu «sorumlu» sözü de yeniydi. Hiç bitmiyecek miydi bu yeni sözler?

Yaşlı komşusunun tutumu daha ertesi sabahtan itibaren kaygılandırmaya başladı Liyu'yu. Bazı şeylerin değişmesine bir diyeceği yoktu. Yeni sözler söylenmesinde de bir sakınca görmüyordu. Zaten elinden de bir şey gelmezdi ya! Ama bir kadının, kendini de ona bağlı kılan bir görev yapmasını düşünemiyordu. Bir gün önce buna karşı çıkmadığına pişman oluyordu yavaş yavaş.

Sabah avluya çıkarken karşıda Çeng'in karısıyla tartışan Yu-pi'yi gördü. Yaşlı kadın o kadar yüksek sesle konuşuyordu ki sesi dört ev öteden duyulabilirdi. Yu-pi, Çeng'in karısını sokağa çöp attığı için suçluyordu.

— Kuşkusuz haklısınız' teyze, diyordu Çeng'in karısı da yüksek sesle; ama ne yapmamı istiyorsunuz? Çöpleri evde bırakacak değilim ya!

— Ama ben de size sokak-başında-oturan-Çi'nin evindeki toplantıda kutular yapılacağını öğrendiğimi söylemedim mi? Her evin bir kutusu olacak. Akşamları kutuları sokağa bırakacağız, gece de kamyonlar gelip içindekileri alacaklar.

— İyi ama kutular gelene kadar ne yapacağız?

— Askerlerin yaptığı gibi çöplerimizi avlunun bir köşesine yığsak daha iyi olmaz mı? Bu da basit bir iş değil mi sanki?

Liyu kapıyı kapadı; daha fazlasını işitmek istemiyordu. «Bu dışı zebaninin yüzünden istediğimizi de yapamayacağız yakında» diye geçirdi aklından. Ama kutu yapılmasına bir diyeceği yoktu. Yine de Yu-pi'nin konuşma tarzı hoşuna gitmiyordu. Çığlıkları, bağırtıları neyse de arada Çi gibi ağır ağır konuşmayı da deniyordu. Sözler ağzından binbir güçlkle çıkıyordu; her cümle sonunda da yüzünü buruşturuyor, üstelik nefes nefese kalıyordu.

Liyu komşusundan kaçmaya başladı. Evin çöplerini kapısının önüne bırakıyordu: yaşlı kadın bunu Liyu'nun yüzüne vururdu mutlaka. Ama Liyu buna fırsat vermiyor, kangta oturup Yu-pi'nin homurdanarak avluda fırdönmesini dinliyordu. Biraz kedi-fare oyununa benzetiyordu bunu ama farenin kendisi olduğunu düşünmüyordu bile. Bu çok aşağılatıcı bir durum olurdu ne de olsa! Liyu'nun yaşında bir insan eski bir nedimeye uyar mıydı! Ailesi de hep şimdi kendinin yaptığı gibi yapmıştı; kendisi de alışkanlıklarını değiştirmek niyetinde değildi. En iyisi tartışmaya meydan vermemekti. Liyu, yaşlı kadının her hangi

bir eleştirisine sert karşılık vereceğini biliyordu; bu da ona yakışmazdı. Her zaman saygıdeğer bir yaşlı olmuştu; öyle kalmalıydı.

Bununla birlikte Liyu bir gün dayanamadı. Öğleden sonraydı, yeni uyanmıştı. Avludan beddualar yükseliyordu. Yu-pi tiz sesiyle Çeng'in karısına bağılıyor, o da iyi kötü kendini savunuyordu. Liyu «en küçük yetkiye sahip olan bir kadından daha kötü zorba olmaz» dedi içinden. Şimdiye dek sokakta dirlik düzenliğiyle tanınmış evinde böyle çekişmeleri hoşgöremezdi. Liyu ağır ağır kalktı. Kendini hak kahramanı olarak görüyordu. Tartışmaya katılmadan konuşulanları duymak, konuyu öğrenmek için kapıyı aralayarak kulak kabarttı.

— Babam parmaklarını kullanarak sümkürürdü, anem de, diye bağılıyordu Çeng'in karısı; herkes de böyle sümkürmenin içimize çektiğimiz pislikleri attığını bilir. Tükürmek boğazı nasıl temizlerse bu da onun gibi. Şimdi artık tükürmemek gerekiyormuş, bir bez parçasına sümküremeliymiş, neler neler...

— Ama askerler gittiği gün hepiniz bunu doğru buluyordunuz! Fikriniz bu kadar kısa bir zamanda değişti mi yoksa? Böylesi daha temiz değil mi?

— Askerler yanılamazlar mı? Ben sümüğümü bir bez parçasına koyup onu da cebimde saklamayı çok daha pis buluyorum.

— Sokak-başında-oturan-Çi bunun hastalıkları engellemek için böyle yapılması gerektiğini söyiedi. Size bunu ilettim. Yere tükürünce hastalık tehlikesi artıyor.

Yu-pi gittikçe coşuyor, bir yandan da yüzünü kırıştırmaya devam ediyordu.

— Sokak-başında-oturan-Çi belki haklı. O bir gazetenin tüm harflerini okuyabilecek kadar bilgili. Ama ben de göğsümden hasta olunca bilirim ki çok tükürmeye başlayınca hastalığın sonu geliyor demektir.

— Anlamak istemiyorsunuz! Anlamak istemiyorsunuz! diye cıyak cıyak bağırdı Yu-pi. Kanıtlarını tüketmişti.

Liyu «bu böyle sürmez» dedi içinden, «bir düzene sokulmazsa bu tartışmalar artar, yaşam çekilmez olur». Kapıyı açıp avluya çıktı. Görünüşte kadınlarla hiç ilgilenmiyordu. Yapacağı şeyi biliyordu ama biraz duraksıyordu. Çavuş onun yapmak istediği şeye tanık olsa kuşkusuz pek hoşnut olmazdı bu davranışından. Dört beş adım attıktan sonra durdu ve yeni uyanmış gibi gerindi. Sonra sesli sesli öksürüp birkaç kez yere tükürdü. Çeng'in karısı kakhahalarla gülmeye başladı. Liyu farkında değilmiş gibi yaptı. Burnunu temizlemek ihtiyacı duymamasına rağmen başparmağıyla burnunun bir deliğini kapatıp diğerinden güçlü bir biçimde sümkürdü. Sonra da koluyla burnunu siler gibi yaptı. Çeng'in karısı gülmekten katılıyordu.

— Liyu amca da yeni alışkanlıklar edinmek için güçlüğ çekecek, dedi.

— Liyu amca bunu istiyerek yapıyor, dedi Yu-pi sertçe; birden Liyu'ya doğru yürümeye başladı. Yaşlı adam şaşırđı: böyle bir tepki beklemiyordu hiç. Yu-pi'nin yüzü öfkeden allak bullak olmuştu. Liyu'nun sinirleri yatışmıştı. Bu yüzden rahatsız oldu. Yu-pi bir metre ötesinde durup bağırdı:

— İnatçı ve zalim oluyorsunuz Liyu amca. Utanmalısınız bu tutumunuzdan. Sanki şimdi herkesin daha iyi yaşadığının, herkesin pirinç yiyebildiğinin farkında değilsiniz. Askerlerin bu evde kalmaları neye yaradı? Mütешekkir olmayı unuttunuz mu? Bu gençler kendileri gibi davranılmayı hak etmiyorlar mı? Hiç bir şey olmamış gibi yalnız müziğinizi, kuklalarınızı düşünmeye devam ediyorsunuz. Bilmiyor musunuz ki...

Yu-pi birden sustu. Liyu dizlerinin çözöldüğünü hissetti. Yaşlı kadının yarıda bıraktığı cümlelerin devamının «...Ça-min olsaydı onlar gibi yapmaya çalışırdı» olduğun-

dan emindi. Gittikçe daha rahatsız hissediyordu kendisini. Artık gülmeyen Çeng'in karısı önünde tam kepaze olmaktan da çekiniyordu. Yaşlı kadın haklıydı. Oğlu yaşıyor olsa askerler gibi davranırdı. Utanıyordu içten içten. Ama durumu da kendi lehine çevirmek zorundaydı. İlgisiz gibi davrandı. Havaya baktı, sonra Yu-pi'ye döndü:

— Tükürdüm diye bu kadar gürültü yapmanın anlamı var mı? Sabah siz de tükürmediniz mi? Hem de on dakikadan çok sürdü.

Bu kez savunma durumunda kalan Yu-pi'ydi. Liyu'nun dediği doğruydı. Kızardı, yeniden yüzünü kııştırdı.

— Ama ben evimde yapıyorum, dedi; herkesin önünde yapıyorum.

Liyu komşusuna üstten bir bakış attı:

— Yeni alışkanlıkların özü mal paylaşan hırsızlar gibi diğerlerinden gizlenmek mi?

Yu-pi'nin ağzı açık kaldı. Liyu Çeng'in karısına bir göz atınca durumu kurtardığını anladı. Üstelememek yeğdi. Bir aktörün sahneyi terkettiği gibi ağır ağır dönüp uzaklaştı. Aslında yaptığından hiç de gurur duymuyordu. Komşusu «inatçı ve zalim oluyorsunuz» demişti. Bu sözlerde doğruluk payı büyüktü. Yu-pi kendinden iyi anlıyordu herşeyi. Yalnız yeniliklerle ilgili olanları değil, kendi kişiliğiyle ilgili olanları da daha iyi kavırıyordu. Onunla elinden geldiği kadar az karşılaşmalıydı. Liyu'nun içi yeni yetişen bir çocuğunki gibi karmakarışık.

Bir gün sonra Liyu yaşlı kadının aralarındaki tartışmadan dolayı kendine gücenmemiş olduğunu gördü. Hatta Yu-pi ona her türlü ödün vermeye hazır görünüyordu. Oysa yaşlı adam yine evden süpürdüğü çöpleri kapısı-

nın önüne bırakmıştı. Evden çıkarken Yu-pi'yle burun buruna gelmişti.

— Soğuklar kırılıyor, Liyu amca, dedi tatlılıkla.

Liyu komşusunun sesinde sezdiği şefkate ne anlam vereceğini bilemedi.

— Haklısınız teyze, diye yanıtladı aynı tatlılıkla; yakında çölden bahar rüzgarları eser, kırlangıçlar da gelir az sonra.

Daha fazla konuşmadan karşı karşıya durmuşlardı. Aralarında sinirli bir tartışmanın geçmiş olmasına şaşır-mış gibiydiler. Ne biri ne diğeri için özür dileme söz konusu değildi. Esasen bakışları bunu gereksiz, fazladan bir şey haline getiriyordu. Bunca acıdan oluşmuş ve bir an unuttukları dostluklarını yeniden bulmuşlardı. Yu-pi'nin uzun zamandır kırıştırdığı yüzünde üzüntülü bir gülümseme belirdi. Liyu kırlangıçları anımsamıştı. Mırıldandı:

...Kırlangıçlar dal dal kurarlar yuvalarını
İkişer ikişer neşeyle uçarlar...

Yu-pi başını salladı üzüntüyle. O da Ça-min'in bu avluda oynadığı komediyi anımsamıştı. Sedef Dügme evden çıkıp Liyu'nun yanına geldi. Ders saatiydi, Liyu eğildi:

— Özür dilerim, teyze, dedi,

— Rica ederim, ben de gitmek zorundayım, diye yanıtladı.

Sedef Dügme, Liyu'nun elini tutuyordu. Liyu avlunun bir köşesinde evin çöpleri için konmuş ve şimdiden yarı yarıya dolmuş olan kutuyu gördü. Bir an yaşlı kadına o kutuyu kendisinin de kullanacağını söylemeyi düşündü. Neye yarardı söylemek? Söylemeden yapmak daha iyi değil miydi? Oğlu yaşasaydı ilk örneği o verirdi. Böyle bir davranış için söz söylemenin ne anlamı olurdu ki?

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bir yaşlının huzura kavuşması için çok şey gerekmez. Çocukların sevinmesi gibi. Zaten yaşlıyla çocuk arasındaki fark çok küçüktür. Liyu, Sedef Düğmeye dersini verip pirinç lapasını yedikten sonra tüm öğleden sonrayı kangın üstüne koyduğu birkaç kukla önünde düşliyerek geçirdi. Raftaki kuklalar sonsuzluğa bakan bir çift göz gibiydi. Ve Liyu bu sonsuzluk duygusu içinde atasözleri anımsıyordu. «Erdemli insan küçük çocuğa benzer» diyordu birisi, ve Liyu'nun düşüncelerine tam uyuyordu. «Erdem insandan ayrılmaz, ölenden süt bebeğine geçer» diyordu bir başkası. Ve bu Liyu'ya acı veriyordu. Kendi durumuyla yakından ilgiliydi. İki oğlu da ölmüştü. Erdemi bir çocuğa geçemeyecekti.

Düşler içinde zaman çabuk geçer. Liyu farkında olmadan akşam yaklaşıyordu. Yaşlı kuklacı en sevdiği iki

kuklasını eline almış, onları oynatıyor, değişik pozlara sokuyordu. Sevgiyle bakıyordu onlara. Yu-pi içeri girdiğinde karanlık bastırmaya başlamıştı.

— Liyu amca! Liyu amca! diye bağırdı yaşlı kadın.

Soluk soluğaydı. Koşmuştu. Düşmemek için kapıya yaslandı. Liyu yaşlı kadının terli yüzüne baktı, anlamadığı bir ifadeyle karşılaştı.

— Ne olağanüstü olay! diye devam etti Yu-pi.

— Oturun teyze, dedi Liyu.

Yu-pi kendini bir iskemlenin üstüne bıraktı.

— Olağanüstü ne var yine? Devrim olmuş gibi telaş içindesiniz.

— Gök Köprüsünde yargılama olacak!

— Gök Köprüsünde mi?

— Evet Liyu amca, Gök Köprüsünde.

Yaşlı kadın daha düzenli nefes almaya başlıyordu. Bir eliyle de göğsünü bastırıyordu. Liyu bir ellerindeki kuklalara, bir kangta solmuş çiçekler gibi duran kuklalara baktı.

— Ne için? diye sordu.

Kuklalarına yeniden bakmaya başladı: Gök Köprüsü onlar için de yabancı değildi. Ama o günler ne kadar gerilerde kalmıştı!

— Gök Köprüsündeki haydutlar yargılanacak, dedi Yu-pi.

Liyu ellerindeki kuklaları diğerlerinin yanına koydu. Elleri hafiflemiş hissetti. Başını raftaki kuklalara çevirdi. Sanki onlardan bir açıklama bekliyordu. Ama onlar Gök Köprüsünü hiç tanımazlardı. Sadece evi bilirlerdi.

— Gök Köprüsünde o kadar çok haydut var ki, onları yargılamak olanaksız, dedi ağır ağır: böyle bir işe kim girecek?

Gözleri dizlerinin üstünde kenetlenmiş ellerine dikildi. Karanlıkta iki parlak leke gibi görünüyorlardı. Eller de

yüzler gibidir, çok şey anlatırlar. Gözler gibi insanın iç dünyasını yansıtır. Elleri kenetliydi birbirine. Çaresizlikle, acıyla kenetliydi. Ça-min'i düşündü Liyu. Gözlerinin önünde büyüğü bir perde açıldı, Liyu ellerini göremez oldu. Oğlu Kör At'la kavga ediyordu; kıvranıyordu genç çocuk, «onu öldüreceğim» diyordu. Liyu bir an Ça-min yanındaymış sandı, çevresine bakındı, anılar birden kayboldu. Yu-pi'yi gördü Liyu.

— Haydutlarla bir kişi uğraşmayacak, herkes suçlayacak onları, dedi yaşlı kadın. İyi duyuyor musunuz Liyu amca, herkes!

— Duyuyorum komşu, duyuyorum. Ama herkesle kimi kastediyorsunuz?

— Sanki anlamamak için özel bir çaba gösteriyorsunuz Liyu amca. Sizin de dahil olduğunuz Gök Köprüsünün «aşağı tabakasından» başka kimi kastedebilirim? Siz, cambazlar, bıçak atıcılar, kırpık kâğıt satıcıları, köpek oynatanlar, öykücüler, sihirbazlar... herkes yani!

Liyu yeniden ellerine baktı. Belki onlara bakınca büyüğü perde yeniden açılırdı. Elleri eski parlaklığını yitirmişti. Şimdi sadece bir yaşlının elleriydiler. Liyu geçmiş canlandırabilmek için bir simge aradı. İskelelerden kurduğu iskelenin üstünde dönen cambaz Sun'u düşündü. Ne olmuştu acaba? Beş yıldır ondan hiç bir haber almamıştı. O da Mişitek gibi ölmüştü belki... Liyu Mişitek'i anımsayınca birden irkildi. Oğlunun sürekli yinelediği «Mişitek haklıydı» sözlerini düşündü. İçinde bir katılaşma hissetti. Ça-min! Ça-min yeniden görünecek miydi? İstem bir anıyı yinelemek için yeterli olabilecek miydi?

— Haydutları yargılamak için önce onları tutuklamak gerekir, dedi Liyu ağır ağır.

— Tutuklanmışlar bile, diye yanıtladı Yu-pi. Gazete yazıyor. Sokak başında oturan Çi bana herşeyi anlattı. Onları komünistler tutuklamışlar. Yarın yargılanacakmış

haydutlar. Ama komünistler onların tüm suçlarını bilmiyorlar. Bunun için haksızlığa uğramış olanların onları suçlayabilmesi için duruşma açık olacaktı.

Durdu. Soluk soluğa kalmıştı sürekli konuşmaktan ve Liyu'nun uzun düşlerinden birine daldığını farketmişti. Yaşlı kadın bunu bir gün komşusunun yüzüne vurmuştu, ama bu kez yüz hatları yumuşaktı.

Liyu'nun önünde büyük perde yeniden açılmıştı. Hemen hemen unuttuğu Gök Köprüsü kafasında canlanıyordu. Yaşlı kuklacı tahta ve bez barakalar yığını, yağmurun ara yollarda açtığı harkları, sarı siyah renkli yazılarıyla flamaları görüyor, kalabalığın uğultusunu işitiyordu. Bir ayı burnunun ucundaki topla oynamağa başladı; bir öykücünün önündeki kalabalık dalgalandı... Yüzler belirsizdi. Liyu içinde öç alma duygusunu uyandırmak için Kör At'ın yüzünü anımsamaya çalıştı, başaramadı. Sanki kaçıyordu Kör At. Yine de Liyu, Güney Gök Egemeninin adamının boş göz çukurunu, titrek ve çıkık göz kapağını görebiliyordu. Ama o kadar uzaktı ki! «Ça-min» dedi içinden, onu çağırır gibi, geçmişin karanlıklarından çekip çıkarmak ister gibi. Gözlerinin önüne gelen ellerinde kılıçlarıyla Mişitek oldu. «Paranı gel de cebimden al» diye bağıırıyordu. «Mişitek haklı» diye bağıırıyordu bir başka ses. Ama bu Ça-min'nin sesi değildi. Biraz önceki gibi oğlunun «onu öldüreceğim» dediğini duysa ne yapması gerektiğini anlardı. Ama hiç bir belirti yoktu. Herşey yarı ölü anılardan oluşuyordu.

— Olanaksız, diye mırıldandı Liyu.

— Ne demek istiyorsunuz amca?

— Haksızlığa uğrayanlar nasıl suçlayabilirler? Çoğu öldü onların. Şimdi yaşayanlar nasıl yapmaya kalkışirlar bunu? Nasıl cesaret edebilirler buna?

— Bu yüzden oraya siz kendiniz gideceksiniz Liyu amca.

Liyu başını salladı. Yu-pi'nin yüzündeki yumuşak ifade kayboldu.

— Yoksa korkuyor musunuz?

— Bu kadar basit değil.

— Ne söylemek istiyorsunuz anlamıyorum. Kafanızda neler dönüp dolaşıyor?

— Benim yaşımdaki bir insanın bir günde yargıç olabileceğini mi sanıyorsunuz? Adaletin ne olduğunu bilirsiniz? Ben çok yaşlıyım teyze; kurbanları cellatlardan nasıl ayırdedebileceğim? Hem vuranlar da yazgıya uymuyorlar mı?

— Hiç bir şey anlamadınız, diye haykırdı Yu-pi.

Bakışlarındaki şefkat kaybolmuş, yerini öfkeyle küçümsemeye bırakmıştı. Liyu bundan acı duydu. Yaşamında ilk kez yaşlı komşusunun haklı olduğunu düşündü. Hiç bir şey anlamıyordu. Ama ne yapabilirdi? Sözler onun için yeterli değildi. Oğlu gözlerinin önünde canlanmalıydı. Ama Liyu'nun belleğini zorlaması boşunaydı, Ça-min uzaklardaydı.

— Sizin gibi adamlar da onları suçlamayı reddederse kim yapacak bunu? dedi Yu-pi.

Ayağa kalkmıştı. Yüzü yine kırış kırış olmuştu, acı çektiği belliydi.

— Ça-min'iniz yaşasaydı gitmez miydi sanıyorsunuz?

«Ça-min'iniz!» Söz bir bıçak gibi işledi Liyu'nun içine. Bir an oğlunu göreceğinden umutlandı. O zaman herşey değişirdi. Liyu bir bekleyiş içinde kaskatı oldu. Ama birşey olmadı. Ça-min'in simgesini bekleyen gözlerinin önünde sallanıp duran ve Liyu'nun hareketsizliği karşısında öfkeden titreyen yaşlı kadın vardı.

— Ama o öldü! diye haykırdı birden. Duyuyor musunuz: öldü, öldü, öldü!

Sesi giderek kısılmış, son söz bir hırıltı gibi çıkmıştı ağzından.

— O zaman ben gideceğim. Sizin yerinize ben gideceğim Liyu amca. Bildiklerimi söyleyeceğim.

Liyu «deli misiniz?» diye bağırarak istedi. Zamanı olmadı. Yaşlı kadın dönüp kapıya doğru yürümeye başlamıştı bile. Ayağını iskemleye çarptı, boğuk boğuk inledi. Yine durmadan hızla kapıya vardı, çıktı. Liyu elini terli alnında gezdirdi. «Evet deli» diye mırıldandı. Oda kapısı açılınca bir an içerisi aydınlanmış sonra daha da koyu bir karanlığa gömülmüştü. Kangin üstündeki kuklalar zorla seçilebiliyordu. Liyu kuklalardan birini almak için uzandığı anda Yu-pi dışardan bir çığlık attı. Liyu yerinden sıçradı. Komşusunun şimdiye dek böyle bağırdığını duymamıştı. Hızla kapıya koşup dışarı çıktı. Yu-pi'nin evinin kapısının kapandığını gördü. Çeng'in karısıyla Mey Key de yaşlı kadının çığlığını duyup avluya çıkmışlardı. Üçü birden Yu-pi'nin kapısı önüne gelip içeri girmeye hazırlandılar.

— Girmeyin, diye yalvardı Yu-pi içerden.

Liyu Çeng'in karısıyla Mey Key'i aralayarak ilerledi.

— Evet, siz girmeyin, dedi, içeri girip kapıyı kapattı.

Oda kendi odasından daha karanlıktı. Liyu içeri girer girmez boğulacak gibi oldu: odayı insanın boğazını yakan bir irin kokusu sarmıştı. Yaşlı kadın yere uzanmıştı. Liyu onun hıçkırdığını sandı: Yu-pi dayak yemiş bir köpek gibi sızlanıyordu.

— Niçin girdiniz beyefendi? diye sordu inliyerek.

Liyu allak bullak oldu. «Tanrım, ne zamandır böyle hitabetmemişti!» Bu unutulmuş sözü yeniden bulması, biraz önceki öfkesinin birden yatışması için başına ne gelmişti Yu-pi'nin? Liyu komşusunun yanına çömeldi. Korkunç kokuya alışmıştı.

— Ne oldu teyze?

— Hiç. Ayağımı çarptım sadece.

Liyu yaşlı kadının kendi evinde çıkardığı boğuk iniltiliyi anımsadı. Kuşkusuz avluda da ayağını bir taşa çarpmıştı. Yu-pi bir dirseğini yere dayıyarak güçlkle yan döndü. Liyu'ya baktı. Gözleri yaşlıydı ama sızlanmıyordu artık. Liyu olağanüstü bir an yaşadığını hissediyor, söyleyecek şey bulamıyordu. Yaşlı kadının bakışlarından korkuyordu nerdeyse. «Bu irin kokusu ne acaba?» diye soruyordu kendi kendine. Ve yavaş yavaş aklında şaşkınlık veren bir açıklama belirliyordu. Çeng'in karısıyla Mey Key'in konuşmalarını işitti. Kimse girmemeliydi içeriye. Kimse girmemeliydi, yoksa içinde yaşadığını hissettiği büyü bozulurdu. «Ayağımı çarptım sadece» demişti Yu - pi. Liyu'nun gözleri yaşlı kadının ayaklarına takıldı. Karanlıktı oda, ama herşey açıklığa kavuşur gibiydi yavaş yavaş. Liyu birkaç haftadır çok büyük terlikler takılı ayaklara bakıyordu. Birden irkildi. Anlamıştı.

— Yu-pi! dedi bir solukta

Akla hayale sığmayan bir şey önündeydi. Komşusunun hâlâ yaşlı gözlerinin içine baktı. Mümkün müydü bu? Yu-pi, Liyu'nun neler düşündüğünü anlamıştı. Evet der gibi başını salladı. Kesik ayaklarının yeniden büyüyeceği umuduyla sargıları gevşetmişti, daha büyük ayakkabılar giyiyordu. İrin kokusunun nedeni de açıklanıyordu böylece. Yeterince sıkılmamış sakat ayaklar dayanamamıştı bu gevşetmeye. Liyu askerlerin geldiği gün Yu-pi'nin, Mey Key'in ayaklarına hayranlıkla baktığını anımsadı. Yaşlı kadının böyle bir delilik yapabileceği kimin aklına gelebilirdi? Düş gibi bir umuttu bu. Delilik denebilir miydi buna? Liyu elini uzatıp parmaklarını Yu-pi'nin alnına değdirdi. Okşayacakmış gibi. Olağanüstü bir hareketti bu. Ama şimdi olağandı.

— Yarın Gök Köprüsüne gideceğim.

— Ben de size eşlik ederim beyefendi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Evden öğleye doğru çıktılar. Liyu Çeng'in, Yu-pi de Ma'nın çekçekine yerleşti. Mey Key şehrin diğer ucundan çağırmıştı Ma'yı. Ma her zamanki gibi güler yüzlüydü. Varasının da izi kaybolmuştu.

— Bu benim için büyük bir şeref dedi. Bugün çekçek sürücülüğümün son günü.

Bir gün sonra ailesiyle birlikte Batı tepelerinin ardındaki köyüne doğru yola çıkacaktı. Altı yıldır ayırıdı köyünden. «Orada ayakta ev kalmadı gibi bir şey. Şimdi sıkı çalışmak gerek yenilerini yapmak için» diyordu ve geleceğin düşüncesi onu sevinçle dolduruyordu. Başkent, sokaklarına alışamamıştı bir türlü; gri duvarların şiiri de soğuk bırakmıştı kendini. Tek üzüntüsü yeni belediyece çekçek sürücüleri sendikasını örgütlemekle görevlendirilen dostu Çeng'den ayrılmaktı. Dostunun işi de ol-

dukça nazikti. Çekçek sürücülerinin sayısı çok büyük oranda artmıştı. Çan Kay Şek'in eski askerlerinin büyük bir bölümü, kaçakçılar, yeni yetkililerin gözlerinden kaçmak için çekçekçiliğe başlamışlardı.

— Sizin çekçek sürücüsü olarak geçirdiğiniz son gün benim de böyle bir araçta ilk yolculuk günüm oluyor, dedi Liyu.

— Çok şeyin değiştiğini gösteren bir kanıt da bu, dedi Çeng gülerek. Şehrin içinden zengin bir tüccar gibi geçeceksiniz.

Liyu çekçeke binerken Sedef Düğme pantolonuna asılmıştı. Yaşlı hocasının evden ayrıldığını duymamıştı şimdiye dek, korkuyordu.

— Nereye gidiyorsun dede? diye sormuştu telaşla.

— Birazdan döneceğim Küçük Düğme, merak etme.

— Haydutları yargılamaya gidiyor! diye bağırdı Küçük Ejderha neşesinden ayaklarını yere vurarak.

— Haydutların ona bir kötülük yapmasını istemiyorum! diye haykırdı Sedef Düğme.

— Artık kimseye kötülük yapamayacaklar, dedi Çeng. Pedallara abandı. Çekçekler hareket etti.

Çeng başa geçti. Nezaket kuralları erkeğin bindiği arabanın önde olmasını gerektirirdi. Hız Liyu'yu etkilemişti; sallantılardan ve hızdan elleriyle sıkıca iskemlesine sarılmıştı. Çeng'in omuzu vargücüyü pedallara basmaktan kamburlaşmıştı. Liyu oğluyla Şu-fan'ın kaybolmalarından bir gün sonra Yu-pi'nin evden çıkışını anımsadı: komşusu o zaman ağızındaki yelpazesıyla ne kadar garip gelmişti kendisine!

— Rahat mısınız? diye sordu Çeng arkaya dönerek.

— Çok rahatım komşu. Ustalığınıza hayranım.

Liyu yüz metre sonra arabaya alıştı, Yu-pi'nin yakında olup olmadığına bakmak için başını arkaya çevirdi. Hemen bir metre kadar arkada pedal çeviren Ma ile göz-göze geldiler. Ma gülümsedi.

Caddeye çıktılar. Liyu beş yıldır buraya gelmemişti. Dünyayı yeniden görüyordu sanki. Ve o dünya değişmemiş gibi geldi. Tramvaylar çok iyi bildiği demir gürültüsü içinde geçiyorlardı; kaldırımların kıyılarında çömelmiş insanlar vardı; moğol midillilerinin çektiği küçük arabalar peşpeşe ilerliyorlardı. Bir paçavra satıcısı elindeki ufacık davula saz çubuğuyla vurarak caddeden geçti, Liyu'nun her gün buralardan geçtiği zamanlarda olduğu gibi. «Değişen bir şey yok mu yani?» diye düşündü yaşlı adam. Merakla çevreyi süzüyordu.

Liyu arabasını bir metre geriden süren Ma'nın soluğunu ensesinde duyuyordu. Dükkanların önünde sarkan flamalar arasından bir tanesini derhal tanıdı: flama çok önceleri yazılarının güzelliğiyle dikkatini çekmişti. Şimdi yaldızı silinmişti. Oğlu gözlerinin önüne geldi. Birlikte Gök Köprüsü'ne giderken birkaç kez durmuş, flamayı seyretmişlerdi. Liyu gözlerini kapadı. Şimdi onun için tanıklık edecekti. Onun için adaletin yerine gelmesini isteyecekti.

Gök Köprüsünün ilk barakalarına varınca çekçekler kaldırıma yanaşıp durdular. Caddenin bu kısmı oldukça genişti; çok sayıda çekçek parketmişti. Yargılama yerine gitmek için pazarı yürüyerek geçmek gerekiyordu. Liyu yaşlı komşusu için kaygılandı. O kadar yolu nasıl yürüyebilecekti bereli ayaklarıyla? Ama Yu-pi bunu önceden düşünmüş olmalıydı: elinde bir değnek vardı.

— Yorgunluğa dayanamayacağımı mı sanıyorsunuz? dedi Liyu'ya. Dürüst bir kadın gerçek haydutların yargı-

lanmasında bulunmak için maymunlar kralını dünyanın ucuna kadar izlemez mi?

Liyu'nun ayakları uyuşmuştu; yüreği hızla çarpıyordu. Geçmiş yaşantısının yirmi yıldan fazlası önünde belirliyordu şimdi. Barakaların arasında geçirdiği yirmi yıl!

— Dönüş için tasalanmayın, dedi Çeng. Ma ile ben gerektiği kadar bekleyeceğiz sizi.

Liyu arkasında küçük adımlarla yürüyen ve bastonuna rağmen yüzünü kırıştırmaya devam eden Yu-pi ile birlikte ilk sokağa daldı. Kendini kaptırmıştı bile. Gök Köprüsü, uyumsuz uğultuları, şaşkınlık veren ışık oyunları, ter ve yemek kokuları, bilardo toplarının sesleri, taşkın şenliği ve öfkeli bağırıtları ile ona hâkim olmuştu. Bir çocuğun adam olması için gereken süre kadar içinde yaşadığı, ailesini geçindirecek parayı kazandığı, kuklalarına şarkı söylediği, Ça-min'in, tanıdığı en büyük kuklacı haline geldiği dünyaydı burası. Ağırlığını bile duymadan, arada bir Yu-pi'nin arkasında olup olmadığına bakarak, coşkulu bir düş içindeymiş gibi ilerliyordu Liyu.

Bir süre sonra çok hızlı gittiğini farketti, Yu-pi'ye döndü:

— Yorulmadınız mı teyze? diye sordu.

— Hiç yorulmadım amca. Ama insanlar ne kadar vahşi! Yaşıma saygı göstermiyorlar, her yandan iteliyorlar.

Yu-pi öfkeyle sopasına abanıyordu.

— Dinlenmek ister misiniz?

— Tam tersi amca, bir an önce varmak istiyorum.

Kalabalık gittikçe yoğunlaşıyordu. Liyu insanların arasından suda balık gibi rahatça sıyrılıyordu. İtip kakmalara aldırmiyordu; bütün bunlar onun için dostluk gösterileriydiler sanki.

— Liyu amca! diye bir ses duydu.

Sesi hemen tanıdı Liyu. Geri döndü. Aldanmamıştı: bağırان cambaz Sun'du.

— Liyu amca! dedi Sun yeniden. Şaşırılmıştı. Bakışlarındaki sevgiyi farketmese Liyu, Sun'un kendisini bir hayalet olarak gördüğünü sanırdı.

— Çok mu değişmişim? diye sordu.

— Hiç değişmemişsiniz amca. Havanız daha saygı-değer olmakla birlikte eskisi kadar güçlü görünüyorsunuz.

Yu-pi yanlarına geldi. Üçü birlikte kalabalığın ortasında bir adacık gibiydiler; insanlar sel önündeki bir taşın çevresinde kaynaşan sulara benziyorlardı.

— Sizi yeniden görme mutluluğunu herkesin sözünü ettiği yargılamaya mı borçluyum? diye sordu Sun.

Liyu Kör At'ın istediği parayı toplamasına yardım etmek için hayatını tehlikeye atan cambaza bakıyordu. İçi sevgiyle doluydu.

— Bana sizi görme mutluluğunu gerçekten de yargılamaya borçluyum, diye yanıtladı Liyu.

Yu-pi hoşnuttu.

— Siz de haydutlardan birkaçını suçlamaya mı geliyorsunuz? diye sordu Sun çevresine bakındıktan sonra.

Liyu başıyla onayladı. Yu-pi'nin hoşnutluğu yüzünden okunuyordu.

— Bunun çok tehlikeli olduğunu biliyor musunuz? diye yeniden sordu Sun.

— Benim yaşımda tüm ailesini yitirmiş bir adam için ne tehlike olabilir ki? dedi Liyu.

— Tabii, dedi Sun.

Cambazın Liyu'ya dikilmiş gözleri başka yöne çevrildi. Liyu Sun'un, Ça-min'i anımsadığını anlamıştı. Ve bu bir dostluk anısı değildi sadece: Sun oğlu hakkında kendisinden çok şeyler biliyor olmalıydı.

— Çok sayıda haydutun tutuklanmış olduğu kesin, diye devam etti Sun. Ama dışarda olanların da sayısı az değil. Şimdi kalabalığa karışacaklar. Suçlamaya cesaret edenlerin başlarına sonradan felaketler gelebilir.

Yu-pi'nin kaşları çatıldı.

— Bu sorunu daha önce düşündüm, dedi Liyu. Sizin de haydutları suçlayacak şeyleriniz yok mu?

Sun kızardı.

— Yargılamaya gitmeye niyetim yoktu, dedi. Ama varlığınız...

Duraksadı. Ceketinin altına soktuğu eliyle göğsünü kaşdı. Sözlerini bulamıyordu. Pek olağan değildi bu, çünkü Sun usta bir konuşmacıydı. İki cambazlık numarası arasında dinlenirken dikkate değer öyküler anlatırdı. Aca-ba aklında yine Ça-min'in anısı mı geziyordu?

— Sizinle birlikte gelebilir miyim? diye sordu en sonunda.

— Bundan şeref duyarım, dedi Liyu.

Gök Köprüsünün baş tarafında, barakaların olmadığı bir boşluğa alçak ve boyu on metre kadar olan dört köşe bir peyke kurulmuştu. Peykenin iki üç metre dışındakalabalığı tutmak için bir ip gerilmişti. Halk Ordusunun soğukkanlı, ifadesiz yüzlü askerleri göğüslerindeki makineli tüfekleriyle düzenli aralıklarla yürüyorlardı. Liyu, Sun ve Yu-pi oraya vardıklarında elleri arkalarından bağlanmış dört tutsak askerlerin arasında peykeye çıkıyordu!

— Size acele etmek gerektiğini söylemiştim, dedi yaşlı kadın bastonunu sallayarak. Az daha geç kalacaktık.

Birkaç dakika içinde peykenin çevresinde üç dört

sıralık bir kalabalık birikti. Sağdan soldan itip kakılan Yu-pi, Liyu'nun ceketini, Sun da, Liyu'nun elini tutuyordu; üçü birden ilk sıraya, ipin hemen gerisine geçtiler. Önlerinde bir asker vardı. Asker kuşkuyla kalabalığa göz atıyordu; Liyu'yu da aynı kuşkulu bakışlarla süzdü. Liyu rahatsız oldu. Oysa böyle bir duyguya kapılmayı hiç istemiyordu. Peykedeki manzara rahatsızlık vermeye yetti. Bağlı adamlar peykenin bir ucunda diz çökmüşlerdi; her birinin arkasında makinalı tüfeklerinin namlularını sırtlarına doğru çevirmiş iki asker vardı. Dört adamın giysileri ancak çok zengin insanların giyebilecekleri kumaş entarilerdi. Dördü de şişmandı. Durumları bu yüzden daha da garip geliyordu. Şişman insanların diz çökmesini düşünmek zordur. Bu, böyle bir hareketin onlar için kolay olmamasından değil de bu tür insanların genellikle diz çöken değil diz çöktüren insanlar olmasındandır. İçlerinden üçü genç görünüyordardı. Dördüncüsü yaşlıcaydı. Çenesinin altında bir tutam ak sakal vardı ve yuvarlak takkesinin üstünde bir altın düğme parlıyordu. Gök Köprüsü meydan oyuncularından hiç kimse onları daha önce görmemişti. Zaten böyle olağanüstü kişiler halka görünmezlerdi. Bir asker peykenin ucuna geldi. Subay olmalıydı. Bir süre kalabalığa baktıktan sonra bağlı olan adamların aşağılık suçlular olduğunu, suçlarının kanıtlandığını, kendilerinin de suçlarını itiraf ettiklerini, Halk Ordusunun onları ölüm cezasına çarptırdığını ve infazın aynı gün yerine getirileceğini söyledi. Kalabalık şaşkınlıkla dalgalandı. Subay devam etti:

— Bu dört vampir kendilerine Kuzey, Güney, Doğu ve Batı Gök Egemenleri adlarını takmışlardı. Hiç kimsenin halk üstünde egemenlik hakkı yoktur.

Akla hayale sığmazdı bu. Böyle şaşkınlık verici bir olayı bildiren subayın sesi de gerçekten fazla sakindi. Ama o kadar olağanüstü olaylar oluyordu ki! Kalabalık

kıpırdamıyordu. Kesik kesik solumalar duyuluyordu yalnız. Liyu'nun önündeki asker ona yine kuşkulu bir bakış attı. Liyu korkuyordu. Subay çok ileri gitmemiş miydi? Gökyüzü kara bulutlarla kaplanmayacak mıydı? Yıldırım düşmeyecek, fırtına olmayacak, yağmur suları seller yaratıp evler yıkmayacak mıydı şimdi? Liyu'nun gençliğinde olmuştu bir kez. Felaketler üstüste gelmişti. Çok kişi de felaketlere general Yuan Şe Kay'ın zehirlenmesinin neden olduğunu söylemişti. (*) Egemenleri halk önünde diz çökmeye zorlamak felaketlere neden olmayacak mıydı? Başdöndürücü bir manzara karşısındaydılar. Liyu titriyordu, Sun'un yüzü korkudan sapsarıydı. Yu-pi ise kırış kırış yüzüyle ağzını açmış gülüyordu.

Biraz sonra peykenin bir başka ucunda adamlar belirdi. Onlar da askerlerin arasındaydılar, elleri bağlıydı; ama diz çökmeyip ayakta durdular. Bu yeni gelenleri herkes tanıyordu; herkes onları haraç veremiyen insanları döverken görmüştü. Ve her biri üç, dört, beş veya daha fazla meydan oyuncusunun ölümünden sorumluydu. Kör At, Topal Kaplan, Katır Kafa, Kuyruksuz Kertenkele peykenin üstündeydiler; yanlarında on kadar adam daha vardı. Korktukları belliydi. Ama kalabalık içinden gözle riyle dostlarını aradıkları ve bazılarını buldukları da belli oluyordu. Kalabalık da korku içindeydi. Herkesin arkasında bir haydut vardı belki. Yargılanacakların da, yargılamaya gelmiş olanların da karşılıklı korkuları havayı ağırlaştırıyordu. Kaygı hâkimdi ortalığa.

— Bütün bunlar nasıl son bulacak acaba? diye mırıldandı Sun.

(*) General Yuan Şe-Kay 1913'te Sun Yat Sen'in devrimci ordusunu yenip, imparator Pu-yi'nin tahttan vazgeçmesini sağladıktan sonra kendini Cumhurbaşkanı ilân etmişti. Üç yıl sonra da zehirlenerek öldürülmüştü. Bu olay Penyang askerlerinin hükümeti olarak bilinen dönemin başlangıcı olmuştur.

— Son bulması gerektiği gibi, dedi Yu-pi kesin bir ifadeyle. Liyu'nun önündeki asker de duymuştu yaşlı kadının sözlerini. Döndü, merakla Yu-pi'ye baktı. Sonra da Liyu'ya baktı. Yine kuşkuyla bakmıştı ve Liyu bir fare deliğine girebilecek kadar küçüldüğünü hissetti.

Peykenin ortasına bir sıra konuldu. Tam tiyatrodaki sahenin ortasına yerleştirilen tek mobilya gibi. Manzara giderek bir temsile dönüşüyordu seyredenlerin kafasında. Gördükleri gerçek olamazdı. Gerçek olmayanın, gerçekleştirilemeyen ifadesi de tiyatro olabilirdi ancak. Peyke sahneydi. Birazdan ortasındaki sıraya, erdemin kara rengiyle boyalı maskeler takan büyük adamlar oturacaktı. Ellerini, yerlere kadar sarkan yenlerinin içinde bağlamış olarak, kenarları yıldızlarla süslü ipek giysilerinin yırtmaçlarını dizleriyle aralayarak gireceklerdi sahneye. Ama gelişlerini haber vermek için kemanlar neden çalmıyor, davullar neden gümbürdemiyordu? Herşey bir komediydi. Herkes kendi öz yaşamını yorumluyordu. Kalabalıkta ki insanlar arasında Egemenlerin komedi için orada bulunduklarına inananlar çoktu. Peykedeki insanların rol yapışlarını beğenenler vardı. Özellikle Güney Gök Egemeni olduğu öğrenilen yaşlı adam ak sakalı, yuvarlak takkesinin dışına taşan saçlarıyla tam bir aktördü. Ordusu yenik düşmüş bir prens rolündeydi. Sahneye uygun düşmeyenler kirli sarı üniformalı askerlerdi. Neden galip gelmiş bir generalin askerlerine yakışan pırıl pırıl üniformalar giydirilmemişti? Üstelik makinalı tüfekler de dekoru bozuyordu. Onların yerine küçük bayraklarla süslü mızraklar daha uygun olurdu.

Anlaşılmıyordu hiç bir şey. Beş asker daha peykeye çıkıp sıraya oturdular. Sonra kollarını bağlayıp kalabalığa bakmaya başladılar. Bunlar yargıç olmalıydı. Ama o kadar basit giyinmişlerdi ki seyredenlerin çoğu hayal kırıklığına uğradıklarını dudak bükerek belirtmekten ala-

madılar kendilerini. Nasıl oluyor da yargıç olması gerekenler basit asker üniformaları taşıyorlardı? Askerlerle aralarındaki tek fark, yargıç olmaları gerekenlerin silâh taşımamalarıydı.

Liyu, Sun'un kesik kesik soluduğunu duyuyordu. Kendisi de çok heyecanlanmıştı. Tükürmek istiyordu bir yandan da, ama cesaret edemiyor, tükürüğünü yutuyordu. Midesi bulanıyordu bu yüzden de. Hasta olmaktan korkuyordu. Telaşlanmaya başladı. Bir an gözü sıranın üstünde oturanların en sağda olanına takıldı: askerin yüzünde, kendi evinde kalan ve gözleri oğlunun gözlerine benzeyen çavuşun yüzündeki gibi bir yara izi vardı. Boğazı kupkuru oldu. Bestelediği parça aklında dolaşmaya başladı. «Evime bir asker girdi...» Birden arkasındaki kalabalıkla yüzü yaralı asker arasında bir boşlukta hissetti kendini. Garip bir güç onu yaralı askere doğru itiyordu. Asker ayağa kalktı, peykenin ucuna doğru yürüdü, kolunu kaldırıp bağırdı:

— Yoldaşlar!

Sözcük bir gökgürültüsü gibi patladı.

Asker elini dört egemene uzatmış haklarında daha önce söylenenleri yineliyordu. Olağandı bu. Komedilerin bir geleneğiydi yinelemeler. Akıllarda daha gerçek bir görünüm yaratmak için zorunluydu bu.

Subay olması gereken asker konuşuyordu:

— Artık kimseden çekinmemeniz için bu adamları önünüze getirdik. Sizin felaketiniz olan şeylerle zenginleştiriyorlardı. Vatanımıza, halkımıza ihanet ettiler.

Sesi güzeldi. Büyüleyiciydi. Kolunu indirdi. Sonra ellerinin başparmaklarını kemer tokasının yanlarına soktu. Ayaklarını hafifçe ayırmış, öyle konuşuyordu. Sade bir

insanın davranışydı bu; hiç de aktöre yakışır bir poz değildi.

— Sizlerden sızdırdıkları paralar onlara parazit gibi yaşamaya, kadın ve esrar ticareti yapmaya yarıyordu. Önce Japon haydutlarının sonra da Çan Kay Şek haydutlarının hizmetine girip yurtsever Çinlileri ihbar ediyorlardı. Böyle yaparak yüzlerce kardeşinizin ölümlerine sebep oldular. İşte bütün bunlar için Halk Ordusu Mahkemesi onları idam cezasına çarptırdı. Bütün bu yaptıkları için çekecekler cezalarını.

Ses yayılıyor, kalabalık gittikçe artıyordu. Sözleri anlayanlar çok değildi. Ama ne önemi vardı anlamanın? Güven ve inanç dolu bir sesti duyulan. Sözler ağızdan kolayca çıkıyor, bir kaynaktan akan su gibi akıyordu, ferahlatıyordu. Çi'nin güçlkle, Yu-pi'nin çok kötü taklit ederek söylediği ezberlenmiş sözler değildi bunlar. Adam cümlelerini kendisi yaratıyordu. Ve kalabalıkta onu anlayanlar, sözlerini tekrarlayabilecek yetenekte insanlar bulunduğunu umuyor gibi göz gezdirdiyordu karşısındakiler üstünde. Öğretmek ister gibi konuşuyordu. Olağanüstüydü bu öğretme isteği de. Yeni kuşağın liderlerindendi bu subay da. Yüksek rütbeli olmalıydı. Seyredenler, dinliyenler onun parlak bir üniformaya ihtiyacı olmadığını düşünmeye başlıyorlardı.

Subay konuşmasını kesti, elini kaldırıp Kör At, Topal Kaplan, Katır Kafa ve yanındakileri gösterdi:

— Bunları tanırırsınız, diye devam etti. Her gün Gök Köprüsünde ydiler. Sizden haraç alır, en ufak hareketlerinizi, en ufak sözlerinizi gözetlerlerdi. Yakından tanıdığınız için sizin karşınıza çıkarıyoruz bunları. Siz yargılayacaksınız. Gelecekleri hakkında siz karar vereceksiniz. Bizler, Halk Ordusunun askerleri, sizin vereceğiniz hükmü yerine getireceğiz.

Sustu, parmağını kemerine geçirdi ve bir adım geri-

leyerek hareketsizleşti. Gözlerini kalabalıĝa dikmiş bekliliyordu. Liyu içindeki m ziĝi duyuyordu hâlâ «...Gözlerinde oĝlumun bakışları vardı...» Yu-pi, Liyu'nun ceketine asılıyordu; ayakta durmaktan aĝrı çekiyor olmalıydı. Yaşlı adam Sun'un kesik kesik solumasını duyuyordu.

— Ne yaptıklarını bildiklerine göre kendileri niçin yargılamıyorlar? dedi cambaz mırıldanarak.

Liyu duymuştu bu sözleri. Doĝruydu. Kaşlarını attı. Gerçekten de açık bir yargılama yapmanın ne gereĝi vardı?

— Bizi anlamak için, dedi Yu-pi.

O da duymuştu Sun'un söylediklerini. Ve omuzunu Liyu'nun göğsüne yaslayarak yanıt vermişti cambaza.

K r At, Katır Kafa ve yanındakilerin bakışlarında bir kaygı belirdi. Ama kalabalıĝın içinden hiç kimse kıpırdamaya bile cesaret edemiyordu. Aĝızlar sımsıkı kapalıydı. Herkesin anlatabileceĝi çok şeyi vardı. Suçlarını o kadar sık g rmuşlerdi ki bir yerde alışmışlardı buna. Hem bunlar gerçekten suç sayılabilir miydi acaba? Komünistler gelmeden önce «beyefendi» diye aĝırdıkları haydutlar her zaman var olmuşlardı. Hem o zamanlar da komünistler en tehlikeli haydut sayılıyordu. Düşünmeden konuşmamalıydı. Ne olur ne olmazdı. Komünistlerden sonra iktidara başkaları gelip yaşamı eski haline d nd rebilirlerdi.

— Bizi anlamak için yapıyorlar, diye yineledi Yu-pi.

Bu kez Liyu işitmedi. Peykenin üstündeki yüzü yaralı subayla göz göze gelmişti bir an. Ama bu yetmişti Liyu'ya. Subay onu ilgisiz bir bakışla s zm şt . Yaşlı adam böyle olmamasını isterdi. Yine de o bakışlarda a-min'i

görmüştü. Ça-min'in bakışlarını duymuştu içinde. Karnını ipe dayayarak öne eğildi:

— Oğlum komünistti, dedi.

Sesinin bir metre öteden bile duyulmadığını anladı. Belki yalnız Yu-pi'yle Sun duymuştu. Belki bir de önündeki asker. Ama duymuş olsa bile anladığını sanmıyordu Liyu askerin, çünkü asker geri dönüp hep kuşkulu bakışlarıyla garip garip süzmüştü Liyu'yu. Peykenin üstündeki subay ise hiç bir şey farketmemişti. Hâlâ kalabalığı süzüyordu. Liyu irkildi, yeniden göz göze gelmişlerdi subayla.

— Oğlum komünistti, diye yineledi.

Bu kez bağırmıştı. Var gücüyle bağırmıştı ve bir yükten kurtulmuş gibi hafif hissetmişti kendisini.

— Kurşuna dizildi! diye bağırdı yeniden.

Subay bir adım ilerledi. Peykenin kenarına gelip Liyu'ya baktı dikkatle. Sonra eliyle sanıkları işaret edip sordu:

— Onu kurşuna dizdiren bu adamlardan biri mi?

Liyu duraksadı. Böyle bir soru sorulabileceğini düşünmemişti hiç.

— Bu yaşlı adam deli! diye bir ses yükseldi kalabalığın ortasından. Kalabalık dalgalandı, bir korku uğultusu kapladı ortalığı. Liyu kıpırdamadan duruyordu. Cesaret edemiyordu kıpırdamaya. «Arkama bakarsam korkar kaçarım» diyordu içinden.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Subay kıpırdamadan gözlerini sesin geldiği yere dikti. Kalabalık yavaş yavaş sakinleşiyordu. Ne peykenin çevresindekiler ne üstündekiler kıpırdamışlardı. Sırada oturan dört asker de durumlarını bozmamışlardı. Subay başını Liyu'ya çevirdi:

— Başka bir diyeceğiniz var mı büyük baba?

— Evet.

Liyu kendine hâkim değildi. Taşma dönemindeki bir nehrin sularına kapılmış bir kayık gibiydi. Kalabalığın ortasından çıkan ses onu korkutmuştu. Sonra Yu-pi sakat ayaklarının üstünde uzanıp kulağına «yalnız oğlunuz için gelmediniz buraya» diye fısıldamıştı. Cesaretini yeniden bulmuştu Liyu.

— Mişitek'i öldürdü! diye bağırırdı.

— Yalan! diye karşılık verdi bir ses. Biraz önce çı-

kan sesin geldiği yerin karşısından geliyordu ses. Ama bu kez kalabalığın tepkisi çok zayıf oldu. Ne denli bilinçsiz olursa olsun, Liyu'nun cesareti başkalarının korkularını dağıtmıştı. Orada bulunanların çoğu hiç olmazsa yaşlı adamın söylediklerini duymak istiyorlardı.

— Mişitek kimdi? diye sordu subay.

— O da bir komünistti.

Liyu birden durdu. Komünist sözü Mişitek'le, Ça-min'in simgelerini yanyana getirmişti. Ve iki simge birleşerek onu konuşmaya zorluyordu.

— O da bir komünistti, diye yineledi. Gök Köprüsü'nün tanıdığı en büyük bıçak atıcısıydı. Ellerindeki bıçaklar şimşeklere benzerdi. Herkes de bıçaklarından korkardı. İri cüssesinden de korkardı herkes. Bir gün haraç vermeyi reddetti. Kör At yanında duran beş altı adamıyla geldi de parayı öyle alabildi. Kimsenin bilmediği yığınla şeyi bilirdi. Oğlum da hayrandı ona...

Eski kuklacı alışkanlığıyla konuşuyordu Liyu. Sözlerini özenle seçiyor, sesinin tonunu sürekli değiştiriyordu. Arkasında hayranlık uyandırdığını hissediyordu. Ama subay anlattıklarını hep aynı ifadesiz yüzüyle dinliyordu. Liyu'yu durdurmak için kolunu kaldırdı:

— Bana daha kısa yanıt verin büyük baba; Mişitek'i, Kör At mı kurşuna dizdirdi?

Başka birisi olsa, sözünün böyle kesilmesini büyük bir saygısızlık olarak kabul ederdi Liyu. Ama subayın sözünü kesmesinden sadece hafif bir rahatsızlık duydu. Buraya öykü anlatmaya gelmemişti. Şimdiyedek düşünde bile göremeyeceği bir neden sürüklemişti onu Gök Köprüsüne. Ve bu subayın da komedi konuşmalarını dinlememe hakkı vardı.

— Bunu Kör At'ın kendisi itiraf etti, diye bağırды.

— Yalan! diye haykırdı Kör At. Bu yaşlı adam aklını yitirmiş!

— Tanrı beni yoketsin! diye kükredi Liyu. Gök başıma yıkılsın, yer yarılsın yalan söylüyorsam!

Liyu konuşuyor, yanıt veriyor ama bunu nasıl yaptığını kendisi de bilmiyordu. Olağanüstü güçler yönetiyordu sanki yaşlı adamı.

— Sözlerinizi biraz açıklayın, dedi subay.

Kalabalık yeniden canlanmıştı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Ve genel uğultu içinde öfkenin mi korkunun mı yoksa sevincin mi ağır bastığı belli olmuyordu.

— Hint darısı rakısıyla sarhoştur o akşam. O zaman söyledi. Hatta Mişitek'i ihbar etmenin ona on yuan kazandırdığını ballandıra ballandıra anlatıyordu.

— Yalan! diye bağırdı Kör At yeniden.

— Tanrı canımı alsın! diye başladı Liyu. Devam edemedi. Halsiz hissediyordu kendisini. Kör At bunun farkına vardı mı diye kaygılandı. Kör At öne doğru bir adım attı, kalabalığa doğru bağırdı:

— Böyle bir şey duymuş olan var mı başka? Bir tek kişi benim böyle söylediğimi işitmiş mi?

Gözünde öfke kıvılcımları parlıyordu. Kalabalık dalgalandı, ona bakanlar ürperdi. Birden her yandan sesler çıkmaya başladı:

— Hiç kimse duymadı!

— Böyle birşey işitmedi kimse!

— Ben işittim!

Liyu, Sun'un bağırdığını duydu. Cambaz da karnını ipe dayayıp öne eğilmişti. Kalabalığın uğultusu daha da artmıştı. Sun elini Kör At'a uzatmış, bağırarak konuşuyordu:

— Bir gün Mişitek'i on yuan için tutuklatmış olduğunu anlatıyordu övünerek. Şunu da söyleyeyim...

Durdu. Kalabalığın uğultusundan kendi sözlerini duyamıyordu. Subay bir işaret yaptı: peykenin iki yanında on kadar asker belirdi. Yan yana duruyorlardı; Ming me-

zarlarına giden Ruhlar Yolundaki heykeller gibi hareket-sizdiler. Uğultu kesildi. Tek tük çıkan sesler de hemen sonra duyulmaz oldu. Uğultudan sonraki bu sessizlik orada bulunanları ürpertti. Sırada oturan askerler kıpırdamadan kalabalığa bakıyorlardı. Subay yeniden konuşma ya başladı:

— Dürüst insanlar Halk Ordusunun koruması altındadırlar, dedi.

Sesi yumuşaktı. Eskisi gibi tok değildi. Bu yumuşak ton yenilmez bir gücün belirtisiydi.

— Ne söyleyecektiniz? diye sordu Sun'a.

Cambaz başını salladı. Liyu şaşırды, Sun'a baktı. Sun ileri gitmiş olmaktan pişman gibiydi.

— Korkuyor musunuz? diye sordu subay.

— Hayır.

Sun korkmuyordu. Cesaret de edemiyordu. Liyu onun Ça-min'i düşündüğünü, kendine acı vermekten, kabuk bağlamış bir yarayı deşmekten çekindiğini anladı.

— Devam edin, diye üsteledi subay.

Sun soğuk bir suya dalar gibi aceleyle konuştu:

— Bu yaşlının oğlunu tutuklatan da Kör At'tır, dedi.

Liyu bekliyordu bunu. Haber içini paralamadı. Vurdu sadece. Liyu'nun gözleri karardı; peykede olup bitenleri bir sis perdesi arkasındaymış gibi gördü. Kör At yeniden «Yalan!» diye haykırmış, sonra yere kapaklanmıştı. İnliyor, sizlanıyordu.

— Hepsi yalan söylüyor. Beni yok etmek istiyorlar. Hiç bir zaman hiç kimseyi ihbar etmedim. Onlara yardım bile ettim.

Dizleri üstünde yürüyerek subaya doğru ilerledi. Subay geri çekilip bağırды:

— Benim önümde değil! Ben bir şey değilim. Halkın önünde diz çök!

Kör At ilerlemeye devam ediyordu. Subay da geri

geri gidiyordu. Kör At hızla ilerlerken dengesini kaybetti, alnını tahtaya çarptı. Arkasında bağlı elleriyle can çekişen bir vahşi hayvana benziyordu*

— Halkın önünde diz çök! diye gürledi subayın sesi.

Bir kez daha inanılmaz olan gerçekleşiyordu: Kör At subayın emrine uyuyordu; vahşi hayvan terbiyecisinin isteğini yerine getiriyor, ve diz çöküyordu. Yüzü allak bulaktı korkudan.

Subay, Liyu'ya döndü.

— Demek bunu bilmiyordunuz? diye sordu.

Yaşlı adam sorunun kendisine sorulduğunun bile farkına varmadı.

— Cesaret Liyu amca, dedi Yu-pi. Yüzü korkunç bir biçimde kırıışmıştı: şimdi Liyu ona yaslanıyordu ve ayakları iki kor parçası gibi yanıyordu. Subay Sun'a dönmüş-tü yeniden.

— Bunu saygıdeğer büyük babaya söylememiş miydiniz?

— Cesaret edemedim.

— Neden?

— Yaşlı bir insanın acısını canlandırmak neye yarar ki!

Sun bağırmıyordu artık. Gereği yoktu. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Herkes kulak kabartmış dikkatle dinliyordu.

— Seni her zaman kolladım Sun! diye hıçkırdı Kör At. Hiç bir zaman borcundan fazla para istemedim senden. Niçin suçluyorsun beni?

Son sözleri boğulmakta olan bir adamın hırıltısı gibi çıktı ağzından. Liyu «oğlumu o öldürttü» diye düşünüyordu. Haber yavaş yavaş yol alıyordu içinde, yüreğini delmeye başlıyordu. Acısının sıcak külleri yeniden korlaşıyordu, Siya-ko'nun üfürerek ateşi canlandığı gibi.

Sun, «yaşlı adamın acısını canlandırmanın ne gereği var?» demişti. Ve acı yeniden canlanıyordu.

— Her gün bildiri dağıtırdı, diye devam ediyordu Sun. Gizli gizli yapıyordu işini. Bir tek ben biliyordum bunu. «Dikkat et Ça-min» diyordum ona. «Dikkat et, sen Gök Köprüsünün son kuklacısısın. Seni yakalarlarsa başkası yok. Babanı da düşünmelisin. Seni böyle bir sanatçı yapan o'dur.» İtiraf etmek gerekir ki beyefendi o dünyanın en büyük, en iyi kuklacısıydı. Kuklalarına can vermeyi bilirdi...

Sun da az önce Liyu'nun yaptığı gibi sözcüklerini özenle seçerek konuşuyordu. Sözler uçuşuyordu ve herkes ağzı açık dinliyordu. Hiç bir meydan oyuncusu gerçeğin böyle anlatılmasını, böyle öyküleştirilmesini duymamıştı şimdiye dek. Güzel anlatıyordu Sun. Ve anlattıklarının gerçek olup olmaması ilgilendirmiyordu dinliyenlerin büyük çoğunluğunu. Anlatılan yaşamın ta kendisi de olsa, bir komedi sayılmaz mıydı? En çok gıpta edilen insan kendi öz yaşamının komedisini en iyi oynayan insan değil miydi?

— ...«Neden babanın istediği gibi bir genç olmuyorsun?» diyordum ona. «Neden değişik bir yaşam istiyorsun?» Yanıt vermiyordu. Yakından tanımasaydım oğul saygısını yitirmiş biri olarak görürdüm onu. Ama saygısız olmadığını iyi biliyordum. Sanılabileceği gibi değildi iş. Kendisinden yaşlı her saygıdeğer insan önünde eğilecek kadar saygılı bir oğuldu...

Ne kadar acı içinde olursa olsun, ölmüş oğluna gösterilen saygıdan gurur duymak bir baba yüreğinin hakkıdır. Ve Liyu acı bir gurur içinde bitkindi. Önündeki asker Liyu'nun kolunu tutuyor, ona destek oluyordu. «Korkmadan yaslanın saygıdeğer büyük baba» demişti asker Liyu'ya. Yüzünde kuşkunun izi bile kalmamıştı. Şefkatle

bakıyordu, ve bakışları bir genç kızın bakışları kadar okşayıcıydı.

Subay elini kaldırıp Sun'un sözünü kesti:

— Kör At saygıdeğer büyük babanın oğlunu nasıl tutuklattı? diye sordu.

Sun öyküsüne öyle dalmıştı ki anlatmak istediği şeylerin özünü unutmıştı. Kalabalıktaki insanların çoğu da, Liyu dahil, bu özü düşünmüyordu. Sun yeni uykudan uyanmış gibi alık alık çevresine bakındı. Sonra düşüncelerini toparlayıp yanıt verdi:

— Kör At'ın, Ça-min'i tutuklatmaya karar verdiği gün Ça-min Gök Köprüsüne gelmedi. Kör At hayal kırıklığından ölecekti nerdeyse. Bir de beraberinde getirdiği beş polisin önünde kepaze olmaktan korkuyordu.

Liyu elinden geldiğince dikkat ediyordu Sun'un söylediklerine. Bir yandan da sonuna dek dayanamamaktan korkuyordu: yeniden anılar canlanıyordu kafasında. Sun'un söylediklerinden veya içini saran ateşten güç alan anılar onu boğacak bir sel halinde akıyorlardı kafasının içinde.

— Bunların hepsi yalan! diye inliyordu Kör At. Yalan! Hiç doğru yok içinde. Sun! Sun benim kaybımı istemeye nasıl cesaret edebiliyorsun?

— Bu bilgileri nerden aldınız? diye sordu subay.

— Kör At açıkça anlatıyordu bunları. On kişiden fazla insan duydu söylediklerini.

— Devam edin.

— Ça-min Gök Köprüsüne gelmeyince Kör At beş polisle birlikte onu aramaya gitti. Bu kadar büyük bir şehirde onu nasıl buldular bilmiyorum. Belki başka muhbirler yardım ettiler ona. Kesin olan Kör At'ın, Ça-min'i şehrin diğer ucundaki kuzey mahallesinde bulduğu.

— İmkânsız bunlar! İmkânsız! diye hıçkırdı Kör At. Kuzeydeki mahalleyi bilmem ben. Bir tek sokağını bile tanımam.

— Sus köpek! diye bağırdı subay; halkı dinle.

Liyu artık birşey duymuyordu. Anılar birbiri ardından canlanıyordu. Oğlu son kez evden çıkarken, sokak kapısının eşiğinde durup geri dönüyor, babasına bakıyordu... Şu-fan'la konuşuyordu Ça-min; iki heykel gibiydiler ay ışığında... Liyu inledi, iyice dayandı askere, Ça-min kendisinin büyük oğlunu düşünerek yaptığı maskeye benzeyen maskesini yapıyordu... Gökten Japon uçaklarının gürültüsü gelirken Siya-ko sobanın ateşini canlandırıyor, Şu-fan Küçük Ejderha'yı uyutmak için ninni söylüyor, çekirge kafesinde kanatlarını birbirine sürtüyordu...

— Ölüm! diye bağırdı Yu-pi, Liyu'nun kulağının dibinde.

Liyu sıçradı; ses kulağını patlatmıştı sanki. Yu-pi'yi başkaları izledi, kalabalığın değişik yerlerinden sesler çıktı:

— Ölüm!...

— Ölüm!...

Ve kalabalıktaki insanların tümü aynı anda bağırdı:

— Ölüm!...

Sun konuşmasını bitirdikten sonra subay kalabalıktan hükmünü bildirmesini istemişti. Ve ilk bağıran Yu-pi olmuştu. Liyu bütün bunların farkında değildi. Peyke yeniden göründü gözlerine. Kör At subayın ayaklarına kaplanmış, son bir savunma yapmaya çalışıyordu.

— Hiç bir şey yapmadım beyefendi. Bunları düşmanlarım uyduruyor. Beni mahvetmek için tasarlamışlar her şeyi. Yalan hepsi. Yalan!

Subay bir işaret yaptı. İki asker Kör At'ı koltuklarından tutup daha önce cezaya çarptırılmış dört Egemenin yanına götürüp diz çöktürdüler.

— Halkımız, Halk Ordusunun koruması altında hükmünü bildirdi, diye bağırdı subay. Hak yerini bulacak!

ALTINCI BÖLÜM

O akşam Çeng'in evinde şenlik vardı. Ma oradaydı; sokak başında oturan Çi de çağrılmıştı. Tüm mahalle Yu-pi'nin Gök Köprüsünden dönerken «Hak yerini buldu! Adalet tecelli etti!» diye bağırışlarından heyecan içinde kalmıştı. Yu-pi nerdeyse kendinden geçmişti. Bağırıyor, elini kolunu sallıyordu. Sevinç içindeydi. Ve arabadan inerken yüzünün allak bullak olması da sevinçten gibi gelmişti herkese.

Çeng'in karısı herkese dört beş tas düşecek kadar pirinç lapası pişirmişti. Yanında da zeytinyağında kızarmış iki üç parça domuz eti vardı. Anılmaya değer bir gündü, ziyafet de böyle bir güne yaraşır bir ziyafetti. Çocuklar tıkabasa yediklerinden hemen uykuya dalmışlardı. İlk Ma geçirmişti yemekten sonra. Karnı doyan insan nasıl geçirmez! Diğerleri de onun gibi yapmışlardı. Yalnız Çi

geçirirken eliyle ağzını kapatmıştı. Eski alışkanlıklar genel şenlik içinde yeni hareketlerle oldukça güzel uyuşuyordu.

Liyu dinliyordu. Yemeğe çağrılı olanlar sözü hep yaşlı adama bırakmışlardı. Ne de olsa günün büyük kahramanlarından birisiydi. Ama Liyu bir iki söz söylemekle yetindi. Söyleyecek bir şey bulamıyordu. Liyu'nun aksine Yu-pi sürekli konuşuyordu.

— Yaşamımda gördüğüm en olağanüstü temsildi, diyordu. Onbinden çok ışıkla aydınlatılmış, normal insanların iki katı büyüklükte, sesleri gökgürültüsü gibi kükreyen yargıçlarla dolu bir sahne düşünün...

Liyu simgelerin abartılmasını olağan karşılıyordu. Gerçek nerede başlar, nerede biter bilinmezdi. Herşeyin, insanın içine işlemesi ve anlaşılır olabilmesi için değişmesi gerekmez miydi?

— ...Egemenler vahşi hayvanlar gibi sıkıca bağlanmışlardı. Hem de kalın kalın iplerle. Zaten vahşi hayvanlardan ne farkları var? Bir de yargıç vardı. O konuşurken egemenlerin ağızlarından alevler fışkırıyordu...

— Korkutucu bir temsil olmalı, diye araya girdi Çeng'in karısı titrek bir sesle.

— Korkunç ve görkemliydi.

— Evet. Tam öyle: görkemli, dedi Liyu.

— Kör At peykenin üstünde diz çökmüştü, diye devam etti Yu-pi. O da alev kusuyordu, ama yargıcın pırıl pırıl kılıcı onu yerinden kıpırdatmıyordu. Kör At saygılı davranıyordu ister istemez. Liyu amca o zaman bağırdı. «Oğlum bir komünistti.» dedi. Bunlar aynen sizin sözleriniz, öyle değil mi Liyu amca?

— Evet.

— Bütün bunlar inanılacak gibi değil, dedi Çeng. Bütün bunları gerçekten gördünüz mü Liyu Amca?

— Herkes kendi tarzında görür, dedi Liyu. Ama komşunun anlattıklarında gerçek payı büyük.

— Gerçek payı mı? diye atıldı Yu-pi. Gerçeği olduğu gibi söylemediğimi mi iddia ediyorsunuz? Benim gördüklerimi siz de görmediniz mi? Gök gürlemesi gibi bir sesle «Oğlum komünistti» diye bağırmadınız mı? Aklıma geldikçe ürperiyorum.

— Haklısınız komşu, gerçekten de «Oğlum komünistti» diye bağırdım.

— Bu olağanüstü değil mi?

— Tümüyle.

— Devam edin teyze, devam edin, dedi Çeng.

— Kör At bir çığlık attı, Maymunlar Kralı tarafından vurulmuş deniz ejderhası gibi büzülüp peykenin tahtaları üstünde kıvranmaya başladı. Sonra Liyu Amca yeniden bağırdı: «Mişitek'i kurşuna dizdirdi» dedi. O zaman Kör At yargıcın ayaklarına kapandı...

Gözler büyük bir merakla Yu-pi'ye dikilmişti. Kuşkusuz aynı anda bütün şehirde, yargılamada bulunmuş yüzlerce kişi aynı şeyi anlatıyorlardı. Aynı merakla dinleyen binlerce kişiye. Ama anlatılanlar aynı değildi mutlaka. Öykü aynıydı yalnız: En akla hayale sığmaz efsaneden daha şaşırtıcı, insan aklının düşünebileceği en güzel öyküydü bu. Liyu kalktı. Kimse kalktığının farkında olmadı. Gürültü etmeden kapıya yöneldi, dışarı çıktı. Gecenin yalnızlığı sardı yaşlı adamı. Şehrin uğultusu kulaklarını doldurdu.

Liyu evinin kapısını kapattıktan sonra küçük lambayı yaktı. Karanlıkta kalmak istemiyordu. Aydınlığa ihtiyacı vardı. Karanlıkta kendi dünyasında kalacağını biliyor ve bundan kaçınıyordu. Raftaki kuklaları aldı ve kanga oturdu.

O gün olağanüstü bir olay yaşadığının bilincindeydi.

Yaşlı adam yaşamı boyunca Gök Egemenlerinin ezilebileceğini, böyle bir olayın dünyanın sonu olacağını da kabul etmeden düşünememişti. Oysa Gök Egemenleri artık yoktu. Ve dünya dönmeye devam ediyordu. Hem de neşe içinde.

Liyu farkında olmadan dalmıştı. Bunalıyordu bir parça. Alnında ter taneleri belirmişti. Herşey yeniden başlayabilir miydi kendisi için? Olanaksız değil miydi bu? Bugün ilk suçlamayı kendisi yapmıştı. Mişitek için konuşmuştu, oğlu için bağışmıştı, başkaları için suçlamıştı. Ama adına konuştuğu tüm insanlar ölü değil miydi?

Yaşlı adam kuklaları kaldırdı, uzun uzun baktı onlara. «Herşey bitti! Bitti!» dedi yüksek sesle. Ama sesi yabancı geldi Liyu'ya. Kuklalara baktı yeniden: şimdiye dek olmadıkları kadar parlaktı kuklalar. Yitirdiği oğulların simgeleri ona «Herşey bitmedi baba; biz senin yanında olduğumuza göre yalnız değilsin.» der gibiydiler.

Bir ter damlası yanağından çenesine aktı. Liyu eliyle çenesini silerken duvardaki keman gözüne çarptı. Ve müzik içinde coşarak akmaya başladı birden. «...Evime bir asker girdi...» Liyu çavuşun veda hareketini düşündü. Manolyanın dibindeki bellenmiş toprağı, çavuşun yaptığını boşa çıkarmamak istemişcesine canlanan, birşeyler vermek isteyen yaratma arzusuyla dolu toprağı düşündü...

Herşey aydınlanıyordu. Ve bir ışık denizi içinde yazgının ayağı yerden kesiliyordu. Liyu'nun içi ilhamla dolmuştu. Kendi yaptığı kuklayı yere koydu. Ça-min'in yaptığı kukla büyük oğluna daha çok benziyordu. Ve çavuşun sesi Liyu'nun kulaklarında dolaşıyordu. «Babam Sö-Çuan'da köylüydü.» diyordu. Liyu kendini bırakmıştı. Artık kuklacı değil-

di. Şimdi on yıldır oğlunu bekleyen Sö-Çuanlı köylüydü. Elindeki kukla da çavuştu.

— Uzun zamandır yoktun, diyordu yaşlı adam.

— Yol uzundu baba, diye yanıtlıyordu kukla.

— Seni yeniden görmeden öleceğimi düşünüyordum.

— Ben de baba. Seni bir daha göremeyeceğimi sandım çok zaman. Ölüm o kadar yakındı ki... O kadar çok arkadaşımı vurdu ki!

— Bir yaşlı için önemli olan oğlunun yüreğinde canlı kalmaktır.

— Günün her saatinde seni düşünüyordum baba ve hiç olmazsa bir kez daha önünde eğilebilmeyi düşünüyordum...

Liyu kuklayı dizine koydu. «Hiç olmazsa bir kez daha» diye yineledi. Kapı açıldı. Çeng'in evinde devam eden tartışmaların uğultusu odaya doldu. Kapı kapandı. Liyu düş içindeydi hâlâ. Aklında canlandırdığı sahne içini yakmıştı. Gözlerini yere dikmiş oturuyordu.

Odada bir adam vardı. Ağır ağır yaşlı adama yaklaşıyordu. Liyu ayaklarını gördü adamın. Sonra pantolonunu. Halk Ordusunun üniformasıydı. Çavuş olabileceğini düşünmedi Liyu. Yeni gelen odayı tanıyor gibiydi. Liyu yavaşça başını kaldırdı. Kollardan birisi kesilmiş, üniformanın boş kolu ikiye katlanıp, bir iğneyle omuza tutturulmuştu. Üniforma da şimdiye dek gördükleri gibi bezden değil, kumaştan yapılmıştı. Liyu'nun içi içine sığmıyordu sanki. Sonsuzluğun karşısında gibiydi. Gerçek en olağanüstü düşe erişmekteydi. İnsanların umutları sınır tanımıyordu!

«Yüzüm bu ana yakışır olmalı» diye düşünecek gücü bulabildi Liyu.

Yüz hatlarına istediği ifadeyi verebilmek için bir an

hareketsiz kaldı. En büyük mutluluk da en büyük felâket gibi sükûnetle karşılanmalıydı. İnsan yeniden dirilişin önünde etkilenmemiş gibi görünmeliydi.

Liyu adamın yüzüne baktı. «Yaşıyor muyum, yoksa ölü müyüm?» diye düşündü içinden.

Adam saygıyla başını eğdi:

— Döndüm baba, dedi.

Liyu'nun yüreği ağırlaştı. Kuklalar «Herşey bitmedi baba» demişlerdi.

— Seni yalnız karşılıyorum oğlum, dedi Liyu. Kardeşinle bacın Gölgeler Krallığına gittiler.

— Biliyorum baba.

Sesleri güç iştiliyordu. Ama sessizlik bir gümüş çan gibiydi. En ufak nefes bile titretiyordu sessizliği. Liyu gözlerini oğlunun boş koluna dikmişti. Bu kolun ucunda kukla görülemezdi artık. Buna üzülmüyordu Liyu. Oğlunun general olmasına da şaşırıyordu. Büyüklerin başarılarını yaşıtan kuklacılar olmasaydı krallık döneminin yüce generaleri ne olurlardı şimdi? Ça-min'in sesi Liyu'nun kulaklarındaydı: «İmparator kaçıyor! Zafer Büyük Sur işçilerinin dir!» Liyu heyecanını gizlemek için parmaklarını dizlerine geçirdi.

İki adam bakışlarıyla birbirlerini kucaklıyorlardı. Pırıl pırıldı gözler. Bakışlar can veriyordu. Oğullar eve dönüyorlardı yavaş yavaş. Demek herşey bitmemişti.

Avludan ayak sesleri geldi. Mey Key yıldızları seyretmek için dışarı çıkmış olmalıydı. Ayak sesleri kesildi. Sessizlik derinleşti. Sonra genç kızın sesi yükseldi ağır ağır.

...Kırlangıçlar dal dal kurarlar yuvalarını

İkişer ikişer uçarlar neşe içinde...

Umulabilenin ötesindeydi her şey.

— Uzun zamandır yoktun.

— Yol uzundu baba.

Pekin, Haziran, Aralık 1955